

Inn. Lan

Med. Bro

COMMENTARIUS

ANNO.

COMMENTARIUS

DE

TETANO.

2

COMPTON

OF

THE T. A. N. O.

WENCESLAI TRNKA
DE KR'ZOWITZ.

S. R. I. EQUITIS IN REGIA UNIVERSITATE
TYRNAVIENSI ANATOMES PROFESSORIS
PUBL. ET ORDINARIJ

COMMENTARIUS

DE

TETANO

PLUS QUAM DUCENTIS

CLARISSIMORUM MEDICORUM
OBSERVATIONIBUS,

NEC NON

OMNIBUS HACTENUS COGNITIS ADVERSUS
TETANUM REMEDIIS INSTRUCTUS.

VINDOBONAE

Prostat apud AUGUST. BERNARDI. 1777.

WENTWORTH TRINITY
DE KRZOWITZ

STATUTUM IN REGIA UNIVERSITATE
TERMINUM ANATOMIAE PROPOSITIS
PUBL. ET ORDINARIIS

COMMITTEATARIUS

DE

T E T A N O

IN USU QUAM DUCENTIS
CLAUSTRIS IN MEDICINAM
OBSERVANTIA

IN REGIA

OMNIBUS HACITENUS COGNITIS ADVERTIS
TESTAMENTUM RECTORIS IN REGIA

VINDOBONA

Prope Regia Augusti Bernardi, 1777.

ILLUSTRISSIMO

ATIAE

MAGNIFICO VIRO

ANTONIO

LIB. BARONI

DE STÖRCK

SAC. CAES. REG. APOST. MAJEST.

CONSILIARIO AULICO,

ARCHIATRO RUM COMITI,

INCLYT. FACULT. MED. VINDOBON.

PRAESIDI AC DIRECTORI,

NOSOCOMII CIVICI PAZMARIANI

PHYSICO,

SOCIET. BOTAN. FLORENT. ACAD. SCIENT.

SIEN. ACAD. PRINCIP. HASS. ETC.

MEMBRO.

• O B
M E R I T A
I N
CAESARES, PATRIAM, ARTEM SOTERIAM,
OPTIMUM QUEMQUE
COMMENTARIUM HUNC

I N
MONUMENTUM PUBLICUM
VENERATIONIS

A C
OBSERVANTIAE

D. D. D.

W. TRNKA.

LECTORI S. AUCTOR.

*Cum biennio abhinc febrium
intermittentium histo-
ria a me elucubrata in
plurimorum Germaniæ
nostræ Eruditorum manus pervenisset,
tantum abfuit, ut irritus cuiquam
susceptus hic labor videretur, ut mul-
to potius non defuerint, qui palam
profiterentur, magnopere esse optandum,
ut gravissimi quique morbi eadem illa
methodo elucubratæ exstarent. Quapro-
pter circumspicere cæpi, quænam po-
tissimum ægritudo hunc sibi laborem
præ aliis vendicaret; neque diu hære-
bam dubius, cum continuo subiret ani-
mum, esse unam, quæ & a paucissi-
mis (nec pro magnitudine sua) de-
scripta, & atrocitate sua vix ulli se-
cunda sit, nimirum TETANUS.*

Hunc

*Hunc itaque Tibi Lector sisto , prout
ab innumeris Cl. Viris est observatus.
Quanto mihi tædio labor hic fuerit ,
ne memoriam quidem ejus fero.*

*Te intera hic paucis admonen-
dum duxi , ut si e libello isthoc
fructum capere sit animus , eum non
cursoria (ut ajunt) , sed stataria
lectione evolvas. Etenim complectitur
observata inclytorum fama Medicorum,
qui ab omni ævo per Græciam , Ger-
maniam , Britanniam , Galliam , &c.
imo Indias ipsas, medicinam ægris Te-
tano prehensis fecere , & queis solis
omnis de Tetano doctrina in acceptis
debetur. Idcirco qua animi conten-
tione , si ab ipsorum ore penderes ,
dare Te operam oporteret , ut ne vel
hilum eorum , quæ dicerentur , memo-
riam fugiat , eadem ut industria illo-
rum hic observata a me in unum col-
lecta , ubi ubi mentio eorum injecta
fue-*

*fuerit , volvas revolvafque , Tibi etiam
atque etiam auctor sum.*

*(Quodfi quinque ac vicenæ , supra
ducentas , observationes nimis quam
numerosæ Tibi videantur , id ipsum
documento fit , haud ita infrequentem,
ac vulgus Medicorum existimavit bac-
tenus , morbum esse Tetanum , neque
etiam omnes illas fuisse adfuturas , nisi
in symptomatologia , prognosique (quas
me numeris omnibus absolutas dedisse
reor) , ac passim alibi ad easdem pro-
vocandi fuisset cum utilitas tum ne-
cessitas , ut proinde integræ fuerint
dandæ. Et quid , cedo ! in tam utili
juxta ac necessaria re intererat peritu-
ræ parcere chartæ ? Interea tamen ,
etsi numerosæ sint observationes , dedi
operam , ut singulas iis potissimum
inserirerem locis , ubi legenti neutiquam
onerosæ sunt futuræ , Et ut prolixis-
simam quamque (ut suo in Auctore
exstat) , ad summam , quoad ejus
fieri*

fieri posset, redigerem breviter, quin aut obscura inde evaderet, aut quidquam scitu dignum ex eadem periret: id quod vel binæ BOLTENII a) ac SCHMUCKERI b) inspectæ abunde persuadebunt. Sunt tamen, quæ vix aliquid existimavi demendum, sed eæ maximam partem ad remedium ac in primis opii, mercurii, balneorumque usum spectant, & eorum doses, exhibendi tempora, modum, cautelasque, & secutum inde varium effectum, velut in totidem prototypis tironem edocent, ut proinde medicæ id genus Tetani ephemerides ei nosocomii practici instar sint habendæ.

Hæc fere erant Lector optime, quæ te prius haud ignorare volui, quam manum ad evolvendum libellum appelleres, ne postea vel Tuum
Te

---

a) Historia 46. p. 114. sqq.

b) Historia 65. p. 144. sqq.

*Te præproperum , vel speciosum (ut
esse solet) obtrectatorum iudicium cor-
rumpere. Vale.*

**Dabam Tyrnaviæ Idibus Ja-
nuar. CIO. IOCC. LXXVII.**

To the Honorable the President of the United States
at the City of Washington
D.C.

Dear Sir:

Very respectfully,
Your obedient servant,
J. M. Smith

I

COMMENTARIII DE TETANO

P A R S I.

DE IIS, QUÆ AD COGNITIONEM
TETANI PERTINENT.

PROLEGOMENA.

VOX Τέτανος a τείνω *extendo* varie a
variis latine est reddita. A.C. CEL-
SUS *a*), scitissimus alioquin Medi-
corum Græcorum interpres, τέτανον *ri-
gorem nervorum* vertit, σπασμὸν vero *di-
stentionem nervorum* dixit. Hallucina-
ri autem videtur ANUT. FOESIUS *b*),
asserens τέτανον a CELSO *rigorem* alias,
alias vero *rigorem nervorum* vocitari;
nusquam enim, quod sciam, ita rem apud
eum reperire est, nisi iis in sententiis tan-
tum, quæ cum σπασμῶ tum τετάνῳ vo-
cabula complectuntur, quas ipse Latio do-
naturus, cum posterius *rigorem nervo-
rum*, prius vero *distentionem nervorum*,
ut paulo ante dictum, vocet, alterutri

Trnka de Tetano.

A

tan-

---

a) De Medicina L. 2.
C. 1. 7. L. 4. C. 3.

b) Oeconom. HIPPOCR.
Sub voce τέτανος
fol. 370.

tantum τὸ *nervorum* adjecit, ne, utrique eandem vocem adjiciendo, elegantiae sermonis Latini officeret. FOESIO sane duæ sequentes, aliæque hujusmodi, CELSI sententiae imposuisse (nisi me conjectura fallit) videntur, una *a*): „ si tumores su-
 „ per ulcera subito esse desierunt, idque
 „ a tergo incidit, vel *distentio nervo-*
 „ *rum* vel *rigor* timeri potest „. Altera *b*): „ frigus modo *nervorum distentio-*
 „ *nem*, modo *rigorem* infert, illud σπασ-
 „ μός, hoc τέτανος Græce nominatur „. Quis autem ambigat, utraque in sententia τὸ *nervorum* perinde ad *rigorem* vi orationis latinæ pertinere? præsertim cum id conversa apud eundem CELSUM scribendi ratio alibi *c*) confirmet in hæc verba :
 „ post magnos fervores corporis *nervo-*
 „ *rum rigor*, aut *distentio* „. Dic vero,
 „ post magnos fervores corporis *nervo-*
 „ *rum rigor*, aut *nervorum* (vel eorum)
 „ *distentio* „ & omnem illico orationis elegantiam corrupisti, quod ipsum de binis illis superioribus sententiis valet. Ubi autem de solo Tetano apud CELSUM fermo est, ubique eum *nervorum rigorem* appellat. Sic *d*): „ neque tamen alius (in-
 „ quid)

---

a) l. c. L. 2. C. 7.

b) Ibid. C. 1.

c) Ibid. C. 7.

d) Ibid. L. 4. C. 3.

„quit) importunior acutiorque morbus
 „est, quam is, qui quodam *rigore ner-*
 „*vorum* modo caput scapulis, modo
 „mentum pectori adnectit, modo re-
 „tam & immobilem cervicem intendit:
 „primum Græci ὀπισθότονον, sequentem
 „ἐμπροσθότονον, ultimum τέτανον appel-
 „lant „. At L. DURETÓ *a)* *rigoris*
 vox pro τέτανω minus arrisit; eo quod
rigor multo potius idem sit, quod ῥίγος
 Græcis, quodque minus apposite CELSUS
horrorem in febribus vertisse videtur,
 dum illud COI *b)* „ τὸ ψυχρὸν σπασμὸς
 „ τετάνους, μελασμός, ῥίγεα πυρετώδεα „
 ita reddidit *c)*: „ frigus modo nervorum
 „ distentionem, modo rigorem infert,
 „ — nigrorem in ulceribus, & horro-
 „ rem in febribus excitat „. Quæ for-
 te causa existit, quod nostri ævi homines
 CAEL. AURELIANUM *d)*, qui τέτανον
distentionem vertit, potius, quam CEL-
 SUM, sunt secuti, præprimis vero ANU-
 TIUS FOESIUS.

A 2

LI-

a) Comm. in HIPPOCR.
 Coac. L. 2. C. 14.
 n. 15. fol. 231.

b) Sect. 5. Aphor. 17.
c) l. c. L. 2. C. 1.
d) Acut. Passion. L. 1. C. 6.

LIBER I.

DE VARIIS TETANI GENERIBUS.

CAPUT I.

TETANI FIGURATI.

§. I.

*T*etanus universim est musculorum flexorum vel solorum, vel simul & extensorum universi corporis, aut membri tantum, convulsio tonica. Huius apud Græcos, figuram si spectes, tria reperiuntur genera, nimirum τέτανος (tetanus), ὀπισθότονος (opisthotonus), ἐμπροσθότονος (emprosthotonus). HIPPOCRATES a) τέτανοι τρεῖς inquit; tum alibi b): τέτανοι δύο ἢ τρεῖς, i. e. *Tetani duo vel tres*. Perinde GALENUS c), ARETAEUS d), CELSUS e), &c, tres modo dictos Tetanos describere. At C. AURELIANUS f) *opisthotonum* ac *emprosthotonum*, ut binas *tetani* species, acce-

a) De intern. affectionib.
FOES. T. I. fol. 561.

b) De dieb. judicator. Ibid.
fol. 57.

c) Comment. ad HIPPOCR.

Sect. 4. Aphor. 57.
Item de Tremore.

d) De caus & sign. acut. morbor. L. I. C. 6.

e) l. c. L. 4. C. 3.

f) l. c.

accepit. Hæc ut ut sint, quatuor nos figuratos esse tetanos videbimus; interea, cum figura corpori non nisi duplex conciliari queat, videlicet aut curva, aut recta, magis e re Tetanus in *curvum* ali-um, alium *rectum* dividendus esse videtur.

§. 2.

I. TETANUS CURVUS est, in quo muscoli flexores aut totum corpus, aut unam ejus partem violente curvant: proindeque est

A. *Universalis*, dum muscoli flexores capitis, trunci, artuumque, seu antici, seu postici, utriusque vel unius lateris ita convulsi rigent, ut corpus vel antrosum, vel retro, vel in latus curvatum teneant. Omnes hos modos HIPPOCRATES a) communiter *Tetanos lumbares* nominare videtur; sed singulis quoque sua sunt nomina: etenim

I.) „Εμπροσθότονος (*emprosthotonus*) est spasmus musculorum caput, col- lum, thoracem, lumbos ad anteriora flectentium „ b), ita ut postica corporis regio convexa, anterior concava evadat. Hocce tetani genus C. AURE-

A 3

LIA-

a) De rat. viâ. in morb. acut. & de morb. L. 3.

b) BOERHAAVE. Instit. Med. §. 864.

LIANUS *raptum prorum*, FOESIUS in
COI versione *distentionem in anteriora*
vocat.

2. „ Οπισθότονος (*opisthotonus*)
„ est spasmus musculorum caput, cervicem,
„ dorsum retroflectentium „ a), ita ut
dorsum concavum, pectus convexum red-
datur : C. AURELIANO *raptus supinus*
vel *posterganeus*, FOESIO *distentio in*
posteriora dictus.

3.) Πλευροτόμος (*pleurothotonus*,
nomen ab seniore BOENNECKEN b) con-
ditum) est spasmus musculorum caput,
collum, thoracem, lumbos in alterutrum
latus flectentium. Nusquam apud Veteres
hujus tetani vel vestigium exstat; eapro-
pter eundem negavit dari MERCURIALIS
c): „ nunquam videbitis (inquit)
„ convulsos in alias partes contrahi, &
„ in alias figuras, quam in tres enume-
„ ratas „ hactenus. Causam etiam adje-
cit P. de SORBAIT d) dicens „ quia la-
„ terales (tetani) ob situm nervorum
„ sunt impossibiles „. Visum tamen ab
se Pleurothotonum testantur A. de HAEN
a), VAL-

a) Ibid.

b) Fränk. Samml. 6 B.

31. St. 3. Art.

p. 24. sqq.

c) Prælect. Patav. L. 1.

C. 25.

d) Med. Pract. P. I. C. 5.

Obj. 3. fol. 232.

a), VALSALVA b), BOENNECKEN c),
 FERNELIUS d). Postremus „convulsionis *Histor.* 1.
 „ (ait) species rara quædam non ita
 „ pridem mihi occurrit , non extremas
 „ solum, verum alias quoque partes im-
 „ petens. Ea quotannis hyeme dunta-
 „ xat, sed bis terve quotidie, affligebat.
 „ Caput primum in accessione vibratione
 „ quadam ex intervallis contorquebatur ,
 „ hinc sensim malum per cervicem fri-
 „ goris sensu devolvebatur : cumque in-
 „ ter scapulas irruebat, illæsa mente in-
 „ tegrisque sensibus opisthotono corpus
 „ rigebat. Cum vero in alterutrum la-
 „ tus, aut in brachium, aut in crus ex-
 „ cutiebatur, ita arcte id protinus con-
 „ trahebatur , ut nulla adstantium vi ex-
 „ porrigi posset, dum prorsus conquie-
 „ sceret accessio „. Verum quidem est,
 pleurothotonum HAENII, FERNELII ac
 VALSALVAE fuisse non nisi opisthotoni
 effectum; sed absque isto quoque illum &
 BOENNECKEN sua in ægra vidit, & ali-
 as etiam HAENIUS e) : „ nosocomium *Histor.* 2.
 „ meum (inquit ille) mulierem habet,
 „ quæ a violenta colli contorsione obsti-
 „ po capite laborans per intervalla in læ-

A 4

„ vum

a) Rat. Med. P. 10. C. 4.

c) l. c.

§. 2.

d) Pathol. L. 5. C. 3.

b) Vid. §. 16. Hist. 16.

e) l. c.

„vum latus sic incurvatur, ut Roma-
 „nam litteram C referat „. Pleurotho-
 tonusne fuit periodicus feminae spasmus,
 pro epilepsia habitus, quem CHOMEL
 a) observavit?

B. *Singularis*, dum unius cujuspia-
 am membri (v. c. brachii, cruris, &c.)
 musculi flexores tonice convulsi illud fle-
 xum tenent.

§. 3.

II. TETANUS RECTUS est musculo-
 rum cum flexorum tum extensorum, seu
 ad totum corpus, seu unam tantum partem
 pertinentium, simultanea convulsio toni-
 ca. Proinde

A. *Universalis*, seu τένανος proprie
 κατ' ἑξοχὴν, i. e. omnium totius corporis
 musculorum tam flexorum, quam extenso-
 rum simultanea convulsio tonica b): estque
 rursus

I.) *Imperfectus* seu minus exqui-
 situs, dum una alterave corporis pars
 vel aliquatenus, vel prorsus mobilis per-
 stat, ceteris immobilibus. Huc proinde
 HOECHSLETTERI c) puella tetanica &
 CARTERI d) vir, queis difficilis tantum
 bra-

a) Aët. Paris. 1737.

Hist. Obs. anat. 7.

b) BOERHAAV. l. c.

c) Vid. §. 112. Hist. 160.

d) Vid. §. 125. Hist. 176.

brachiorum erat motus, sunt referendi, uti & WATSONI *a)* ægra, universali tetano correpta, motu in solo brachio lævo superstite: quod idem suo in adolescente notavit DUBOUEIX *b)*; perinde tetanica PUIOLI *c)*, cujus linguæ, oculis, digitisque spasmus pepercit, &c.

2.) *Perfectus seu exquisitus*, in quo omnia omnino membra sunt prorsus immobilia, quemadmodum in ægris R. LENTILII *d)*, WEPFERI, *e)*, CELLIERI *f)*, &c. videri potest.

B.) *Singularis*, seu simultanea musculorum flexorum juxta ac extensorum ad eandem partem pertinentium convulsio tonica *g)*. Haud infrequentes sunt id genus tetani recti, nempe

1.) *Oculi*. I. ERHARDUS *h)* *me-Histor. 3.* minit pueri decennis, qui ultra annum sæpius ex improvise oculorum & colli spasmo perhendebatur, ita ut primo visus obscuraretur, dein oculi fierent immoti, nullam in partem convertendi; postea caput quoque & collum retraheretur. Momentum durabat insultus, nihil post se

A 5

mali

a) Vid. §. 155. Hist. 214.

b) Vid. §. 136. Hist. 194.

c) Vid. §. 130. Hist. 180.

d) Vid. §. 5. B. n. 4. Hist. 14.

e) Vid. Ibid. Hist. 13.

f) Vid. §. 140. H. 196.

g) BOERN. l. c.

h) Apud HORST. Epist. Med. L. 2. Sect. 20.

p. m. 635.

mali relinquens; sed ter quaterve de die repetebat.

Histor. 4.

2.) *Capitis & Colli*, qualem femina 46 annos nata, narrante BIERLINGIO *a)*, ex terrore contraxit, ita ut caput nullam prorsus in partem movere posset. Circa verticem levis tumor rubens cum summo dolore aderat. Pulsus celer, vigiliæ, anorexia accessere; sed calor mediocris, nec respiratio aut deglutitio læsa: interea modo pedem, modo brachium movebat, insignisque dolor cervicem infedit. Cumque alvus simul esset adstricta, lene primum catharticum datum, postea specificum cephalicum, & emplastrum e nervinis confectum, & V. S. morbum sensim profligarunt.

3.) *Maxillæ* inferioris, sive *Trismus tonicus*, quem muscoli crotaphitæ, masseteres, ac pterygoidei utrique tonice convulsi producant: de quo alibi *b)* fusius agendi locus erit.

4.) *Artuum* superiorum vel inferiorum. *Brachii* tetanum rectum, præter VALSALVAM *c)*, etiam Dissertatio G. LEHMANNI, sub A. VATERO Præsidente *d)*, sistit

a) Thes. theor. pract.
Obs. 56. p. 735.

b) Vid. §. 19.

c) Vid. §. 16. Hist. 16.

d) De consens. part. C. H.
occasione spasmi in
manu ex hernia. Vi-
temb. 1741.

sistit plane singularem. Vir sex supra *Histor. 5.* quadraginta annos natus, grave onus cohibito spiritu levans, oborto mox atroci inguinis dextri dolore, qui postea aliquot dies continenter crescens illum pene enecuit, prosternitur. Sedato illo tandem erupit ex inguinis dextri annulo enterocoele, sensim in scrotum usque prolapsa. Ex hoc tempore homo, citra causam etiam, pressivos interdum inguinis dolores, anxietates, cephalalgiam, languorem toto corpore, per unum alterumve diem experiebatur, crebrius id quidem recenti in morbo, postea rarius: cetera vero per omnia sanus, nisi quod inter labores ex improvviso brachium dextrum dolorificus tetanus extenderet cum violenta medii & annularis digiti contractione, quos non nisi admota laeva manu, flectendo cubitum, omni adhibita vi restituere poterat. Hoc symptoma 2do aut 3^{io} mox die ab hernia nata occepit, primisque temporibus saepius (bis terve per diem, horamque durans) redibat, dein per plures etiam hebdomades aberat: repetebat vero vel cum aliis illis dictis symptomatis, vel sine his etiam. *Cru- rum* tetanum EUTYCHIDI ex cholera accidisse HIPPOCRATES *a)* observavit. Eundem in primipara vidit HARDERUS

cru-

a) Vid. §. 43. Hist. 49.

a). At LOEW b), quod mirabile est, crurum tetanum continuum cum trismo tonico remittente junctum curandum habuit.

5.) *Lumborum*, quem C. HELWICH c) in matrona observavit.

C A P U T II.

TETANI CONTINUI ET INTERMITTENTES.

§. 4.

Vlſis variis tetanorum figuris, *typos* quoque eorum pernoſcere oportet; ſunt enim tetani *continui*, ſunt *intermittentes*. Tetanus

A. CONTINUUS eſt, qui ægrum haud prius dimittit, quam vel in mortem deſinat, vel in ſanitatem; hicque ipſe, ut recte HAENIUS d) notat, eſt ruruſum duplex: nimirum

I.) *Continens*, qui non interrupta ſymptomatum ac ſpaſmi duratione & vehementia, incremento, ſtatui, decrementoque morbi proportionata, in mortem vel ſanitatem tendit. Talem M. de CI-

LA-

a) Theſ. Obſ. Med. rar. Obſ. 39. p. 177.

b) Vid. §. ſeq. A. n. 2. Hiſtor. 6.

c) Vid. §. 135. H. 190.

d) l. c. §. 1.

LANO *a)* opisthotonum, emprosthotonum H. SCHULZE *b)* & Varfavienses *c)*, tetanum rectum LENTILIUS *d)* ac WEPFERUS *e)* litteris mandarunt. Interea tetanus rectus plerumque hoc typo gaudet.

2.) *Remittens*, cujus spasmus ac symptomata per vices jam gravius incrementum, jam iterum a vehementia remittunt, quin tamen ex toto desinant. Typus hic opisthotono præ aliis tetanibus est familiarior, quem vivis coloribus depinxit CHALMER *f)*, & W. FARR *g)* suo in opisthotonico est expertus. Inter rariores vero est referendus LOEWII *h)* casus tetani remittentis cum continente complicati. Juvenis 20 annis major, in- *Histor. 6.*
termittente febre aliquoties prehensus, integro postea mense apyretus, ex improvviso maxillæ crurumque tetano cum tremore artuum est correptus, ita ut trisinus per vices urgeret gravius, remitteretque, at non intermitteret prorsus. Assultus nyct-hemeri spatio sæpius repetebant, non tamen ultra $\frac{1}{4}$ horæ afflixere. Singuli a
tre-

a) Vid. § 54. Hist. 39.

b) Vid. §. 118. Hist. 169.

c) Vid. §. 130. Hist. 182.

d) Vid. §. 5. B. n. 4. H. 14.

e) Vid. Ibid. Hist. 13.

f) Medic. Bemerkung.

u. Untersuch. einer

Gesellsch. von Aerzt.

in London. 1. Band.

n. 12. p. 31. seq.

g) Vid. §. 124. Hist. 173.

h) Misc. Nat. Cur. Dec. 2.

ann. 8. Obs. 127.

p. 279.

tremore omnium artuum occipiebant ;
 tum os arctissime claudebatur , adeo ut
 quid quid eo tempore dentibus intervenit,
 commorderetur penitus , citra ullum alium
 tamen faciei spasmus. Remittente malo
 os amplius diduci potuit , haud tamen us-
 que eo , ut & claram loquelam , & cibos
 solidiores indi , pateretur , quod alterum
 simul dolor in maxillæ articulis inter ma-
 sticandum obortus prohibebat. Unde
 etiam solis liquidis , quorum deglutitio ex-
 pedite fiebat , ægro utendum fuit. Cetera
 nec somnus defuit , nec appetentia. At
 crurum tetanus remisit nunquam , ægrum-
 que perpetuo genibus extensis cubare ,
 erigi , stare , sedereve oportuit. Post ad-
 motum temporibus empl. de Tacamahac.
 cerat. de Ladan. aa ʒj. c. Balf. Peruv.
 ʒj. ac data intèrius nervina antispasmo-
 dica , perfrictosque unguento ejusdem in-
 dolis articulos maxillæ ac spinam dorsi ,
 intra quatrimum insultus remifere adeo ,
 ut intra 24. h. semel tantum rediverint.
 Interposito demum cathartico , continuata
 nervina , usurpata balnea ex herbis ner-
 vinis , ac bina vesicantia ad nucham ad-
 hibita morbum post octiduum plane pro-
 fligarunt.

B. INTERMITTENS porro est , qui
 ex æquis incertisve intervallis & repe-
 tit ,

tit, & ex toto rursus desinit, qualis erat opisthotonos FERNELII *a)* RHODIIque *b)*, Pleurothotonos HAENII *c)* ac BOENNECKENII *d)*, tetanus universalis rectus BILFINGERI *e)*, particulares LEHMANNI *f)*, ERHARDI *g)*, &c. Omnes hi ex incertis intervallis redibant; qui vero exactas periodos observant, plerumque ad intermittentium febrium naturam pertinent, uti quem STÖRCK *h)* profligavit. COO *i)* quoque hic tetani typus non videtur fuisse incognitus; posteaquam enim tetani ac opisthotoni descriptionem dedisset, tum, est, inquit, & „ alia distentio. Hæc „ distentio minus, quam priores, lethalis „ est; ab iisdem autem oritur. Plerique vero „ ex casu in posteriora in morbum inciderunt. Sic igitur afficitur æger: corpus totum convellitur; interdum vero „ ad quamcunque corporis partem forte „ contigerit, ea convellitur. Et primum „ quidem circumobambulat, deinde successu temporis in lectum decedit, rursusque dolor & convulsio remittit. „ Cum-

a) Vid. §. 2. A. n. 3. H. 1.

f) Vid. §. 3. B. n. 4. H. 5.

b) Vid. §. 140. Hist. 198.

g) Ibid. n. 1. Histor. 3.

c) Vid. §. 2. A. n. 3. Histor. 2.

h) Vid. §. 114. H. 161.

d) Vid. §. 116. Hist. 164.

i) De intern. Affection. ad calcem.

e) De Tetano Sect. 3. §. 5. p. 45. sq.

„ Cumque surrexerit, si forte paucos di-
 „ es huc & illuc oberrarit, postea rur-
 „ sus iisdem conflictatur doloribus. At-
 „ que hæc ei contingunt, crebroque mu-
 „ tatur. Si quid comederit, id non nisi
 „ ægre & exustum ad inferiora secedit,
 „ sed ad pectus cibus defertur, & suffo-
 „ cationem facit. Hunc si eodem, quo
 „ priores, modo curaveris, citissime sa-
 „ num reddideris „. Nescio autem,
 quid alieni a tetano hac in descriptione
 BILFINGERUS a) repererit; nam „ quo-
 „ modocunque (ait) eam vertamus,
 „ ad nullum morbum, nisi ad epilepsiam
 „ proprie sic dictam, quadrat „. Ego
 vero descriptionem hanc tam parum ge-
 nuinæ epilepsiæ convenire video, ut eo-
 dem jure eam, nisi disertis verbis COUS
 se de tetano periodico agere profiteretur,
 cuilibet convulsioni per intervalla affligen-
 ti adaptari posse existimem. Sed quod ob-
 scure docuit HIPPOCRATES, exempla il-
 lustrabunt. Primum esto e BILFINGERO
Histor. 7. paulo ante citatum: studiosus 20. anno-
 rum, temperans, at ob ærumnam diuti-
 nam, a libris etiam digressus, medita-
 bundus, jam a biennio tetanum periodi-
 cum patiebatur hunc in modum: ex im-
 pro-

---

a) l. c. Sect. 1. §. 3.

provifo cephalalgia cum quadam ante oculos nubecula, vel phænomena lipothymiae imminenti solennia primum invadebant, quæ mox universi corporis rigor excepit cum omnium sensuum motusque abolitione. Post mediam plerumque horam insultus solvi cœpit, quod futurum indicabat nonnunquam valida brachiorum oborta jectigatio, ac versus adstantes incredibili vi agitatio. Ceterum nec in oculis, nec facie ulla signa convulsionis viscebantur. Finiti insultus certum erat indicium sitis ingens cum siccitate oris. Totius accessionis duratio 6. 8. 15. 30. minutorum, vel horæ unius erat; sub ea pulsus vix percipiendus, postea plenus & gravis. Insultus bis ter una vel die vel nocte revertit, subinde hebdomades & menses aberat; tandem in annum inducias dedit. Intercalari tempore æger nihil questus. Frequentiam assultuum repetita v.s. imminuit. Post solum paroxysmum narium hæmorrhagia aliquoties oborta est, debilitasque virium, non tamen diuturna, superfuit, simulque interdum notabilis in abdomine inquietudo. Quod si intra paucas horas bini tresve insultus contigere, medio inter illos tempore æger non usquequaque valuit, inquietus. Nonnunquam intercalari tempore graves, atque

$\frac{1}{4}$ horæ durantes, lipothymiaë infestæ fuere. Nullæ lunæ phases morbum vel auxere, vel minuere, licet novissimi insultus nocte plenilunium secuta vehementissimi fuerint, deciesque intra 6. dies repetierint. Idem a prandio vel cœna liberaliore plerumque revocabantur. Alvus libera semper, sudor nullus, nec in accessione, nec alias: hac finita pristinus redibat calor. Singulare erat, sex illis diebus hybernis ab ægro lotium in hypocausto calido, ut ut conaretur, reddi nullatenus potuisse; ut primum vero vel intra januam apertam, vel in area constitit, sponte idem erupisse. Alterum exemplum suppeditat I. WEISMAN-

Histor. 3. NUS a): futor 32. annorum biliosus, iræ vinoque austero deditus, post toleratos cervicis dolores jam pressorios jam pungentes, tum per semestre primum quotidianam, dein tertianam, demum quartanam, natumque ex his icterum, quæ tamen solo beneficio naturæ sensim evanuerant, annos aliquot sanus vixit. Postea vero levi syncope infestari cœpit, cum insigni circa stomachum pulsatione, sensuque ventriculi adscendentis vel anguis sub integumentis communibus secundum œso-

---

a) *Miscell. Nat. Cur. Cent.* 3. Obs. 72.

œsophagum ad gulam tendentis, quo ubi perventum est, globus hystericarum similis oriebatur nec deglutiendus nec deorsum premendus. Hæc dolor membrorum omnium, præsertim artuum, punctorius nunc vagus, nunc fixus, varie durans, est consecutus: digiti manuum, dextræ imprimis, retracti adeoque incurvati sunt, ut restitui non possent; aderat lassitudo ac macies, appetitu tamen integro. Facta in pede larga v. s. malum per 2. hebdomades mitigavit. Sed gravius postea rediit vel singulis vel alternis hebdomadis in hunc fere modum: post præviam visus obscurationem, susurrum aurium, temporum pulsationem, anxietatem suffocantem, brachiorum tremorem, ac tendinum in iisdem subsultus æger frigidus toto corpore obrigescebat saxi instar, oculis clausis, rictu aperto, absque motu, sensu, respiratione. Soluta post $\frac{1}{2}$ h. accessione semistupidus, passionis suæ non prorsus inscius, per aliquot horas placide dormiebat. Atque hæc de typis tetanorum dixisse sufficiet.

CAPUT III.

TETANI ACUTI ET CHRONICI.

§. 5.

Percensita hactenus tetanorum genera non omnia ejusdem sunt *durationis*. Sunt tetani, qui celerrime, sunt alii, qui serius decurrunt, ut proinde omnis tetanus vel *acutus* sit, vel *chronicus*.

A. ACUTUS dicendus, qui cito periculoseque decurrit. Sed quemadmodum varii sunt acutorum morborum termini, ita & ipsorum tetanorum, adeo ut nullus illorum sit, quem hi non sint visi emetiri. HIPPOCRATES quidem primum tetanos omnes in acutissimorum morborum classem retulit, inquit *a*) : „ qui tetano corripiuntur, intra 4. dies pereunt, quos „ si effugerint, sanescunt „. Postea tamen illos & peracutos, & acutos exacte, simpliciter, ex decidentia esse posse pronuntiavit. Etenim de tetano recto universali agens *b*) „ hic (æger) 3to aut „ 5to aut 7mo aut 14to die (inquit) perit : quos si effugerit, convalescit „.

De

---

a) Sect. 5. aph. 6.

b) De morbis L. 3.

De opisthotonicis vero a) „ hi (ait)
 „ voce soluta 3to die moriuntur, & per
 „ nares rejiciunt; quod si contigerit, ut
 decimum quartum effugiant, convalescunt,,
 Tandem alibi b) opisthotonum acutis ex
 decidentia accensuit dicens: „ hic vero
 „ morbus ut longissime ad dies 40. deti-
 „ net, quos si effugerit (æger), con-
 „ valescit,,. Et sane hæc aliorum expe-
 rientia ex ordine confirmat. Visus enim
 est tetanus

I. *Acutissimus*, i. e. intra quatri-
 duum (quod stadium juxta GALENUM c)
 est acutissimis morbis proprium) aut pe-
 rimens, aut solutus.

a.) *Perimens* die 4to observatus ab ACKER-
 MANNO d), BONTIO e), FORESTO f), MOR-
 GAGNIO g), PLENCKIO h), VALLERIO I)
 i): die 3to ab ACKERMANNO k), AMATO l),
 BAIONO m), COO n), GOERITZIO o),
 HEISTERO p), KUNDMANNO q): die

B 3

2do

a) Ibidem.

b) De intern. affectionib.

c) De dieb. decretor. L. 2.

C. 12.

d) Vid. §. 37. Hist. 22.

e) Vid. §. 49. Hist. 58

f) Vid. §. 55. Hist. 119.

g) Vid. §. 54. n. 3.

Histor. 115.

h) Vid. Ibid. H. 107. 111.

i) Vid. §. 51. Hist. 71.

k) Vid. §. 66. n. 1.

Histor. 141.

l) Vid. §. 54. n. 1. H. 88.

m) Vid. §. 59. Hist. 121.

n) Vid. §. 53. Hist. 84.

o) Ibid. Histor. 85.

p) Vid. §. 41. Hist. 36.

q) Vid. §. 54. n. 1.

Histor. 91.

2do ab ALBRECHTO *a)*, HIPPOCRATE *b)*, WAHRENDORFIO *c)*; nycthemeri spatio a BONTIO *d)* in signifero; imo horarum aliquot lapsu nonnullos jugulavit.

Hist. 9. Sic apud WHYTT puella tenera, 20. annorum, post admissum tempore catameniorum frigus postero mane ad horam 4^{am} subito tetano universali cum vocis movendorumque artuum difficultate correpta est. Facta mox Væ Sæ vesicans inter scapulas positum est. Hora 8va nec loqui nec deglutire potuit, sed singultiebat pallida frigensque, pulsus tamen ac respiratio erat naturalis. Hora 10^½ cœpit laboriose inter ronchos spirare, præsertim in expirando: idcirco signum erat, musculos rimam glottidis arctantes esse spasmis contractos. Insultus hic ex intervallis tantum affligens per 3. 4. minuta, diutiusve durabat; intermedio vero tempore, quod paulo diuturnius erat, ægra commode spirabat. Oleum succini naribus admotum spasmum rimæ glottidis minuendo spirationem emendabat: iterata V. S. infusumque enema catharticum. Hora 11. anterior colli pars circum laryngem ac sub sternomastoideis ad instar emphy-

a) Ibid. n. 2. Hist. 103.

b) Ibid. n. 1. Histor. 37.

c) Vid. S. 55. Hist. 113.

d) Vid. S. 49. Hist. 51.

emphysematis insigniter intumuit. Cata-
plasma e theriaca & camphora tumori ad-
motum vehementiam insultuum respiratio-
nis difficilis lenire videbatur. A meridie
cum pulsus plenus celerque fieret, & cutis
caleret, V. S. tertium facta. Sed his aliisque
incassum tentatis puella ad horam 10. no-
ctis, 18. post horis quam ægrotare cœ-
pit, vivere desuit *a*). Quin pauciores etiam
horæ ad interitum suffecere: apud DELA-
CROIX *b*) femina intra 12. horas, vir
apud BUREL *c*) intra 10½ h. Germana
BAIONI *d*) perinde post 10 horas, ex-
spirarunt: puer vero WEPFERI *e*) opi-
sthotonicus post ½ horam, labentibus vi-
ribus, interiit. Neque diuturnus fuit mor-
bus, quem in peripnevmonico STÖRCK
f) observavit.

b.) *Solutus* die 1mo refertur apud
BOERHAAVE *g*), EBARTUM *h*), HAE-
NIUM *i*), SCHULZIUM *k*), WINSLO-
WUM *l*): die 3^{io} apud BARTHOLINUM

B 4

a)

a) Beobacht: über die hy-
poch. u. hyster. Zu-
fälle Cap. 6. §. 3.

b) p. m. 175.

b) Vide §. 39. Hist. 29.

c) Vid. §. 51. Hist. 75.

d) Vid. §. 47. Hist. 55.

e) Vid. §. 39. Histor. 30.

f) Vid. §. 32. c.) H. 19.

g) Vid. §. 62. Hist. 126.
127.

h) Vid. §. 41. Hist. 44.

i) Vid. §. 44. Histor. 51.

k) Vid. §. 118. Hist. 169.

l) Vid. §. 54. n. 2.
Histor. 108.

a) , HAENIUMQUE *b)* : die 4to apud CORNACEM *c)* , FORESTUM *d)* , HAENIUM *e)* , MORGAGNIUM *f)*).

2. *Peracutus* , i. e. 5to 6to 7^{move} die (quod tempus est morborum peracutorum) vel in mortem vel sanitatem desinens.

a.) *Lethalis* die 5to meminere VALSALVA *g)* , die 6to HIPPOCRATES *h)* , die 7mo BAION *i)* ac BINNINGER *k)*).

b.) *Superatus* die 5to narratur a GUINDANT *l)* , die 5to aut 6to a FAKKENBERG *m)* , FORESTO *n)* , SAUVAGES *o)* , die 7mo a ZIEGLERO *p)*).

3. *Acutus exacte* i. e. die 8vo aut 14to aut inter hos uno (ut exacte acutis solenne est) lethalis aut dimittens.

a.) *Necans* die 8vo habetur in COO *q)* , & HAENIO *r)* , die 9no in BAIONO *s)* , HAENIO *t)* , WAGNERO *u)* , Wra-
ti-

a) Vid. §. 38. Hist. 25.

b) Vid. §. 59. Hist. 120.

c) Vid. §. 44. Histor. 52.

d) Vid. §. 108. Hist. 159.

e) Vid. §. 40. Hist. 32.

f) Vid. §. 50. Hist. 64.

g) Vid. §. 16. Hist. 16.

h) Vid. §. 54. n. 3.

Histor. 106.

i) Vid. §. 62. Hist. 131.

k) Vid. §. 54. n. 3.

Histor. 104.

l) Vid. §. 142. Hist. 204.

m) Vid. §. 156. Hist. 216.

n) Vid. §. 158. Hist. 217.

o) Vid. §. 108. Hist. 157.

p) Vid. §. 52. Hist. 82.

q) Vid. §. 54. n. 2.

Histor. 95.

r) Vid. §. 43. Hist. 49.

s) Vid. §. 95. Hist. 150.

t) Vid. §. 62. Hist. 133.

u) Vid. §. 61. Hist. 125.

tislaviensiunque Annalibus *a*), die 10mo in HILDANO *b*), LUPINO *c*), PLENCKIO *d*), SAUVAGES *e*).

b.) *Dimittens* porro, die 14to a DELAROCHE *f*), & HOECHSTETTERO *g*) visus est.

4. *Acutus minus exacte*, i. e. die 15to sqq. & 20mo (uti in minus exacte acutis usu venit) funestus vel sanatus.

a.) *Funestus* die 20ma fuit ab HAE-NIO *b*) descriptus.

b.) *Sanatus* post diem 14. ab HAZON *i*), die 16. a BISSET *k*), memoratur.

5. *Acutus ex decidentia*, i. e. die 21mo sqq. & 40mo (qui sunt acutorum ex decidentia termini) seu occidens seu curatus.

a.) *Lethalis* fuit die 26ta in ægro M. de CILANO *l*), post 20 diem in ægro MORGAGNII *m*).

b.) *Solutus* vero die circ. 21ma in infante CELLIERI *n*), post diem 27.

B 5

CON-

a) Vid. §. 64. n. 1. H. 90.

b) Ibid. n. 3. Hist. 101.

c) Vid. §. 52. Hist. 83.

d) Vid. §. 54. n. 3. H. 117.

e) Vid. §. 41. Histor. 37.

f) Vid. §. 136. H. 193.

g) Vid. §. 64. n. 3. H. 105.

h) Vid. §. 98. Hist. 152.

i) Vid. §. 148. Hist. 209.

k) Vid. §. 54. n. 2. H. 99.

l) Ibid. n. 1. Hist. 89.

m) Ibid. n. 3. Hist. 115.

n) Vid. §. 140. Hist. 196.

CONNELLII *a)* FARRIIQUE *b)* in ægris, post diem 28 apud STORCH *c)*, post mensem in ægris HOECHSTETTERI *d)*, STÖRCKII *e)*, WHITII *f)*, die 40mo in ægris BENEDICTI *g)*, SALII DIVERSI *h)*, SWIETENII *i)*.

B. CHRONICUS itaque tetanus omnis ille dicendus est, qui ultra 40. dies detinet, seu id continenter fiat, seu per circuitus. Ad hoc morbi genus pertinet

I. *Trismus*, quem apud ADOL-

Histor. 10. PHUM *k)* miles 26 annorum e remediis mercurialibus sinistre, ut Cl. Vir opinatur, adhibitis, novem mensibus expertus, post omnia frustra adhibita, tandem viperinis remediis convaluit. Diuturnior idem

Histor. 11. fuit in femina, cujus PLATERUS *l)* meminit. Hæc arthritide vexata, cum articulorum tumore, difficulter incedens, dum multis incassum tentatis ad sulphureas thermas tandem confugisset, in iisdem tantum contraxit trismus, ut perexiguo intervallo os aperire valeret. Lapsis inde aliquot annis os omnimode pene, ad mor-

a) Vid. §. 132. c.) H. 185.

b) Vid. §. 124. Hist. 173.

c) Vid. §. 46. Hist. 54.

d) Vid. §. 112. Hist. 160.

e) Vid. §. 149. Hist. 211.

f) Vid. §. 164. H. 223.

g) Vid. §. 94. Hist. 149.

h) Vid. §. 66. n. 1. H. 139.

i) Vid. §. 50. Hist. 69.

k) Aët. Phys. Med. Nat. Cur. Vol. 2. Obs. 158.

l) Observ. Medic. L. 1. p. m. 132.

mortem usque manente malo, est oclusum.

2. *Opisthotonos* quoque semestris in murario ab H. I. COLLIN *a)* est observatus; licet hoc tetani genus fabricæ corporis humani sit maxime omnium violentum. Contra ea

3. *Emprostotonos* sæpius chronicus est visus, quemadmodum in FORESTI *b)* vetula, & viro ad 40. annos nato apud KERCKRINGIUM *c)*; qui ob incurvitatem filicernium æmulabatur, creditus a multis vel luxatione, vel mala conformatione laborare: ad quod utrumque vitium emendandum variorum opera frustra usus, tandem a Cl. Auctore intra 6 hebdomadas est pristinae valetudini redditus. Interea cum in hocce viro, tum vetula illa haud videtur morbus fuisse vehemens, cum neutri facultatem ambulandi ademerit. Verum vehementiores quoque emprostotonos, qui ægrum loco moveri vetant, nihilominus chronicos in insula Cayenna vidit BAION *d)*. Hi post determinatum tempus adscitis crebris convulsionibus omni vel hora vel $\frac{1}{2}$ hora, vel

a) Vid. §. 115. Hist. 162.

b) Obs. & curat. Medic.

L. 10. Obs. 113.

c) Spicileg. Anatom.

Obs. 45. p. 101.

d) V. ROUX Journ. de Med.

&c. t. 30. p. 506.

vel $\frac{1}{4}$ horæ, vel 2do 3^{tio} minuto repetentibus stipati, cum imperfecto trismo, deglutitione sat expedita, nonnunquam in 4^{tum} 5^{tum} ve mensem excurrentes plerumque suapte natura ope febris cum largis sudoribus circa finem obortæ curantur: id quod exemplo ab se viso confirmat a).

4. *Tetanus universalis.* I. I. WE-

Histor. 13. PFERUS b) „ puellam 9. annorum. ....

„ tractavit, quæ tetano, salvis sensibus

„ internis, ultra 9. septimanas rigida in-

„ star schidii & jacebat, & e lecto sub-

„ levata talis permanebat, ut nulla vi

„ vel brachium, vel pes flecti, vel den-

„ tes diduci potuerint. Cibabatur autem

„ per hiatus quemdam a dente in ma-

„ xilla inferiore pridem elapso pultibus

„ & jusculis carniū commodo ipsi con-

„ cessum; qua ratione conservabatur, &

„ congruis medicamentis integram vale-

„ tudinem recuperavit „. VALLISNERI-

US c) quoque tetanum in viro Patricio

annuum vidit. Sed multo isto diuturnior

fuit, cujus R. LENTILIUS d) meminit,

Histor. 14. nimirum „ fuisse rusticum, ... cui præ-

„ ter vocem, in & egestionem, vivi ni-

„ hil

a) Vid. §. 50. c.) Hist. 66.

c) Vid. §. 125. Hist. 175.

b) Obs. Medic. Pract.

d) Eteodr. Med. Pr. An.

de affect. capit.

1709. Apr. 8. p. 299.

Obs. 117. p. 337.

„ hil supererat; jacebat enim, idque per
„ aliquot jam annos, rigidus, frigidus,
„ & instar statuæ plane immobilis „.

CAPUT IV.

TETANI SUBITI ET LENTI, PROTO-
PATHICI ET DEUTEROPATHICI.

§. 6.

Genesis quoque tetani, cujuscunque
ille sit generis, binis potissimum mo-
dis accidit: vel enim celeriter omnem
suum induit habitum, vel pedetentim.
Hinc tetanus est

I. LENTUS, qui variis symptomatis,
paulo post dicendis, antequam se se pror-
sus effingat, sibi ipsi aliquamdiu præludit,
ac velut per gradus quosdam vires colli-
git. Hujusmodi tetanus ab ARETÆO
observatus fuisse haud videtur; apud ipsum
a) enim morbus „ omnes subito atque af-
„ fatim corripit, labor & intentio ten-
„ donum adest, & dorsi & musculorum,
„ qui in maxillis & pectore sunt „. Con-
tra ea tetanum lentum & AURELIANUS
a),

---

a) l. c.

a), & L. CHALMER b) ab se observatum magna cum industria describere.

2. SUBITUS, qui simul ac semel formatus omni sua vi, citra ullam præviam ægritudinem,prehendit; & acutissimus plerumque est, si & universalis sit, & continuus: contra vero, si singularis. Exemplo tetani subiti serviet trismi subiti casus ab HOECHSTETTERO c) observa-

Histor. 15. tus: „coqua in nosocomio. . . sana
 „ noctu lectum ingressa, mane surrexit
 „ occluso ore a spasmo; adeo enim ma-
 „ xillæ superiori adnexa inferior fuit,
 „ ut nec a specillo chirurgi deduci po-
 „ tuerit „.

§. 7.

Causa porro non negligendum tetanis discrimen, ad quod in eorum curatione sollicitè est respiciendum, adfert. Hac spectata, ut quisque alius morbus, ita tetanus etiam est

I. PROTOPATHICUS (*idiopathicus* aliis, aut *essentialis* etiam dictus), qui e nullo alio seu præsentè seu prægresso morbo, sed e solo sex rerum non naturalium vitio ortum ducit, ex. gr. quem animi pathema, ingesta, &c. inducunt.

2. DEÛ-

a) l. c.
 b) l. c.

c) *Observ. Med. Dec. 5.*
Casu 5. p. 598.

2. DEUTEROPATHICUS (aliis *sympathicus*, aut *symptomaticus* dictus), quem alius morbus vel præsens vel prægressus consciscit, ut vulnus, febris, &c.

LIBER II.

DE TETANI SYMPTOMATIBUS AC DIAGNOSI.

PROLEGOMENA.

QUemadmodum in quibusvis aliis systematis nervosi gravioribus morbis multiplicia juxta ac vehementia symptomata propullulant: ita etiam tetanum cum numerosa tum perniciofa comitantur. Horum autem ut varietas, series, progressus, ac magnitudo rite cognoscatur, in præsentî operam sum daturus. Cumque omnis tetanus, ut superius dictum est, aut subito se se formet, aut pedetentim ac velut per synthesis: satis liquet, *duo* in priore, *tria* in posteriore *stadia* (nisi ad mortem ducat) doctrinæ ordinatoris gratia concipi posse; istorum primum recte *Ἀνάστασις*, alterum *Ἀκμή*

Ἀκμῇ, postremum Παράκμῃ nuncupari potest, ita ut *anabasis* primas morbi se se clanculum insinuantis lineas ac rudimenta sistat, queis velut ex insidiis hominem invadit, novisque continenter accrescentibus symptomatum suppetiis invalescit, usque dum in *acme* plenis viribus totum occupet ægrum, monstrosumque suum habitum palam prodat: quo ex conflictu si natura superior discesserit, morbo receptui canente *paracme* declinationem ejus ac solutionem exhibet. Et quoniam lentum inter ac subitum tetanum nihil interest, nisi quod iste simul ac semel se exerat, dum ille latenter subit: notio tetani lenti adæquata notionem perinde subiti tetani (sola nimirum anabasi rejecta) suppeditat. Idcirco tria illa stadia nunc ordine aliud ex alio contemplabimur.

CAPUT II.

ANABASEOS SYMPTOMATA.

§. 8.

I. **O**SCITATIO *crebra*, priusquam trisinus mandibulam corriperet, in nonnullis telam est exorsa: phænomenon! quod neutiquam expeditos habet
ex-

explicatus. Pauci ad hoc symptoma ad-
 verterunt animum, forte quod, ubi etiam
 aderat, nihil ad morbum pertinere arbi-
 trabantur. Ex Veteribus nemo unus præ-
 ter AURELIANUM *a)* illius meminit, ne-
 que nostrorum ullus, præter A. MONRO-
 UM *b)* ac HAENIUM *c)*.

§. 9.

2. DOLOR pro ratione speciei im-
 minentis tetani, ac forte etiam partis or-
 ganicæ, cujus in nervis prima morbi se-
 mina jacta sunt, jam in hoc, jam illo
 corporis loco affligens. Solenniores ta-
 men dolores, tetani prænuncii, fuere
 observati sequentes:

a.) Cephalalgia. HIPPOCRATES *d)*
 „ ex capite dolentes (ait), & catochos
 „ detenti, ac delirantes, cum alvi inter-
 „ ceptione, & ferociente intuitu flo-
 „ ridi, opisthotonici fiunt „. Certe in
 ægris BILFINGERI *e)*, HOECHSTETTERI
f), ac WAHRENDORFFII *g)* cephal-
 algia morbum antecessit.

b.) Angina (de solo dolore faucium
 hic sermo est; deglutitio læsa alibi dice-

Trnka de Tetano.

C

tur)

a) l. c.

b) Vid. §. 136. Hist. 192.

c) Vid. 98. Hist. 152.

d) Proorrh. L. 1. text. 33.

e) Vid. §. 4. B. Hist. 7.

f) Vid. §. 112. Hist. 160.

g) Vid. §. 55. Hist. 118.

cur) levior, graviorve. Ægræ MACAULEY *a)* tensio ad radicem linguæ, nautæ FARRII *b)* sensus in ore, præsertim ad linguæ radicem, insolens, ægris vero LUPINI *c)*, WHITII *d)*, SCHMUCKERI, *e)*, TIMÆI, *f)* ZANETTII *g)* faucium dolor manifestus querelas extorsit.

c.) Pleuritis, non ea quidem inflammatoria, si sanguinem vena eductum spectes, ut qui crusta careat, sed spuria potius, & a spasmodis unice oriunda, qualem suis in ægris notavere CLEPHANE *h)*, FAKKENBERG *i)*, ac FARR *k)*, quos tussis cum dolore vel lateris vel mediastini afflixit. Quandoque sola *tussis* molestat, ut MACAULEY *l)* virgini, & matronæ SCHMUCKERI *m)* accidit. Mirum autem est, FARRII in ægro, post dolorem lateris Vnæ Snc ac vesicante sublatum, ingentem tamen puris vim per sputa, tussi persistente evocata, toto morbi tempore prodiisse.

d.)

a) Vid. §. 124. Hist. 171.

b) Ibid. Histor. 173.

c) Vid. §. 52. Hist. 83.

d) Vid. §. 164. Hist. 223.

e) Vid. §. 50. *b)* H. 65.

f) Ibid. *d)* Histor. 68.

g) Vid. §. 117. H. 166.

h) Vid. §. 124. H. 170.

i) Vid. §. 156. Hist. 216.

k) Vid. §. 124. Hist. 173.

l) Ibid. Histor. 171.

m) Vid. §. 50. *b)* H. 65.

d.) *Cardialgia*. CHALMER a) solertissimus tetani in Carolina observator pathognomicum opisthotonici spasmi superventuri signum esse dixit dolorem tensivum sub cartilagine ensiformi obortum ac ad spinam usque dorsi excurrentem, quippe quem continuo opisthotonus consequi solet. Pathognomicum quidem signum dolor ille (nisi in Carolina forsitan) neutiquam haberi potest, quem tametsi alii quoque observarint, veluti BISSET b) ac HUCK c) in opisthotono, MACAULEY d) in emprosthotono, SWIETEN e) in tetano; tamen alii ne in gravissimis quidem tetanibus curvis illius meminere, quantumvis omnia alia eorundem symptomata minutim in medium attulerint. Quin imo cardialgiæ dictæ loco interdum præsto est

e.) *Colica*. Sic HAENII f) figulus „ frequentissime percipiebat primo in infimo ventre, deinde in ventre superiore, tandem in dorso, ceu unico depuncto, dolorem oriri, qui actutum corporis cum inferiorem tum superiorem partem in ligneam duritiem do-

C 2

vero

a) l.c.p.77.sqq.86.sqq.

d) Ibid. Histor. 171.

b) Vid. §. 131 H. 133.sq.

e) Vid. §. 50. d) H. 69.

c) Vid. §. 124. Hist. 172.

f) Vid. §. 98. Hist. 152.

vero doloris loco spasmodicus quidam motus tantummodo percipitur. SWIETENII *a)* virgo mirum in abdomine motum sentire querebatur, „ qui, dum vel minimum „ loqueretur, ad cardiam ascendebat „.

f.) Lumbago. Hanc varii varie verbis expressere. COUS *b)* diserte ait TELEPHANEM ante opisthotoni adventum e lumbis doluisse. PLENCK *c)* vero suo in ægro pridie, quam trismus advenerit, tensionem quamdam lumborum præcessisse scribit. DE S. H. D'AMBON *d)* mulieri ante opisthotonum dolor dextrum primo femur invasit, ex hoc in dorsum, hincque ad lumborum vertebrae trajecit. Apud FARR *e)* nauta reversurum opisthotoni insultum semper e dolore ab regione iliaca ad collum assurgente præsensit, id quod jam AURELIANUS *f)* inter symptomata tetano præludentia adnotavit: queis ab ipso accensetur „ punctio interpellans ex „ spina usque ad occipitium „. Alii hunc ipsum dolorem jam renum calculo, jam alteri eorum vitio tribuerunt. Sic MACAULEY *g)* refert emprosthotonicam suam

a) Vid. §. 50. *d)* H. 69.

e) Vid. §. 124. Hist. 173.

b) Vid. §. 53. Hist. 84.

f) l. c.

c) Vid. §. 133. n. 3. Hist. 187.

g) Vid. §. 124. Hist. 171.

d) Vid. §. 140. Hist. 197.

suam virginem sæpius antea renalis calculi incommoda tulisse. DUBOUEIX *a)* quoque adolescentem suum ante tetanum vehementi interdum renum dolore laborasse notavit. Tametsi non inficier, duorum postremorum ægrorum dolorem lumbarem aliunde etiam proficisci potuisse, morboque ipsi forte postea dedisse occasionem.

g.) Rheumatismum mentitur etiam tetanicus dolor, eumque aut universo in corpore, aut una quadam ejus in parte, v. c. in cervice, suris, &c. Ita ab AURELIANO *b)* memoratur „tem-
 „porum dolor, & magis eo tempore
 „crescens, quo hircere atque os aperire
 „voluerint patientes „nec non „sura-
 „rum atque vestigiorum dolidus sensus „
 Vagum sinistri maxillæ articuli dolorem ante trismi invasionem æger HAENII *c)* querebatur. RUCKERI *d)* puero pluribus ante annis, quam opisthotono prehensus est, cervix doluit. Contra vero in FAKKENBERGII *e)*, STÖRCKII *f)* ac WEBERI *g)* ægris tetanum universi corporis dolor præcessit.

C 3

§. 10.

a) Vid. §. 136. Hist. 194.*e)* Vid. §. 156. Hist. 216.*b)* l. c.*f)* Vid. §. 149. H. 211.*c)* Vid. §. 98. Hist. 152.*g)* Vid. §. 99. Hist. 153.*d)* Vid. §. 41. Hist. 40.

§. 10.

3. AUDITUS gravis hocce in stadio a solo AURELIANO a) & WHITE b) est observatus. In posteriore tamen casu jam validissimus trismus simul aderat, & spasmus opisthotonicus interdum invadebat.

§. 11.

4. PTYALISMUS quoque ab AURELIANO c) ad anabasin refertur. Sed inferius d) videbimus, in acme illum sæpius, quam in anabasi, contingere.

§. 12.

5. SYNCOPE. In hanc proclivem esse tetanum ARETAEUS e) quidem notat; sed huic illam præire nonnunquam, Veterum nemo admonuit. In periodicis tetanis hystericarum, & hypochondriacorum imprimis nonnulli eam imminenti accessioni præcurrere viderunt, ut DUFAU f) & ECCLES g) in virginibus, & BILFINGERI h) in studioso imminentis synopes phænomena eandem minabantur.

§. 13.

a) l. c.

b) Vid. §. 164. Hist. 223.

c) l. c.

d) Vid. §. 32. d.)

e) l. c.

f) Vid. §. 41. Hist. 34.

g) Vid. §. 47. Hist. 56.

h) Vid. §. 4. B. Hist. 7.

§. 13.

6. TREMOR *artuum*. Virgini EC-
CLESII a) tetanus magno semper cum
tremore recurrebat; quod idem in LOE-
WII b) juvene sub singulas trismi exacer-
bationes accidit. MONROI c) perinde
æger tremorem toto corpore ante opiitho-
toni insultum est expertus. Huc & *sub-*
sultus tendinum pertinent, quales Wra-
tislaviensium d) juvenis toto crure, cujus
plantam læsit, persensit, qui porro per
dorsum ad nucham usque propagati con-
tinuo opisthotonum accivere. Hos eos-
dem ZANETTII e) pistor ac virgo f) sus-
tinuit. WEISMANNI g) futori ante singu-
los insultus tremuere brachia, tendines-
que eorum subsiliere.

§. 14.

7. RIGOR *tensivus musculorum*
quorundam occipiens, cum membri (v.g.
maxillæ, colli, dorsi, &c.) ad quod per-
tinent, motu plus minus impedito. Ideo
ab AURELIANO h) inter prima occipi-
entis morbi symptomata referuntur „ dif-

C 4

„ fici-

a) Vid. §. 47. Hist. 56.

e) Vid. §. 117. Hist. 165.

b) Vid. §. 4. A. n. 2. H. 6.

f) Ibid. Histor. 166.

c) Vid. §. 136. Hist. 192.

g) Vid. §. 4. B. Hist. 8.

d) Vid. §. 54. n. 1. H. 90.

h) l. c.

„ ficilis cervicis motus , ... atque ner-
 „ vorum majorum , quos tenontas appel-
 „ lant , levis tentio & durties „. Et mo-
 lestam ante opisthotonum in postica colli
 parte ac circum scapulas ægris advenisse
 rigiditatem cum totius corporis lassitudi-
 ne , quod utrumque sensim invalescebat ,
 observavit CHALMER *a)*. Virgo SWIE-
 TENII *b)* principio „ sentire cœpit in-
 „ solitam cervicis rigiditatem , & diffi-
 „ culter maxillas ab invicem diducere pot-
 „ erat „ ac WEBERI *c)* juvenis inter-
 dum tensionem rigidam in pedum musculis
 vesperi sentiebat , quod cum AURELIANI
 observatione alias *d)* jam allata convenit.
 Quod si hoc vitium linguæ musculos affi-
 ciat , *loquendi facultas* minuitur „ ut
 magnæ navis præfecto apud HIPPOCRA-
 TEM *e)* accidit , & AURELIANUS *f)* idem
 monuit.

§. 15.

8. DISTORSIO *faciei in spasnum*
cynicum aut *risum Sardonium* , vel qua-
 cunque alia ratione. Ita AURELIANUS
g) dixit fieri „ sine ratione veluti riden-
 „ tem

a) l. c. p. 35.

e) Vid. §. 54. n. 3. H. 106.

b) Vid. §. 50. *d)* Hist. 69.

f) l. c.

c) Vid. §. 99. Hist. 153.

g) Ibidem.

d) Vid. §. 9. *g)*

„ tem vultum cum quadam mobilitate sua-
 „ rum partium „. Ægram SWIETENII *a)*
 cynicus spasmus, BILGUERI *b)* militem
 faciei distortio fœdavit.

§. 16.

9. TETANUS *particularis*, v. gr. maxillæ
 (quod frequentissimum), vel cervicis, vel
 alius partis. A trismo inchoatorum tetanorum
 universalium exempla suppeditant HAEN
c), MONRO *d)*, SWIETEN *e)*, aliique:
 in WEBERI *f)* adolescente digitorum
 tetanus universalem præcessit. Brachium
 VALSALVAE juveni ante tetanum ob-
 riguit, quem casum ita MORGAGNIUS *g)*
 refert: „ juveni 26. circ. annor. primum *Hist. 16.*
 „ fauces nonnihil intumuerant, appetitus
 „ autem dejectus erat. His post aliquot
 „ dies accessit convulsio brachii sinistri,
 „ ut totum immobile esset, atque inflexi-
 „ bile, deinde autem universo corpori
 „ idem accidit repente, quod brachio
 „ acciderat, ut nullo modo jam æger
 „ posset in ullam partem se movere,
 „ sed recto, ut jacebat, corpore immo-

C 5

„ bi-

a) Vid. §. 50. A. n. 3. H. 69.*e)* Vid. §. 50. *d)* Hist. 69.*b)* Vid. §. 54. n. 3. H. 116.*f)* Vid. §. 99. Histor. 153.*c)* Vid. §. 98. Hist. 152.*g)* De Sedib. & caus. morb.*d)* Vid. §. 136. Hist. 192.

Epist. 10. n. 2.

„ bilis, rigidusque perstaret; nisi quod
 „ postea manus duntaxat & pedes move-
 „ re non nihil potuit. Illatus . . . in
 „ . . . nosocomium: ubi & febris &
 „ convulsio, qua tenebatur, agnita est,
 „ quam videlicet τέτανον appellant Græ-
 „ ci. A primo, quo hac toto corpore
 „ prehensus est, die ad mortem usque
 „ multum sudavit. Mors autem die 5to
 „ ineunte novam contractionem, quæ
 „ corpus in latus curvavit, secuta est. In
 „ cadaveris cute multæ rubræ maculæ; in
 „ cerebro autem nihil adnotatione dignum
 „ occurrit, præter perpaucum serum,
 „ idque falsum, in sinistro ventriculo.
 „ Thorace aperto in sinistro ejus cavo
 „ aquæ uncia aliquot repertæ sunt; pulmo
 „ autem uterque multum rubens, ad dor-
 „ sum præsertim; pericardium sero omni-
 „ no plenum: sanguis parum ab natu-
 „ rali fluore recesserat „.

§. 17.

IO. DEGLUTITIO *laboriosa* aut *impos-*
sibilis prorsus. Laboriosam notarunt MA-
 CAULEY *a)*, PLENCK *b)*, SCHMUCKER *c)*
 & ZANETTI *d)*: arduam primum, tum ex
 co-

---

a) Vid. §. 124. Hist. 171.

b) Vid. §. 133. n. 3. H. 187.

c) Vid. §. 50. *b)*. Hist. 65.

d) Vid. §. 117. H. 165.

toto impossibilem BINNINGER *a)* & EC-
 CLES *b)*. Ubi plane est impossibilis, ori
 ingesta per nares, si trismus simul adest,
 redire solent; quod phænomenon, teste
 I. G. BRENDDEL *c)*, in infantibus, qui
 mala sua fando indicare nondum queunt,
 præsentiam trismi plerumque arguit. Causa
 porro symptomatis hujus videtur esse tu-
 mor musculorum deglutitioni fervientium
 tetanodes, velut in VALSALVAE *d)* juve-
 ne, dolorque eorundem ad conatum deglu-
 tiendi excitatus, quem CHALMER *e)* per
 dorsum ad imos usque artus propagari ob-
 servavit. Raro tamen ante obortum per-
 fectum tetanum aut universalem aut solius
 maxillæ deglutitio ex integro impeditur;
 sed plerumque tantum, notante AURE-
 LIANO *f)* „ bibendi difficilis transvora-
 „ tio, contemptibilis tamen „ accidit.
 Atque his fere primus tragici morbi actus
 absolvitur. Videndus nunc venit horribi-
 lis illius jam plane formati status.

CA-

a) Vid. §. 54. N. 3. H. 104.*d)* Vid. §. 16: Hist. 16.*b)* Vid. §. 47. Hist. 56.*e)* I. c. p. 86.*c)* Opusc. mathem. & med.*f)* I. c.

argum. Part. 1. Progr.

32. §. 3. p. 190.

CAPUT II.

ACMES SYMPTOMATA.

§. 18.

I. **F**IGURA corporis in universali tetano primum spectanda est.

a.) *Tetanus rectus* exhibet corpus supinum, porrectum, immobile, cujus singula membra in rectum extensa, paralleli artus imi & summi, hique trunco appressi a). Positus hic tanta cum immobilitate rigoreque conjunctus est, ut si ægrum imis pedibus prehensum attollere velis, ille statuæ solidæ instar simul ac semel totus erigatur. Sin solos pedes in altum leves, totum corpus perticæ ferreæ instar sequitur, & soli occipiti insistit: si vero caput erigas, perinde omnibus reliquis membris simul assurgentibus corpus in pedes erigitur.

b.) *Opisthotonus* vero caput cum collo postrosum tractum inter scapulas locat, gutture exstante: pectus abdomenque prominent, spina dorsi est concava: artus inferiores flexi cum poplitibus vitiose incurvis, artus autem superiores extensi, retror-

---

a) ARRY. l. c. & vid, historias passim.

retrorsumque detorti sunt *a)*, digitis in pugnum, intra quem pollex plerumque abditur, contractis *b)*. In vehementi malo tanta sæpe corporis inflexio efficitur, ut æger strato suo instar celsi arcus occipite solo pedumque calcibus insistat, reliquo inter utrumque intervallo relicto vacuo *c)*; imo nonnunquam corpus in orbem coit, dum caput postrosum tractum occipite vel ossi sacro, ut in BAIONI *d)* femina, vel calcaneis admovetur, ut in TRINCAVELLAE *e)* ac SCHEUCHZERI *f)* infantibus contigit. Effigiem opisthotoni ab se visi æri incisam dedit G. C. MATERNI de CILANO *g)*.

c.) Emprosthotonus denique antrosum caput, pronumque in pectus trahit, ejus mentum sterni adfigit: dorsum fit convexum: manus confertæ hærent: crura extensa, coxis extrapulsis. Si gravissimus est morbus, non in arcum modo, sed in orbem corpus antrosum coit, adeo ut caput genua contingat, horumque articu-

a) ARET. l. c.

e) Vid. §. 41. Hist. 33.

b) HIPPOCR. de morb.

f) Vid. §. 66. n. 1. H. 140.

L. 3. AURELIAN. l. c.

g) Nov. Act. Nat. Cur. T.

c) CHALMER l. c. p. 91.

1. Obs. 6. vid. §. 54.

d) Vid. §. 47. Hist. 55.

n. 3. Hist. 39.

cnus in poplitem depulsus esse videatur. *a*).

§. 19.

2. TRISMUS *tonicus* omnibus his modo dictis tetani figuris individuus est comes, quemadmodum universæ id toto hoc opere passim in medium allatæ omnis ævi historiæ confirmant. Dubitari quidem posset, communiter ne opisthotonum trismus, an rarius comitetur; siquidem in illo, ut ARETAEUS *b*) asserit, „maxilla inferior plerumque dehiscit, & „raro cum superiore committitur „? Verum quid hac ARETAEI sententia faciendum sit, ingenue fateor, me post diuturnam licet ejusdem meditationem prorsus ignorare; nam neque Veterum quisquam alius, neque nostræ ætatis ullus observator, quos mihi consulere licuit, hujus phænomeni meminit: imo multo potius trisimum cum opisthotono tum COUS *c*), tum ceteri omnes constanter *d*) viderunt sociatum. An forte verba ARETAEI trisimum quidem præsentem, sed imperfectum innuunt, ita ut in opisthotono vel

spa-

a) ARBT. l. c.

b) Ibid.

c) ll. cc. vid. etiam §. 53.
Hister. 84.

d) FOREST. l. c. Obs. 116.

& Sch. ad Obs. 112.

vid. Hist. passim allatas.

spasmus ipse muscutorum maxillæ alibi a) dictorum nunquam tantus sit, qui maxillas ex integro committat, vel spasmus muscutorum caput postrosum trahentium validior exactam earundem constrictionem impediat? Ne id quidem; utrumque enim trismi perfectissimi in opisthotono utcunque vehementi non raro visi historiæ repudiant. Tertium quid restat etiam, nimirum num non ARETAEUS aut trismum cum luxatione mandibulæ complicatum, aut muscutorum maxillæ dictorum paralyfin intelligat? Neutrum fane. Nam cum maxillam *plerumque* dehiscere dicat, neutrum vero *plerumque* accidat, neque prius neque posterius locum habere potest. Quid quod ne concipi quidem possit, qua ratione hic luxatio maxillæ antrosum ab opisthotonico spasmō contingere queat? Nam textus HIPPOCRATICI b) „ἐν τοῖσι τετάνοισι καὶ ὀπισθοτόνοις γένεσθαι λυομέναι θανάσιμον „ versio ab L. DURETO c) facta „ *in tetano & opisthotono maxillas luxari funestum* „ me non moratur, ut quæ tam falsa sit, quam luxatio impossibilis. Adeone ista impossibilis? en ejus exemplum!

---

a) Vid. §. 14.

c) l. c.

b) Coac. Prænot. N. 361.

Hist. 17. *plum!* Juvenis ob luxationem maxillæ, ad quam tetanus cervicis accessit, in nosocomium illatus est. Malum hoc a punctura nervi in brachio sub Vnæ Snc profectum est. Tentatis octiduo cunctis consuetis medendi methodis absque successu, tandem a D. MANGET *a)* frictionibus mercurialibus est servatus. . . . Verum enimvero nisi malo quodam errore auctoris e calamo *tetani* maxillæ loco *luxatio* ejusdem profluxit, (quod humanum), mirari cum novam luxationis causam, sc. nervum punctum remota in parte, tum insolentem mercurii in luxationibus reponendis efficaciam satis non valerem; nam de repositione luxatæ maxillæ in historia tota ne verbum, nisi quod consuetæ medendi methodi fuerint irritæ. Idcirco neque historia hæc L. DURETI versioni, neque hæc ARETAEI sententiæ quidquam lucis adfundit, præsertim cum FOESIANA textus illius HIPPOCRATICI interpretatio potior sit, nempe: „in nervorum dis-
 „ tentionibus, & iis, quæ in postero-
 „ rem partem sunt, dissolutæ maxillæ
 „ mortem afferunt,; quippe cui observa-
 ta

a) Medic. Comment. von
 einer Gesellsch. der
 Aerzte zu Edinburgh,

1. Th. 3. St. 2. Ab-
 schn. 2. Art. 3. Fall.
 p. 355.

ta quoque clinica suffragentur, ut alibi *a)* videbimus. Sed neque FOESII versio conjecturæ de musculorum mandibulæ paralyssi ullatenus favet; cum enim *plerumque* maxillam inferiorem dehiscere ARETAEUS velit, istud cum COI verbis, qui maxillas dissolvi lethale esse, ac proinde imminente primum morte, & in opisthotonis non *plerisque* sed funestis tantummodo accidere, pronunciavit, hæud cohæret; nihil ut dicam, dissolvi maxillas lethaliter posse citra ullam in earum musculis paralyxin, ut perinde suo dicetur loco *b)*. Sed missis his obscuris ad clariora nunc. Trismi, de quo agimus, vehementia est varia: aliquando maxillæ tam arcte ad se mutuo stringuntur, ut ne minimi digiti apex *c)*, imo ne acicula quidem *d)* dentibus interferi queat. Quod si positis jam vi spasmii in contactu dentibus, muscoli maxillæ nihilominus contrahi pergant, tum vero horrendus *dentium stridor* enascitur, qualem BONTIUS *e)*, ACKERMANN *f)*, FORESTUSQUE *g)* observarunt. Interdum etiam accidit, ut ob

Trnka de Tetano.

D

ma-

a) Vid. §. 86.

b) Ibidem.

c) CHALMER l. c. p. 88.

d) Vid. §. 130. Hist. 131.

e) Vid. §. 49. *a)* Hist. 58.

f) Vid. §. 37. Hist. 22.

g) Vid. §. 158. Hist. 218.

maiores musculorum dictorum in uno maxillæ latere spasmus, quam in altero, ipsa plus in partem validius convulsam trahatur, ut in HILDANI *a)* puero visum est, id quod nonnullis imponere potest, ut luxationem maxillæ adesse suspicentur. Porro remittere quoque vehementia trismi per vices subinde solet, ut diducendi aliquantis per oris fiat copia, quod in remittente imprimis morbo usuenit, ut in ægro FARRII *b)*, aut in *continente* etiam, idque vel somni tempore, quemadmodum in COLLINI *c)* SWIETENIIque *d)* virginibus, vel sub convulsionibus clonicis, ut HAEN *e)* animadvertit. Dum autem his in casibus trismo remittente os paululum hiat, non rarum est, linguam ex ore foras propelli, quæ invalescente rursus trismo, dum retrahi nequit, dentibus intercepta misere convulneratur, ut CHALMER *f)* & COLLIN *g)* observarunt.

§. 20.

a) Vid. §. 54. n. 3. H. 101.*e)* Vid. §. 43. Hist. 49.*b)* Vid. §. 124. H. 173.*f)* l. c. p. 92.*c)* Vid. §. 115. H. 163.*g)* Vid. §. 115. n. 163.*d)* Vid. §. 59. d) H. 69.

§. 20.

3. FACIES tetanicorum varia exhibet phænomena. Etenim ejus

a.) *Color jam pallidus jam ruber* visitur. Palluit CELLIERI a) infanti mortualis similis, WEBERI b) juveni, puellæque WHYTTII c), & CHALMER d) hujusmodi vultum melancholiæ signa præferre asserit. Interea communiter hoc in morbo facies intense rubet, ac subinde simul vehementer dolet, uti post COUM e), ARETAEUM & AURELIANUM pene omnes alii notarunt.

b.) *Oculi* lacrimosi, rigidi, contracti, perversi, aut huc illuc moti, cum contractis palpebris, mæstum sæpe spectaculum præbent. „Oculi, inquit HIPPOCRATES f), frequenter illacrimantur & contrahuntur „. Alibi g): „oculi illacrimantur ac pervertuntur „. Apud ARETAEUM dicuntur „oculi ferme ridentes, qui vix circumvolvuntur „: alibi h) autem „palpebræ natura versatiles vix

D 2

„ oculi

a) Vid. §. 140. Hist. 196.

b) Vid §. 99. Hist. 153.

c) Vid. §. 5. A. n. 1. H. 9.

d) l. c. p. 88. sq.

e) De Morbis L. 3.

f) De dieb. judicat. & de intern. affectionib.

g) De Morbis L. 3.

h) De morb. acuter. curat. L. 1. C. 6.

„ oculos connivendo protegent; oculi in-
 „ tenti sunt, in profundo convoluti „
 Palpebras admodum contractas in ægro
 WHITII *a)*, clausas vero arctissime in
 puella BOLTENII *b)* & puerpera TAIL-
 LIERII *c)*, videre erat, convulsos in
 opisthotono oculos FORESTUS *d)*, &
 unam semper in partem cum AUENBRUG-
 GER *e)* tum VALLERIOLA *f)* observa-
 runt: contra ea virgini SWIETENII *g)*
 „) dormienti . . . . oculi miro modo cir-
 cumvolvebantur „. Quemadmodum au-
 tem hæc variant, ita subinde nulla mor-
 bi vis oculos tangit: in ægro STÖRCKII
h) „ oculi vivi „ & in ægro CORNACIS
i) „ oculorum . . . . & palpebrarum persti-
 „ tit motus & mollities naturalis „.

c.) Musculi varie convulsi ipsam
 distrahentes, ut virgini SWIETENII *k)*
 dormienti accidit, varium ei statum con-
 ciliant. Maxime vero solennis, etsi haud
 constanti lege, est tetano musculorum ge-
 lasinorum spasmus, isque vel uno tantum
 in latere, qui *spasmus cynicus*, vel in
 utroque, qui *risus Sardonicus* nuncu-
 pa-

a) Vid. §. 164. H. 223.

b) Vid. §. 42. Hist. 46.

c) Vid. §. 127. Hist. 177.

d) Vid. §. 130. Hist. 181.

e) Vid. §. 128. Hist. 178.

f) Vid. §. 51. Hist. 71.

g) Vid. §. 50. *d)* H. 69.

h) Vid. §. 149 Hist. 211.

i) Vid. §. 44. Hist. 52.

k) Vid. §. 50. *d)* Hist. 68.

patur *a*). Spasnum cynicum BONTIUS *b*) in signifero, ALBRECHT *c*), BOENNECKEN *d*), CLEPHANE *e*), WHITE *f*), risum Sardonium FORESTUS *g*), HOECHSTETERUS *h*), WAGNERUSque *i*) conspexit. AUENBRUGGERI *k*) æger modo ridentis modo orantis speciem exhibuit. Nonnunquam vero tantus est horum musculorum spasmus, ut malis sursum retrorsumque tractis omnes dentes miserando spectaculo conspicui reddantur, teste tam CHALMERO *l*), quam FARRIO *m*), qui posterior notavit simul opisthotonici navæ faciem adeo fuisse mutatam, ut qui 26 annos non excessit, sexagenarium senem mentiretur; quod ipsum ARETÆUS *n*) de emprosthotonicis affirmat, illos ob inversionem vel ab amicissimis non agnosci.

D 3

§. 21.

a) HAEN Rat. Med.

P. 10. C. 4. §. 4.

b) Vid. §. 49. Hist. 58.

c) Vid. §. 54. n. 13. Hist. 103.

d) Vid. §. 116. H. 164.

e) Vid. §. 124. Hist. 170.

f) Vid. §. 164. H. 223.

g) Vid. §. 130. Hist. 181.

h) Vid. §. 112. Hist. 160.

i) Vid. §. 61. Hist. 125.

k) Vid. §. 128. Hist. 173.

l) l. c. p. 93.

m) Vid. §. 124. Hist. 173.

n) De caus. & sign. acutor. morbor. L. 1. C. 6.

§. 21.

4. „ ABDOMEN , inquit ARETAEUS „ a), intentum est, & si percutias, resonans „. Quod quidem non in tumorem tympaniticum elevationem ejusdem, sed validam musculorum abdominalium spasmio affectorum tensionem innuit: etenim abdomen CHALMER b) cum in tetano tum opisthotono universim planum durumque reperit, ac interanea illius sursum versus thoracem, capaciores tum quasi factum, ad sensum compulsas. In opisthotono præprimis abdomen haud æquabiliter planum, sed introtractum vidit, musculosque adeo contractos ac rigidos, ut neque pressi cederent, neque ad diaphragmatis sub inspirando descensum vel minimum laxari viderentur c). Confirmant hæc observata in ægris HAENII d) ac FARRII e) opisthotonicis, emprosthotonico SCHULZII f), tetanicisque STÖRCKII g), PUIOLI h), ac LAZERMII i). Nihilominus tamen haud adeo constans est planities illa aut introtractio abdominis

a) Ibidem.

b) l. c. p. 93.

c) Ibid. p. 91.

d) Vid. §. 92. Hist. 152.

e) Vid. §. 124. Hist. 173.

f) Vid. §. 118. Hist. 169.

g) Vid. §. 149. Hist. 211.

h) Vid. §. 130. Hist. 180.

i) Vid. §. 49. A. b.) Hist. 63.

nis, ut non etiam interdum istud in tumorem elevetur: videlicet dum abdominales muscoli convulsionis sunt expertes, simulque occasionalis morbi causa, primis obsessis viis, ibi spasmo inducto fecem flatusque abdomen attollere valentes coercet, quemadmodum in ægris, quorum DELACROIX *a)*, DELIUS *b)*, WEPFERUSQUE *c)* meminere, evenerat.

§. 22.

5. RIGOR *musculorum* tetano affectorum, tametsi nullo animæ imperio, citra vim externam, sit superabilis, non eandem tamen semper intensitatem habet, neque eandem motus impotentiam. Enim vero aliquando adhibitæ vi externæ vel partim vel prorsus cedit: contra alias omni vi externa est major, adeo ut rumpi frangique pars rigens facilius, quam flecti possit. Subinde vero suapte spasmi vis per vices a vehementia remittit, dum alias e contrario tam constans est, ut longo a morte etiam tempore insuperabilis persistet. In PICQVEI *d)* puella etsi primum rigor nulla vi esset superabilis, tamen postea ita remisit, ut magnæ vi ad-

D 4

hi-

a) Vid. §. 39. Hist. 29.

b) Vid. §. 41. Hist. 42.

c) Vid. §. 39. Hist. 30.

d) Vid. §. 140. Hist. 199.

hibitæ cesserit; attamen ubi vis flectens ablata est, spasmus membra pedetentim ad priorem situm reduxit. LEHMANNI *a)* herniosus digitos manus dextræ tetano curvatos adminiculo manus lævæ extendere, brachiumque extensum flectere potuit; perinde ægri apud DELAROCHE *b)* corpus artusque magno adhibito conatu flexum admiscere, & quod magis mirum, in BOLTENII *c)* virgine, etsi tantus a paroxysmo quolibet superesset artuum & maxillæ tetanus, ut nonnisi summa vi adhibita, & non sine crepitatione, superari potuerit; tamen ut primum membrum vi extensum erat, omnis illico desiit rigor. Contra vero DE S. H. D'AMBON *d)*, FARR *e)*, DUBOUÉIX *f)*, PUIOL, *g)*, CELLIER *h)*, &c. suis in ægris tantum experti sunt rigorem, ut citra rupturæ fracturæve periculum artus flecti neutiquam possent; quod idem WHITE *i)* in trismo ab se viso animadvertit; imo dum in puero WEPFERI *k)* apertura oris tentata esset violentius, dentes aliquot sunt effracti. Omnia hæc de insuperabili musculorum tum

ma-

a) Vid. §. 3. B. n. 4. H. 5.

b) Vid. §. 136. H. 193.

c) Vid. §. 43. Hist. 46.

d) Vid. §. 140. Hist. 197.

e) Vid. §. 124. Hist. 173.

f) Vid. §. 136. Hist. 194.

g) Vid. §. 130. Hist. 130.

h) Vid. §. 140. Hist. 196.

i) Vid. §. 164. Hist. 223.

k) Vid. §. 39. Hist. 30.

maxillarium, tum qui ad cetera membra
 pertinent, rigore jam ARETAEUS prodi-
 dit, ac de prioribus „ inferiorem (in-
 „ quit) maxillam superiori adnectunt
 „ adeo, ut neque vectibus aut cuneis per
 „ Jovem facile diduci possint „; de reli-
 quis autem in emprosthotono : „ neque
 „ Medicus praesens atque adspiciens
 „ (ait) ad vitam, aut doloris levamen,
 „ aut ad figuræ emendationem quicque
 „ opis afferre potest, nam si membra
 „ dirigere velit, viventem sane hominem
 „ distraxerit, discerpseritque „. Atque
 hunc immanem rigorem diu a morte quo-
 que superstitem in cadaveribus deprehen-
 derunt HAEN *a*) ac MATERNI de CILA-
 NO *b*).

§. 23.

6. CONVULSIONES aliæ multifariæ
 cum clonicæ, tum tonicæ spasmodicis tetani-
 cis non raro sociantur, ut sunt palpitatio-
 nes musculorum, tremores, tendinum
 subsultus, singultus, motus convulsivi epi-
 lepticorum similes, tumores spastici, &c.
 Complura horum ARETAEUS *c*), aliaque
 jam memorata, recenset : „ musculi (in-

D 5

„ quit

a) Vid. §. 43. Hist. 49.*b*) Vid. §. 54. n. 1. H. 19.

§. 98. Histor. 152.

c) l. c.

„quit ille) palpitantes , facies variis
 „modis distorta , buccæ & labia remunt,
 „maxillæ quatiuntur , dentes strident :
 „in alio vero quodam & aures move-
 „bantur „.

a.) *Tremor* in rigiditate colli dorsi-
 que per intervalla vehementissimus totum
 adolescentis corpus concutiens a MOR-
 GAGNIO a) est observatus; at in BIS-
 SETI b) juvene femur vulneratum sub
 trismo amputationem cruris secuto perpe-
 tuo tremuit: HAENII c) vero opisthotoni-
 cus validos toto corpore *subsultus ten-
 dinum* experiebatur.

b.) *Singultus* porro & WEPFERI d)
 puerum & puellam WHYTTII e) misere
 afflixit.

c.) *Convulsiones* tamen epileptica-
 rum similes multo frequentius in tetanis
 observantur, velut historiæ HIPPOCRATIS
 de SCAMANDRO f), ALBRECHTI g),
 BAIONI h), BIERLINGII i), BILFINGE-
 RI k), CARTERI l), DELAROCHE m),

HAE-

a) Vid. §. 54. n. 3. H. 115.

b) Ibid. n. 2. Hist. 99.

c) Vid. §. 98. Hist. 152.

d) Vid. §. 39. Hist. 30.

e) Vid. §. 5. A. n. 1. H. 9.

f) Vid. §. 54. n. 2. H. 95.

g) Ibid. n. 3. Hist. 103.

h) Vid. §. 50. c.) H. 66.

i) Vid. §. 3. B. n. 2. H. 4.

k) Vid. §. 4. B. Hist. 7.

l) Vid. §. 125. Hist. 176.

m) Vid. §. 136. Hist. 193.

HAENII *a)*, M. de CILANO *b)*, MONROI *c)*, SWIETENII *d)*, WATSONIQUE *e)* evincunt. Sic HEISTERUS *f)* narrat infantem trimulam a fefquianno crebris obnoxiam fpafmis toto fubinde corpore obri- *Hift. 11.* guiffe, alias collo folum truncoque, ac tum crura decuffatim convulfionibus fuiſſe agitata, mente interea illæſa, ſine torminibus, ſine vermium indiciis. Ad has vero convulfiones merito referri poſſunt

d.) Spafmi tetanici exacerbationes, convulfionem clonicam, dum ingruunt, æmulantes, opifthotono præſertim (licet & in tetano, emproſthotonoque contingant) ſolennes, quo prehenſus æger, teſte COO *g)*, per vices „ vementer convellitur, ut vix ab illis, „ qui adſunt, contineatur, quin e lecto excidat „. Perinde FORESTUS *h)* „ quibusdam (inquit) & furæ implicantur, „ & tam infamibus ſubinde concuſſionibus exagitantur, ut difficulter ab aſſiſtentibus in lectulo contineantur „. Clariffime hanc rem expreſſit CHALMER *i)*, qui

a) Vid. §. 43. *Hift.* 49.

b) Vid. §. 54. n. 1. *H.* 39.

c) Vid. §. 136. *Hift.* 192.

d) Vid. §. 50. d.) *H.* 69.

e) Vid. §. 155. *Hift.* 214.

f) *Medic. Chir. u. Anat.*

Wahrnehm. 2. Band. N. 433.

g) De dieb. judicator. & de intern. affectionib.

h) l. c. Schol. ad *Obſ.* 112.

i) l. c. p. 91. ſq.

qui ubi opisthotoni summo in vigore suo sævientis creberrimas exacerbationes fieri, ita ut intra unum minutum quandoque sæpius accidant, retulisset, addit, artus inferiores jam tum perpetuo quidem rigore teneri, nihilo tamen secius exacerbationum tempore tam celeri tamque valido spasmō extendi, ut si nemo adfisteret, ægri ferme ex lecto excuterentur: alios vero veluti exsistentes in altum erigi, sicque capite in omnia obvia obstacula summa vi incurrere, velut MORGENSTERNII *a)* puero accidit; atque isto in casu artus inferiores minus, quam ceteras partes, rigere. Ambo hæc in recto quoque tetano subinde accidunt. Sic AUENBRUGGERI *b)* ægro „ pedes identidem „ cum tanta violentia in rectum extendebantur, ut extremum lectistitium attingentes totum lectum fecerint crepitare „. Ægra autem apud DUFAU *c)* aliquoties adeo impetuose in lecto exsistebat, ut nisi retineretur, se se comminuisset. Tanta vero est in tetanis remittentibus ad has exacerbationes, vel in intermittentibus ad reversiones spasmorum horum proclivitas, ut minimos sæpe corporis

---

a) Vid. §. 117. Hist. 167.

c) Vid. §. 41. Hist. 34.

b) Vid. §. 128. H. 178.

poris motus actutum consequantur, id quod historiis BISSETI *a)*, BOENNECKENII *b)*, ECCLESII *c)*, SAUVAGESII *d)*, SILVESTRI *e)*, TULPII *f)*, WHITII *g)*, ac Wratislaviensium Annalium *h)* fit evidens. HILLARY *i)* sane in infantibus tantam ad has exacerbationes observavit proclivitatem, ut minimus membri cujuscumque aut vestis motus, vel lenissimus artuum contactus (v.c. pulsus exploratio), imo exilis strepitus, spasmum universalem revocarit. Denique

e.) Tumores colli spasmodici globis hystericis analogi huc referendi sunt, quos in corporibus hystericis & hypochondriacis tetano laborantibus interdum videre est, at, quod notatu dignum, non eodem semper aut tempore, aut loco. PUIOLI *k)* puellæ tumor dextrum colli latus in vigore morbi infedit; in HAENII *l)* femina ad cartilaginem scutiformem & os hyoidis a morte primo observatus fuerat; ECCLESII *m)* virgini retro aures, morbo multum jam profecto, apparuit,

a) Vid. §. 131. Hist. 133.

g) Ibid. Histor. 223.

b) Vid. §. 116. Hist. 164.

h) Vid. §. 54. n. 1. H. 90.

c) Vid. §. 47. Hist. 56.

i) l. c. p. 234. sq.

d) Vid. §. 62. Hist. 129.

k) Vid. §. 130. Hist. 130.

e) Vid. §. 164. Hist. 222.

l) Vid. §. 43. Hist. 49.

f) Ibid. Histor. 134.

m) Vid. §. 47. Histor. 56.

ruit, isque durus. Perinde in TIMAEI *a)* matrona trisimum passa durus ac renitens circa dextrum maxillæ articulum tumor visebatur. In puella WHYTTII *b)* 7. horis post, quam morbus occepit, anterior colli pars circum laryngem ac sub sternomastoideis instar emphysematis multum intumuit. Subinde id genus tumor brevi sponte evanescit, ut in PUOLI ægra. Multa de horum tumorum indole, generi, &c. inquirenda clinicis superesse nemo non videt: adeo neglectim hactenus considerati sunt!

§. 24.

7. DOLORES a miserabili hujus morbi statu, quid mirum, si vix unquam absunt? In tetanis rectis quidem, etsi haud exiguos HILDANUS *c)*, HOECHSTETERUSQUE *d)* adfuisse observarunt, non raro sunt utcunque tolerabiles: at curvis in tetanis ob immanem partium a musculis contractis distractionem dolor est longe atrocissimus, quippe qui emprosthotonicis teste COO *e)* sudores exprimit, & ARETAEUS „ dolores (inquit) omnium (emprostho-

a) Vid. §. 30. Hist. 68.

d) Vid. §. 112. Hist. 160.

b) Vid. §. 5. A. n. 1. H. 9.

e) De rat. vict. in morb.

c) Vid. §. 54. A. n. 3. H. 101.

acur.

„thotonicorum) atroces, vox omnium
 „flebilis „. Perinde opisthotonicos præ
 dolore lamentari vociferarique HIPPOCRA-
 TES *a)* meminit, quod ipsum BOEN-
 NECKEN *b)* in pleurothotonica observa-
 vit. Atque hi dolores potissimum a ma-
 jore minoreve spasmi tetanici vehementia
 ac duratione pendent, ita ut si ille con-
 tinenter eademque affligat magnitudine,
 dolores quoque nunquam dimittant, velut
 ægri M. de CILANO *c)* ac RULANDI *d)*
 sunt experti: sin vero morbus est aut re-
 mittens aut intermittens, dolores quoque
 intervalla habent, id quod curvis in teta-
 nis est perfrequens. Sic HIPPOCRATES *e)*:
 „cum opisthotonos detinet, ... (æger)
 „in posteriora convellitur, interdumque
 „vociferatur, vehementesque dolores oc-
 „cupant: ... ubi vero dolor remiserit,
 „quietem agit „. Et alibi *f)*: opistho-
 tonicus „ præ dolore, quo circa dorsum
 „ & pectus detinetur, lamentatur. ...
 „Hic frequenter quidem in die dolore af-
 „ficitur, frequenter etiam levius habet „.
 Experta est hæc BOENNECKENII *g)* æ-
 gra.

a) De dieb. judic. & de
 intern. affect. & de
 morb. L. 3.

b) Vid. §. 116. Hist. 164.

c) Vld. §. 54. n. 1. H. 39.

d) Vid. §. 143. H. 207.

e) De Morbis L. 3.

f) De intern. affectionib.

g) Vid. §. 116. Hist. 164.

gra. Non solum autem circa magnos musculos ejusmodi dolores oboriuntur, sed etiam teneriorum ac seorsim decurrentium fibrarum muscularium, velut sunt æsophagi, ventriculi, &c. spasmos comitantur. Quandoque in unum aliquem locum v. g. lumbos *a)*, inguina *b)*, atrocius defæviunt; alias integrum tractum percurrunt, quemadmodum CLEPHANE *c)* ac SWIETEN *d)* observarunt.

§. 25.

8. VIGILIAE sub enumeratis hætenus cruciatibus non possunt non adesse, etiam „ ad opiata passim rebelles, & si „ dormitur, somni sunt pauci, breves, „ terrifici, cum rigidorum tendinum subsultu „ *e)*, sicut SILVESTER *f)*, PUIOL *g)*, aliique notarunt. Mala vero hæc tanto etiam acerbiora sunt, quod sub iisdem

§. 26.

a) Vid. §. 9. *f.)* §. 24.

b) Vid. §§. cit.

c) Vid. §. 124. Hist. 170.

d) Vid. §. 50. *d.)* H. 69.

e) HÆN Rat. Med. P. 10.

C. 4. §. 4.

f) Vid. §. 164. Hist. 232.

g) Vid. §. 130. Hist. 130.

§. 26.

9. MENS, *sensusque* omnes sibi plerumque constant, ut in ægris CLEPHANE *a)*, FERNELII *b)*, HAENII *c)*, HOECHSTETTERI *d)*, LUPINI *e)*, MACAULEY *f)*, MONROI *g)*, SCHMUCKERI *h)*, STÖRCKII *i)*, SWIETENII *k)* WEPFERI *l)*, &c. Sunt tamen, queis morbi vis mentem pervertit (qua de re §. sequenti), sensusve aut labefactat solum, aut prorsus abolet. SILVESTRI *m)* mulieri memoria, visus, auditusque minuebatur: CARTERI *n)* ægro sentiendi vis interdum integra noctu interdum stupore accedente labefactabatur. AUENBRUGGERI *o)* tetanicus acclamatus ac varie laceffit per exigua intelligentiæ & sensationis signa dedit. Perinde BAIONI *p)* æthiops aphonos ad præsentiam ac lamenta carissimorum sibi insensibilis esse videbatur. WHITTII *q)* vero æger de solo obtuso auditu

Trnka de Tetano.

E

que-

a) Vid. §. 124. Hist. 170.

i) Vid. §. 149. Hist. 211.

b) Vid. §. 2. A. n. 3. H. 1.

k) Vid. §. 50. d.) H. 69.

c) Vid. §. 43. Hist. 49.

l) Vid. §. 5. B. n. 4. H. 13.

d) Vid. §. 112. Hist. 160.

m) Vid. §. 164. Hist. 222.

e) Vid. §. 52. Hist. 83.

n) Vid. §. 125. Hist. 176.

f) Vid. §. 124. Hist. 171.

o) Vid. §. 128. Hist. 178.

g) Vid. §. 136. Hist. 192.

p) Vid. §. 36. Hist. 144.

h) Vid. §. 49. a.) H. 60.

q) Vid. §. 164. Hist. 223.

querebatur. Contra vero sensus omnes prorsus abolitos observarunt BOENNECKEN *a)*, BILFINGER *b)*, BOLTEN *c)*, EBART *d)*, ECCLES *e)*, RUCKER *f)*, STÖRCK *g)*, WEBER *h)*, aliique *i)*. Nonnunquam alterutrum horum ante mortem primum accidit: HAENII *k)* homo 26. horis ante obitum amaurosi est correptus.

§. 27.

IO. DELIRIUM quod attinet, jam mi-te est, jam ferox, idque vel per initia jam, vel progressu morbo. HIPPOCRATES *l)* „ cum (inquit) opisthotonos detinet, „ . . . . vociferatur (æger), & quando- „ que delirat „. Alias *m)* quoque opisthotonicos nugari dicit. CHALMER *n)* plerosque opisthotonicos in acme delirare vidit. HAENII *o)* opisthotonicus post 15. diem levius ac per vices primum, deinde perpetuo cum furore deliravit. Quamvis autem delirium opisthotono sit familiarius,

ta-

a) Vid. §. 41. Histor. 35.

b) Vid. §. 4. B. Hist. 7.

c) Vid. §. 42. Hist. 46.

d) Vid. §. 41. Hist. 44.

e) Vid. §. 47. Hist. 56.

f) Vid. §. 41. Histor. 40.

g) Vid. §. 114. n. 2. H. 161.

h) Vid. §. 99. Hist. 153.

i) Vid. §. 107. Hist. 156.

k) Vid. §. 98. Hist. 152.

l) De morbis L. 3.

m) Coac. Prænot. n. 361.

n) l. c. p. 93.

o) Vid. §. 98. Hist. 152.

tamen in recto quoque tetano LUPINI *a)* adolescens, & in emprosthotono æger KUNDMANNI *b)* mente moti sunt. Hinc recte AURELIANUS *c)* mentis alienationes inter communia tetanis symptomata retulit.

§. 28.

II. VOX, *loquelaque* in mediis his tormentis vel integra est, vel obscura, impedita, præcoxve, vel omnino intercepta, prout nimirum partes organicæ ad utriusque efformationem necessariæ vel illæsæ, vel spasmis tetanicis perinde plus minus contactæ sunt. Quandoque impedimentum est in solis faciei musculis convulsis, ut in BOENNECKENII *d)* ægra; alias in linguæ musculis, velut in MACAULEY *e)* virgine, quæ præcociter & cum dolore loquebatur, ac DUBOUET *f)* adolescente, qui haud secus, ac magnæ navis præfectus apud COUM *g)*, imprompte difficulterque loquebatur. Ita AUENBRÜGGERI *h)* quoque æger loqui volens indistincte balbutiebat. BAIONI *i)*

E 2

vir

a) Vid. §. 52. Hist. 83.

f) Vid. §. 136. Hist. 194.

b) Vid. §. 54. n. 1. H. 91.

g) Vid. §. 54. n. 3. H. 106.

c) l. c.

h) Vid. §. 128. Hist. 178.

d) Vid. §. 116. Hist. 184.

i) Vid. §. 50. c.) Hist. 66.

e) Vid. §. 124. Hist. 171.

vir perinde linguam impeditam sensit. Ubi vero maxillas arctissimo spasmus contactu jungit, simulque & alias partes tenet, tunc sermo est non intelligendus, sed inconditum potius murmur *a)*, aut velut e cella subterranea loquentium, ita ut imperitis, teste BONTIO *b)*, ægri vere dæmoniaci videantur. Atque isthoc forte indicant ARETAEI *c)* verba: „su-
„spirant autem mustantes profundius „
Quod si denique organi vocalis pleraque instrumenta perfectus spasmus corripuit, *aphonia* adest, quam observarunt ALBRECHTUS *d)*, BAION *e)*, HANNEMAN-
NUS *f)*, SAL. DIVERSUS *g)*, VALLE-
RIOLA *h)*, WHYT *i)*, &c. Ex his ve-
ro liquet, aphoniam non soli opisthoto-
no, in quo eam tantum COUS *k)* me-
morat, sed aliis quoque tetanis esse co-
mitem.

§. 29.

---

a) Vid. §. 156. Hist. 216.

b) Meth. med. in Indiis
orient. C. 2. & Obs.
Select. 1.

c) l. c.

d) Vid. §. 54. n. 3. H. 103.

e) Vid. §. 36. Hist. 144.

f) Vid. §. 39. Hist. 20.

g) Vid. §. 66. n. 1. H. 139.

h) Vid. §. 51. Hist. 71.

i) Vid. §. 5. A. n. 1. H. 9.

k) De morbis L. 3.

§. 29.

12. DEGLUTITIO (symptoma morbi unum e præcipuis) in quocunque tetani genere raro unquam illæsa est, sed plus minus laboriosa, pro ratione partium huic functioni dicatarum spasmus tetanicum magis minusve perpetientium, cuius præsentiam sæpenumero faucium *a)* ac linguæ *b)* tumor satis arguit. Communiter quidem in tetano recto universali deglutitio magis expedita esse consuevit, ut fuit in ægris LENTILII *c)*, SAL. DIVERSI *d)*, ac WEPFERI *e)*; verum tamen haud raro est perquam difficilis, quod CORNAX *f)*, HOECHSTETTER *g)*, LUPIN *h)*, SWIETEN, *i)*, &c. diserte memorant: PUOLI *k)* puellæ adeo fuit ardua, ut nonnisi guttatim, nec sine metu suffocationis, fieri potuerit; imo in solo sæpe trismo idem est deglutiendi labor *l)*. Difficillima tamen est in tetanis curvis, quin subinde prorsus impossibilis, atque tum, teste ARETÆO „ si quis vi dentes abdu-

E 3

„ cens

a) Vid. §. 16. Hist. 16.*b)* CHALMER l. c. p. 89. & §. 50. d.) Hist. 70.*c)* Vid. §. 5. B. n. 4. H. 14.*d)* Vid. §. 66. n. 1. H. 139.*e)* Vid. §. 5. B. n. 4. H. 134.*f)* Vid. §. 44. n. 1. H. 52.*g)* Vid. §. 112. Hist. 160.*h)* Vid. §. 52. Histor. 83.*i)* Vid. §. 50. d.) H. 69.*k)* Vid. §. 130. Hist. 180.*l)* Vid. §. 43. Hist. 49.

„ cens humorem instillaverit, non de-
 „ mittunt (ægri), sed effundunt, aut
 „ ore continent, in naresve retrudunt;
 „ isthmus enim simul inhærescit, ac ton-
 „ sillæ duræ atque intentæ ejus, quod
 „ devoratur, impressioni non cedunt „;
 id quod in muliere HAENII *a)* trisium
 passa, hystericisque ECCLESII *b)* ac
 WHYTII *c)* puellis tetano recto affectis,
 evenit. Bina huc facientia phænomena
 silentio præterire visum non est, nimi-
 rum *crepitum* quemdam pharyngis sub
 fluidorum deglutitione in viro tetanico ab
 AUENBRUGGERO *d)*, & post assumpta
 sat magnum aliquot minutorum *stertorem*
 in opisthotonica puella ab H. I. COLLIN *e)*
 observatum.

§. 30.

I 3. RESPIRATIO autem vel toto
 morbi tempore est inculpata, vel per ini-
 tia tantum, ac progressu postea morbo
 vitatur: nonnunquam vero jam inde a
 morbi principio læditur. Solet etiam qui-
 busdam in ægris alternis vicibus ac velut
 per paroxysmos modo laborare, modo li-
 be-

a) Ibidem.

b) Vid. §. 47. Hist. 56.

c) Vid. §. 5. A. n. 1. H. 9.

d) Vid. §. 128. Hist. 178.

e) Vid. §. 115. Hist. 163.

berior evadere. Varietates hæ probe memoria tenendæ sunt, quod alibi *a)* SAUVAGESII errori expungendo sint utiles futuræ: in præsentī autem exemplis sunt confirmandæ. ECCLES *b)* in tetanica sua virgine respirationem toto morbi tempore, quo ei interfuit, liberam facilemque observaverat, imo & placide ægra obiit. Perinde in tetanicis STÖRCKII *c)* & PICQUEI *d)* respiratio erat satis bona, quam eandem habuit PUJOLI *e)* puella eodem morbi genere affecta, nisi quod atroces postea crurum dolores eam gemebundam reddiderint. BURELI *f)* tetanico spiratio liberrima fuit morbi principio, at media ante mortem hora laboriosa cum summis anxietatibus. WHYTTII *g)* vero tetanica paroxysmos respirationis difficilis cum ronchis est experta, ita tamen, ut medium inter hos tempus fuerit diuturnius, quo libere spirabat, quam ipsorum insultum. In ægro HAENII *h)* porro „respiratio non valde mala, post 15 diem „autem admodum anhelosa. . . Sæpius „etiam contigit, ut in deliramento an-

E 4

„ he-

a) Vid. §. 76.*b)* Vid. §. 47. Hist. 56.*c)* Vid. §. 149. Hist. 211.*d)* Vid. §. 140. Hist. 199.*e)* Vid. §. 130. Hist. 180.*f)* Vid. §. 51. Hist. 75.*g)* Vid. §. 5. A.n. 1. H. 9.*h)* Vid. §. 98. Hist. 152.

„helosius respirans mox blandius respi-
 „raret, si ipsi aut loqueremur, aut ali-
 „quid ingerere tentaremus „ inquit
 HAEN. Unde vitium respirationis, quod
 cum delirio primum occepit, a terrifica
 potius mentis idea, quam spasmis parti-
 um respirationis ortum duxit. Contra ve-
 ro tetanico CELLIERI *a)* infanti, multis-
 que aliis jam inde ab exordio morbi la-
 boriosissima fuit respiratio, id quod opis-
 thotono imprimis est familiare. Pro va-
 ria autem spasmorum pnevmaticum orga-
 num afficientium ratione varia quoque alia
 in laboriosa hac respiratione phaenomena
 simul praesto sunt: sic *sublimem* esse vi-
 dit DUBOUEIX *b)*, *ronchis* junctam
 WHYTT *c)*, *celerrimam cum gutturis*
pectorisque stridore AURELIANUS *d)*
 esse dixit, licet *tardam* etiam, for-
 tem, ac suspiriis interdum interceptam
 AUENBRUGGER *e)* notaverit. ARETAE-
 US cum spirationem in tetanis universim
 vitiosam esse pronunciet, tum praesertim in
 opisthotono ait esse *stertorosam*, qualem
 etiam in hoc ipso, sed ad ingesta tan-
 tum,

---

a) Vid. §. 140. Hist. 196.

d) l. c.

b) Vid. §. 136. Hist. 194.

e) Vid. §. 128. H. 178.

c) Vid. §. 5. A. n. 1. H. 9.

tum, vidit COLLIN *a)*, in colli dorsi-
que tetano circa mortem MORGAGNI *b)*.

§. 31.

14. FEBRIS etiam, ut ut tetanus de
febrilium morborum classe non sit, ne
quid ad summam malorum desit, sæpe-
numero præsto est, eaque subinde sum-
me inflammatoria, qualem HAEN *c)* bis
observavit. Illa interdum tetanum ante-
cedit, ut in BILGUERI *d)* WIN-
SLOWIQUE *e)* casibus; alias cum ipso te-
tano ingruente emicat, velut in ægris S.
H. D'AMBON *f)*, SWIETENII *g)*, ZA-
NETTII *h)*, ac BINNINGERI *i)*; sæpius
vero aliquot post diebus primum superve-
nit aut symptomatica, aut critica. Die 4to
obortam videre WAGNER *k)*, FORE-
STUS *l)*, & HAEN *m)*: iste etiam die 7mo
finiente *n)*. Perinde progesso jam morbo
WEBERI *o)* ægrum corripuit. Minime
tamen illa huc accensenda est, quæ vulne-

E 5

ris

a) Vid. §. 115. Hist. 163.

b) Vid. §. 54. n. 3. H. 115.

c) Vid. §. 98. Hist. 152.

§. 62. Hist. 133.

d) Vid. §. 54. n. 3. H. 116.

e) Ibidem Hist. 108.

f) Vid. §. 140. Hist. 197.

g) Vid. §. 50. d.) H. 69.

h) Vid. §. 117. Hist. 166.

i) Vid. §. 54. n. 3. H. 104.

k) Vid. §. 61. Hist. 125.

l) l. c. Obs. 112.

m) Vid. §. 43. Hist. 49.

n) Vid. §. 98. Hist. 152.

o) Vid. §. 99. Hister. 153.

ris est symptoma. Ceterum febre absente pulsus tetanicorum est plerumque naturali paulo tardior *a)*, tametsi in remittente morbo exacerbationis tempore quibusdam ægris acceleretur *b)*, quo in statu simul parvus, inordinatus, vacillans, durusque evadit.

§. 32.

15. EXCRETIONES denique cum *spon-
taneæ* tum *arte factæ* supersunt consi-
derandæ.

a.) Sanguis vena eductus hocce in morbo in binis HAENII *c)* ægris summe inflammatus erat, id quod tamen adeo est infrequens, ut vix ullo in alio casu accidisse invenias; sed plerumque sano, ut cuiusque est corpus, quam simillimus visitur, quod in casibus a CLEPHANE *d)*, HAEN *e)*, MACAULEY *f)*, D. S. H. D'AMBON *g)*, COLLIN *h)*, &c. adductis liquido patet, nisi quod in VALSAL-

VAE

a) Vid. §. 43. Hist. 49.

§. 124. Hist. 171.

§. 125. Hist. 176.

b) Vid. §. 124. Hist. 173.

& CHALMER l. c.

p. 89. 92.

c) Vid. §. 98. Hist. 152.

§. 62. Hist. 133.

d) Vid. §. 124. Hist. 170.

e) Vid. §. 43. Hist. 49.

f) Vid. §. 124. Hist. 171.

g) Vid. §. 140. H. 197.

h) Vid. §. 115. H. 163.

VAE *a*) juvene a naturali fluore parum recessisse dicatur.

b.) *Alvus* in acutis tetanis, præsertim curvis, constanti lege pertinaciter clausa est adeo, ut semper aut cathartico, aut enemate moveri debeat, velut exempla e BILGUER *b*), CLEPHANE *c*), CONNELL *d*), FARR *e*), GOCKELIO *f*), KLAUNIG *g*), MACAULEY *h*), M. de CILANO *i*), WHITE *k*), &c. abunde docent. Id ipsum vero morbum efficit graviolem *l*); quid enim mirum, si alvo per biduum, ut in AUENBRUGGERI *m*) ægro, per triduum, ut apud ALBRECHTUM *n*), imo per 10. dies, ut in RHODII *o*) virgine, per mensem, ut in ægra ECCLESII *p*), subsistente aer e fece extricatus anxietates, dolores, spasmosque adauget? Causa vero tam contumacis diuturnæque obstructionis alvinæ non alia esse videtur, quam tantus fibrarum muscularium tubi totius intestinalis spasmus tetanodes, ut omnis inde motus peristalticus sponta

a) Vid. §. 16. Hist. 16.

b) Vid. §. 54. n. 3. H. 116.

c) Vid. §. 124. Hist. 170.

d) Vid. §. 132. c.) H. 185.

e) Vid. §. 124. H. 173.

f) Vid. §. 54. n. 2. H. 98.

g) Vid. §. 51. Hist. 73.

h) Vid. §. 124. Hist. 171.

i) Vid. §. 54. n. 1. H. 89.

k) Vid. §. 164. Hist. 223.

l) Vid. §. 124. Hist. 173.

m) Vid. §. 128. H. 178.

n) Vid. §. 54. n. 3. H. 103.

o) Vid. §. 140. Hist. 198.

p) Vid. §. 47. Hist. 56.

spontaneus sufflaminetur, solis catharticis, enematribusve revocandus; imo vero & hæc subinde eidem fuscitando sunt imparia: quippe in BAIONI *a)*, DELACROIX *b)*, BINNINGERIQUE *c)* ægris balanus ac enemata non modo nihil ex intestinis evocarunt, sed ne ipsa hæc quidem alvo sunt reddita. Perinde in IUNCKERI *d)* ferva cathartorum triplex quotidie dosis alvum non elicit. Perindeque rustico LAZERMII *e)* nullus stimulus alvum referare potuit. Hanc de causa alvi adstrictæ conjecturam tria sunt, quæ confirmant, primum alvi mox, ubi spasmus externorum musculorum visibilis insigniter remisit, spontanea dejectio *f)*: alterum omnimoda ipsorum quoque fluidorum deglutiendorum impotentia, quæ non aliunde, quam ab œsophagi muscularibus fibris spasmò contractis (qui similem in stomacho quoque ac intestinis præsentem satis arguit) magna pro parte est repetenda: tertium denique, quod F.C. MEDICUS *g)* in cadaveribus hoc morbo extinctorum intestina instar exiguorum tubulorum contracta invenerit. Quandoque excre-

---

a) Vid. §. 36. Hist. 144.

e) Vid. §. 49. A. b.) H. 63.

b) Vid. §. 39. Hist. 29.

f) Vid. §. 124. Hist. 170.

c) Vid. §. 54. n. 3. H. 104.

g) Vid. §. 36.

d) Vid. §. 41. Hist. 43.

excretionis alvinæ impotentiam summus quoque natium rigor augere potest ; etenim in PUIOLI *a)* ægra nates adeo sibi mutuo fuerant adstrictæ, ut neque cannulæ clysteris in anum, neque ex isto fecibus foras pateret iter. Accidit nihilominus etiam, ut quibusdam alvus involuntarie fluat, ut ægro WINSLOWI *b)*, & moribundis HAENII *c)*, HILDANIQUE *d)*. Verum in chronicis quibusdam tetanis alvus est secundum naturam, velut in LENTILII *e)* rustico fuit, ac binis illis, quorum historias S. DIVERSUS *f)*, & WEPFERUS *g)* dedere, fuisse videtur, cum nec obstructam fuisse, nec ulla ad id exhibita remedia meminerint.

c.) *Urina* vero notante HAENIO *b)*
 „ aliis .. rite fluit, alii ejusdem aut in-
 „ continentiam patiuntur, aut stimulum
 „ perpetuum, aut suppressionem, aut
 certe difficultatem Clinici nonnulli horum
 vitiorum singula singulis tetani generibus
 tribuerunt, ita ut incontinentiam ARE-
 TÆUS opisthotono, micturitionem AURE-
 LIANUS emprosthotono, velut proprias
 esse

a) Vid. §. 130. Hist. 180.

b) Vid. §. 4. n. 3. H. 108.

c) Vid. §. 98. Hist. 152.

d) Vid. §. 54. n. 3. H. 101.

e) Vid. §. 5. B. n. 4. H. 14.

f) Vid. §. 66. n. 1. H. 139.

g) Vid. §. 5. B. n. 4. H. 13.

b) Rat. Med. P. 10. C. 4.

§. 4.

esse vellent. De opisthotonicis ita ARE-
TÆUS: „lotium his minus contineri pot-
est „ siquidem observante CHALMERO
a) vel vi spasmi eliditur, vel in lectum
dimittitur, id quod COLLINI *b)* opistho-
tonicæ accidit. Verum tamen in opistho-
tono dysuriam WHITE *c)*, ischuriam M. de
CILANO *d)*, in tetani recti acme lotii
in scio ægro effluxum AUBENBRUGGER *e)*,
ac in solutione tetani recti incontinenti-
am KLAUNIG *f)* observarunt, ut adeo
nec semper nec solo in opisthotono incon-
tinentia urinæ obtineat. Quod ad AURE-
LIANUM dicentem: „ emprosthotonicis
„ . . . tenduntur ilia & præcordia cum fre-
„ quenti delectatione urinæ egerendæ „ at-
tinet, perinde universim locum non habet,
ac si FORESTUS *g)* audiatur, emprosthoto-
nicismage „ lotium supprimitur, aut omni-
no „ difficulter redditur, idque bullans &
aquæ simile „. Dysuriam certe, urinam-
que paucam multo cum sedimento in em-
prosthotono & HAEN *h)* & MACAULEY *i)*
deprehenderunt. Subinde vero memorata
hujus excretionis vitia in solo etiam tri-
fmo

a) l. c. p. 89. 90.

b) Vid. §. 113. Hist. 163.

c) Vid. §. 164. Hist. 223.

d) Vid. §. 54. n. 1. H. 89.

e) Vid. §. 128. Hist. 178.

f) Vid. §. 51. Hist. 73.

g) l. c. Schol. ad Obs. 113.

h) Vid. §. 62. Hist. 133.

i) Vid. §. 124. Hist. 171.

smo videre est, cum quo dolorem ac difficultatem mejendi junctam CLEPHANE *a)* vidit. Omnia vero urinæ mittendæ enumerata vitia a solo spasmo tetanico modo renes, modo vesicæ vel corpus vel sphincterem afficiente proficisci observata liquido ostendunt, vi cujus urinæ partim secretio, partim excretio, partim retentio turbari potest. Quod ad solam impeditam excretionem attinet, de hac ARETAEUS *b)* „ ego sane vidi (inquit), & miratus „ fui, lotium supprimi usque ad infinitum mejendi difficultatem, aut sponte effundi, cum vesica premeretur „. Effundi vero, nisi secreta, pressione haud potuisset. Solus itaque sphincteris spasmus ejus excretionem impedivit, pressione tamen superandus. Spasmi vero hujus præsentiam evincit sequens eximius STÖRCKII *c)* casus: peripnevmonicus „ æger ad 9. *Hist. 19.* „ usque diem sat bene se habuit, sputa „ rite prodierunt, & iisdem, quoniam „ symptomata omnia leviora fuerunt, perfecta crisis videbatur futura. Verum 9. „ die præter manifestam causam tussis „ sicca violentissima hunc ægrum invasit, secuta est inde larga hæmoptoe, „ dein

a) Ibidem *Hist.* 170.

b) l. c.

c) Ann. Med. 2. Mens.
Decembr. p. 57.

„ dein summa virium prostratio, anxi-
 „ um & breve respirium, sopor, tan-
 „ dem rigor, tetanus universalis, & sub-
 „ ita mors. Aspera arteria fuit sangui-
 „ ne grumoso plenissima; inter piam
 „ matrem & cerebrum in parte dextra
 „ capitis sanguis quoque grumofus copio-
 „ sissimus extravasatus erat. In facie &
 „ in toto corpore omnes muscoli post
 „ mortem adhuc fuerunt violentissime
 „ tensi, rigidissimi. Vesica urinaria de-
 „ tegebatur urina plenissima, neque ulla
 „ pressione potuit evacuari, neque ca-
 „ theter in eam intromitti: etenim circa
 „ vesicæ collum obstaculum durissimum
 „ repertum est. Re tamen bene consi-
 „ derata solo spasmo collum vesicæ in
 „ osseam fere duritiem contractum vide-
 „ batur. In toto morbi decursu æger
 „ nunquam urinæ mittendæ difficultatem
 „ conquestus est. An circa mortem spa-
 „ smus vesicæ collum occupavit? „ Maxi-
 „ me; modo observatio hæc cum illa ARE-
 „ TÆI attente conferatur; nisi quod apud
 „ ipsum spasmus pressione fuerit superandus,
 „ hic vero insuperabilis. Hujusmodi quoque
 „ fuit ischuria in ægris BILFINGERI *a)* &
 „ KLAUNIGII *b)*, ut quam sphincteris spasmo
 „ desi-

---

a) Vid. §. 4. B. Hist. 7.

b) Vid. §. 51. Histor. 78.

desinente ocyus urinæ fluxus sit consecutus. Ipsam vero secretionem urinæ hoc in morbo nonnunquam intercipi, vel inde patet, quod in virgine MACAULEY *a)* urina pauca fluente nulla tamen circa vesicam plenitudinis indicia perciperentur: & in HAENII *b)* ægro, qui novissimis quinque diebus non nisi paucas urinæ guttulas reddidit, vesica urinaria a morte fuerit vacua reperta. Ischuriam hanc spuriam diserte fatis COUS *c)* in EUTYCHIDE innuit adfuisse.

d.) Saliva quoque in tetanicis nonnullis cum ob indolem suam, tum copiam, qua profluit, consideratu digna est. Copiosam, eamque vel pallidam vel cruentatam in opisthotoni acme manare vidit CHALMER *d)*. Juveni apud DELAROCHE *e)* tetanico perinde saliva spumosa continenter ex ore movebatur. ZIEGLER *f)* quoque in trismo viri spumam ex ore pendulam conspiciatus est. At in ALBRECHTI *g)* ægro trisimum passo saliva non larga modo, sed simul remittente pectoris spasmo, qui per vices infestabat, ad binum pedum distantiam trans clausos dentes involuntarie &

Trnka de Tetano.

F

cum

a) Vid. §. 124. Hist. 171.

e) Vid. §. 136. Hist. 193.

b) Vid. §. 62. Hist. 133.

f) Vid. §. 52. Hist. 82.

c) Vid. §. 43. Hist. 48.

g) Vid. §. 54. n. 3. H. 103.

d) l. c. p. 92.

cum sibilo explodebatur. In FAKKENBERGII a) tetanico cadaverosi erat foetoris, & in opisthotonico WEPFERI b) puero a morte spuma viridis larga ex ore perpetim manabat, usque dum tumulo conderetur.

e.) *Sudores* porro vel nulli, vel per vices, vel perpetui, iique aut calidi & aquosi, aut frigidi & viscosi, &c. Ubi absunt, ibi ARETAEIO c) teste „cutis tota squallens aspera, „que corpori obtenta est „. Verum in universali & acuto tetano raro desiderantur. Ideo plurimus sudor ab AURELIANO inter communia morbi symptomata numeratur, quem toties in opisthotonicis CHALMER d), & VALSALVA e) suo in juvene ad mortem usque vidit plurimum; in ægro HÆNNII f) perpetuus perinde, paucior profusiorve, sub mortem viscidus; qualem BAIONI g) quoque opisthotonica habuit, sed vicina in morte semper frigidior. FARRII h) nautæ viscidus primum ac frigidus, dein calens roridusque, at semper largus. Tetanicæ PUIOLI i) cutis assiduo sudore roris instar cooperiebatur, qui
in

a) Vid. §. 156. H. 216.

b) Vid. §. 39. Hist. 30.

c) De morbor. acutor. curat. L. 1. C. 6.

d) l. e.

e) Vid. §. 16. Hist. 16.

f) Vid. §. 98. Hist. 152.

g) Vid. §. 47. Hist. 55.

h) Vid. §. 124. Hist. 173.

i) Vid. §. 130. Hist. 180.

in BAIONI *a)* ægro eodem spasmi genere detento viscidus simul fuit: nullum tamen HOECHSTERI *b)* tetanica est experta. Pariter in emprosthotono sudorem circa faciem cervicemque præ doloris vehementia colligi HIPPOCRATES *c)* dixit. Cutanæ huic excretioni visum est continuo subungere

f.) Exanthemata, quæ in tetanis interdum symptomatica videre est. CLEPHANE *d)* cum trismo *scarlatinam*, in emprosthotono *miliaria* MACAULEY *e)*, eadem in opisthotono FARR *f)* ac DELIUS *g)* observarunt.

CAPUT III.

PARACMES SYMPTOMATA.

§. 33.

His tot tantisque, ut vidimus minutim hætenus, malis vitam non succumbere, in partem felicitatis est accipiendum. Accidit tamen, hodierno præsertim ævo, cui Deus T. O. M. efficacissi-

F 2

mo-

---

a) Vid. §. 86. Hist. 144.

d) Vid. §. 124. Hist. 170.

b) Vid. §. 112. Hist. 160.

e) Ibidem Hist. 171.

c) De rat. viæ. in morb. acut.

f) Ibidem Hist. 173.

g) Vid. §. 41. Hist. 42.

morum remediorum cognitionem reservavit: atque ideo in præfenti phænomena, quæ, dum vis vitæ ex morbo discedit superior, isteque declinans solvitur, notatu digniora occurrunt, persequemur; pauca illa quidem, cum animus sit, boni ordinis ergo, crifes, quæ potiore stadii hujus partem constituunt, prognoseos in locum rejicere. Quæ adeo huc faciunt, sunt potissimum:

§. 34.

I. SENSATIONES variæ, eæque singulares non raro, quas ægri percipiunt, quo tempore spasmorum tetanicorum solutio occipit. Hujusmodi sunt

a.) *Pruritus* totius corporis, aut *formicatio* per spinam dorsi, indeque in alia loca dimanans: hanc æger WEBERI a) & COLLINI b), illum SWIETENII c) virgo, experiebantur.

b.) *Funiculorum* numerosorum in dorso veluti *diffilientium* perceptio, quam perinde virgo SWIETENII habuit.

c.) *Li-*

a) Vid. §. 99. Hist. 153. c) Vid. §. 50. d.) H. 69.

b) Vid. §. 115. Hist. 162.

c.) *Liquidi* magna vi injecti, ac celerime a colli vertebris per spinam dorsi usque ad os sacrum *decurrentis* sensus, qui semel iterumque ac tertio COLLINI a) ægrum affecit. Et id genus alia.

§. 35.

2. ORDO *spasmodorum* membra successive relinquentium varius, ac subinde mirabilis. Sic in ægra SILVESTRI b) spasmi primum brachiis ac dorso, tum femoribus decessere, at trismus non nisi multo post tempore desiit. Idem fere in COLLINI c) opisthotonica ordo fuit. Contra vero CARTERI d) æger maxillæ primum, tum dorsi, demum crurum usum recepit: & STÖRCKII e) in juvene maxillam initio, deinde brachia, novissime pedes spasmus dimisit. Omnium autem ordinatissime in RHODII f) monacha res evenit, cujus membra singula post singulas horas ad motum rediere naturalem, ita ut omnium primo spasmus e lævo brachio, dein crure lævo, tum crure

F 3

de-

a) Vid. §. 115. Hist. 162. d) Vid. §. 125. Hist. 176.

b) Vid. §. 164. Hist. 222. e) Vid. §. 149. Hist. 211.

c) Vid. §. 115. Hist. 163. f) Vid. §. 140. Hist. 198.

dextro, ac denique brachio ejusdem lateris se subduxerit.

§. 36.

Ad calcem horum trium stadiorum haud abs re visum est, quamdam veluti summam ac synopsis eorundem adornare, ut quæ fuse in tria capita digesti, modo paucis complexus uni lectoris obtutui subjicerem. Peropportune autem in mentem venit, huncce laborem jam a F. C. MEDICO esse occupatum, ut cui tanta numerosos tetanos in febrium intermittentium malignarum epidemia ab se descripta videndi obtigerit occasio, quanta mortalium nemini. Quapropter graphicam illius descriptionem isthic ad verbum pene dabo, quæ non synopsis modo symptomatum omnium exhibeat, verum singula prius hanc in rem dicta velut totidem novis observationibus stabiliat. Ubi itaque ille in symptomatum febris memoratæ percensione tandem ad spasmus tetanoden pervenit, tum insit *a*): extremus hic morbi gradus vehementiam mali profecto exæquavit, ejusque accessio adeo erat stupenda, ut sæpe mirari subiret, qui fieri posset

---

a) Sammlung von Beobacht. aus der Arzneywissenschaft. 1. Band. S. 1. 9.

set, ut humanum corpus id genus symptomatis tam diu sustinendis sufficiat. Etenim opinione citius spasmo universi corporis simul ac semel ægri prehendebantur, aphoni, motus omnis, auditus, visus, visque sentiendi expertes, supini, oculis utcunque apertis, fixis, quos neque claudere, neque loco movere, cuiquam erat integrum. Facies per initia plerumque palluit, mortualis, collapsa; verum aliquot post horis ruborem induere cœpit, ægrosque vultuosos reddidit. Reliqui corporis habitus erat varius. Plerisque spasmus totum corpus, quibusdam vero nonnisi quasdam ejus partes corripuit, omnes tamen tantum experti sunt trismus principio, ut nec dentes ab se dimoveri, nec trans illos quidquam, præter aliquot fluidi guttas, immitti ori potuerit. Omnes conatus huncce spasmum mitigandi prius, quam sudor occiperet, frustra erant. Nonnullis cervix obriguit immobilis, aliis mansit illæsa, vel per vices tantum modo rigida, modo mobilis. Erant, qui nihil prorsus deglutire possent, velut si œsophagum arctissime contractum haberent, siquidem fluidissima quæque, ut immissa erant, rursus ex ore refluebant. Aliis quidem deglutitio supererat; sed facile apparebat, eam non

secundum naturam fieri, sed ob paralyfin faucium non impediri. Interdum etiam naturali facultate peragi videbatur, verum tamen solis debebatur spasmis, qui fluida appulsa partim per œsophagum, partim versus os propellebant. Thorax elatus ac versus collum attractus visebatur, cujus musculi duri & convulsi. Respiratio potissimum lenis erat, ac lenta; sæpe tamen cita & brevis. Ægri aphoni licet, nonnulli tamen vel suspiria vel alium aliquem sonum edebant, qui ipse a convulsionibus laryngis variis proficiscebatur: plerisque tamen omnis deficiebat sonus. Thorax quandoque adeo validos succussus experiebatur, ut vehementer aliquot minutis moveretur, postea in pristinum rursus statum redactus. Elatus ille thoracis situs a morte etiam perstitit. Abdomen planum erat, ac mirabili ratione introtractum: ab osse sterni imisque costarum lateribus præceps quasi defluebat, ita ut planissimum super lumborum vertebriis & osse sacro appareret; inferius ossa pubis adeo prominebant, ut inter hæc & costas abdomen foveam referret. Spasmus hicce adeo fuit diuturnus, nullos ut convulsivos motus isthic notare daretur. Anus plerumque arcte erat constrictus, ut nullum orificium esset conspicuum, neque cannulam clysteris admit-

mitteret: subinde paralyfi affectus videbatur, enema expedite admisit, sed ocys iterum reddidit, vel tunc etiam, ubi, quo id minus fiat, cannula immissa nates arctissime sibi mutuo ab adstantibus apprimabantur. Atque ex hoc enematum, ut ut acerrimorum, refluxu inefficaci pronum fuit conjicere, intestina prorsus esse spasmō constricta, omnique privata sensu; id quod postmodo anatome confirmavit, sub qua intestina angusta instar exilium tubulorum sunt reperta. Quandoque spasmus feces alvinas involuntarias elisit absque levamine. Penis & scrotum communiter erant exigua, introtracta, testiculi-que videbantur intra abdomen revulsi: alias penis multas horas erat rigidus. Lotium crebro fluxit, & cum tanto vesicæ spasmō, ut saliens arcum formaret: sæpe vero guttatim tantum reddebatur. Hæc præternaturalis excretio ante sudorem obortum accidit, sæpe, omnibusque, ut ægri frequenter fuerint abstergendi. Brachia ut plurimum paralytica moveri quaquaversum poterant; sæpe tamen etiam adeo obriguere, ut aut nullatenus aut summo nonnisi labore moveri quirent: haud raro quoque motibus convulsivis prehensa repente in altum levabantur, sed mox iterum relabebantur. Digni modo

extenti erant, modo firmiter in pugnum contracti pollicem occuluere. Artus inferiores eadem passi quidem, sed creberrime simul convellebantur: namque ægri repente incipiebant tanta vi calcitrare, ut culcitrastramine farctas pertuderint, immersisque pedibus stramen earum lacefiverint. Pulsus horum spasmodorum tempore fuit prorsus varius, sæpe contractus, parvus, inordinatus, celerrimus, interdum durus ac plenus. Cor ipsum tam vehementer pulsabat, ut illud eminus spectare licuerit: non raro motu tremulo, sed arteriis isochrono, agitabatur. Hoc miserando rerum statu effectum est, ut superior corporis pars plerumque immota perfectum tetanum exhiberet: ægri jacuere supini, capite ut plurimum in latus pendulo, etiam tum, dum cervix obriguit, nisi cum illud opisthotonus aliquot minutorum, ex intervallis infestare solitus, postrosum rapuit; quo ingruente subinde ex improvise infelices ægri ter quaterve continenter in altum projiciebantur, ut propemodum e lecto exciderint. Porro sæpenumero universum corpus tam intense incaluit, ut inflammatio tam cita omnes humores momento densatura, atque ad ulteriorem circulationem prorsus ineptos redditura videretur. Secta
tum

tum ocyus vena sanguis summe phlogisticus incredibili cum impetu exsiliit. Post id genus V. S. calor continuo minui cœpit, ægri impalluere, mœsto vultu, oculis lacrimosis: sin minus, certo erat indicio, mortem brevi esse affuturam. Lugubris hic paroxysmus plerumque unum aut sesqui alterum diem duravit, quo tempore cutis sicca fuit, & aspera. Inde plerisque symptomatis pedetentim mutatis obortus sudor alia non minus ominosa induxit. Etenim spasmis aliquatenus mitigatis cutis immaduit, faciem sudor squallidam ac subnigram reddidit, qui præprimis in occipite, quousque capillatum erat, adeo ubertim prorupit, ut e singulis capillorum finibus grandes guttæ pependerint: unde ea lecti pars, cui caput innixum fuit, penitus commaduit, ipsumque ejus stramen humor pervasit. Eadem sudoris vis faciem, per quam utrinque continenter defluebat, collum, dorsumque inundavit: parcior vero jam in pectore fieri cœpit; in abdomine autem, manibus, pedibusque nunquam eum observare fuit. Sudor hic erat admodum viscidus, abstersione non minuendus, quæ contigit, inficiens, calidus primum, at quo mors propior instabat, eo semper frigidior viscidiorque: id quod tamen haud erat constans, ut
qui

qui jam recalescebat parumper, jam rursus nonnihil frigescebat, quin certa inde prædictio fieri posset. Durante sudore omnes faciei partes erant mobiles; oculi semiaperti, profundi, eandemque in partem semper intenti: caro omnis faciei absumpta videbatur, sola ossa tegente cute: os plerisque semipatulum, & labia nigra dentes mucro perinde nigro obsitos non protegebant. Inspecto ore cavum horribile nigrescens apparuit, in quo lingua procul retracta erat, exigua, superne multas fissuras passa, sub accumulatis sordibus sicca ac dura. Cumque reliquæ corporis partes sibi essent jam relictæ, solus thorax versus caput sursum tractus mansit, abdomenque introvulsum. Tandem, ubi corpus diu quietum jacuisset, inopina mors, eaque vel communiter placida, vel post vehementissimas convulsiones, ægros, toto insultus tempore sui inscios a) oppressit.

---

a) Ibidem §. 10.

LIBER III.

DE CAUSSIS OCCASIONALIBUS
TETANI.

CAPUT I.

PATHEMATA ANIMI.

§. 37.

IRa, mæror, terror quemadmodum epilepsiam, catalepsin, paralyzin, aphoniam, &c. ita etiam tetanos produxisse visa sunt: periodicus in BILFINGERI *a)* studioso tetanus ab ærumnis animi est profectus; GUINDANT *b)* meminit virginis spasmus totius corporis e mærore passæ: quod ipsum in puerpera observavit TAILLIERE *c)*. HANNEMANNUS *d)* curavit *Hist. 20.* opio & castoreo aliisque nervinis datis pedissequam trismo cum aphonia ex ira ac zelotypia correptam. BIERLINGIUS præter feminam, de qua alibi *e)* dictum, e terrore tetanum cervicis passam, militem quoque vidit *f)*, qui lata in se mortis senten-

a) Vid. §. 4. B. Hist. 7.*e)* Vid. §. 3. B. n. 2.
Histor. 4.*b)* Vid. §. 142. H. 204.*c)* Vid. §. 127. H. 177.*f)* Thes. theor. pract. obs.*d)* Miscell. Nat. Cur.

56. sch. §. 2. p. 736.

Dec. 2. ann. 3. obs. 49.

tentia necem obductis oculis, genibus nixus, a glandibus in se explodendis in momenta opperiens, dum facta vitæ gratia a commilitonibus in pedes erigebatur, salis statuæ instar immobilis est repertus. Verum facta V. S. ad se rediit. „ Trismum

Hist. 22.

„ in puella vidimus, inquit ACKERMAN-
 „ NUS *a)*, quæ ex subitaneo terrore, a
 „ cane latrante illi incusso, in hunc mor-
 „ bum inciderat. Insignem spasmodum
 „ vim observavimus cum admodum vehe-
 „ menti dentium stridore conjunctam :
 „ 4to morbi die opisthotono correpta per-
 „ iit „. Ita & SPRY *b)* virginem e
 terrore in trismum prolapsam meminit.

Quanto itaque plus tetano producendo pa-
 res erunt affectus animi numerosiores si-

Hist. 23.

mul oborti? DETHARDING *c)* narrat vir-
 ginem ad 20 annos natam, in convul-
 siones sæpe revertentes e mœrore incidisse,
 a queis ptyalismo mercuriali ac nervi-
 nis cum jam pene vindicata videretur,
 oblata nova mœroris pudori iræque misti
 post prævium terrorem materie, vigilias
 primum egisse, tum in convulsiones &
 crebriores & longiores relapsam, tan-
 dem

a) Dissert Med. de Trismo
 Sect. 1. §. 8. p. 26.

b) Vid. §. 155. *Hist.* 215.

c) Act. Nat. Cur. Vol. 1.
 Obs. 198.

dem tetano, opisthotono, emprosthotono-
que varie vexari cœpisse, donec mente
mota sub his postremis spasmis exspiras-
set. Felicior isthac fuit apud M. I. MARX
a) femina 25. annorum, quæ ad quartum *Hist. 24.*
decimum vitæ annum invalida, post cœ-
ptam tunc, ac statis dein periodis rever-
tentem menstruationem sana & ensarca
evasit. Anno ætatis 18vo post vehemens
animi pathema validis spasmis per circui-
tus vexari cœpit. Insultus ab omnium
musculorum tensionibus occipiebant, tum
ægra aphona pedes brachiaque porrexit,
dum omnia membra contracta, bihorio
immobilia rigeabant, capite in latus flexo
abdomineque contracto & acute dolente,
cujus flatus non elidendi, superiora pe-
tentes, tussim, dyspnœam, palpitationem
cordis, & singultum flendi conatibus si-
mitem, sensibus internis illæsis, caussarunt.
Accessione finita ægræ debili ac velut de-
dolatæ aer pedetentim hauriendus ac ple-
ne inspirandus erat, aphonia in bihorium
adhuc durante. Malum omni octiduo pri-
mum, dein omni 14to die ad quemlibet
animi motum, præsertim sub fluxu cata-
meniorum obortum, revertebatur. Postre-
mis vero temporibus tensio peculiaris ge-
nua

---

a) Bestätigte Kræfte der Eicheln n. 4. p. 13. sqq.

nua sæpe laceſſebat adeo, ut nec paucos gressus ægrotæ facere fuerit integrum, quin genua (licet sine dolore) succiderent, id quod ipsa impedire non valuit; imo si quis genua vi continere adnissus est, sensatio inde in spinam dorsi migrans eam summo cum dolore curvavit: ubi vero genua rursus sibi relicta sunt, rediit prior tensio, evanuitque dorsi dolor. Varia hic frustra tentata sunt, eccoprotica & V.S. obfuere etiam; donec post complures ita exactos annos tandem decoctum glandium quercus mediocriter tostatum, ac fl. aurantiorum, usurpare cœpisset eo cum successu, ut post 6. hebdomadam ejus usum menses absque ullis morboſis symptomatis consuetis redirent, ac finiente mense 7mo spasma prorsus cessarent, ne tum quidem reversi, ubi jam remedio dicto uti desiit. Huc procul dubio referenda erunt fabulosa illa exempla hominum e mœrore, zelotypia, ac terrore in saxa aliave immobilia ac rigida corpora mutatorum, qualia P. OVIDIUS de AGLAURO puella ob zelotypiam a), de ANAXARETE b) ob horrorem proci exanimis

a) Metamorph. Lib. 2.
v. 708. ſqq.

b) Ibidem Lib. 14.
v. 698. ſqq.

nimis visi de NIOBE *a)* ob mœrorem
14 prolium morte amissarum, &c. in
lapides versis ad posteros dedit.

CAPUT II.

INGESTA.

§. 38.

I. **A**LIMENTA. Mirum hanc in rem
casum narrat BARTHOLINUS *b)*:
„ in publico urbis Hafniensis diverforio *Hist. 25.*
„ hospitis filia & neptis in cœna cum
„ aliis convivis anguillas in ferculo pro-
„ positas comederant. Finita cœna utra-
„ que miro affectu correpta: sensibus
„ enim interceptis ut ne acus puncturam
„ sentirent, rigidæ stabant, non nihil
„ subinde in priora curvatis corporibus,
„ sicut in emprosthotono evenit. Per-
„ stitit hic tetanus tribus diebus, sed vi-
„ cibus interruptis. . . . Medicus . . .
„ vomitoriis statim ventriculum exonera-
„ vit, qui esculenta sola rejecit; perse-

Trnka de Tetano.

G

„ veran-

---

a) Ibid. L. 6. v. 148. sqq. *b)* Hist. Anatom. rarior.

Cent. 3. Hist. 24.

„ verante vero malo ad alexipharmaca
 „ digressus noxium affectum jugulavit „.
 Nihil vero ex omni alimentorum penu
 huic morbo producendo adeo est ido-
 neum, quam lac ex uberibus lactanti-
 um, ira aut terrore commotarum, ab in-
 fantibus suctum. Bini hujusmodi casus ab
 STORCHIO sunt observati. Primus erat
Hist. 26. infans 7. dierum, qui, dum mater ob
 imminens incendium perculsa animo eum
 paulo post uberibus admovisset, correptus
 trismo intra nycthemerum interiit *a*). Ali-
 bi *b*) tamen intra biduum eum obiisse re-
Hist. 27. fert. Alterius ætatem observator *c*) præter-
 iens id unum refert, matrem ira prius
 percitam illi ubera præbuisse; unde tam
 validus trismus est obortus, ut nihil reme-
 diorum admittens infantem peremerit.
 Nullo itaque pretio satis aut æstimandum
 aut redimendum erat consilium WERLHO-
Hist. 28. FII *d*) „ sex hebdomades sunt (inquan-
 „ tis), quod femina quædam feliciter
 „ lactat infantem suum, postquam meo
 „ con-

a) V. BÜCHNER. Miscell.
 Phys. Med. A. 1727.
 Mart. Cl. 2. Art. 3.
 p. 156.

b) Fünft. Medic. Jahrgang
 1727. Mart. Art. 3. a.)
 p. 73.

c) V. BÜCHNER. l.c. Maji
 Cl. 2. §. 3. p. 278.

d) Commerc. Norimb. T. 4.
 A. 1734. Hebd. 6. §. 3.
 p. 43.

„ consilio post duas primas a nativitate
 „ hebdomades alieno lacte enutriverat.
 „ Tres jam ante ipsa lactare tentarat li-
 „ beros ea cum infelicitate, ut omni-
 „ bus 9no die perniciofa illa convulsio
 „ (trismus) evenerit „. Facilisne in
 iram vel terrorem mulier, cujus lac inde
 mutatum infantibus primis vitæ 14. die-
 bus (queis in trisnum sunt maxime pro-
 clives *a*), postea vero non perinde)
 nervos turbavit, deinde non amplius no-
 cuit? An aliunde perniciosus æque chara-
 cter lacti est conciliatus?

§. 39.

2. VENENA ore, ano, inspiratione ve
 admissa. DELACROIX *b*) refert, sexage- *Hist. 29.*
 nariæ colicam passæ injectum fuisse ene-
 ma emolliens a chirurgo cum opii (ut
 ipse agebat) solummodo gr. ij. a quo æ-
 gra illico fere in caput sibi quidpiam
 ascendere persensit, inde sopore obruta
 loqui desiit, stertens, non expergeficien-
 da. Injecta bina alia emollientia enema-
 ta: neutrum redditum. Accitus Medicus
 reperit pulsum peramplum, non celerem,

G 2

re-

a) Vid. §. 66. n. 1.*b*) V. ROUX Journ. de Med.
 &c. T. 39. p. 313. sqq.

respirationem laboriosam, sublimem, cum stertore, spasmusque colli ac maxillæ tantum, ut ore non nisi vi aperto sola liquida cochleatim ingesta difficulter ægra deglutiret, nec sine tussi, ac bis confecto materiæ viridis ad aliquot cochlearia vomitu. Inflabatur demum abdomen, maxime circa umbilicum. Datum clyisma emolliens cum castoreo, ac omni h. cochleatim $\mathcal{R}^a$ Castor. cum Aq. fl. Aurantiorum. Malum nihilominus crevit, stertor summus, pulsus debilis & intermittens, ac circ. post 12. horas ab opiato illo clysmate infuso vetula obiit. Apud WEPFERUM *a)* puer octennis ab radice cicutæ aquaticæ comesta vertiginem primum temulentam, postea motus convulsivos passus, tandem opisthotono correptus est cum tanto trismo, ut dum cultri manubrio oris apertura tentabatur, dentes aliquot fracti sint, & deglutitio vel liquidi etiam esset impossibilis. Aderat simul præcordiorum tumor, ingentes diaphragmatis motus, singultus sonorus. Duravit insultus per $\frac{1}{2}$ h. absque induciis, donec puer collapsis viribus vivere desiit. A morte abdomen totumque corpus adeo intumuit, ut vestibus exui nequiret. Spuma larga, viridis
ex

---

a) Cicutæ aquaticæ histor. p. 7. 8.

ex ore perpetim manabat, usque dum terræ mandaretur. Circa oculos livor aderat. Perinde a stramonio comesto trisimum *Hist.* 31. tonicum A. KAAU BOERHAAVE a) observavit. A vitriolo albo lethalem 30 horar. convulsionem tonicam H. ab HEER b) memorat; & a veneni chymica arte parati vaporibus haustis emprosthotonum vidit ALBERTINUS c).

CAPUT III.

COLLUVIES.

§. 40.

Humorum quoque pravorum primas vias obsidentium colluvies visa est induxisse tetanos. Nolim ego quidem cum CHALMER d) ac WHYTT e) tueri, tetanos recens natorum, in fervidis præsertim orbis plagis, ab resistante, in iis meconio proficisci potissimum; tametsi

G 3

in-

---

a) Vid. I. F. GMELINI Abhandl. von den giftig. Gewächsl. welche in Teutschl. und vorneml. in Schwaben wild wachsen. p. 103. fqq.

b) Observ. Med. 26.

c) Vid. §. 141. *Hist.* 202.

d) l. c. p. 103.

e) l. c. C. I. §. 11. i.) p. m. 18.

interdum & isthæc causâ locum habere
 queat: siquidem manifestiores aliæ hujus
 rei causæ suppetant. At a corrupta bile,
 aliisve tubum intestinale laceffentibus
 pravis humoribus hunc morbum generatum
 fuisse, indubiis constat observatis. Sic a
 bile vitiata acri febres intermittentes ma-
 lignas, quarum soboles pessima erat teta-
 nus, observavit F. C. MEDICUS *a)*, &
 ejusdem indolis saburram pro causâ ha-
 buit visus ab HAENIO *b)* tetanus, nimi-

Hist. 33. rum: „ faber lignarius 22. annorum pro-
 „ cerus admodum juvenis mense Decemb.
 „ 1741. me (inquit ille) vocabat, te-
 „ tano corporis universali afflictus. Nar-
 „ rabat, febre 3na pertinaciore laboran-
 „ tem Cortice Peruv. se ab ea elapsis pau-
 „ cis abinde septimanis liberatum esse.
 „ Continua febre se nunc, validaque
 „ diarrhæa, & universo torqueri tetano.
 „ Epidemica diarrhæa illo tempore cum
 „ febre grassabatur, quæ postulabat eme-
 „ ticum: frustra id ipsi dedi. Diarrhæ-
 „ am nec involventia, nec opiata,
 „ nec adstringentia compescuere. Teta-
 „ nus quoque universalis neque balneis
 „ aquæ calidæ, ejusdemque fomentis,
 „ neque

---

a) l. c.

b) Rat. Med. P. 10. C. 4.
 S. 7. n. 1.

„ neque emollientissimis unguentis & ca-
 „ taplasmatibus ullatenus cessit. Febris
 „ autem indies augebatur. Cum nihil
 „ juvaret, ob summam primarum viarum
 „ putrilaginem præscripsi ipsi hanc mi-
 „ sturam:

„ Rob. Ribesior. ℥ij.

„ ℞ per camp. gtt. xv.

„ Aq. Cort. Citri ℥ vj.

„ L.L. SYDENH. gtt. xx. „

„ Laudanum addebam, ne acida auge-
 „ rent diarrhæam: quovis bihorio quar-
 „ tam misturæ partem absumpsit; evacua-
 „ ta illa renovabatur. Altero die melius
 „ habuit, & unicam tantummodo alvum
 „ putridam deposuit: die 3ta levamen
 „ majus: die 4ta tetanus ita emendatus,
 „ ut lecto movere, ex eodem surgere,
 „ cum difficultate incedere, imo in pro-
 „ xime inferiorem contignationem labo-
 „ riose descendere posset. Putrida alvo
 „ utcunque pergente misturam continua-
 „ vi, quotidie minuendo, usque ad 10.
 „ usus illius diem. Sanus abinde vixit
 „ usque in Junium mensem 1742: inci-
 „ dit tunc eandem in febrem, diarrhæ-
 „ am, tetanum, ignorans a qua causâ,
 „ aiebat, vivebat intemperanter. Prio-
 „ rum memor dedi illico eandem mistu-
 „ ram: die altero omnia symptomata

„ cessabant. Sub ejusdem anni finem ter-
 „ tio rediit idem, sed levior, morbus,
 „ unica mistura cessans „. A colluvie pra-
 vorum humorum perinde ortum duxit cer-
 vicis tetanus cum universali torpore in vora-
 ci juvene, cujus in Annalibus Wratisl. *a)*
 fit mentio, ut qui purgantis ope sub-
 ducta saburra desierit.

CAPUT IV.

VERMES.

§. 41.

Vermes primarum viarum quibusque
 nervorum morbis producendis pares
 esse, in vulgus notum est: quid mirum, si te-
 tanos quoque, eosque horrendos, excludant?
Hist. 300. DUFAY *b)* refert casum puellæ novennis,
 quæ media in sanitate medio vere incidit
 in lipothymiam cum stridore dentium,
 respiratione laboriosa ac interrupta, pan-
 diculationibus, ac variis motibus crudelis-
 simæ anxietatis prænunciis. Variis frustra
 tentatis post $\frac{1}{2}$ demum horam se collegit.
 Hæc

---

a) Vid. §. 107. H. 156.

b) v. ROUX l. c. T. 29.
 p. 121. sqq.

Hæc eadem symptomata biduo vel triduo continenter eadem serie ac vehementia rediere. Die 5to his iisdem quietis loco nova succedere formidabiliora, sc. motus convulsivi, contorsiones, ac rigores omnia successive membra adeo pervadentes, ut frangi magis quam flecti eadem sinerent. Ægra in lectulo subinde impetuose exsiliabat, qua in re nisi ab adstantibus retenta fuisset, millies sese erat confractura. Porro sæpius accidit, ut modo se gaudio ac risui dederet, mox in lacrimas cum suspiriis ac singultu abiret. Insultus hi postea quotidie sine typo ullo constante, seu ratione temporis invasionis, seu numeri accessionum, bis terve spatio nycthemeri repetebant. Lipothymia tempore sensibus constabat, non aphona, quæsta unice dolorem ac ineffabilem crurum debilitatem, ita ut, efficacissime licet volens, ne passum quidem progredi valeret. Porro sentiebat velut globum abdomen omne pervagantem, ac tandem guttur petentem, tuncque illico inter horrores ac suffocantes anxietates aphona convulsionum prius dictarum vario genere prehendebatur. A pharynge vero globus vix in stomachum rediit, cum lipothymia pristina in locum convulsionum succedere. Hæ vices alter-

næ nunquam horam excessere. Duravit malum per quinquemestre : tum induciæ in binos menses datæ, queis finitis rediit gravior morbus, donec finiente 9no mense a recidiva datis emeticis, catharticis, anthelminticis, ac nervinis, excreta ano catoque incredibili vi lumbricorum & ascaridum, ægra postmodo prorsus convaluit. BOENNE-

Hist. 35. CKEN *a*) perinde meminit mulieris tetano recto universali cum sensuum abolitione, pulsu tardo, pleno, & duro, oculisque sursum conversis, prehensæ ac perpetim *dæmon*! ingeminantis, collum globo hysteriarum simili inflante. Intrusis vi in œsophagum tribus pilulis ex asa foetida, singulis pisum æquantibus, oborto paulo post vomitu vermis $\frac{1}{2}$ ulnæ vivus, digitum crassus, pilosus, erucam per omnia referens, excussus est, quo facto ægra ocyus convaluit. Hisce infelicior erat

Hist. 36. HEISTERI *b*) ancilla 33. annorum, quæ mense Decemb. subito, absque manifesta causa, atroci cardialgia & colica cum tantis artuum convulsionibus, ac ventris præsertim, ut hunc singulari tumultu ac fragore concuterent, prehensa concidit apho-

a) Fränk. Samml. 4. B. 19. St. 10. Art. 1. Bemerk. P. 62.

b) Med. und Chir. Wahrnehm. 1. Band. n. 372.

aphona, sensibus tamen integris. Sectam a chirurgo venam tetanus rectus est secutus, qui cum ceteris perstantibus malis ægram post frustra exhibita nervina antihysterica 3to die e medio sustulit. In cadaveris duodeno ac ventriculi cardia ingens vis lumbricorum, quorum multi 15. 16. pollices longi, reperta est, ventriculusque circum cardiam cruentatus ac velut arrosus a vermibus apparebat. Eadem ratione adolescens Indus apud SAU- *Hist. 17.*
 VAGES a) per intervalla motibus convulsivis & colicæ obnoxius, demum in tetanum convulsionibus interpolatum incidens, die 10ma obiit. In cadavere nil, nisi glomeres lumbricorum, quorum nonnulli factum in Colo foramen obturabant, reperire erat. TRINCAVELLA b) „vidit *Hist. 38.*
 „pueros, qui a vermibus adeo male affe-
 „cti sunt, ut opisthotono . . . correpti
 „retrosum adeo convellerentur, ut pe-
 „ne calcaneis caput contingerent „
 Quod ipsum in aurificis puero, qui binis *Hist. 19.*
 dein vermibus alvo redditis convaluit,
 observavit ZACUTUS c). Apud RUCKE-
 RUM

a) Nosol. Meth. T. 2. P. 2.
 Cl. 4. Ord. 2. n. 8.

c) Prax. Med. admir. L. 2.
 Obs. 34.

b) De rat. cur. part. C. H.
 affect. L. 9. C. 11.

Hist. 40. RUM *a)* puer 14. annos natus, a pluribus jam annis dolorem quemdam cervicis expertus, tormina tandem dierum aliquot questus, sublato ex improvise clamore concidit, capite in dorsum, manibus vero ac pedibus ad ventrem tractis, quo positu rigidus, aphonus, sensibus orbatus, fere dimidia hora jacuit, neque pauciores quam 5. id genus insultus quotidie sustinuit. Post varia irrita dato demum cathartico mercuriali expulsi multis vermibus con-

Hist. 41. valuit. Alius sesquiennis pusio, narrante COHAUSEN *b)*, solo hactenus lacte nutritus, ob alvum aliquot diebus adstrictam injecto ex oleo & decocto fl. chamæmeli enemate in horrendum incidit modo opisthotonum modo emprosthotonum cum crebro vomitu, quo ipsum etiam enema rejecit, languore, calore, ac somnolentia. Exhibitis variis postero die lumbricum vomuit, & alvum reddidit: datisque postea anthelminticis prorsus convaluit. Ana-

Hist. 42. logum casum DELIUS *c)* descripsit: puer decennis in cardialgiam & colicam cum febre oculorumque livore incidit. Data

MR^a

a) Commenc. Norimb.
T. 1. Specim. 49. §. 3.
p. 385. sq.

b) Ibid. T. 15. A. 1745.
Hebd. 16. §. 2. p. 124.

c) Amœnit. Medic. Dec. 5.
Cas. 2. Obs. 4. p. 347.

MR^a ex Aq. Ceras. Acac. Rub. id. c. C.C. pp. ☉ & ☐ ☉ diarrhæam induxit, compluresque lumbricos expulit; nauseato autem remedio substitutæ guttulæ e Liq. ▼ fol. ☐. Efs. Sem. Santon. Clyfs. ♂ sulphurat. Queis puer convaluisse visus paucis tamen post diebus recidivam passus est, simulque opisthotonum, capite adeo retrorsum tracto, ut nonnulli ruptas colli vertebrae crederent. Datis antepilepticis, desinente post horas aliquot opisthotono caput antrorsum retrorsumque agitari cœpit: postero die spasmus inferiores artus corripuens genua ori prope admovit, musculis colli modo rigidis factis, modo flaccidis, abdomen intumuit; æger quadriduo præter ejulatus nullam vocem edidit. Exhibita idcirco MR^a ex Aq. Fumar. Cinnam s. v. aa ℥ij, ☉ ♂ gr. iij. Syr. Ros. ℥ij. Abdomini admotum empl. de Crust. pan. ungv. de Arthan. fell. taur. Ol. Tanac. quod puer impatiens mox avulsit, potionem fumsit. Post 5. dies, præsentente interdum rigore, loqui cœpit; at purpura toto corpore effloruit, recusatis remediis naturæ relicta. Demum usu Sem. Santon. cum melle, excreta sensim per alvum materia foetente, cerevisiæ fecibus simili, pristinam brevi recuperavit sanitatem. Haud multum ab isthoc diversum

Hist. 43. casum refert I. IUNCKER *a)* : ferva 20. annorum multum primis annis a vermibus passa , postea ob inordinata catamenia varie afflicta , derepente cardialgia , vomitu , singultu , convulsionibus , spasmisque vexari coepit eo ordine , ut primo mense tetanus , emprosthotonus , opisthotonus ac singultus adeo sonorus , ut ad 40 passus exaudiretur , alternas tenerent vices , cum siti vix extinguenda. Altero mense horum in locum successit insultus velut febrilis instar phrenitidis , sub quo ægra delirans vaticinabatur : finito illo vomitus 12. lumbricorum crassorum , nigris capitibus caudisque præditorum secutus est ; alvo autem eorumdem aliquot centeni cum innumeris ascaridibus sunt redditi. Mense 3^{tio} mala primi mensis rediere , sed mitiora : invasio semiconvulsiva tantum erat , & subinde lipothymica cum intercurrente nonnunquam singultu. At alvus adeo erat pertinaciter clausa , ut cathartorum fortiorum triplex dosis quotidie successive sumta alvum solvere nequiebat. Mensis 4^{tus} & primi & secundi mensis symptomata attulit : in febre pars altera

---

a) Dissert. inaug. Med. exhib. specim. patholog. therap. in casu quod. terrificis morib. complicato. 4to Halæ 1740.

tera corporis frigus, altera calorem passa est; spasmi vero subinde in alia etiam symptomata, sc. cephalalgiam, odontalgiam, vomituritiones, hæmoptysin, fluxum hæmorrhoidum cum obstidui alvo per-
tinaciter clausa, anorexia, & somno turbulento subsequenter, excurrerant. Quintus mensis omnibus finem imposuit per vomitus & alvi fluxum: vomitu quotidie ad ℥. xij. humoris aquei cum 3. 4. ve lumbricis ægra reddidit, intercurrentibus quandoque 4^{ti} mensis symptomatis; alvo fluxa autem aliquot centeni lumbrici cum nidis suis, & humore jam aqueo, jam cruento, jam purulento, excernebantur. Remedia vero, quæ morbus profligatus est, fuere anthelmintica, antispasmodica, & quæ inordinatus mensium fluxus poposcit. Denique trimulum puerum *Hist. 44.*
vidit EBART a) horrendis epilepticis insultibus vexari cum tanto trismo, ut nihil prorsus in os ingeri potuerit. Cessante post 10. horas insultu æger nihilominus adhuc 6 horis mentis impositus fuit, vermibus interea catervatim ex ore prorepentibus. Deinde sibi redditus quidem, sed aphonos erat, donec exhibito & dulc.
Ref.

---

a) v. BÜCHNER. l. c. Mart. Cl. 2. Art. 2. §. 5. p. 161.

Ref. Jalapp. & musc. Corallin. incredibilis vermium copia fuisset expulsa.

CAPUT V.

CONVULSIONES CLONICAE.

§. 42.

Tetanorum e convulsionibus clonicis prægressis oriundorum exempla passim hætenus vidimus, nimirum in casibus FERNELII *a)*, HAENII *b)*, & quos paulo ante de vermibus, & alias *c)* de pathematis animi retulimus, quosque postea e STÖRCKIO *d)* RHODIO *e)* aliisque adducendi erit occasio. His paucos isthic, at memorabiles, adjiciemus, inter *Hist. 45.* quos primus esto GESNERI *f)*: puella pauper, sæpe primis vitæ annis convulsionibus & epilepsiam passa, postea sensim eatenus ab iis immunis evasit, ut nonnisi vertente anno easdem semper experiretur. Idcirco reliquo anni tempore laboribus idonea, æstate dominis, hyeme parentibus ser-

---

a) Vid. §. 2. A. n. 3. H. 1.

b) Ibid. Histor. 2.

c) Vid. §. 37.

d) Vid. §. 114. A. 2. H. 161.

e) Vid. §. 140. Hist. 198.

f) Annal. Wratisl. Tent. 36.

A. 1726. April. Cl. 4.

Art. 15. p. 493.

serviebat. Adventante insultu facies rube-
bat inflata, ægraque collapsa, oculis
clausis, citra ullas visibiles convulsiones,
humi quieta jacuit, donec accessio solve-
batur: quæ quidem non erat diuturna, at
aliquoties diei spatio repetebat, idque per 8.
vel etiam 14. dies. Anno 13to ætatis ma-
tronæ e suppressis catameniis laboranti ser-
viens petulce dosin remedii emmenagogi
(forte justo etiam majorem), quo ma-
trona utebatur, sumsit, a quo paucis
post horis vehemens hæmorrhagia uteri
secuta est, sanguine ad ℥ viij. amisso: hanc
nescio quod remedium compescuit; sed ab-
hinc nulli etiam menses apparuere, & acces-
sio morbi, adveniente solito tempore hyber-
no, fuit vehementior, ac ob numerosio-
res insultus diuturnior. His sævientibus,
inter ceteros ipsam invisentes, mulier quo-
que nota accessit, pomumque muneri dedit
quod illa avidissime comedit: inde aliquot
post diebus insultus fuere graviores, &
ægra mirabili modo in lectulo gyrabatur.
Non multo post bulimo correpta est tan-
to, ut quod edulii 4. adultos satiaffet,
ipsa sola absumeret, idque iterato. Sub
hoc bulimo insultus epileptici increvere
numero, ac nycthemeri spatio 7. 8. 9.
& plures adfuere; accessit illis melancho-
lia: credebat ægra, nigrum sibi stellio-

nem ex ore prodiisse, qui denuo in os reverti volet. Idcirco ex hoc tempore quovis in paroxysmo utraque manu os protegebat. Tandem omnibus hisce se opisthotonus junxit, nempe paroxysmi confveti initio facies ac muscoli colli inflabantur, palpebræ coibant, manus utraque os tuebatur, & ægra pavores præferebat. Tum caput pedesque retroflectebantur, & in hoc situ puella. 6.7. vicibus in gyrum celeriter agebatur: postea sibi reddita ob trisimum adhuc duran-
 tem aphonia mansit, donec collo maxillisque
 & perfriictis & iste cessit, sed ob linguam in fauces retractam, insultumque brevi revertentem aphonia non solvebatur. Data deinde antispasmodica, ac pediluvia usurpata epilepticos insultus profligarunt, sed melancholia perstitit: ægra robore virium singulari pollens, homicidia & autochyriam meditata, minabunda, blasphema, boans, aut latrans, morosa, contumaxque remedia omnia respuebat; donec balneis herbarum & suspensa e collo scheda superstitionis ab suo delirio est liberata. Ad hancce observationem proxime accedit alia, quam nuper elucubravimus I. F.

Hist. 46. BOLTEN a): puellæ 20. annorum immi-
 nuta

a) Nachr. von einem mit dem künstl. Magnet. gemachten Versuche in einer Nervenkrankh.

nuta sensim ab anno catamenia varios hystericos spasmos, præsertim inflationem stomachi cum valido ingestorum quorumvis vomitu, globo hystérico, & alvo pertinaciter clausa, caussarunt. Postmodo licet bulimus ingens accesserit, nihilo tamen secius alimenta quæque atroci cum cardialgia aut singultu revomebantur, vel alioquin pessimos spasmos clonicos in tetanum desinentes experiri ægram oportuit; qui per principia morbi cum vomitu alternas tenebant. Postea superveniens hæmatemesis abolito bulimo, afflictisque viribus, ægram lecto affixit; atque tum vomitus spasmique jam junctim sævire occeperunt. Dextrum corporis latus usque ad carpum, illæso tamen motu, insensibile factum, idque adeo exacte, ut insensibilitas ad lineam bisectionis totius corporis secundum longitudinem omnino desierit. Oculus dexter, jam ante amblyopia correptus, omni nunc visu privatus est, periit olfactus, dolor caput, collum, ac stomachum invasit, maciesque universum corpus, solis mammis intactis (quæ adulto morbo per aliquod tempus incredibilibus liter intumuerunt, ut rupturam minarentur), extenuavit, ac denique crus dextrum perfecte paralyticum evasit. Spasmi bis indies (at progressu morbo

multo etiam crebrius) stasis horis , nimirum ad 12^{am} meridiei , & sub vesperam hora 6ta , revertebantur. Insultus capto ab oscitationibus , sinistrique cruris agitatione , & stupenda oculorum ac oris huc illuc distorsione , aliisque convulsionibus clonicis , initio , paulo post sensus ademit : tum corpus momento obrigit , capite in alterutrum latus flexo , oculis & ore , postquam aliquoties magna vi magnoque cum stridore dentium alterne apertum & clausum fuisset , arcte clausis , artus inferiores , quamdiu dextri cruris paralysis abfuit , spasmus porrexit ; illa vero nata crus lævum tempore insultus post prægressam ejus agitationem spasmus tetanicus demum ita curvavit , ut genu vel ad mammam vel mentum vel scapulam usque admoverit : idem brachia curvavit , pollice in pugnum inserto , ac mire simul subinde distorsit ; aliquoties etiam sub accessione digiti manuum adeo sibi fuerunt implexi , ut illa finita vix ab se invicem dirimi potuerint : eapropter opera dabatur , ne eo tempore manus coirent. Sub his malis spiratio ad sensum nulla , motus cordis vix percipiendus , pulsus lentus , abdomen vehementer motum & sæpe sursum pulsum , sudor in apice nasi ac toto corpore. Tandem paroxysmo , mediam
mini-

minimum, alias integram horam, ampliusve etiam duranti aliquot suspiria finem imposuere. Inde mens ocyus rediit, perstante nihilominus adhuc, idque in horas etiam, tam valido musculorum in artubus, maxilla, facie, oculisque distortis rigore, ut curvata membra summa ope aliud ex alio extendi, os spatulae dentibus insertae vi diduci, faciei vero & oculorum muscoli diuturna ac laboriosa frictione mobiles reddi, debuerint. In artubus extendendis cum insignis primum renixus cum crepitu sentiretur, deinceps tamen mox, ut membrum extentum erat, evanuit. Frictioni oculorum peculiare fuit, quod ista in sinistro prius instituta dextrum quoque sua sponte rigor dimiserit; id quod in laevo non evenit, si dexter prius perfrictus est. Extra paroxysmos aegrotata pro suo genio, quantum per morbum licuit, hilaris erat, etiam tum, cum ipsa quoque deglutiendi facultas per insigne tempus est intercepta; etenim provecto morbo obortus faucium dolor, nullo licet seu rubore seu tumore conspicuo, nisi quod cartilago scutiformis tactu explorata parumper inflata visa est, deglutitionem prorsus impedivit. Tandem etiam larynge circ. pollicem propius sternum depulsa lingua in fauces est convoluta, quae

isthmum plane præcluserat, statumque hic (etsi aliquo post tempore rursus desiit) adeo erat violentus, ut dum larynge sursum levata lingua digito evolvebatur, se se e vestigio, elateris instar resiliens, rursus convolverit, quam primum digitus se subduxit; loquela tamen utcunque articulata persistente. Inter innumeros tam diuturni morbi paroxysmos non paucæ in spasmis varietates observatæ sunt, quarum una & præcipuis est, quod tetano maxillæ sensim disparente ejus in locum tantus successerit opisthotonus, ut caput versus os sacrum reflecteretur. Remediorum hic nihil intentatum est relictum, cum quæ morbo ipsi tollendo, tum quæ deglutationi læsæ restituendæ, idonea esse credebantur; sed omnia casso labore. Impeditæ deglutationis causa injectiones, gargarismata, fomenta, empl. de cicuta cum ☿, vesicantia brachio, tibiis, colloque admotæ, nil opis tulere: ut proinde solis demum enematis puella nutrienda fuerit, usque dum malo tempus ipsum medelam tulisset. Ad ipsum vero morbum profiligandum post frustra tentata emetica, aquas foterias, anthelmintica, efficacissima omnis generis nervina, tum V. S. balnea, enemata, fomenta, electricitatem, postremo ipsi etiam magnetes probatissimi,

nu-

numerosi, omni haecenus cognita metho-
do ac diuturno tempore variis ægrotæ
membris locisque admoti sunt, & ad
promovendam eorundem efficaciam pedi-
luvia calida quotidie extra accessionem bi-
horio usurpata; sed perinde nullo adhuc
successu, imo constanter accidit, ut pes
lævus aquæ calidæ immissus cum omnibus
digitis ad genu usque non sine dolore
obriguerit, cui rigori postea superando,
ut alias, multa vis erat adhibenda. Quod
ipsum sinistro quoque brachio accidit,
cum illud vice quadam a paroxysmo ad-
huc rigens, quo facilius ad pristinam mo-
bilitatem adhibita vi consueta reduci pos-
set, aquæ calidæ immissum foret; rigor
quippe ejus inde tantum increvit, ut nul-
la jam vis ad eum tollendum sufficeret,
novusque insultus foret præstolandus, quo
finito tandem solita methodo mobilitas
brachio est procurata. Mirum autem est,
nihil ejusmodi a pediluvio aquæ frigidæ
fuisse observatum: numquid ergo balnea
frigida erant profutura? Interea puella vi-
vit etiamnum, ægrotatque. Subit hic me-
moriam similis alius puellæ Vindobonensis
casus, quæ pariter omnibus aliis necquid-
quam in auxilium vocatis, demum ma-
gnetum artificialium vim experiri consti-
tuit; cumque & hi spem fefellissent,

haud ita multo post fama tulit, eam ad matrimonium adjecisse animum, quo omnis corporis animique affectio auspicata depulsa est. Alter non minus notatu dignus casus est WURFBEINII *a)*: virgo ad duodeviginti annos nata post dysenteriam præmature suppressam in epilepsiam incidit, sub cujus tamen insultibus nec visu nec auditu privabatur. Hæc aliquo post tempore continuo remediorum usu mitior facta tandem in tetanum rectum universalem, per vices, velut epileptici prius insultus, redeuntem est mutata. Ægra paroxysmis defuncta mox ad solita sua munia obeunda redibat, donec & his ipsis indies brevioribus redditis ac tandem extinctis pristina rediisset valetudo. His addamus BOERHAAVIUM *b)*: „ in „ nonnullis (inquit ille) epilepsiis fit „ summus tetanus, durans aliquando satis diu, ita ut æger quasi in statuam mutari videatur. In illo temporis momento totum fere corpus livescit, & „ si malum diu durat, tandem nigrescit. „ Si hoc in quibusdam locis magis fiat, „ corpus fit versicolor, si æger dorso in-

a) Miscell. Nat. Cur. Dec. 2. Ann. 9. Obs. 228.

b) Prælect. Academ. de morbis nervorum T. 2. p. 782.

incumbat, loca pressa, quibus incubuit, pallent, in reliquis est nigredo summa: hoc facit tam horrendum aspectum, ut multi causæ suprahumanæ adscribant, imprimis si manus tetanodes certis pectoris vel abdominis partibus applicentur, nam tunc figura manuum his partibus perfecte manet impressa: & hinc dictum fuit, diabolum manus suas his partibus applicasse. Scitis, quod musculus contractus pallet, venosum sanguinem expellit, arteriosum sistit: proinde sanguis ruber intra totum corpus habet tanto minus spatii, quo plures muscoli contracti sunt. Si nunc cutis in tetano epileptico livescit, sanguis non est minus vel auctus, sed quia locari non potest in musculis, hinc pellitur in membranam cellulosam musculos ambientem, & in ea stagnat: ergo in summa epilepsia vix ullus humor manet intactus in toto corpore, nec sanguis, nec reliqui humores, qui inde derivantur, imo agitato diaphragmate magnum hepar, bilis, &c. etiam agitantur, nec in toto corpore ulla pars solida est, quin etiam afficiatur. In Indiis epilepsiam infantum, si insultus

sit paulo diuturnior, plerumque in retanum abire HILLARY a) observavit.

CAPUT VI.

EVACUATIONES NIMIAE.

§. 43.

Nimia bonorum humorum jactura pessimas non raro convulsiones excitat, praesertim si ab solidorum spasmodis vehementioribus pendet, cujus generis evacuationes sunt imprimis vomitus, cholera, &c. Apud COUM b) „ EUTYCHIDES „ ex *cholera* morbo in cruribus nervorum distentionem sensit, cum inferna alvi dejectione. Bilem abunde saturatam, multam & vehementer rubram ad 3. dies noctesque vomitione rejecit, cum corporis imbecillitate, & incontinenti jactatione. Nihil vero continere poterat neque cibi neque potionis quicquam: urinæ quoque multa suppressio, ejusque transitus, qui ad „ in-

a) Beobacht. über die Veränderung. der Luft, und die damit verbund. epidem. krankh. auf

der Insel Barbados p. 268.

b) Epidem L. 5. n. 78.

„ inferiora tendit. Vomitione fex mol-
 „ lis prodiit, & deorsum projecta est „.
Arte inducta cholera trisimum post se
 traxit lethalem apud HAENIUM *a*): „ fe- *Hist. 49.*
 „ mina (inquit) innupta quadragena-
 „ ria me accessit, narrans multis ab an-
 „ nis in lævo latere infra costas se acer-
 „ be dolentem, anxietates præterea, fla-
 „ tus, borborygmofque continuos ex-
 „ pertam, cum undique solatium fru-
 „ stra quæsiuisset, se se curæ tradidisse
 „ agyrtæ, qui vehementer omnia sursum
 „ deorsumque evacuando dolorem qui-
 „ dem mitigasset, verum debilitatem ma-
 „ gnam, spasmos, & catameniorum ces-
 „ sationem ipsi produxerat. Trimestri
 „ spatio ab hac crudeli cura elapso spa-
 „ smusprehendit maxillam talis, ut ni-
 „ hil ore assumere, nisi unius olim elapsi
 „ dentis foramine, posset. Spiritu vini
 „ fovebat, fricabatque maxillam. Ter-
 „ tio tetani die me convenit. Pulsus de-
 „ bilissimus ac tardus erat, licet horæ
 „ quadrantis iter, ut ad me veniret, con-
 „ ficere debuerit. Durities musculorum
 „ maxillæ magna non fuit. Externe
 „ oleosa penetrantibus mista applicui, ve-
 „ sicans ad nucham latum admovi, &
 „ præ-

a) Rat. Med. P. 10. C. 4. §. 7. n. 2.

„ præscripsi neuroticam MR^{am}. Altero
 „ die lecto affixa me vocat. Video te-
 „ tanum maxillæ rigidissimum, faciem
 „ & oculos rubros, pulsum fortem celerri-
 „ mum, vehementem itaque febrem,
 „ lumborum dolores, jumentosam urinam,
 „ deglutitionem adeo impossibilem, ut per
 „ nares exeant deglutienda. Hic fane
 „ febris supervenerat convulsioni die 4to,
 „ & nihilo secius in pejus ruebant omnia.
 „ Venam secui, & enemate laxante rite
 „ operato clysmata nutrientia omni qua-
 „ drihorio curavi injici, cataplasmata emol-
 „ lientia oleosa tensis circumdedi parti-
 „ bus. Trihorio post V. S. febris, rubor,
 „ calor, remittunt multum. Sanguis nec
 „ inflammatus fuit, nec aut tenuis aut dis-
 „ solutus: quæque jumentosa apparuerat
 „ urina, eadem jam sedimen album, floc-
 „ culentum tamen, dabat. Pulsus nunc
 „ æquabilis, bonus, plenior longe, for-
 „ tiorque quam pridie in ædibus meis
 „ fuerat. Sed cum tanta rerum emenda-
 „ tione tetanus idem, eademque deglu-
 „ titorum per nares reversio. Amicissi-
 „ mus VELSE curam me hortante susce-
 „ pit mecum: medicinam internam ex-
 „ ternamque in magis neuroticam muta-
 „ vimus. Die 11ma April. post info-
 „ mnem pene noctem, summo cum labo-

„ re

„ re deglutivit quædam: 12ma April. nox
 „ infomnis, deglutitio fere impossibilis,
 „ pulsus æquabilis, sed debilior, enema-
 „ ta nutrientia absorbentur tota, sæpius-
 „ que repetuntur. Aprilis 13ta clonica
 „ convulsiones per noctem frequentes,
 „ quibus durantibus maxilla relaxata cum
 „ magno oris hiatu fuit, clonica vero
 „ convulsione cessante rediit mox tonica
 „ colli dorsique. Pulsus debilis jam & inæ-
 „ qualis, frigus extremorum, mentis ju-
 „ gis præsentia; ad horam 10^{am} diei suæ
 „ 8^{væ} mente præsens expiravit ore spon-
 „ te aperto: ita enim, quotquot morti
 „ affuerant, nobis testati sunt. Nega-
 „ batur nobis anatome. Vidimus in ca-
 „ daverè, 8. a morte horis elapsis, sic
 „ clausam maxillam, ut aperire illam,
 „ nisi summa cum vi, nequiremus. Ore
 „ sic vi aperto mali nihil aspeximus in
 „ faucibus, lingua tumebat. Exterius
 „ ad cartilaginem scrutiformem & ad os
 „ yoidis comparebat tumor; sed ultra
 „ examinare vetabamur „. Ita *a vebe-*
menti vomitu quoque trisimum observa-
 vit I. G. SEGNITZ *a*): virgo 21. ann. *Hist. 50.*
 cui vicesimo anno primi menses fluxere,
 sed

---

a) V. RÜCHNER, l. c. A. 1730. Aug. Cl. 2. Art. 3.
 p. 243.

sed inordinate, ubi ex itinere multum incaluisse, ac postea die integro sub aprico sole linum runcando creberrima corporis inclinatione sanguinem rarefactum (qui olim V. S. eductus mucī sæpius, quam sanguinis boni similis, gelatinæ instar coibat, ac post moram maxima sui parte in aquam liquabatur) versus caput copiosius determinasset, simulque frigido se se potu ac pravis cibis onerasset, noctu septies vehementer vomuit. Mane sumtis antispasmodicis, munitoque extrinsecus roborantibus topicis ventriculo, vomitus desuit; at meridie magnis cum li-
pothymiis est reversus adeo, ut ægra neque V. S. neque crebris admotis excitantibus sui compos reddi posset: internis autem remediis obstitit & maxillæ tetanus, & deglutitio impossibilis. Hi tandem spasmi in vehementes convulsiones vertebantur, atque ægra, quin ad se amplius rediret, sub noctem ad horam 10. vivere desuit.

CAPUT VII.

METASTASES.

§. 44.

I. **P**ODAGRA, *arthritidis anomalæ*
 (i. e. ubi materia podagrica vel
 arthritica seu vi vitæ languente, seu ob
 vitia articulorum, ad quos deponi solebat,
 seu medicationem diætamve pravam, &c.
 a locis consuetis arcetur, aut retropelli-
 tur) visæ sunt produxisse tetanos. Tri-
 smum hinc ortum ex PLATERO jam alias
 a) vidimus: tetani vero recti universalis duo
 suppetunt exempla. HAENIUS b) poda- *Hist. 51.*
 græ obnoxius 7ma Decemb. vesperi post
 momentaneam vertiginem nausea levique
 colica prehendebatur. Facta V. S. sum-
 tum sub noctem catharticum die postero
 rite operatum est; insequente tamen no-
 cte dysenteria mucoso-cruenta cum tetano
 universali supervenit. SWIETENIUS po-
 dagram retropulsam esse ratus, acria pe-
 dibus epispastica applicari, ore anoque
 obvolventia ingeri cum addito opio ju-
 bet:

a) Vid. §. 5. B. n. 1. H. 11.   b) Rat. Med. P. 10. C. 4.
 §. 7. n. 6.

bet: sicque pulso post 12. horas tetano, æger citra podagræ insultum post 7. dies rursus convaluit. Ab eadem etiam causa in ægro CORNACIS *a)* morbus idem *Hist. 52.* profectus fuisse videtur. Erat hic podagricus, cui digiti a multis jam annis nodosi & incurvi erant. Huic etsi totum rigeret corpus, tamen & dolor aberat, & spasmus ab oculis palpebrisque. „Durabat ipse spasmus . . . per dies & noctes tres: tandem subito rediit molli- ties primo, subinde motus membris, per cutem vapore quodam rorido prorumpente, qui morbum quasi criticando solvit. Erat hic casus cum pertinax (siquidem nullis medicamentis cedere volebat), tum lamentabilis æque ac memorabilis. Sed quod notatu dignius, internarum partium nulla convellebatur: quin imo cerebrum, lingua, ventriculus, intestina, vesica, anus suum utcunque faciebant officium. Sola deglutitio aliquantum præpedita fuit, ob musculos œsophagi ori compa- tientes „

§. 45.

---

a) Enchirid. Med. L. 2. t. 28.

§. 45.

2. EXANTHEMATA *retrogressa*. Ab *erysipelate* retropulso trisimum COLLI-
 NI a) puella contraxit. E. ROSEN b)
 „ feminam novit 30 annorum *purpu-* *Hist. 53.*
 „ *ræ* frequentius obnoxiam, quæ cum
 „ eandem pateretur, ita tamen, ut ne-
 „ gotia sua curare posset, in culina vero
 „ frigori semet tantillum exponeret, dis-
 „ parente purpura in rigorem incidit
 „ maxillarum per octiduum durantem,
 „ adeo gravem, absque febre tamen, ut
 „ nisi siphone per evulsi antea dentis lo-
 „ cum alimenta simul & medicamenta ad-
 „ ministrare licuisset, de exitu mali per-
 „ quam fuisset dubium „. Similem quo-
 „ que casum virgini cuidam contigisse refert.
 Perinde ab iterata purpuræ albæ retroces-
 sione semper emprosthotonum ortum vidit
 A. B. REGENHERTZ c).

§. 46.

3. ALVI FLUXUS. Quinquagenario *Hist. 54.*
 majoris casum refert STORCH d), qui hæ-
 Trnka de Tetano. I mor-

a) Vid. §. 115. H. 163.

c) Vid. §. 51. Hist. 79.

b) vid. HALLER. Disp. ad
 hist. & cur. morb. pert.

d) v. BÜCHNER. I. c.

T. 6. Diss. 198. §. 16.

A. 1728. Octobr. Cl. 2.

P. 195.

Art. 3. §. 4. p. 1376.

morrhoidum loco diarrhææ quotannis obnoxius, hac vice quadam non revertente, spasmo pectoris oppressus, sumtis ab empirico remediis in trisium incidit cum tam dolorifico totius corporis spasmo, ut nec per 3. minuta uno in situ perseverare posset, sed potissimo tempore stans a binis robustis hominibus sustentandus erat. Dolorifici simul convulsivi pectoris succus-
sus aderant. Adhibitis antispasmodicis clysmatibus ac vesicantibus, femora tumor infedit, quo & pectus levatum, & spasmi superiorum partium mitigati: deinde copiosis urinis excretis post 4. hebdomades a tetano convaluit.

§. 47.

4. CATAMENIA hystericis præsertim a frigore aut animi pathemate (quæ sola sæpe tetano producendo sufficiunt) aut alioquin subsistentia graves nonnunquam tetanos induxerunt, velut ex observationibus BIERLINGII *a)*, BOENNECKENII *b)*, ac WHYTII *c)* elucet. Ad-
Hist. 55. dimus his alias. Refert BAION *d)* Germanæ hæmorrhagia uteri laboranti datam in nosocomio potionem adstringentem subito fluxum compescuisse. Ægra nycthe-
me-

a) l. c. p. 737.*c)* Vid. §. 5. A. n. 1 H. 9.*b)* Vid. §. 116. Hist. 164.*d)* v. ROUX l. c. T. 30.

mero nil quæſta, primo mane diei 3^a domum petens, haud ita multo poſt in noſocomium rediit: vix decubuit, cum convulſivi quidam motus ſe exererent; poſtea maxilla obrigeſcere cœpit, pulſus multum elevabatur ſine celeritate, ſudor toto corpore perpetuus, viſcidus, ac fere frigidus. Poſt 6 horas triſmus perfectus, ſpinaque dorſi adeo curvata, ut os ſacrum collo capitique eſſet vicinum. Tandem pulſu parvo ac lento admodum factò, ſudoreque ſemper frigidiore, mulier poſt 10 horas extincta eſt; licet mox initio narcotica magna doſi data, frictiones dorſi ſoluto opio in $\sqrt{\text{V}}$ factæ, poſtea & enemata acria inſuſa, catharticumque exhibitum. Memorabilis quoque eſt obſervatio, quam dedit ECCLES *a*): puelle *Hiſt. 56.* 16 annorum poſt 15 annum uſque ad Februarium A. 1720. catamenia rite fluxere, donec inopina optimi Patris mors, in eorundem ſolitum tempus incidens, illa nimia effeciſſet cum tremore ac ſyncope, non tamen diuturnis. Inde ad inſequentem uſque periodum utcunque bene habuit, qua menſium fluxus ubi ſe cum prioris periodi ſymptomatis oſtendiſſet,

I 2 per-

---

a) Med. Verſuch. und Bemerk. der Aerzte von Edinburgh 5. Band, 2. Th. n. 43.

perinde non diuturnis, continuo iterum substitit. Revertente fluxus termino loco fluxus prius dicta symptomata adfuere, at crebriora vehementioraque, e convulsionum profapia. Maji itaque principio detractus primum sanguis, tum emeticum datum, repetitumque aliquot post diebus, cujus operatione finiente mox cœpit puella difficilem experiri deglutitionem; intra unum alterumve diem nil deglutire potuit, quod quoties tentabat, semper morbus prior magno cum tremore revertebatur, alternisque pectoris ac abdominis elevationibus, qui insultus plerumque minutum tantum, alias tamen $\frac{1}{4}$ horæ, alias etiam $\frac{1}{2}$ horam duravit, semperque universalem in Tetanum desinebat, quo oborto nullum articulum flectere potuerat. A medio Majo cibo potuque utebatur ad quintam decimam usque Junii, quo tempore in urbem reversa D. ECCLES curæ est tradita. Accitus ille exhibuit cochlear Julapii antihysterici, quod ubi primum ad 2. pollices infra pharyngem locum œsophagi spasmo obnoxium attigit, ægram continuo Tetanus prehendit. Cum itaque remedia deglutiri nullatenus possent, fomenta & cataplasmata nervina roborantia & antihysterica collo circumdabantur; sed incassum. Quapropter testi extremo spon-

giam

giam alligatam œsophago immisit , sed cum magna ibi percepta tum sub immissione , tum educatione resistentia. Interea bis tentata re spasmus cessit, & ægræ prius deglutiendi quæque facultatem restituit, idque per tres hebdomadas: nihilo tamen minus omnia rursus vomitu excutiebantur, (præter MR^{am} antihystericam, cerasæ, & fraga) cum viridescente simul materia cibis ultimo assumtis admista. Toto tempore, quo nil assumsit, uti postea etiam, alvus erat obstructa. Eapropter injecta enemata cathartica, quorum uno immisso copiosus adeo sanguis erupit, ut biduo ad ℥ij. illius amissum sit: quo represso per enemata vulneraria ac adstringentia tantus denuo œsophagi spasmus reversus est, ut medio Julio deglutiendi facultate intercepta per 54 dies cibo potuque abstinendum fuerit. Tetanus nunc & crebrius & vehementius infestabat, quo præsentē sensatio omnis aberat. Instrumenti prius dicti in œsophagum immissio tetanum semper tam vehementem revocabat, ut mors in momenta secutura videretur. Post jejuniū 3. aut 4. hebdomadum ægram visus primum (ob pupillas vi convulsionum sursum tractas), tum auditus etiam defecit; familiares tamen se invisentes ta-

Etu agnovit, ita ut a quoquam manu pre-
 hensa ejus nomen ediderit. Mense post vi-
 sum primum, tum aliquot post diebus au-
 ditum quoque recuperavit. Septembris
 10ma Zythum poposcit, quod quia facile
 deglutiit, constanter postea, subinde vero
 serum lactis etiam, bibit. Pomis pyris-
 que seu coctis seu crudis vesci potuit,
 pane vero, aliove duriore cibo, non per-
 inde. Ab usu feri lactis ac Zythi hora biho-
 riove mente movebatur. Levissima vel mo-
 ra vel negligentia, si quid poposcit, teta-
 num revocabat. Hæ miseriæ ægram a
 22da Decembr. ad usque Martium anni
 1721 affligebant, nulla rerum mutatione
 facta, nisi quod potissimum tempus in
 lecto transegerit, nec nisi 8vo aut 10mo
 quoque die ejus renovandi gratia illum re-
 liquerit, quo vix relicto e vestigio tetanum
 experiebatur haud prius desitutum, quam
 lectum rursus repeteret. Brevis post tem-
 pore durus post aures tumor est obortus,
 die 11ma Septembris adhuc, quæ dies
 ephemeridum D. ECCLES est postrema,
 præsens. Tumque aliquot horis lectum
 impune deferere licuit, omnibusque fru-
 ctibus horæis, non item pane vel carne,
 vesci. Famis sensum nec primo nec al-
 tero abstinentiæ tempore est experta, ne-
 que inde magnopere corporis habitus est
 immi-

imminutus: forte quod primæ abſtinentiæ tempore quovis nycthemero aut unum, aut, quod rarius accidit, bina enemata nutrientia ex alica, vitello ovi, & jufculis fuere immiſſa, quod idem in altera quoque abſtinentia primis 30. diebus præſtabatur; at deinde ne id quidem licuit, ob tetanum ad leviffimum quemque motum revertentem. Pulſus in utraque abſtinentia plenus, fortis, æqualis, at naturali paulo tardior, fuerat: ſpiratio libera, facilisque, urina ſanæ ſimilis. Alvus contra jejunanti adeo pertinaciter clauſa, ut menſe integro non ſolveretur: quamobrem catharticis enematribus opus erat. Poſtea nil aliud de ægra innotuit, quam eadem illam ad finem uſque anni perpeſſam fuiſſe mala cum intervallis lætioribus, ſc. convulſivos motus ac Tetanum. Paroxyſmi tempore ſui impos erat, adeo ut, licet venturum præſenſerit, ad fuiſſe tamen ignorarit. In uſu horæorum fructuum perſeveravit. Labentibus demum viribus exeunte Decembr. 1721. inter amicorum colloquia, ſine dolore, ſine convulſione, placide exſpiravit, obteſtata prius genitricem, ne ſecandi cadaveris copiam cuiquam faceret: quæ etiam poſt obitum haud aliud, quam eam gulæ partem explorandam indulſit, quæ convulſivos in-

sultus sustinuit. At nihil ibidem singulare repertum est

§. 48.

5. PERSPIRATIO, sudorque si supprimuntur, omnium metastasium maxime tetano producendo favent. Animadvertendum autem est, ad tetanum a perspiratione suppressa oriundum duo præcipue concurrere, videlicet materiæ perspirabilis acriorem in quibusdam corporibus, ac sui forte etiam generis, indolem, tum aerem solito frigidiorum corpori perspiranti subito admissum. Ambo hæc expendere curatius oportet.

§. 49.

A. *Aer frigidior* solito quam idoneus sit ad tetanum generandum, e COI a) observatione colligitur; siquidem eo notante „ frigidum ossibus adversum, dentibus, nervis, cerebro, dorsali medullæ, . . . ulcera mordet, cutem obdurat, dolorem insuppurabilem facit, denigrationes, rigores febriles, convulsiones, nervorum distentiones „. Unde &

---

a) Sect. 5, Aphor. 17. 18. 20.

& ARETAEUS *a*) inter præcipuas morbi causas intensum admodum frigus retulit. Tempora autem, queis solito frigidior aer effici, corporique transpiranti subito applicari, atque sic tetanum causare sivevit, tria potissimum sunt, nimirum

a.) *Nox*, seu tempus ab occasu solis ad ejus ortum. Multi profecto vel interdiu solis radiis & labore excalfacto corpore largius perspirantes, si sero vespere in frigidior aere diutius ac leviter induti quietis ergo moras traxere, vel sub dio per noctes crapulam sub somno efflarunt, vel qui sub auroram e lecto calido egressi auræ horridulæ continuo se objecere, tetano prehensi fuerunt. HOFERUS *b*) meminit feminæ ad 36 annos natæ, quæ trime-

Hist. 57.

I 5

ne-

---

a) De caus. & sign. acutor. morbor. L. 1. C. 6.   *b*) Aët. Helvet. Vol. 1. p. 69.

neum sustinere ultra 12 minuta ob tensiones omnium muscutorum nequiens, egressa inde in tetanum universalem incurrit: a quo demum diaphoreticis, nervinis, ac vesicante nuchæ applicito est liberata.

- Hist. 58.* Apud BONTIUM *a)* miles ebrius tota nocte humi dormiens, correptus opisthotono cum truci vultu, voce turbida, deglutitione impossibili, intra 4 dies obiit. In cadavere nil repertum, præter venas meningum cruore turgidas, & ventriculos cerebri humore vitellino viscido fœtenteque scatentes. Eodem malo, cum cynico simul dextri lateris spasmo, signiferum, qui in arce stationem habuit, intra 24 horas pereuntem observavit. Æthiops GLOSTERI *b)* perinde post summum æstum diurnum nocturnæ auræ se exponens in tetanum universalem incidit;
- Hist. 59.* uti & bini milites HUCKII *c)* in obsidione Havanæ mensibus Junio Julioque interdiu ardenti soli, noctu rori frigido objecti trismo correpti sunt. Eundem trismus e vespertino frigore militi accidisse narrat SAUVAGES *d)*. Frigoris vero his temporibus intensitas major etiam est nonnullis
in

a) Observ. Select. n. 1.

b) Vid. §. 124. Hist. 174.

c) Medic. Bemerk. und
Unterf. einer Gesellsch.

von Aerzt. in Lond.

3. B. n. 31. p. 279.

d) Vid. §. 108, Hist. 157.

in locis, adeo ut in iis corpora ad tetanum disposita eo promptius illum contrahant. Ejusmodi vero loca sunt montosa, vel mari vicina. Sic I. L. SCHMUCKER *a)* vidit in montosis Bohemiæ ac Moraviae locis, ubi dies fervidi, frigidæque admodum sunt noctes, milites tetano affici, qui quandoque in lumbis aut brachiis ictus a globis bellicis passi ne echymoses quidem habuere. BAION *b)* vero in insula Cayenna, ubi adeo vulgatus est tetanus, ut nuspiam sub zona torrida magis, omnesque sine discrimine advenas juxta ac indigenas corripit, illis præsertim in locis morbum esse crebriorem expertus est, quæ & mari propiora, & editiora sunt; contra vero minus frequentem in humilioribus & a mari remotioribus, id quod illustri exemplo confirmat *c)*, nempe in D. MACAYE gener- *Hist. 61.* lis Colonix Procuratoris domicilio, quod humili loco, & montibus altisque silvis cincto duas circ. a mari leucas situm erat, trismus neonatorum adeo primum fuit infrequens, ut e 12. aut 15. infantibus vix unum corriperet. Biennio post unus colonorum magnum silvæ tractum, qui in-
ter

a) Chirurg. Wahrnehm.

b) l. c. p. 406. sqq.

2 Theil. 6 Beobacht.

c) Ibid. p. 410, sq.

p. 96. sq.

ter mare domiciliumque dictum velut murus interjacebat, excidit, atque sic auræ a mari venienti frigidiori illum ad locum iter patefecit. Ex hoc autem tempore observatum est, omnes pene recens natos ibidem e trismo perire cœpisse. Plura id genus exempla postea occurrent.

b.) *Atmosphæræ mutationes* subitæ frigus æstui prægresso subitum inducentes, ut sunt imbres, venti perfrigidi, &c. præsertim in fervidis orbis plagis, vel æstate fervida. Hinc qui sub æstu in aprico laborantes sudore perfusi a superveniente imbre ac vento subito refrigerantur, tetanum timendum habent, uti & qui in diuturnis pluviis versantur, velut mulier apud D.S.H. D' AMBON a), & alii. SAUVA-

Hist. 62. GES b) vidit juvenem tetano correptum, postquam calente corpore in puteum rotatorium descendens humidum ibi frigus subitum est perpeffus; methodo tamen antiphlogistica intra 7. dies, criticis sudoribus obortis, liberatum. Analogum huic, at disparis eventus, Hist. 63. casum narrat I. LAZERME c): „ rusticus „ annos 40. natus . . . æstate media in „ puteum descenderat, ut eum luto ex-

„ pe-

a) Vid. §. 140. Hist. 197.

b) l. c. Ord. 2. Art. 7, n. 1.

p. m. 30.

c) Tract. de morb. intern. capit. p. 225.

„ pediret ; post moram aliquam horro-
 „ rem & frigus cum membrorum torpo-
 „ re passus est ; dein operis impatiens
 „ focios rogavit, ut se extraherent : eadem
 „ die tetano obriguit, ac tanta musculo-
 „ rum abdominalium convulsione corri-
 „ piebatur, quod in aliis non videram,
 „ ut convulsi muscoli ad instar tabulæ re-
 „ nitentes in abdomen depressi gravem
 „ anhelationem efficerent ; fibras quoque
 „ intestinorum musculares rigidas, con-
 „ vulsas suspicatus sum, quia æger adhi-
 „ bito quovis stimulo alvum tamen depo-
 „ nere non poterat, invito omnium au-
 „ xiliorum genere 4ta die obiit „.

c.) *Hyems* & partes autumnii ac ve-
 ris ei propiores, frigore humido insalu-
 bres. ARETÆUS a) „ hyems (inquit)
 „ omnium maxime horum vitiorum ferax
 „ est, secundo ver & autumnus, æstas
 „ autem minime, nisi vulnus præcesserit,
 „ aut peregrini morbi grassentur in vul-
 „ gus „. Confirmat rem HOFERUS b),
 qui observavit trismos infantibus Helvetis
 hyeme præsertim, humidoque tempore
 esse frequentiores. Sic RIVERII c) anus
 men-

a) l. c.

c) Vid. §. 36. Hist. 147.

b) l. c. p. 64.

mense Januario in austro ac pluviis iter
 faciens trismo, & WEBERI *a)* juvenis
 Aprili mense humidum hortum fodiens
 tetano universali, mercatorque R. I. FOR-
 TIS *b)* mense Decembri ex itinere ab im-
 bribus ventosis capite ac tergo madens,
 cœna vinoque refectus, nocte concubia
 opisthotono, sunt correpti. Interea haud
 ita semper ARETAEI observatio obtinet,
 ut non & contra accidat; etenim teste
 CHALMER *c)* in meridionali Carolina te-
 tani omni anni tempore grassantur, sæ-
 pissime vero æstate; minus vere & au-
 tumno, ac minime omnium hyeme. Uti-
 que anni tempora per se ad morbos fa-
 ciunt nihil, sed eatenus tantum, dum
 corpus calens frigore subito vel diuturno
 perfundunt, quod pro varia locorum na-
 tura variis anni temporibus fieri potest. In
 Carolina certe æstas fervida imbribus subi-
 tis interpolata, homines in aprico laboran-
 tes occupantibus, aptior est alio quocunque
 anni tempore perspirationi supprimendæ;
 quod alibi terrarum secus obtinet.

§. 50.

---

a) Vid. §. 99. Hist. 153.   *c)* l. c. p. 82.
b) Consult. T. 1. Cent. 1.

§. 50.

B. *Perspirabilis materia* autem, quæ tetano efficiundo est idonea, qua indole sit prædita, etsi pro certo nemo dixerit, divinare tamen cum ratione licet, illam ad putridam accedere acrimoniam. Et enim persuadent hoc subjecta huic morbo facta obnoxia, qualia sunt, quæ aut actu aliquo corporis in loco putredinem foveant, aut ad eandem humores maxime omnium dispositos habent. Ad posteriorem classem pertinent

a.) *Incolæ zonæ torridæ*; quippe qui ex omnibus pene orbis habitabilis populis morbis quibuscumque putridissimis, ut febribus cum dissolutione humorum putri, dysenteriis, &c. sint obnoxii. Hinc tetani, testibus BONTIO a), BISSET b), CHALMER c), LIND d), &c. adeo sunt apud Indos endemii, ut nupiam terrarum perinde; siquidem & minimas quasque læsiones externas, & suppressam perspirationem facillime consequuntur. Ad horum forte diathesin proxime accedunt *potui fermentato dediti*, qui venis eodem infla-

a) Meth. med. in Indiis Orient. Cap. 2.

b) Medic. Essays and Observations Art. 8.

c) l. c.

d) Versuch über die krankh. denen Europæer in heißen Climat. unterworf. sind, 3. Th. 1. C. 4. Abschn. p. 243. sq.

Hist. 64. flatis si subito frigori se exponunt, facile in tetanum incidunt. MORGAGNI *a)* Patavii tres mero calentes, ubi se frigida auræ objecerant, tetano prehensos refert, quorum uno servato duo intra quatrimum obiere. Ad priorem autem classem referendi sunt homines, apud quos reperiuntur

b.) Vulnera suppurata. Pluribus omnino modis vulnera tetano occasionem præbent, singulos suis videbimus locis: hic ille considerandus, qui a pure. Nemini ignotum est, puris in ulcere tenuiorem partem resorberi, quam, si nec nimia, nec prava admodum est, natura viribus vasorum per colatoria eliminat, citra sensibile corporis detrimentum: ergo & per cutem, & quidem maximam ejus partem, ob numerosissima in tanta superficie vasa exhalantia. Si itaque frigus hunc exitum interturbet, quid non mali, in irritabili præsertim corpore, est expectandum? Ne id autem speculationem redolere videatur, en luculentum e SCHMUCKERO *b)* casum!

Hist. 65. Matrona 27 annos nata, aliquoties jam partu defuncta, octiduo ante novissimum par-

---

a) l. c. Epist. 10. n. 3.

b) l. c. p. 30. sqq.

partum fortuito inter induendum ab ancilla validissimum pollicis ictum in superiore lævæ mammæ parte sustinuit: unde terror dolorque ocyus mammæ erysipelas caussarunt, cui discutientia sicca admota. Partu interea levatæ post febrem lacteam, lactisque imminutionem levis quædam, at suspecta, durities in mamma restitit, crevitque continenter, frustra efficacissimis quibusque cum externis tum internis remediis diuturno usu tentatis. Tandem biennio post tumor mense Septembri finire a Cl. Auctore ferro est ablatas: ægræ lecto compositæ quies, fasciæque loco non movendæ, imo manu alius continuo tuedæ, imperantur; neglecti tamen parumper hujus moniti suspicionem hæmorrhagia levis a meridie oborta, ocyus tamen cohibita, præbuit: eapropter MR^a anodyna data. Nox prima tranquilla abiit; postero die sub vesperam leves motus febriles accessere: data idcirco temperantia, postridie quoque usurpanda. Febris non crevit. Die 4to demto apparatu jam rudimenta suppurationis fuere conspicua, & die 5to jam extra lectum sedenti deligatum vulnus. Diem 6^{tam} extra lectum alacris transegit; secretiones omnes secundum naturam; in vulnere pus bonum; dolor pene nusquam. Datum nunc indies

infusum aquosum corticis Peruviani. Febris prorsus desiit, somnus noctu placidus, dies amicorum alloquiis jucunde assumpti, diæta, pro eo ac par erat, observata: pus in vulnere optimum, & ob novas papillas jam succrescentes die 8vo deligationes siccae fieri cœptæ. Ita res auspicato ad tertium decimum usque diem processit, quo ægra alacris mane lectum reliquit, ac paulo post per fenestram in publicum prospexit, horridula illo die aura autumnali spirante. At vero

Hinc illæ lacrimæ!

Hora II^{ma} sub meridiem dolor faucium obortus: exploratione facta nil nisi uvula paulo laxior citra ullum tonsillarum tumorem, reperta est. Datum gargarisma ex infuso theato cum pauxillo aceti vini. Vulnus sub deligatione inspectum optimo in statu, & plus dimidio nova carne refertum siccam rursus deligationem admisit. Vesperis dolori faucium difficilis quoque deglutitio, ac cervicis rigor immobilis, cum pulsu parumper febrili, juncta erant. Malum hoc, quod ægra & semper hætenus levius induta fuerit, & frigori se se exposuerit, perspirationi suppressæ imputatum: idcirco lectum petere jussæ, sacculis e chamom. & fl. samb. collum munitum, datique tres pulv. singuli e Ⓢ ʒj. & camph.

camph. gr. j. vespere ac mane usurpandi sub regimine perspirationi idoneo. Nox inquieta. Die insequente, sub optima licet transpiratione, præter priora symptomata maxilla simul jam minus obsequens, & a meridie tantus trismus, nihil ut pene os admitteret: vulnere interea optime procedente. Prædictione cognatis facta, enema primum commune, tum aliud ex asa foetida injectum, potus demulcens, emolliens, nutrienſque præscriptus, ac per hiatus dentis canini dextri absentis ori immissus, uti & MR^a ex Aq. Ceraſ. ℥ij. LL. 3j. c. fyr. Alth. omni hora ad cochl. j. ſumenda. Maxillæ cataplaſmata emoll. applicata. Nox priore nihilo melior: acceſſit tuſſis cum ſputis mucosis, ob os clauſum laborioſe admodum rejiciendis. Opii uſus continuatus, & leniendæ tuſſis ſputorumque promovendorum ergo addita MR^a ex Aqq. pectoral. cum fyr. Alth. & Oxym. Scillit. in intervallis prioris uſurpanda. In vulnere puſ bonum, dolor nullus. Tota dies præcedenti ſimilis. Veſperi exhibita extracti opii gr. iij. in ∇^x cochl. iij. ſoluta, unde omni trihorio cochl. j. uſui datum, & enemata obteſſiones in abdomine perpetuas iterata. Nox 3ta præcedentibus inquietior, ſpaſmi ſenſim increſcentes in perfectum tetanum

tanum adolevere. Itaque intra nycthemerum data extracti Opii gr. vj. a queis symptomata trismusque parumper remifere, & ex intervallis somnus modo per $\frac{1}{2}$ h. modo per integram horam obrepfit; fed eodem decedente fpasmi multo quam ante fuere vehementiores. Vulnus idem eandem præbuit puris copiam. Nox 4ta prægressæ fimilis. Ob abdomen etiamnum tensum, auctosque ejus dolores data falis Segnietti ℥j. alvum quinquies insigniter solvit. A meridie opium denuo porrectum, & ob spasmos ventris ac thoracis majores emplastrum e crusta panis cum opio crudo admotum, sine levamine. Neque plus profuere cataplasmata cum oleo lini recenti maxillæ imposita. Abhinc ad insequens mane opii gr. vj. absumta nullum accivere somnum. Mane diei 5^{tæ} nuchæ tensionibus vexatæ vesicans applicatum ob continuam transpirationem vix aliquid præstitit. Pro secuturo nycthemero enemata aliquot, & opii gr. viij. imperata. Dies hæc præcedente quidem pacatior, pulsu licet pleno ac febrili; at trismus nunc jam tantus, ut dolor ægræ gemitus exprimeret: perinde dorsi tensio invalescens opisthotonum denique accersivit. Vix jam aliquid deglutiri potuit, sed potissimum ore refluxit. A dicta opii dosi spasmus

finus mane diei 6ta nil remisit. Unde data Opii gr. viij. in olei Amygd. ℥ij. cujus licet insignis absumpta quantitas, cataplasmata & enemata continuata, nihil tamen morbum mutarunt. Sub mediam noctem repetiit opisthotonus cum lethali anxietate, nervi omnes in vehementissimis erant motibus convulsivis, & matrona summo loco nata, ætate integra, emendata forma, secundis avibus nuptui data, vitam in matrimonio volupe transiens, mediis in cruciatibus, mente sibi constans, diem supremum obiit, relicto sui apud conjugem liberosque desiderio.

.... Scilicet ultima semper
Exspectanda dies homini: dicique beatus
Ante obitum nemo, supremaque funera
debet a).

Num eadem de causa *neonati* ad 9um nati-
vitatæ diem in insula Hispaniola &
Cayenna trismo adeo obnoxii sunt, si æ-
ri libero exponantur, quousque nimirum
umbilici vulnus prorsus non consana-
tum est b)? Non est hic prætereundum,
vulneratos eo etiam esse tetano contra-
hendo magis expositos, si locus, in quo
decumbunt, putridis scateat effluviis. THE-

K 3

DEN

a) OVID. Metamorph.
L. 3. v. 135. sqq.

b) Vid. §. 66. n. 1.

DEN a) frequentiores vulneratorum tetanos observavit in nosocomiis, ubi aer nulla arte renovabatur; contra ea multo rariores, ubi indies arte purus aer in conclavia est admis-
sus. Quæ res hætenus dictis non parum ponderis adjicit; etenim perspirabile putridæ indolis seu in corpore natum non ex-
cernatur, seu aliunde adveniens corpori sese insinuet, eundem exerat effectum, oportet.

c.) *Febres putridæ prægressæ.* Ob-
servavit BAION b) in Cayenna adultis tetanos facile accidere, qui superato acuto aliquo morbo præmature sese, mane præ-
sertim, auræ a mari venienti exponunt. Binis id exemplis illustrat, uno de æthio-
pe, qui post pleuritidem vesperi super val-
lo mari obverso per horam moratus, al-
tero die tetano est correptus c). Altero
Hist. 66. de viro 3na duplici continua in fine secun-
di septenarii liberato, qui per 5. aut 6.
dies apyretus, commodeque valens, cum
mane quodam animi causa auram a se-
ptentrione frigidule spirantem hausturus
ex angusti cubiculi, quod sub tecto do-
mus, inter Cayennæ altissimas referendæ,
erat,

a) Neue Bemerk. u. Erfah-
rung. zur Bereich. der
Wundarzn, 1. Th. 24.
Abschn.

b) l. c. p. 412.

c) Vid. §. 36. Hist. 144.

erat, fenestra ad mare ferente aliquo tempore prospexisset, haud ita multo post maxillæ rigorem, simulque deglutitionem difficiliorem, ac motum linguæ nonnihil impeditum, sensit. Brevi muscoli dorsi etiam obriguere. Hæcce tamen octiduo ambulandi facultatem non ademerunt. Tum vero supervenit emprosthotonus crebris interpolatus convulsionibus, quas conspectus quorundam hominum insigniter augebat. Verumtamen lapsis 2. 3. v. mensibus a morbo liberatus est a).

d.) *Caries dentium*. Dignissima omnino, si qua alia, notatu res est, ad quam vix ullus hætenus advertit animum, rheumaticos tempore humido ac frigido cariosorum dentium dolores, quique hos non raro comitari solent, genarum tumores, si neglecta perspirationis promovendæ cura, qua brevi profligari utrumque solet, frigori humido diutius exponantur, vel perperam tractentur, tetanis producendis esse pares. I. A. GOERITZ b) de morbis A. 1729. mense Januario Ratisbonæ epidemice grassantibus agens, inter cetera „ odontalgia (ait), genarum

K 4

„ tu-

a) l. c. p. 509.

b) V. BÜCHNER. l. c.
A. 1729. Januar, Cl. 2.
Art. 1. p. 30.

„ tumores, & catarrhi cum raucedine ve-
 „ xabant alios, ubi fatus sicci, frictiones
 „ ac eccoprotica profuere. Id genus fa-
 Hist. 67. „ ciei tumorem etiam matrona 30.
 „ annorum contraxit: cum autem in frigo-
 „ re nihilominus oberraret, ne muniti
 „ quidem gena, trismo correpta est, a
 „ quo tamen internis diaphoreticis, ner-
 „ vinis, exterius vero instituta bis quoti-
 „ die frictione cervicis & maxillæ articu-
 „ lorum balsamo antispasmodico MYNSI-
 „ CHTI & balsamo succin. liberata est „
 Cujusmodi quoque casus fuisse videtur,
 Hist. 68. quem TIMAEUS a) refert de germani sui
 conjuge. Huic primo trimestri anni do-
 lor dentem cavum corripuit, sub noctem
 fere recrudescent, nunc dextram nunc læ-
 vam maxillam dire vexans, aures quoque
 faciemque in consensum trahens. Dolo-
 ris accessum plerumque gravis anxietas &
 scotomia præcessit. Omnes revulsiones
 erant irritæ, opium denti inditum, quam-
 diu ibi hæsit, profuit, educto illo dolor re-
 petiit. Aprili mense trismus supervenit,
 cum pituitæ in pectore bullientis expe-
 ctoratione ob trismum perquam difficili,
 dolore faucium ac deglutitione laboriosa,
 nec non duro ac renitente circa dextrum
 maxil-

a) Epist. Medic. L. 1. Epist. 33. 34.

maxillæ articulum tumore. Eventus morbi non est litteris mandatus. Memorabilior rem autem SWIETENIUS a) vidit: „ fa-
„ nissima & optimæ temperiei virgo 30. *Hist.* 69.
„ annos nata, mane surgens vidit fini-
„ stram faciei partem tumere, palpebram
„ superiorem oculi sinistri depressam, an-
„ gulum labiorum ejusdem lateris sursum
„ retractum. Cum autem in reliquis o-
„ mnibus functionibus optime se habe-
„ ret, & odontalgia ex cariosis denti-
„ bus obnoxia sæpius tales tumores fa-
„ ciei experta esset, nihil mali suspicaba-
„ tur; sed per triduum solitos labores
„ exercebat, quotidie per plateas ince-
„ dens. Quarta die me consuluit, &
„ accurato examine nullam causam pro-
„ catarcticam invenire potui, quamvis
„ aliquid maligni latere suspicarer. Insti-
„ tuta V. S. satis larga, purgans anti-
„ phlogisticum dedi, atque incepit mi-
„ nui his factis faciei tumor, & labii
„ retractio, & palpebra superior magis
„ attollebatur. Verum 6to die febris ac-
„ cessit, & simul sentire cœpit insolitam
„ cervicis rigiditatem, & difficulter ma-
„ xillas ab invicem diducere poterat. Al-
„ tera V. S. instituta, mollissimo em-

K 5

„ pla-

---

a) Comment. in Aphor. БОЛНН, T. 2. ad §. 712.

„ plastro cervicem, collum, maxillas te-
 „ gi jussi: & emollientissimis decoctis
 „ totum corpus replere conatus fui. 7mo
 „ die firmissime cohærebant maxillæ, &
 „ 8vo die ad os sacrum usque una cum
 „ cervice totum dorsum obriguit; & in
 „ manibus pedibusque instantis tetani mi-
 „ nas sensit: facies turgida & inflata ap-
 „ parebat, febrisque manebat eadem.
 „ 11ma die deltoides musculi in utro-
 „ que brachio tumidi & rigidissimi erant,
 „ & mirum in abdomine motum se sen-
 „ tire querebatur, qui, dum vel minimum
 „ loqueretur, ad cardiam ascendebat. Le-
 „ vamen a compressione moderata abdo-
 „ minis percipiebat. Dormienti manus
 „ convellebantur, & oculi miro modo
 „ circumvolvebantur. 12mo die omnes ar-
 „ tus rigidi erant: 13^{tio} tensio in nucha
 „ incipiebat minui: simul ac dormiturire
 „ inciperet, summo cum terrore evigila-
 „ bat, & in faucibus impedimentum sen-
 „ tiebat, ac difficiliorem deglutitionem.
 „ Decima quarta die incepit brachium
 „ & collum movere, deglutitio melior
 „ erat, dormienti deducebantur ab invi-
 „ cem maxillæ, constrictæ denuo simul
 „ ac evigilaret. 16ta die mirum in abdo-
 „ mine motum percepit cum summa an-
 „ xietate, absque dolore tamen. In in-
 „ guine

guine utroque molestissimum dolorem ,
dilacerantem quasi, sensit. Totus trun-
cus corporis tetano rigescebat ; crura
tamen melius movebat , & maxillas
parum deducere poterat , vidique lin-
guam stigmatibus albis, dolentibus obsitam
esse. In eodem fere statu mansit usque ad
diem 19^{nam}. Tunc incepit febris auge-
ri, simul pulsus plenior erat, & cutis
ubique rorido madore perfundi. Artus
melius movere poterat , & maxillas
plus diducere ; sed truncus corporis
adeo rigidus manebat, ut dum in lecto
erecta sedere vellet , a binis mulieri-
bus magna vi, & repetitis nixibus ele-
vari deberet, sicque corpus antrorsum
flecti ; quod tamen absque dolore fie-
bat, licet tanta vis adhiberetur. Ap-
petitus insurgebat ; liquidos tamen ci-
bos tantum sumere poterat, quia man-
ducatio adhuc molesta erat. In som-
no tamen oculi rotabantur , & facies
distorquebatur. 20ma die pruritus per
totum corpus aderat, & dolor quasi di-
lacerans in inguine : 21ma die febris
minuebatur, omniaque in melius ten-
dere videbantur : 22da die circa cardi-
am molestum dolorem habuit , uti &
in dorso ad eandem cum cardia altitu-
dinem : 23^{tia} die maxillæ iterum diffi-
cilis

„ cilius aperiebantur, & in solo dextro
 „ spinæ latere rigiditatem sensit, & do-
 „ lor ille cardiæ evanuerat. 24ta die do-
 „ lor a lumbis ad humerum dextrum us-
 „ que, qui levabatur compresso abdomi-
 „ ne. Febris interim sensim decresce-
 „ bat, uti & rigiditas in dextro spinæ
 „ latere; sed ingratum stuporem sentire
 „ incepit in eodem loco, qui etiam sen-
 „ sim minuebatur. 29na die febris ab-
 „ erat, optime appetebat; maxillas di-
 „ ducere poterat, & linguam exerere,
 „ quæ tamen tumida, & ad latus ulcero-
 „ sa quasi apparuit. Sensit simul, ac si
 „ numerosissimi funiculi in dorso dissili-
 „ rent, absque ullo tamen dolore: at-
 „ que quadragesima ab initio morbi die
 „ gradus ascendere & descendere potuit;
 „ posteaque integre restituta a tam diffi-
 „ cili morbo sana & incolumis jam per
 „ triennium vixit. Toto autem morbi de-
 „ cursu mens perfectissime constitit, &
 „ urina copiam sedimenti satis æquabilis
 „ quotidie fere deposuit. Postquam au-
 „ tem binis institutis V.S. videram tale
 „ adesse febris moderamen, ut a nimio
 „ ejus impetu nullus metus esset, blando
 „ victu sustinui vires, epispasticis pedibus
 „ applicatis impetum a superioribus aver-
 „ ti, strictam nimis alvum clysmatibus
 „ mol-

„ mollissimis bis vel ter sollicitavi, ri-
 „ gidas tetano partes fomentis & lini-
 „ mentis mollissimis fovi: mollissima de-
 „ cocta, & emulsiones similes dedi, ad-
 „ ditis subinde lenioribus nervinis medi-
 „ camentis, & sub finem, cum vigiliæ
 „ molestæ essent, lenibus anodynis so-
 „ mnum conciliavi. Magnum commodum
 „ dabat, quod per cariosorum hinc inde
 „ dentium interstitia potus & liquidi cibi
 „ transire poterant, toto illo tempore,
 „ quo maxillæ pertinaciter claudebantur „.
 Haud vulgaris quoque casus est, quem A. B.
 REGENHERTZ *a)* observavit: virgo 22 *Hist. 70.*
 annor. sedentariæ vitæ dedita dolores den-
 tis cavi perferens venam pedis tundi
 sibi jubet, sine levamine. Postero die
 maxillæ tumore affecta, & casu quodam
 ab alto territa, aphona, nil deglutire po-
 tuit: lingua tumuit immobilis, trismus
 tonicus os aperire vetuit, spiratio erat la-
 boriosissima, & biduo post inspiratio
 prorsus erat intercepta, & gestibus sensa
 animi indicabat: artus inferiores obrigue-
 re, & ægra velut emprosthotonum patie-
 batur. Remittentibus postea spasms inje-
 ctio-

---

a) V. ALBERTI Diss. de Sulph. aurat. usu med. in arduis
 quibusdam præcipue lymphat. morb. 4. Hal.
 Magd. 1737. S. 15. Cas. 2. p. 52.

Etiones in fauces factæ, donec illi penitus conquievissent, durantibus tamen etiamnum anxietatibus ad præcordia. Dat. nycthemeri spat. in MRæ 3 viij. Δ $\odot$ $\ddagger$ gr. x. purpura alba copiosa una cum uberrimis catameniis erupit. Continuat. remedio purpura intra aliquot dies, juxta ac linguæ tumor, dolorque faucium, & trismus evanescebant. Ore jam patulo lingua cernebatur ex fusco nigricans, stipulis criniformibus obfessa, & crassitiem calami scriptorii majoris habens, quæ pedetentim una cum stipulis dictis minuebatur. Sed cum præmature sese aeris injuriis exposuisset, recidivam est passa, quam remedium prius denuo profligavit, efflorescente rursus purpura, perque 3 hebdomadas pertinaciter durante, ac tandem post largum mensium fluxum decedente. Postea vero spasmi memorati sæpius, at mitiores, rediere, præcurrente illis semper odontalgia, queis Δ $\odot$ $\ddagger$ semper etiam oppositum. Tandem ad ultiores morbi recursus inhibendos cariosus dens est evulsus, quo facto nec spasmus nec purpura amplius revertit. Id unice hac in observatione, cetera perquam momentosa, dolendum, quod multa (præsertim si ipsa observatoris legantur verba) inconcinna, confusa, imo & falsa

falsa nonnulla, juvenis tum Candidatus protulerit.

CAPUT VIII.

FEBRES.

§. 51.

Febris, cujuscunque illa sit typi, si vel ob causam suam occasionalem, vel turbas ab se in corpore excitatas, nervosum systema gravius affecerit, tetanum nonnunquam post se trahit. Monuit id jam de tetanorum causis agens HIPPOCRATES *a)* „interdum vero (inqui- „ens) etiam ex capite cum febres su- „pervenerint, convulsio succedit „. Et non pauca hanc in rem suppetunt obser- vata. VALLERIOLA *b)* meminit juven- *Hist. 71.* culæ 8 menses gravidæ, cui febre conti- nente putrida correptæ die 2do opistho- tonus cum aphonia oculisque convulsis & immotis supervenit. Febre aucta 4to die abortiit, lochia fluxere: postridie convul- sa e vita migravit. Ephemeræ in empro- sthotonum terminatæ casum alibi videbi- mus

---

a) De inter. affectionib.

b) Observ. Medic. L. 6.
Obs. 5.

Hist. 72. mus a). CARDANUS b) habuit curandum
 pusionem ad 17. menses natum, qui fe-
 bre decumbens die 13ta opisthotono pre-
Hist. 73. hensus est: evasit nihilominus. Vir circ.
 40 annor. ut narrat KLAUNIG c) „ ære
 „ alieno obrutus Halberstadio Vratislavi-
 „ am veniens . . . salutavit lares nostros
 „ die 29. Julii A. 1715. febre 3na cor-
 „ reptus, qua trium horarum frigore
 „ quemlibet paroxysmum inchoans,
 „ mox per septimanam plenarias conce-
 „ debat inducias. Octavo vero Augusti
 „ die febris continuæ atque malignæ sæ-
 „ vitiam in continuo ac intensissimo æ-
 „ stu, deliriis, omnimoda virium prostra-
 „ tione, lingua siccissima ac aspera &c.
 „ repræsentabat. Eo tempore, sc. per
 „ 10. dies ne micam quidem ciborum
 „ assumsit, vixque persuaderi potuit ad
 „ bibendas aliquot ptisanæ guttas, nec
 „ mucilaginem ad humectandas fauces
 „ admisit, nisi violento modo aperiretur
 „ os. Cum ferme omnia censerentur
 „ deplorata, longe crudelior adhuc hostis
 „ die 18va ejusdem mensis ægrum aggres-
 „ sus fuit. . . . Expansis (extensis in
 re-

a) Vid. §. 130. *Hist.* 132.b) De curat. admirab. cu-
 rat. 15.c) Nosocom. Charitat.
hist. 7. p. 25. sqq.

„ rectum) brachiis cruribusque , quasi
 „ fulmine tactum , aut gelu rigidum , si-
 „ ne omni motu ac sensu , situ supino ja-
 „ centem in lecto vidi , cuius os firmi-
 „ ter erat clausum , oculi aperti pariter-
 „ que immoti. Iurasses hunc hominem
 „ transmutatum fuisse in statuam ex mar-
 „ pesia caute attonito vultu sculptam ;
 „ facilius enim commovisses hujus partes ,
 „ quam nostri catocho prehensi caput aut
 „ reliqua membra . . . Annotandum re-
 „ stat , similem paroxysmum prima septi-
 „ mana per 2. durasse horas , & intra
 „ 24 horarum spatium vel septies recur-
 „ risse. Postquam vero capitis vertici ap-
 „ plicare jussi bufones in pulverem reda-
 „ ctos , & mediante bombyce sacculo
 „ interpassato inclusos , nec tam diu per-
 „ sistebat , nec tam sæpe recurrebat paro-
 „ xysmus , quem tandem post 14. dies
 „ (non neglectis antispasmodicis , liq.
 „ C. C. Succinato , Castor. &c.) peni-
 „ tus suffocavi vesicatoriis fortissimis nu-
 „ chæ , furis , brachiisque impositis. Quo-
 „ ties finiebatur . . . insultus , toties cum
 „ pulsu debili tanta aderat virium debili-
 „ tas , ut vix loqui potuerit , quam ad-
 „ huc augebat profusissimus sudor . . .
 „ Præterea perpefforum non recordaba-
 „ tur ; alvus semper provocanda fuit cly-

„ smatibus , quæ tamen ne per momen-
 „ tum quidem retinere poterat : lotium
 „ vero involuntarie minxit , excepto
 „ paroxyfmi tempore , quo & hujus pro-
 „ fluvium plenarie intercipiebatur „. Fe-
 briles vero hi tetani cauffas quandoque
 habent fatis manifestas , cujufmodi funt
 inflammationes membranarum , collectio
 materiæ febrilis circa nervos , extravafa-
 tiones circa eofdem , miasmata acriora , &c.
 Alias vero cauffa eorundem omni non
 oculorum modo , fed mentis quoque aciei
 fe subducit. Quod ad cauffas manifestas
 attinet , earum aliquot luculenta exempla
Hist. 74. producam. Narrat LIVRÉ *a)* ecclesiasti-
 cum juvenem 11mo morbi fui die obiiffe,
 poftquam aliquot dierum tetanum univerfa-
 lem , qui meningum inflammationem secu-
 tus eft , fufstinuit. In cadavere maculæ
 lividæ ac nigræ , magnæque repertæ funt.
 Huic cafui non abfimilis eft , quem BU-
Hist. 75. REL *b)* observavit : virum 36. annor. pu-
 trida febris prehensens facta celeriter in
 caput metastafi continuum cauffavit coma.
 Quater V. S. in brachio , ter in pede ,
 ter vena jugularis tufa. Die 15to tria ve-
 fican-

a) v. Neue Samml. auferl.
 Wahrnehm. aus allen
 Theil. der Arzneywifs.
 1. Band. p. 113.

b) ROUX l. c. T. 28.
 p. 29.

ficantia applicita, sc. furis ac nuchæ. Omnia incassum. Diei 14te vespere pulsus celer, debilis, lingua sicca, obsessa, facies pallida, oculi nitidi, lethargus: idcirco nova & acriora locis prioribus vesicantia admota, pulsum parumper elevarunt. 15ta catharticum stibiatur sumtum alvum valide movit, pulsum emendavit, minuit soporem, ægrum sui compotem fecit, ac porro ope ptisanæ e Tamarindis subducta per epicrasin sæpius alvus, exturbata vermium copia, tum lenis simul sudor obortus, febrem penitus sustulerunt. Æger inde omni dolore vacuus ac hilaris cibum poposcit. Sed ex improvise levis deglutiendi difficultas percepta sensim ita increvit, ut hora 10ma nec gutta liquidi transiret: maxillæ constringi cœptæ sub meridiem os prorsus clauferunt, musculique capitis & colli obriguere. Hora 2da omnes toto corpore musculi cœpere vehementissime convelli, præsertim capitis, a queis atrox dolor ortus; respiratio tamen mansit libera. Hora 3ta febris largo cum sudore, crassisque & coloratis urinis, emicuit. Hora 4ta æger oppressus cum pulsu debili. Hora 6ta validior musculorum contractio, doloresque majores. Hora 10ma spasmus pharyngis laryngem quoque corripuit, unde spiratio laboriosa,

summæ anxietates & post $\frac{1}{2}$ horam mors, quam imperatæ embrocationes, pediluvia (sed hæc, quod symptomata augebant, præsertim dolores intolerabiles reddentia, sæpius intermittenda erant), enemata, vesperi secta arteria temporalis, & nuchæ admotis cucurbitulis scarificatio, avertere nequiverunt. E cadaveris ore, naribus, auribusque plurimum pus erumpens docuit occultum encephali abscessum e metastasi febris putridæ eo facta occasionem tetano præbuisse. In variolis a resorpto pure opisthotonum vidit ALBRECHT *a*). A miasmate (aut quocunque alio nomine acre illud compelles) miliari in corpore adhuc delitescente idem accidit: sic P. H.

Hist. 76. VOGEL *b*) meminit puellæ 20 annis majoris, quæ repente post diuturnam stomachi pressionem, nauseas, vomitusque contumaces, colica prehensa vehementi magna cum debilitate, crebrisque lipothymiis, tandem in catalepsim (nisi tetanus fuerit) incidit, oculis apertis, sensibus abolitis, immobilis ac rigida. Variis externis remediis sibi reddita, die insequente trismo correpta est, mente sana, sensibus

a) *Commerc. Norimb.*
T. 2. A. 1732. Hebd. 51.
S. 3. p. 404.

b) *Annal. Wratisl. Tent.* 33.
A. 1725. Septemb.
Cl. 4. Art. 11. Obs. 1.
p. 335.

sibus non orba, sed nonnisi liquidi paulillo, quod sugendo trans dentes oris cavum subibat, se sustentans. Usu nervinorum cum internorum tum externorum trismus quidem sensim cessit, sed exactis ita 7. diebus febris cum largo sudore successit, simulque in collo miliaria alba, & postea in aliis quoque corporis partibus, effloruere; nihilo tamen minus versus 14 diem ægra extincta est. Perinde a) virum ad 50. annos natum trismus prehendit ad omnia remedia contumax, quem aliquot post diebus vehemens opisthotonus infecutus est, per vices tanta cum violentia repetens, ut æger præ dolore ejularet. Quilibet insultus 3. 4.ve minuta duravit, ac circ. media quaque hora revertit, usque dum post aliquot dies miliaria alba erupere, quo facto insultus fuere rariores, & eruptione pustularum pergente, sensim desiere, manente trismo. Sed paucis post diebus retrogressis pustulis feбри vehementi se junxit delirium, convulsiones reversæ sunt, quas mors terminavit. Denique b) puer decennis per trimestre sæpius anxietatibus, anorexia, &

Hist. 77.

Hist. 78.

L 3

quan-

a) Ibid. Obs. 2. p. 336.

b) Ibid. Tent. 38. A. 1726.
Oftob. Cl. 4. Art. 8.
Obs. 6. p. 475.

quandoque leviores lipothymia vexatus, facie jam rubente jam pallida cum somno imminuto, tandem mane quodam in opisthotonum incidit cum vehementi syncope, ac perfecta asphyxia, artubus frigidis, oculis apertis, rubentibus genis, ac sudore. Post mediam circ. horam sublato ingenti clamore coepit artubus utrisque convelli. Admotis cardiacis ad se parumper rediit, pulsu jam, sed vermiculari, percepto. Interea alvum urinamque tum in syncope, tum postea involuntarie reddebat. Postero die symptomata omnia parumper remisere: die autem 7mo sub exhaustis viribus effloruerunt miliaria alba, pulsu manente parvo ac debili, & interdum intermittente. Somnus horæ bihoriive subinde obrepfit. Appetitus vero, a trimestri fere exiguus, quem proinde summa est consecuta macies, in præfenti acutissimo malo ingens esse coepit, ut omnia quæque æger avidissime comederet, plusque exigeret etiam, usque dum tandem 11ma die in agone haustum ultimum deglutire nequiens ore effluere sivit. Pridie in dextra nate tuberculum ortum est, cujus peripheria e livido rubra, centrum vero nigricans & exulceratum, unde pauxillum humoris aquosi prodibat, fuit: admotis licet antisepticiis, tumor sub noctem

Item in perfectum abiit sphacelum, ægerque postero die sub vehementibus motibus epilepticis animam efflavit. Felicior hisce fuit REGENHERTZII a) juvenis 13. *Hist.* 79. annor. qui post esum cucumerum sale conditorum vomituritionem & cardialgiam ortam remedio quodam depulsurus in vehementem ac diuturnam incurrit hypercatharsin, cui dosi pilul. polychrestar. imminutæ successit vomitus quinque dierum, & amplius, cum variis spasmodis, non nisi sali digestivo post 5 hebdomadas cedens, relicto post se languore. Lapsis vero aliquot diebus cum se æger aeris injuriis exposuisset, delirio & quasi ecstasi, nec non emprosthotono cum spasmo cynico est correptus, per triduum ad omnia remedia contumaci. Data cum Aqq. diapnoicar. ℥.viij. ⚊ ☉ ⚊ gr. viij. vixque dimidium remedii absumtum, cum miliaria primum rubra, tum alba in fronte & collo copiose efflorescentia spasmos memoratos sustulerunt. Neglecto remediorum usu aliquot post diebus retrogressa miliaria emprosthotonum cum spasmo cynico revocarunt; sed medicamento priore exhibito rursus expulsa eundem profligarunt. Cumque postea perinde medicamenta negle-

---

a) l. c. Casu 1. p. 51.

Alius sumerentur, accidit, ut aliquoties
spasmus & miliaria alternis vicibus sibi
succederent: donec continuato ante dicti
remedii usu post 9. septimanas tandem
utrumque malum prorsus debellatum est.

Hist. 30. Eodem modo STORCHII *a)* femina ad
30. annos nata, petechiis primum, tum
miliaribus pellucidis laborans, in trismus
ac tetanum lapsa, bona medendi methodo
evasit. Præter hæc vero vidimus alibi *b)*
c STÖRCKIO aliam quoque febrilis tetani
causam, nimirum sanguinem in encephalo
effusum. Sed e contrario contingunt
in febribus tetani, quorum causæ omnino
abstrusæ sunt, uti qui in febribus intermit-
tentibus seu malignis, quales F. C. MEDI-
CUS *c)* descripsit, seu larvatis, qualem
STÖRCK *d)* curandam habuit, seu quacun-
que ratione anomalis factis, qualis LOE-
WII *e)* fuisse videtur, observantur: cui
rei illustrandæ inservit sequens STÖRCKII *f)*

Hist. 31. historia: „ vir 34 annor. ex vehementi
„ ira in febrem acutam incidit, vires mox
„ prostratæ sunt, & pessima symptoma-
„ ta

a) Sechst. Medic. Jahrgang.
1728. Mart. art. 1.
p. 436. sqq.

d) Vid. §. 114. n. 2.
Histor. 161.

b) Vid. §. 32. *c)* H. 19.

e) Vid. §. 4. A. n. 2. H. 6.

c) Vid. §. 36.

f) Ann. Med. 2. p. 98. sq.

„ ta supervenerunt, 3^{tio} morbi die ten-
„ dines totius corporis subsilierunt, re-
„ spiratio fuit pessima, pulsus exiguus,
„ intermittens, & cutis continuo, largo,
„ & vapido sudore maduit. Omnis ge-
„ neris remedia interna & externa sum-
„ ma cum sollicitudine exhibita nil pror-
„ sus levaminis attulerunt, & sub finem
„ 6 diei æger subito palluit, tetano uni-
„ versali correptus est, pessimum hoc
„ symptoma ultra horam duravit. Triste
„ erat videre hanc statuam immobilem:
„ remittente tetano dirissimæ convulsiones
„ secutæ sunt, quibus æger succubuit.
„ Sectione anatomica, quamvis accura-
„ tissime facta, nil potuit inveniri, in
„ quod causam horum symptomatum &
„ mortis licuisset transferre „. Num id
„ genus tetani solis nervorum turbis a se-
„ cretione spirituum turbata, an subtilissimæ
„ cuidam acrimoniæ nervos vellicanti tri-
„ buendi sunt?

CAPUT IX.

CONTUSIO, LUXATIO.

§. 52.

CONTUSIO vel tanta est, ut simul externas partes convulneret, vel his illæsis quidem vasa sub iis lædit, ac sanguinis effusionem causat, vel neutro horum effecto solis nervis aliqua in parte vim infert: visi autem sunt in quolibet horum modorum contusionem tetani consequi. Nos in præsentì tantum binos posteriores hic assumemus, de primo vero inter vulnera amplior erit agendi locus. Vir 53. annor. ut refert F. ZIEGLER ^{a)}, a tribus juvenibus, fustibus in tempora, collum, brachia, dorsumque crebro illisis, pessime habitus, domi vomuit, inde dormiit. Postero mane dolores, debilitas, febris, sopor, aphonia, trismus cum spuma ex ore pendula, ægrum sui conscium tenuerunt. Post decem a verberibus inflictis horas vena brachii dextri secta, data MR^a resolv. cum liq. CC. succin. Bihorio post os aperuit, loqui cœpit, vires re-

^{a)} Commerc. Norimb. T. 4. An. 1734. Hebd. 7.
P. 50. 19.

resumfit, ubertim per omnia emunctoria evacuatio facta: sternutavit, tussi grumos sanguinis cum muco rejecit, &c. & intra octiduum legitima curatione convaluit.

LUPINUS *a)* narrat binos litigasse fra- *Hist. 31.*
tres, quorum natu major alterius duodennis cervicem manu dorsumque graviter contudit. Post 6 horas faucium dolor, ac tensio nuchæ occepit, die 4ta tetanus cum trismo, cervicis dolore, difficili deglutitione, cordisque palpitatione, quæ crebris motibus spastico-tensivis præibat, pulsu celeri, illæsis tamen sensibus ac voce, supervenit. Die 6ta febris major, lingua cruentata, tumor abdominis & in lævo capitis latere. Die 8vo omnia pene præter febrii symptomata remiserunt. Nocte Diei 9^{næ} usque ad lucem delirium, & mane diei 10^{mæ} æger sui compos ad horam 11^{am} exspiravit. Qui casus pulcre confirmat verba ARETÆI dicentis: „ & ab aliquo vehementi cervicis „ ictu nonnulli convelluntur „. Perinde SCHMUCKERI observationem jam alias *b)* retuli de militibus tetano in Bohemia Moraviaque sæpenumero correptis, qui a globis bellicis in lumbos aut artus impactis

---

a) Historiæ morbor. difficilior. p. 49. sqq.

b) Vid. §. 49. a.) Hist. 60.

Etis non solum vulnus nullum, sed nec maculas in locis contusis contraxere. Notandus autem hic venit & alius contusionum sine vulnere factarum effectus, qui perinde tetanum post se trahit, nimirum dum a *capite valide contuso* vel vasa encephali subito infarctu laxiora reddita sanguinem aggestum lentius, quam par est, promovendo viscera animalia comprimunt, sicque systema nervosum in varias turbas, inter quas tetanus, ciet, velut in ægro s. G. VOGELII a) evenerat, vel vero inflammatio, ex eaque abscessus aut gangræna, producitur, qualem casum E. TYSON b), & COITERO c) videre contigit, vel denique ruptis vasis aut sanguis aut alius humor ibidem effunditur.

§. 53.

LUXATIO perinde vel cum vulnere est, vel cum contusione citra vulnus, vel denique sine utroque, quod oppido rarum, atque dubium etiam, utrum a postrema hac unquam tetanus visus sit? Ast ubi luxatio a valida contusione, seu hæc
incru,

a) Vid. §. 132. d.) H. 186.

b) v. LESKE Abhandl.

aus d. Phil. Transact.

1. Th. n. 9. p. 11.

c) BONET. Sepulchr. Anat.

L. 4. Sect. 3. Obs. 8. §. 5.

p. 1581. sq.

incruenta sit, seu cum vulnere, pariter merito ambigas, cuinam tetanum, si consequatur, tribuere, luxationi ne an contusioni, oporteat? Luxationi quidem favere videri posset observatio apud HIPPOCRATEM *a)*, etenim „TELEPHA- *Hist. 34.*
 „NES HARPALI ex liberta filius luxatio-
 „nem in pollice deorsum accepit, unde
 „inflammatio & vehemens dolor insecu-
 „tus est, quo remisso in agrum profe-
 „ctus est; unde rediens ex lumbis do-
 „luit, lavit, sub noctem maxillæ cohæ-
 „rebant, & opisthotonos aderat; spu-
 „tum spumans ægre dentes pertransi-
 „bat; 3^{io} die mortuus est „. Nulla hic sane aut vulneris aut contusionis, sed luxationis mentio. Nulla profecto hic, at alibi *b)*, ubi eandem historiam verbis prorsus iisdem repetit, nisi quod pro luxatione plagam in pollice pedis deorsum acceptam dicat. Unde colligitur, aut locum priorem esse mendosum, aut luxationem, si vera adfuit, a plaga illata fuisse effectam. Quod enim ad prius attinet, facile *στέμμα* (luxatio) pro *τύμμα* (plaga) incuria librarii manu in textum irrepere potuit. Hinc etiam non est condonandus error LINDENIO, qui,

---

a) Epidem. L. 5. n. 75. *b)* Ibid. L. 7. n. 45.

qui familiari sibi audacia, quam ei passim TRILLERUS *a)* exprobrat, in posteriore illo COI loco vocem *τύμμα* vertit in luxationem, haud alia procul dubio de causa, quam ut locus uterque iisdem constaret verbis. Interea cum enarrata HIPPOCRATIS historia multum convenit illa, quam I. A. GOERITZ Annalibus *Hist. 25.* Wratistaw. *b)* suppeditavit: puella e lapsu extremam pollicis phalangem luxavit, admodumque contudit, ut eodem adhuc die phlegmone supervenerit. Interea reposita parte luxata mitigatus dolor felicem eventum spondebat, ægra quotidie chirurgi ædes deligationis ergo adeunte. At die 10mo febriles motus ac præcordiorum oppressiones aderant, queis die 11ma supervenit maxillæ tetanus cum convulsionibus, nec desit prius, quam ægra die 13ta convulsa fatis cesserit.

CA-

a) Opusc. Medic. Philolog.

b) Tent. 13. A. 1720. Semptemb. Cl. 4. Art. 10. p. 322.

CAPUT X.

VULNERA.

§. 54.

VULNERA cum simplicia, tum complicata, punctim, cæsim, & quacunque alia ratione inflicta, ubique gentium, præsertim tamen in Indiis, teste BONTIO *a)*, BISSET *b)*, LIND *c)*, &c. tetanos producere visa sunt; maxime omnium vero vulnera artuum ei sunt obnoxia: & cum alia vulnera non nisi ubi jam pus dedere, vel plane confectioni sunt proxima, spasmus hunc inducant, sola facta

I.) *Punctim* vulnera eum celerius multo nonnunquam accersunt, præsertim infelix V. S. BENIVENIUS *d)* narrat hominem a nervo in V. S. læso correptum tetano intra paucos dies obiisse: quod ipsum DOLAEUS *e)* quoque refert, & in ægro apud DELAROCHE *f)* etiam, sed meliore eventu, accidisse alibi

a) l. c.*b)* l. c.*c)* l. c.*d)* De abditis Cap. 48.*e)* Observ. 98. v. FOREST.

Chir. Obs. L. 6. Obs. 50.

f) Vid. §. 136. Hist. 193.

bi dicetur, quemadmodum in MANGETI *a)* juvene quoque vidimus. Tanto autem frequentius profundior punctura morbum post se trahit. Apud HIPPO-

Hist. 17. CRATEM *b)* „ qui jaculo acuto in posteriore
 „ riorem partem paulo infra cervicem
 „ fauciatus est, vulnus quidem accepit
 „ aspectu minime effatu dignum; neque
 „ enim alte penetrabat. Non longe autem
 „ tem postea sublato jaculo distendebatur
 „ in posteriora contractus, velut qui in
 „ scapulas rigescunt, & posteriorum partium
 „ distentione tentantur, maxillæque
 „ constrictæ erant. Siquid etiam humidi
 „ ore contineret, & devorare tentaret,
 „ in nares regerebatur, ac in reliquis
 „ statim deterius habebat, alteroque die
 „ mortuus est. „ Præsertim autem
 „ artus compuncti tetanum cient. AMA-

Hist. 18. TUS *c)* narrat, viri 45. annor. obesi plantæ
 in via clavum infixum fuisse, qui die
 8vo recte se valere jam ratus consueta omnia
 exercuit, vinum bibit, uxori concubuit,
 domo prodivit: at reverso dolor in loco
 puncto accidit, noctuque opisthotono cum
 trismo, cuneolis ægre superando, correptus
 est. Cum egereret,
 non

a) Vid. §. 19. *Hist. 17.*

b) *Epidem L. 5. n. 47.*

c) *Curat. Medic. Cent. 7.*

cur. 66.

non rite plicabatur, dolebant fauces & maxillæ, planta vero haud amplius, anxius erat; sed nec deglutitio, nec loquela læsa, nec febris aderat. Injēctis enematis, inunctisque ac fotis oleo vulp. lil. chamæm. partibus dolentibus, tum cathartico dato postero die, trismus remisit: at vesperi saltus in corpore per vices oborti, ac die insequente mors. Idem & alteri ab eadem causa accidisse refert, cui vulnus indiscrete brevi clausum fuerat. MATERNI de CILANO a) mer- *Hist. 89.*
cenarii casum adducit, qui ferreum clavum inter gradiendum in pedis dextri plantam adegit. Dolor continuo atrox, opio ne leniendus quidem, monstrosusque pedis ac tibiæ tumor, tum opisthotonus continens cum quotidianis convulsionibus, alvo clausa, urinaque parcissima, est consecutus, & æger die 26ta exspiravit. Cumque opisthotonos ne a morte quidem cadaver dimiserit, isti altiore solito tumbam parare necessum erat. Huc etiam referendus est casus murarii, quem litteris mandavit CLEPHANE b). Porro c) juveni unde- *Hist. 90.*
viginti annos nato segmen ligni trans cal-

Trnka de Tetano.

M

ce-

a) Nov. Act. Nat. Cur.
T. 1. Obs. 6.

e) Annal. Wrat. Tent. 6.
A. 1718. Novembr.
Cl. 4. Art. 13. n. 3.
p. 1396.

b) Vid. §. 124. Hist. 170.

ceum in plantam pedis, prope pollicem, penetravit, unde illud eductum quidem, ac vulnus applicatis variis confanatum, verum supervenit cruris totius subsultus per dorsum in nucham usque propagatus, quam simul ac attigit, mox opisthotonum accivit, qui toties graviorque semper, adfuit, quoties caput retrahendum ab adstantibus ad situm naturalem (quod summo cum dolore simul fiebat) reducebatur. Id cum 9. dies ita durasset, morbo semper crescente, tandem accedentibus convulsionibus æger vitam cum morte commutavit. Simillimum pene casum KUNDMAN-

Hist. I. NUS a) narrat: ligni segmen cuiuspiam trajecto calceo plantam pedis subivit; vulnus quidem aliquot post diebus utcunque coalescebat, verum delirium cum summo calore interno, emprosthotonusque caput sæpe ad genua usque adducens cum tetano maxillæ successit, queis die 3to inter obortas convulsiones mors finem imposuit. Atque cum his ejusdem tenoris est observatio ZANETTI b). Hæc de vulneribus punctim factis. Nunc, quæ

2.)

---

a) Ibid. Tent. 22. A. 1722.
Decemb. Cl. 4 Art. 11.
p. 689.

b) Vid. §. 117. Hist. 165.

2.) *Cæsim* infliguntur, paucis videntur. Præter CARTERUM *a)*, EARRQUE *b)*, suis memorandos locis, PANAROLUS *c)* etiam narrat juvenem ense in talo supra *Hist.* 92. os calcanei vulnerata chorda HIPPOCR. opisthotono periisse. Apud BILFINGERUM *d)* „chirurgus in laminam cupream acutam lapsus, qua arteria brachialis discissa, & ingens hæmorrhagia subsequuta est, undecimo die trismo, & ante mortem paucis horis tetano, correptus oblit „. Et PACHEQUUS *e)* „in *Hist.* 94. obsidione Monspeliensi (inquit) multi milites in manibus præcipue fauciati convulsione musculorum temporalium intra aliquot dies corripiebantur, & omnes moriebantur, ut vidimus nos. Dux quidam in pugna . . . fauciatus fuit in femore, vulnusque ad periostium usque penetravit. Convulsio successit in partibus femori vicinis, & sensim ad crotaphitas musculos usque ascendit, mortemque invexit „. Huc jam *operationes chirurgicæ*, quas non

M 2

raro

a) Vid. §. 125. *Hist.* 176.*b)* Vid. §. 124. *Hist.* 173.*c)* Obs. Med. Pentecost. 2. Obs. 15. p. 79.*d)* l. c. Sect. 6. §. 7. p. 89.*e)* In RIVERII Observ. communic. 22.

raro unum aliquod tetanorum genus consequitur, sunt referendæ. Apud COUMA)
Hist. 95. „ Larissæ SCAMANDER coxendicem si-
 „ deratam habuit, & os diu disparatum.
 „ Hic post magnam sectionem, etiam ad
 „ os ipsum, denique inustus est, ac tum
 „ 12mo post sectionem die convulsio
 „ cœpit, ac magis detinuit. Convul-
 „ sione autem tentabatur crus ipsum ad
 „ latera usque, quæ ad alteram etiam
 „ partem perveniebat. Crus autem con-
 „ trahebatur & extendebatur, ceteraque
 „ membra movebat, & maxillæ rigue-
 „ runt. Hic 8vo post convulsionis insul-
 „ tum die convulsione periit. Utricu-
 „ lis vero concalfactis ex ervo ad curatio-
 „ nem totum corpus fovebatur, & ex in-
 „ fuso per clysterem tandem nonnihil
 „ stercoris subit. Medicamentum affa-
 „ tim sinceram bilem deturbans ebibit,
 „ & insuper aliud devoravit. At secessit
 „ quidem, nihil autem ex devorato me-
 „ dicamento levamenti sensit: somnus
 „ parvus venit. Rursusque epoto sub ve-
 „ speram valido medicamento affatim sin-
 „ ceram bilem deturbante sub ortum so-
 „ lis mortuus est. Atque diutius mor-
 „ bum sufferre potuisset, ni vis medica-
 „ men-

---

a) Epidem. L. 5. n. 15.

„ menti obstitisset „. Idem post *herniotomiam* accidit *a)*: ad Ratisbonam ali- *Hist. 96.*
quot in pueris operatio hæc optimo cum
successu instituta est ; unus autem illorum
octennis, cum tres jam hebdomades ab
operatione bene transegisset, nudis pedi-
bus oberrando, haustumque cerevisiæ fri-
gidæ sumendo, trisimum sibi & opistho-
tonum lethalem caussavit. Binos hujus-
modi casus GOCKELIUS quoque observa-
vit, etenim *b)* rusticus duodecim post *Hist. 97.*
herniotomiam dextere peractam, vulnus-
que rite tractatum diebus bene habens,
ex improvise deinde superveniente ma-
xillæ tetano ac emprosthotono, ad o-
mnia remedia rebelli, occubuit. Deinde *c)*
civis Ulmenis perinde lapsis ab hernioto- *Hist. 98.*
mia rite facta 12 diebus in spasmos ma-
xillæ & abdominis cum synocho incidit.
Injectum continuo emolliens & carmi-
nans enema alvum aliquoties cum levami-
ne movit. Duabus post enema horis san-
guis ad ℥iij. aut jv. e mediana detractus,
idemque aliquot post diebus iteratum.
Per triduum m. & v. dabatur ꝑ ceph.
D. MICH. ℥j. ex aq. Ceras. nigr. Collo
M 3 cata-

a) Annal. Wratisl. Tent. 7.

A. 1719. Januar. Cl. 4.

Art. 13. §. 2. p. 93.

b) Miscell. Nat. Cur. Dec. 3.

Ann. 5. Obs. 37.

c) Ibidem Obs. 38.

cataplasma calidum ex emollient. & nervinis admotum: spina dorsi, & venter, nervinis perunctus. Obortis anxietatibus, tensioni ventriculi, ac debilitati virium vinum cydoniatum medebatur. Postea fluxus hæmorrhoidum secutus symptomata sustulit, quæ post 4 dies cum alvi obstructione reversa injectum emolliens, junctis catharticiis ac nervinis, enema, & post horam secta mediana, ac data nervina & diaphoretica, rursus fugarunt. Curationi demum finem catharticum imposuit. Perinde & *amputationes* eundem sibi adsciscunt, ut HUCKII *a)* & PARAEI *b)* casus documento sunt. Præterea LIND *c)* testatur e sex amputationem passis quinque trismo correptos interiisse. BISSET *d)* quoque narrat juveni post tibiam ob ingentem ejus comminutionem sub genu amputatam die 4to supervenisse maxillæ tetanum, citra arctissimam tamen oris clausuram, cum perpetuo membri amputationem passi tremore, accedentibus etiam levioribus motibus convulsivis, qui die 5to remiserunt, ac die quinto decimo symptomata omnia, sine ullo opii usu, ægrum reliquerunt. Denique *tumorum exstir-*
pa-

---

a) Vid. §. 124. H. 172.   *c)* l. c. p. 244.
b) Vid. §. 149. H. 210.   *d)* l. c.

pationes. BOERHAAVE *a)* matronæ me- *Hist.* 100.
minit, e mœrore in mammæ cancerum la-
psæ, qui, quoad liber erat, dexterrime
est extirpatus. Postea chirurgus parvum
etiamnum stigma super musculo pectorali
conspicatus, ne inde cancer resurgeret,
cultro illud quoque excidit. Omnibus
felicissime procedentibus, ecce post 14
dies trismus primum, tum universalis te-
tanus advenit. Nec V.S. ad animi deli-
quium facta, nec diæta emollientissima
præscripta lethum inde avertere potuit.

3.) *Contusa, lacera.* Apud HILDA-
NUM *b)* puer decennis equo excussus læ- *Hist.* 101.
vum capitis latus convulneravit, cum cu-
tis a futura recta versus aurem ad 3 di-
gitos separatione. Cute in locum repo-
sita vulnus quatrduo neglectum, dein or-
to dolore a medicastra decocto traumatico
fotum plus tumuit ex inflammatione, do-
luitque. Post aliquot dies tantus super-
venit trismus, maxillam inferiorem simul
sanum in latus magis retrahens, ut &
speculo os ægre diduci posset, & bacilli
lignei solidi, queis inter dentes positis os
apertum tenendum erat, a violente coe-
untibus maxillis confringerentur. Impedi-

M 4

ta

a) Prælect. Academ. de
morb. nervor. T. 1.
p. 70.

b) Obs. & Cur. Med. Chir.
Cent. 5. Obs. 9.

ta sic nutritione , labentibus viribus , morbus crevit, ac tandem dolentissimus tetanus accessit , alvo urinaque involuntarie secedentibus. Quo in statu cum æger 8. aut 10 dies exegisset , sexto vigesimo morbi die exspiravit. In STORCHIO *a)*

Hist. 102. miles commilitonis caput amphora testacea bis usque adeo contudit , ut iste titubans procumberet. Brevi tamen se colligens domum rediit : dormivit. Vulnera 4. aderant, sine ullo tamen symptomate : at die 3to a meridie æger ex improvise inhorruit , posteaque caluit fere ad delirium , cum cephalalgia , trismo , ac lævæ buccæ tumore. Nihilominus tamen ju-

Hist. 103. sta medicatione convaluit. Ruricola , narrante ALBRECHTO *b)* , sclopum pyrio pulvere chartaque onustum in adstantis lævum oculum explodit , sui que impotem humi sternit , qui ubi ad se rediit , domum delatus tota nocte negligitur : oculus interea inflammatione gravissima intumuit. Postero die accitus chirurgus adhibitis remediis tumorem omnem sensim discussit, sub vesperam 7^{mi} diei æger deterius habuit, & die insequente aphonus cum

a) Sechst. Medic. Jahrgang. 1728. Januar. Art. 5. n. 5. p. 344.

b) Nov. Act. Nat. Cur. T. 1. Obs. 53.

cum tetano maxillæ, ac spasmo cynico lateris dextri, est repertus. Os arctissime clausum nulla remedia admisit; masseteres ac temporales muscoli tumidi durissimique erant; ex declinato oris latere dextro ingens copia salivæ effluebat; respiratio per vices anxiosa ac difficillima, ob musculorum thoracis spasmum, sæpius repetentem, quo remittente insignis salivæ copia trans clausos dentes ad 2. pedum intervallum cum sibilo involuntarie explodebatur. Artus quoque cum superiores, tum inferiores per intervalla motus convulsivi vexabant. Oculus dexter extrorsum distortus erat. Alvus a triduo nulla. Iniectum enema, dein V. S. in pede facta, postea eodem die mors. Bulbus oculi inspectus corneam pertusam exhibuit, humores tres deerant: cetera toto corpore nil vitii repertum. In BINNINGERO a) vinitor ad 50. annos natus, cum dolium 9 tinnarum musto plenum, fractis currus spondis, casurum sustinere vellet, cadens musculos complexos colli ad occiput transversim vulneravit. Vulnus cum a chirurgo ut leve tractaretur, a die 7ma ad 11^{am} nil deglutire valuit æger, 11ma die dolor ac tensio colli,

M 5

li,

---

a) Obs. & Cur. Med. Cent. 4. Obs. 75.

li, 12ma tetanus cum febre continua adfuit. Die altero fit V.S. daturque clyfina ac balanus, quo neutro excreto æger die 18va ad vesperam convulsus obiit. Similem casum isti retulit ZANNETTI *a*). Sed hisce longe plures sunt, qui ad *artuum vulnera* pertinent.

Hist. 105. Senex murarius apud HOECHSTETTERUM *b*) per scalas e primo tabulato in brachium lapsus illud admodum contudit cum insigni ad cubiti articulum vulnere, cui trismus duarum hebdomadum se junxit, minime tamen lethalis. Apud HIP-

Hist. 106. POCRATEM *c*) „ magnæ navis præfecto anchora manus dextræ indicem & „ os infernum collisit, ex quo inflammatio, sideratio, & febris successit. Quo „ modice per alvum repurgato calores „ & dolores leves fuerunt, ex digito aliquid decidit. Post 7. diem sanies laudabilis exhibat, ac deinde se non posse „ omnia lingua explicare dixit. Prædictio facta est, opisthotonum adventare, „ re, & ad id conferebant maxillæ cohærentes, deinde ad collum affixæ; 3^{tio} „ vero die totius corporis in posteriora „ convulsione cum sudore tentabatur;

6to

---

a) Vid. §. 117. *Hist.* 165.

b) l. c. Schol. p. 614.

c) *Epidem.* L. 5. n. 74.

& L. 7. n. 44.

„ 6to post prædictionem die mortuus
 „ est „. Similem historiam narrat
 PLENCK *a)* : militi sclopus explosus in *Hist.* 107.
 manu diffiliens ossa metacarpi, ac pha-
 langes digiti tertii & quarti, suis in ar-
 ticularis aliquatenus discerpsit. Vulnus fe-
 ce vini & aqua ad sextum decimum us-
 que diem fotum, factis numerosis V. S.
 exhibitisque remediis antiphlogisticis, nec
 nimium inflammatum est, nec pus ma-
 lum postea præbuit, nec pravis sympto-
 matis stipabatur: idcirco ad usum aquæ
 vulnerariæ jam deventum est. Die 20.
 vespere cœpit faucium ac maxillæ tensio-
 nem persentiscere: postero die trismus
 aderat, & colli rigor caput in obliquum
 detorsit. Non admissa digitorum ablatio-
 ne superveniens tetanus, convulsionibus
 interdum interpolatus, ægrum 24ta die
 interemit. Feliciores autem eodem in ca-
 su fuerunt ægri apud WHITE *b)* ac SIL-
 VESTRUM *c)*. Perinde se res in artubus
 inferioribus habet: nauta undequadra- *Hist.* 108.
 ginta annos natus, ut refert F.C. WIN-
 SLOW *d)*, femur fregit; curam neglexit.
 In-

a) Samml. von Beobacht.
 über einige Gegenstän-
 de der Wundarzney.
 2. Theil. 6. Art.
 p. 156. sq.

b) Vid. §. 164. *Hist.* 223.
c) Ibid. *Hist.* 222.
d) Collectan. Havn. Vol. 1.
 Obs. 35. p. 304.

Ingravescente malo die 10ma morbi auxilium poscenti fertur : unde omnia lætiora. At die 23ta morbi citra causam manifestam gravis febris inflammatoria emicuit, cui cura antiphlogistica opposita, unde calor minor, molliorque pulsus: mane altero tamen delirium, nausæ, alvus involuntaria, dorsique tetanus, advenere. Fit V.S. datur camphora; sed tetanus nihilominus collum porro ac maxillam prehendit, unde & loquela & deglutitio sublata. Datum itaque omni trihorio Laudanum ad gtt. XXV. in pauxillo aquæ stillatitiæ, orique ita instillatum, ut liquor utrinque ad dentium seriem delabens hiatu invento in os penetraret, simulque aliquoties cum enematis injectum. Unde intra nycthemerum tetano sublato fractura postea percurata est. Apud HOECHSTETTE-

Hist. 109. RUM a) miles exploso sclopo ruricolæ crus fregit : die 7mo opisthotonos, in tetanum die 8vo versus, ægrum die 9na mente illæsa jugulavit. MONRO b) perinde opisthotoni fracto cruri cum vulnere supervenientis meminit. Plura hujus loci exempla in PLENCKIO est videre :

Hist. 110. sic c) vir 47. annor. e tabulato lapsus tibi-

---

a) l. c. Casu 6.

c) l. c. p. 153. sq.

b) Vid. §. 136. *Hist.* 192.

tibiam sinistram fregit cum vulnere in pedis articulatione, ex quo malleolus internus prostabat. Ossi, quoad ejus fieri potuit, unito fovea fasciæque admotæ. Die 11mo supervenit faucium dolor, 12mo trismus, ac 9 post diebus mors, laudano licet exhibito. Porro *a)* militi glante *Hist. 111.* plumbea vulnus in genu dextro inflatum, insigniter tumens ac inflammatum, die 5to rigorem colli accivit. Detractus sæpenumero sanguis, emollientia fomenta applicata, ac biduo exhibitum opium cum nitro, nil profuere, 3to die opisthotonus advenit. Ægro amputationem deprecante vulnus utrinque cum in longum tum transversim dilatatum, applicatus bals. Peruv. & cataplasmata emollientia, indiesque mane ac vesperi opii gr. j. datum: nihilominus æger 4to abhinc die extinctus est. Ab eodem prorsus vulnere jam *Hist. 112.* perfanato aliquo post tempore tetanum supervenisse lethalem observavit MEDE-
 RER *b)*. Idem etiam fatum expertus est *Hist. 113.* alter a vulnere articuli tibiam lævam ac tarsum jungentis, globo inflati *c)*. Perinde alium, ubi tractato imprudenter sclo- *Hist. 114.*
 po tarsum sibi ac metatarsum vulnerasset,
 opi-

---

a) Ibid. p. 160.

c) Ibid. p. 161.

b) Ibid. p. 200.

Hist. 115. opisthotono periisse PANAROLUS a) re-
 fert. In MORGAGNIO b) „adolescens
 „ ti annos nato ad duodeviginti plaustrum
 „ rota super imum fere sinistrum calcaneum
 „ ducta nullam aliam attulisse noxam
 „ videbatur, nisi quod communia avulserat
 „ integumenta. Dum levis ad speciem
 „ noxæ curatio feliciter procederet,
 „ ecce post dies aliquot collum & dorsum
 „ rigida fiunt, ut quasi tetani quodam
 „ genere correptus artus quidem
 „ movere posset, collum autem dorsumque
 „ non posset. Huc illud accessit, ut
 „ per intervalla vehementissimis totius
 „ corporis tremoribus concuteretur. Quibus
 „ omnibus ad 20 & amplius dies ad
 „ hunc modum, sana semper mente,
 „ persistentibus, cum lumbricum teretem
 „ vomuisset, crescente sensim stertore
 „ vivere desiit. Pes sub vesperam inspectus
 „ diei ejusdem, quo erat mortuus, calcaneum
 „ ferme jam sanatum ostendit „ &c. Inter memorabiles
Hist. 116. etiam pertinet BILGUËRI c) casus: militi
 in pugna ACHILLIS tendo proxime
 calcem vi globi disruptus est adeo, ut
 uni.

a) l. c.

b) l. c, *Epist.* 54. n. 49.c) *Chirurg. Wahrnehm.*
 5. Abtheil. 1. Wahrn.
 p. 489. sqq.

uniri haud amplius posset. Ad tres hebdomadas ejus extremum infra supremum vulneris labium pollicis longitudine nudum, ac omnino discerptum prominebat, tum quod partes molles globus circa illum abitulerit, tum etiam quod se ipse sub tibiæ musculos non subduxerit. De imo autem tendinis extremo videre erat nihil. Quantumvis autem sollicita cautela ac celeritas, præprimis per principia, in deligationibus adhiberentur, nihilo tamen minus, quamdiu nudatus mansit tendo, sub qualibet deligatione æger vehementissime convellebatur; donec prostrans illud tendinis extremum firmo fili vinculo constrictum est: quo facto convulsiones desiere. Extremum ligatum brevi post separabatur, & postquam etiam fascia comprimens extremo superiori tendinis trium tibiæ musculorum residuo circumducta, atque sic his ipsis tribus musculis in eorum tendinescente principio punctum fixum necessarium procuratum est, vulnus intra sex hebdomadas usque eo coaluit, ut præter externam cicatricem amplius desideraretur nihil. Dum sic proxima consanatio exspectaretur, malum novum ex improvviso obortum est. Æger vicibus aliquot febriles motus experiebatur, queis

queis musculorum faciei distorsio supervenit : hanc porro tantus excepit maxillæ tetanus , ut summa ope os haud plus diduci posset , quam necessum erat ad potulenti remediorumque quidpiam instillandum. Febris impræsentiarum aberat , æger appetebat , nec quidquam , nisi famem & alvum obstructam , est conquestus. Eapropter enemata injiciebantur. Tetani causa in vulnere sollicitè quæsitæ , nulla reperta est : nullum ossis aut tibiæ aut calcanei fragmentum , nullam tendinis partem nudam detegere erat integrum , nec ulla remedia acria vulnere fuisse indita , neque etiam de ullis in vulnere doloribus æger querebatur , quod fere in integrum & carne plenum erat , & cute tectum , demta exigua areola cute adhuc destituta. Idcirco præsidia in usum vocata sunt , quæ communis experientia in tetano utilia docuit , videlicet , præter vesicantia utrique brachio admota , interius dabatur L. L. SYDENH. idemque cum oleo Hypericonis , & cataplasma emolliens tum vulnere , tum etiam convulsæ maxillæ est applicatum. Paucis post diebus maxillam tetanus reliquit : areola in vulnere , huc usque aperta , demum coaluit , ac æger exactis 4. hebdomadis commode rursus ambulans nosocomio decessit. Di-

giti

giti pedum restant. Narrat PLENCK *a)* viro ad 50 annos nato saxum in pollicem *Hist. 117.* pedis dextri cadens primum mediumque ejus os ita collisisse, ut extra ligamenta prostaret. Vulnere rite licet tractato æger 7ma die cervicis rigorem, 8va trismus incurrit. Vulneri oleum terebinth. ægro Laudanum usurpatum. Die 3^{tia} collum dorsumque obriguit, & 8va abhinc die æger vivere desit.

§. 55.

Ad lacera vero vulnera referendi sunt *tetani post abortum*, justumve *partum* in mobilioribus ac imprimis hystericis feminis observati. ARETAEUS *b)* quidem ex abortu tantum eosdem nasci asseruit; verum & post legitimum partum quandoque occurrunt. Narrat WAHRENDORFF *c)* puerperam post difficilem partum, lochiis *Hist. 118.* usu pilul. Becher. rite fluentibus, 9no die post prægressam iram molesto primum capitis ac dentium dolore, tum die postero arctissimo trismo tonico fuisse prehensam, & 11mo a partu die accedentibus motibus convulsivis exspirasse. Ita & FORE-

Trnka de Tetano.

N

STI-

a) l. c. p. 157.*b)* l. c.*c)* Annal. Wratisl. Tent.

38. A. 1726. Decemb.

Cl. 2. Art. 2. p. 632.

Hist. 119. *STI a)* puerpera 6^t a partu die, lochiis rite fluentibus, opisthotono remittente continuo correpta, die 4to, quo febris vehemens coorta est, vitam finivit.

§. 56.

Ex omnibus autem hactenus in medium allatis observationibus rite expensis liquido patet, tetanos non a magnis magis, quam parvis, imo contemnendis etiam vulneribus esse pertimescendos, & pari quidem cum periculo; neque id mirum: „ex cujusvis enim generis vulneribus mori homines contingit „ait HIPPOCRATES *b)*, id quod medicinam facientibus summæ semper fuit admirationi. Cujus rei rationem cum reperire nonnulli nequivissent, addubitarunt etiam, levibusne adeo causis tam enorme morbi genus adscribendum esset, quam in sententiam ipse etiam MORGAGNIUS *c)* videtur fuisse proclivis, cui levia id genus vulnera non tam princeps morbi hujus causa, quam potius vel occasio (ut & VALLESIO *d)* & AUGENIO *e)* visum est

---

a) l. c. Obs. 112.

b) Prædictor. L. 2, FORS.
T. 1. p. 96.

c) l. c. n. 50.

d) Comment. in HIPPOCR. Epid. L. 5. n. 47.

e) T. 1. L. 9. Epist. Med. 2, vel potius 3.

est) esse videbantur, quæ malignam corporis constitutionem ad pessima symptomata, mortemque ipsam inducendam determinarit, vel quod, ut ait VALERIUS MAXIMUS *a)* „magis in tempus mortis „incidant, quam ipsa mortem accersant „. Interea vero meminisse oportet, ne gravissima quidem vulnera plus in se, quam solam producendi tetani occasionem comprehendere, uti pluribus postea *b)* dicendum erit; quandoquidem non semper tetanos procreasse visa sint, sed alias alios quoque morbos a tetanis diversos, alias nullos: quo fit, ut ad tetani genesim plus, quam sola vulnerum præsentia, requiratur. Quod autem leviora vulnera non tam ad genesin tetani facere, quam nescio quo fatali ordine in idem magis tempus cum occultis illius causis incidere ab nonnullis credantur, ad id nil aliud respondendum existimo, quam tetanorum ab levibus id genus causis profectorum numerum esse majorem, quam ut fortuito casui omnes tribui possint, præsertim cum in singulis eorum sub iisdem rerum adjunctis tetani sint producti, quæ nihil minus, quam fortuitum quid arguunt. Ad

N 2

hæc

---

a) Fact. ac dictor. memorab. L. 9. C. 12.

b) Vid. §. 63.

hæc & illud accedit , graviora sæpe-
numero vulnera haud prius tetanum post
se traxisse , quam ubi vel prorsus jam
coivere , vel minimum quid tantummo-
do ad perfectam confectionem desidera-
batur , seu , quod in idem recidit , ubi gra-
viora vulnera ad levissimorum conditio-
nem fuere redacta , ut observationes pau-
lo ante ex Annal. Wratisl. AMATO , BIL-
GUERO , CARTERO , FARR , KUND-
MANNO , MONROO , ZANETTIOque ex-
citatae abunde testantur ; aut num & hæc
in tetani mortisque tempus inciderunt po-
tius , quam alterutrum vel utrumque ipsa
effecerunt ? Verum enim vero hæc ut ut
sua sint natura admirabilia , tamen id ma-
xime omnium mirari subit , qui fieri pos-
sit , ut a vulneribus , quæ extremis corpo-
ris humani locis , ut sunt extremæ digi-
torum phalanges , infliguntur , plerum-
que maxilla primum obrigescat , cete-
ris inter hanc & illa interjectis partibus
ab omni adhuc spasmō immunibus ?

CAPUT XI.

CACHEXIAE.

§. 57.

Quemadmodum vulnera variarum partium tempore suppurationis ad excitandum tetanum sunt idonea: ita etiam *ulcera* a quacunque alia causa excitata causando eidem paria sunt, imo quaecunque morboſa materia in uno aliquo loco collecta, i. e. omnis *cachexia topica*, imprimis vero

§. 58.

I. ABSCESSUS *faucium*. Etenim tetanus, ut COUS a) observavit, „ oritur, „ cum circa posteriores cervicis tendones aut ex angina, aut uva, aut locis „ ad tonsillas purulentis affectus fuerit „. Ita trismus ab angina purulenta (FORESTUS b) & HAEN c) observarunt.

N 3

2. UL-

a) De intern. affectionib.

c) Vid. §. 159. Hist. 219.

b) Vid. §. 158. H. 217.

§. 59.

2. *ULCERA aperta*. Ab oris ulceribus trismus HAZON *a*), tetanum universalem a pedibus ulceratis CONNELL *b*), videntur. HAENIUS *c*) medicinam fecit juveni ulceribus venereis in corpore, praesertim vero in capite, foedato. Dabatur Mercurius sublimatus, cujus sub usu aeger in maxillae tetanum incidit, adversus quem praeter emulsum camphoratum cum opio, cujus ob deglutitionem fere penitus impossibilem parum admodum ingeri potuit, finus equinus calens maxillis temporibusque saepius admotus altero die faciliorem reddidit deglutitionem, ac die 3to tetanus desiit, venereumque malum postea resumpto mercurii sublimati usu est percuratum. Apud BAION *d*) aethiopicae feminae ambusto aqua fervida femore & crure sub octavi inde diei finem tetano correptae die 10mo dentes adeo coivere, ut nulla vi vel ad lineam diduci potuerint: spiratio erat laboriosissima, pulsus parvus & inaequalis cum aphonia, insensibilitate, amaurosi, sudore frigido, quo in statu

a) Vid. §. 143. H. 209.*b*) Vid. §. 132. c.) H. 135.*c*) Rat. Med. P. 10. C. 9.

§. 7. R. 4.

d) l. c. p. 305.

statu die 3to obiit. Tanto autem deteriora sunt ulcera complicata, præsertim in quæis præsto est

§. 60.

3. CARIES, de qua jam superius a) quoque est actum. Duo hic ad illa adjiciam. HAENIUS b) juvenculæ 28 annor. *Hist.* 122. medebatur, a 2½ ann. carie in maxillari sinu affectæ, qui totus jam depuratus cum levamine ægræ, denuo dolere cœpit, idque adeo, ut die insequente maxilla tetanum causarit, quo & loquela & deglutiendi facultas est sublata Cataplasma primo emolliens, dein post 28 horas e fimo equino admotum, simulque elutis vulgari clysmate intestinis aliud e juris carn. 3vj. cum opii gr. ij. immissum. Secutus inde somnus, post quem trismus remisit, & ægra deglutire cœpit. Die 3to iteratum enema opiatum spasmus solvit. Caries deinde sollicitè percurata. Aliud memorabile tetani cervicis lethalis a carie vertebrarum colli exemplum habetur apud I. SALTZMANNUM c): juvenis rusticus ad 20 annos natus ab aliquo

N 4

tem-

a) Vid. §. 50. d.)

c) Act. Nat. Cur. Vol. 1.

b) Rat. Med. P. 10. C. 4.

Obs. 98.

§. 7. n. 5.

tempore insignem capitis dolorem gravativum sustinuit, quem narium hæmorrhagia est consecuta. Deinceps caput factum est immobile cum stupore artuum tum superiorum, tum præsertim inferiorum. Omnibus frustra tentatis æger post unum alterumve mensem convulsus interiit, postquam circ. 10. ante obitum horis continuos & atrocissimos edidisset ejulatus, ac per nares ad ℥iij. aut jv. sanguinis profudisset. In cadavere atlas ab axe pollicem latum sursum versus distabat: ligamentum posticam utriusque partem nectens relaxatum erat, & ad utrumque ejus latus tumor adfuit, materiam steatomatum similem continens; ligamentum vero processum dentiformem ossi occipitis jungens fuit ruptum. Præterea materia steatomati similis plura alia etiam loca insedit, repertaque inter musculos rectos & obliquos, inter utramque dimotam vertebam, inter has & duram spinalis medullæ matrem, uberior a dextris cum acri sero circumfuso, a læva autem tenuior. Porro primas duas colli vertebrae pluribus in locis caries vitiavit, quæ 3^{tiam} quoque vertebam corripuit, & os occipitis perinde mox ante foramen magnum usque in cranii cavum erosit. Denique

nique inter cerebrum duramque matrem
copiosum serum cruentum delituit.

§. 61.

4. GANGRAENA , *sphacelus*. Puer *Hist.* 124.
decennis , ut HOECHSTETTER *a)* nar-
rat , mense Decembri exeunte stipem col-
ligens , & ob id a lictore in carcerem fri-
gori externo pervium projectus , tolerato
ibidem totius noctis frigore , in digitis
pedum gangrænam contraxit , quæ ne-
glecta in sphacelum abiens tetanum le-
thalem caussavit. Eundem eventum ha-
buit puella decennis I. WAGNERI *b)* , cui *Hist.* 125.
manus dextræ digiti , præsertim index
mediusque , ad horrei valvas vehementer
læsi , perperamque a barbitonfore tracta-
ti , in gangrænam abiere , ac medius bre-
vi post sphacelo destructus , cum uni jam
tantum nervo cohæreret , discissus spon-
te decidit. Postero die tetanus univer-
salis cum insuperabili trismo ac risu Sar-
donio adfuit : die 4to supervenit sympto-
matica febris , & die 9no puella occubuit.

N 5

CA-

---

a) l. c. Cas. 4. p. 594.

b) Miscell. Nat. Cur. Dec. 3.
Ann. 2. Obs. 159.

CAPUT XII.

NERVI, TENDINESVE IN VULNERE,
ULCERE, VEL LOCIS SENSIBILIO-
RIBUS VELLICATI.

§. 62.

Quas ad postremum hocce caput ob-
servationes reservavi, maximi (ni-
si me omnia fallunt) sunt momenti ;
quippe quæ ad cognoscendam tetani inti-
miorem indolem plurimum lucis, varieta-
te sua adferre videntur, dum modum
irritationis, quæ spasmus tetanicum post
se trahit, sensibus nostris subjiciunt, in-
ter quas primum sibi locum deposcunt bi-
Hist. 126. næ BOERHAAVII *a)* ; „ vir nobilis ex
„ nimis lauta vita laborabat phlegmone
„ in inferioribus corporis partibus, quæ
„ transibat in gangrænam. Ab ea denu-
„ datus apparebat tendo, ejusque vagina
„ exterior ita tumebat, ut vigecuplo fere
„ major naturali appareret. Suppuratio
„ felix separabat omne hoc tumidum
„ specie sordium. Monebam chirurgum,
„ tendinem hunc involucro suo esse or-
„ batum, ut caveret illum attingere : ille
„ nimis

a) l. c. T. 1. p. 71.

„ nimis temerarius flocculum quemdam
„ vult auferre, &prehendit fibram ten-
„ dinis. Æger unicum edebat ejulatum,
„ omnesque totius corporis muscoli obri-
„ gescebant; sed momento post malum
„ hoc iterum cessit. Nobilis juvenis Bri- *Hist. 127.*
„ tannus incidit in contusionem testis,
„ quæ dein scirrhum & cancrum contra-
„ hebat. Re bene deliberata nihil con-
„ sultius videbatur, quam exstirpatio.
„ Chirurgus dexterrimus hanc operatio-
„ nem suscipit; sed se utcunque festinans
„ trahit paululum nudatum testem hinc
„ nervo etiam tracto audivimus summum
„ stridorem dentium, & mox æger instar
„ statuæ obrigescebat, quæ symptomata
„ exsecto teste paulo post plane cessa-
„ bant „. Ad posteriorem hanc proxi-
me accedit observatio PLENCKII *a)*, cui bis
trismus ex rudiore funiculi spermatici in
maligna sarcocoele ligatura videre conti-
git; ad præcedentem vero alia apud eun-
dem *b)* de trismo vulnere juncto ac sub
qualibet deligatione aucto. His adden-
dus est singularis casus a MANGET *c)* re-
latus: matronæ Genevensi dens uni al- *Hist. 128.*
veolorum insertus excepto levi ictu ma-
xil-

---

a) l. c. p. 221.

c) l. c.

b) Ibidem p. 202.

xillarem inferiorem nervum pupugit: unde dolor tumorque maxillam insedit. Admotum vesicans malum auxit; etenim trismus perfectus cum deglutitione prorsus impedita secutus est, frustra in usum vocatis balneis, V.S. suffumigiis, emollientibus fotibus, ac emplastris, nec non opio, ægra 5 morbi diebus exactis occubuit inter summos cruciatus. Apud SAUVA-

Hist. 129. GES *a)* centurioni glans plumbea per-
tuso thorace infra cartilaginem xiphoi-
dem repens atroces causavit dolores, &
per vices jam opisthotonum, jam empro-
sthotonum, nisi summa cura corpus re-
ctum servaret, si enim situ eodem fessus
vel paululum antrorsum se flecteret, mox
emprosthotonus aderat. Educta glande,
& V. S. iteratis convaluit. Eundem post
se eventum trahunt acria quæque remedia
ulceribus tumoribusve nonnullis applicata,
præsertim caustica. Ita apud HIPPOCRA-

Hist. 130. TEM *b)* „ THRINON (alibi *c)* ZENO
„ dictus) DAMONIS filius ex tibiæ ulce-
„ re juxta malleolum, cum ad nervum
„ sane purum medicamentum erodens
„ fuisset adhibitum, opisthotono mortuus
„ est „. Similem casum & BAION *d)*
ad-

a) l. c. n. 3. p. m. 31.

b) Epidem. L. 5. n. 76.

c) Ibid. L. 7. n. 46.

d) l. c. p. 419.

adnotavit : militi cum parvum in crure *Hist. 131.*
 ulcus nosocomii cura non coiret, nescio
 quis pauxillum caustici illi indidit. Non
 multo post atrox dolor ortus: quem sopi-
 tum placidus 7. vel 8. hor. somnus secu-
 tus est. Inde per 6. dies nihil sinistri;
 eschara decidit, pus bene processit: at
 8va ab indito caustico die levis degluti-
 endi difficultas, motus linguæ & mandi-
 bulæ minus promptus, grave caput, pul-
 sus paulo major; postero die trismus jam,
 difficillima deglutitio, vires dejectæ, su-
 dor toto corpore viscidus, spiratio impe-
 dita, musculis colli ac spinæ convulsis
 æger ferreæ perticæ instar rigidus. Bi-
 nis primis diebus ter e brachio sanguis
 missus, datæ potiones oleosæ cum leni
 anodyno, R succini & castorei; injecta
 enemata emollientia, musculis rigidis fo-
 menta oleosa apposita. Die 3^{tio} omnia
 graviora: V. S. in pede facta, cetera ut
 ante usurpata, sed incassum: nam pulsu
 minore celerique facto æger nihil jam
 questus, frigido sudore perfusus ad 5^{tum}
 usque diem ita mansit, quo agonem occi-
 piens 7mo die vitam clausit. Huc refe-
 renda est VOLCKAMERI a) observatio:
 primiparæ sub legitimo, at laborioso 24 *Hist. 132.*
 hora-

---

a) Miscell. Nat. Cur. Dec. 2. Ann. 6. Obs. 238.

horarum partu orificium uteri læsum est; nam in subsequo dein cum marito coitu insignes experta est dolores, æc triennium inde sterilis minusque sana vixit, pessum etiam per noctem vaginæ inditum, ubi eductum est, apicem pure infectum præbuit. Suadebantur thermarum balnea, quorum sub usu tetanum universalem cum dolore capitis, dorsique ex osse coccygis cœpto, incurrit. Cessatum a balneis, factisque injectionibus uterinis tetanus evanuit: sterilitas mansit. Eodem modo acria remedia tumoribus imprudenter applicata tetanum induxere: apud HAENI-
Hist. 133. UM a) juveni 20 annor. in contusa tibia dextra tumor pugnum æquans ortus, per 30. annos indolens, dein dolere cœpit: enucleatus, post 5. menses recrevit, jam non cysticus, ut ante, quem imprudenter applicatus lapis infernalis inferius erosit. Erosio erat purpurascens, nihilque humoris plorabat: accessere spasmi abdominis, spiratio anhela, trismus, ac demum emprosthotonus. Dexterrime licet postea extirpatus tumor emprosthotonum non sustulit, imo intra triduum instar avellanæ recrevit, denuo auferendus. Idcirco cum biduo post primam operationem inflam-
 mato-

---

a) Rat. Med. P. 6. C. 4. §. 9.

matoria simul febris emicuiſſet, præter omnis generis topica externa, enemataque, ſanguis etiam quinquies, copioſe ſemper, detractus eſt, qui denſiſſimam cruſtam formavit. Tandem ultimis 5 diebus pau- cæ tantum lotii guttulæ prodire, æger- que 9no die interiit. Per integrum pene a morte triduum nemo maxillam abſque ſumma vi vel leviter deducere potuit. In cadavere aperto inter cetera veſica urina- ria prorsus vacua fuit reperta. Verum enim vero ſola partium etiam non ulce- ratarum, ſed exquisito tamen ſenſu prædi- tarum titillatio aut tenſio aut alia irritatio ad producendos tetanos viſa eſt ſufficere. Apud TULPIUM a) juvenis calculoſus, *Hiſt.* 134. tormina ac mejendi difficultatem diu per- peſſus, ac emaciatus, annum integrum ante mortem ſedendo tranſigere debuit; nam quotieſcunque caput in pulvinar re- clinare tentavit, illico vel tetano vel opi- ſthotono correptus eſt, qui poſterior ſæpe adeo illum curvavit, ut corpus univerſum inſtar globi retrorſum conglomerari videretur. Poſt obitum bini calculi in veſica tota a pure conſumta, ſolo ejus collo ſu- perſtite, reperti ſunt, urina libere in ab- dominis cavo fluctuante. Verofiſimile eſt, dum

---

a) Obſerv. Med. L. 3. C. 2.

dum æger decumbere conabatur, illam intestinis ac mesenterio e pelvi affusam vellicatione ibidem nervorum (vel forte & ulcerosi colli vesicæ) spasmos dictos caussasse. Denique curandam habuit GOE-
Hist. 135. RITZIUS *a)* puellam 21. ann. quæ a crebris sponsi quotidie accedentis illecebris adeo repente convelli cœpit, ut intra nycthemerum 9 enormes insultus sustinuerit, in quibus lingua misere concissa, corpus opisthotono ita curvatum, ut caput scapulis inhæreret, arcus a dorso super lecto factus hominem transmitteret, artubus præ distorsione vix non luxatis, pollicibus pugno clausis, spumante ore, ac subinde gemitibus editis. A paroxysmo ægra debilis, anxioque in æstu ac sudoribus demum indormiit. Cum causa semel innotuisset, ac plethora cum siti & anorexia præsto esset, facta V. S. potui nil nisi aqua recens concessa, & MR^a antiepileptica exhibita morbum ocysus profligarunt. Videbimus inferius in juvene alio *b)* a ventriculi ad corpus durum appensione tetanum, fuisse ortum. Prius vero, quam hanc materiam dimisero, unicum etiam superest

a) Annal. Wratisl. Tent.

Cl. 4. Art. 14. p. 433.

28. An. 1724. April.

b) Vid. §. 107. H. 156.

perest irritationis nervorum genus discutiendum, utrum nimirum tetano producendo par sit plebeia uvulam laxam ac elongatam accurtandi methodus? quæ postulat, ut *æger crinibus in vertice capitis exilem in fasciculum collectis prebensus ter in sublime levetur, & ad obortum tunc dolorem sine clamore animose superandum constrictis firmissime dentibus ter glutiat.* Z. VOGEL a) maxillam inferiorem inde postrosum luxari credidit, cujus rei tria exempla profert, quæ mihi totidem tetani maxillæ fuisse videntur; quod quia rite utrumque ab se discernere multum interest, utrum recte existimem, periculum rei brevissime faciam. Primum exemplum VOGELII b) exhibet feminam eodem tempore, quo *Hist. 136.* puerperio defuncta est, in faucium inflammationem lapsam, uvula erat laxa & elongata, cujus rei medelam quærens, alius consilio plebeiam illam curandi methodum sustinuit, quæ os adeo firmiter clausum post se reliquit, ut cuneus in id genus casibus adhiberi solitus ob dentes arctissime sibi cohærentes ne applicari quidem

O

Trnka de Tetano. dem

a) Anatom. Chirurg. u.
Medic. Beobacht. n. 31.
p. 217.

b) Ibidem p. 220.

dem potuerit , donec bini prius dentes fuissent fracti : dumque tunc hiatui sic facto cuneus insertus os diductum ibat , superiores quoque dentes frangebantur , maxillaque crepitavit , ægra in syncopen labente. Misso idcirco ulteriore cunei usu , per hiatum illum dentium effractorum deglutienda immittebantur ori : sed ægra nil deglutire valens , 4to die decessit.

Hist. 137. Exemplum alterum *a)* viri est ab eadem causa morbum eundem passi , in quo eadem tentamina facta , idemque exitus. Videamus jam primum casum (secundus enim , utpote obiter allatus , obiter quoque dimittendus). *Femina puerperium egressa est* : puerperium inter causas tetani vidimus ; sed jam egressa est ? Quis scit , num perfecte ulcus uteri coaluerit ? & numquid vulnera jam curata tetanus est secutus ? *Inflammationem faucium incurrit , & uvula erat elongata.* Dubia hæc admodum , sæpe enim in tetanis lingua rubet , tumetque , dolor faucium adest , deglutitioque difficilis , & ipsa illa elongata uvula (nisi id ob tumentes vicinos musculos ita esse appareat tantum) in SCHMUCKERI *b)* matrona observata est etiam. Num non ergo jam imminen-

tis

---

a) Ibidem p. 221.

b) Vid. §. 50. *b)* H. 65.

tis tetani symptomata aderant, quem dolor e crinium tensione ortus acceleravit? Si jam cetera quoque oris clausi phænomena spectes, omnia trisimum perfectum eadem comitantur, videlicet dentes arctissime sibi mutuo in contactu cohærentes (cur autem, si luxata postrosum fuit mandibula, ejus dentes non multo potius ultra superioris maxillæ dentes postrosum pulsati? num mulieri forte in secunda valetudine maxilla inferior ultra superiorem antrorsum procurrens fuit, ut luxatæ deinde dentes cum aliis congruerent? scire hæc utique oportuit) cuneo citra læsionem ac syncopen non sejungendi, & deglutiendi facultas ex integro sublata, nec non 4to die mors. Ambo itaque allati casus plus trisimum, quam luxationem mandibulæ, cujus possibilitatem plerique omnes adhuc repudiant, adfuisse evincunt. Sed tertium forte exemplum plus in rem VOGELII evincet *a*): ancillæ ad 24. annos natæ faucium inflammatio prægressa ac variis gargarismis discussa laxæ uvulæ elongationem post se reliquit, cui tollendæ superius dicta plebeia curatio adhibita perinde, ut in binis prioribus ægris, oris clausuram, nullis tentaminibus factis

O 2

supe-

Hist. 153.

---

a) l. c. p. 218. sqq.

superandam, caussavit. Accitus demum tonfor ægræ in sella locatæ ex improvise validum lævam in malam colaphum inflixit, ac innox postea alium quoque validiorem, ut e sella in terram proturbata sit: unde se colligens & baryecoiā auris dextræ, & majorem maxillæ loco dimotionem percepit. Facies torva erat ac distracta, pro voce murmur inconditum, & hinc inde spuma alba trans dentes erumpebat. Maxillæ superioris dentes magis, quam inferioris, procurrebant, videbaturque inferior maxilla aliquatenus detorta, faciesque obliquata; quippe cujus dentes molares dextri parumper ultra superiores procurrebant, contra quam lævo in latere videre fuit: condylus quoque dexter juxta porum acusticum & visui & tactui plus obvius, illum fere comprimens baryecoiā caussavit; & major simul attactu dolor ibidem esse videbatur. Contra ea sinister condylus visui quidem non patuit, sed tactu tamen magis, quam naturali in situ percipitur, reperiri potuit. Ceterum dentes adeo arcte sibi cohæfere, ut nec tenuissimi cultri laminam intra se admitterent: omnes faciei muscoli insigniter erant inflati, oculi rubri ac torvi, sonora per nares spiratio, ac cervicis quoque, in quam ægra aphona manum intendeat, musculi tumen-

tumentes ac ligni instar duri tangebantur. Cl. Auctor malum curaturus, primum a binis viris musculos & articulos maxillæ per semihoram continenter oleo olivarum ungi, dein fomenta e soluti Sap. Ven. ℥j in vini Gallici fervidi ℥ij. calide utrinque applicari, usque dum refrigescerent, tumque rursus, ut prius, per $\frac{1}{4}$ horæ ungi, ac postea novis fomentis muniri, integro bihorio jussit, donec muscoli laxiores mollioresque redderentur: quod ubi obtentum, condylorum maxillæ repositio, quæ in Auctore a) videri potest, intra 10 minuta feliciter successit, & adhibitis postmodo roborantibus nervinis ægræ pristinam reddidit valetudinem. Sed neque hæc historia id, quod deberet, evincit; etenim siquid in illa video, est trismus vel obliquus vel luxationi unius condyli complicatus. Vidimus spasmus musculorum maxillæ uno in latere interdum validiorem, quam in altero, maxillam parumper obliquare posse b), velut in HILDANI puero, ita ut luxatio in uno latere esse videatur, quo in statu autem si nova vis externa accedat, sicut in hacce ægra binos validissimos colaphos experta accidit, fieri utique potest, ut illo in latere

O 3

re

---

a) Ibidem p. 223. b) Vid. §. 19.

re maxilla facilius luxetur. Cl. Vir per emollientia spasmus primo omnium sustulit, quo sublato luxationem unius lateris, non vero postrosum factam, reposuit. Sed intra bihorium trismus externis emollientibus solvitur? Quid ni? sunt trismi, qui facile citoque remediis obediunt, imo universales quoque tetani. HAZON *a)* solis externis emollientibus trismus sat cito solvit, una V. S. emprosthotonum momento discussit *b)*, &c. Porro si nullus tetanus adfuit, sed omnia luxationi debebantur, cur omnes faciei muscoli, imo & ipsius cervicis, tumidi, rigidi? Si denique maxillæ postrosum luxatio unquam accidit, illam non symptomata hic recensita, ut quæ trismo perinde communia sunt, sed sola anatomica post mortem sectio vindicare debebit. Atque sic occasionales tetani causas lustravimus.

LI-

---

a) Vid. §. 143. Hist. 209.   *b)* Vid. §. 130. Hist. 182.

LIBER IV.

DE CAUSSIS PROEGUMENA AC
PROXIMA, ET DIAGNOSI
TETANI.

CAPUT I.

CAUSSA PROEGUMENA.

§. 63.

SI ad ætiologiam pathologicam tantisper digressi allatarum libro præcedente caussarum variam in corpus humanum efficaciam investigemus, indeque ad evolvendas morborum apud Clinicos historias adjiciamus animum, liquido apparebit, quamlibet memoratarum caussarum ita sua esse natura comparatam, ut multiplicibus pro varietate corporum morbis, iisque disparatis, par sit procreandis. Quem enim fugit, ab uno eodemque animi pathemate, ut est terror, quibusdam in mortalibus palpitationem cordis, in aliis synco-
pen excitari, contra alios epilepsia inde,
alios catalepsi, alios paralyfi, febre in-

termittente alios, &c. prehendi? Quod idem cum de ingestis, tum de pravorum humorum colluvie, vermibus, metastasibusque &c. perinde obtinet usque adeo, ut ab iisdem his causis longe frequentius quosvis alios morbos videas produci, quam tetanum; quippe qui nostro præsertim sub cœlo nec millionesimum quemque hominem a data causa invadat. Etenim quot myriades hominum a perspiratione suppressa non videas afflicta esse valetudine? quin tamen pluribus, quam uni alterive, imo sæpe ne uni quidem, tetanus accidat. Quæ cum ita sint, haud difficulter conficitur, in nulla in medium allatarum causarum adæquatam tetani rationem contineri; sed aliud quid requiri porro, quod illis unitum demum tetanum, nec aliam ægritudinem, inducit. Isthoc autem quid aliud esse potest, quam singularis quædam ac determinata corporis humani ad tetanum multo potius, quam alium quemvis morbum, a data occasionali causa contrahendum dispositio? Quæ adeo ut PROEGUMENA ejusdem CAUSSA habenda est.

§. 64.

Sedes porro causæ proegumenæ si quærat, haud dubie in systemate nervoso est reponenda. Enimvero cum tetanus nervorum sit affectio, hæc illis induci nequit a quacunque occasionali causa, nisi ad eandem suscipiendam sint habiles, i. e. nisi dicta ante dispositio in ipsis sit nervis, sine qua omnis aberit sufficiens ratio, cur nervis a terrore, a vermibus, &c. tetanus potius, quam aut paralyxis aut epilepsia inducatur. Neque etiam est ambigendum, habilitatem illam seu dispositionem non singulari aliquo systematis nervosi loco esse circumscriptam, sed ad omnem nervorum syntaxin ubique locorum in corpore pertinere; siquidem causæ occasionales variis corporis nervis applicatæ tetanum, ut vidimus, produxere.

§. 65.

Sed quid illud rei est, quod ejusmodi ad tetanum dispositionem nervis conciliavit, & quodammodo impressit? Nemo id, ut opinor, divinabit: quidquid enim belle ac ingeniose attuleris, cui dispositio illa tribuenda esse videatur, nunquam non quæram, quâ inde tetani præ-

aliis nervorum affectionibus infrequentia intelligi explicarique possit? Horum profecto discrimen a sola systematis nervorum aut debilitate aut irritabilitate, quantumvis ambæ, ut habilitas dicta adesse queat, forte sunt necessariæ, diversum sit, oportet; cum hæ tam multis communes sint, quin tetanum ad positam unam e procatarteticis ejus causis, nisi quam rarissime, producere observentur. Atque idem etiam de aliis nobis cognitis nervosi systematis vitiis obtinet ratiocinium. Unde quemadmodum ipsa dispositio est ignota, perinde illud, cui hæc debetur, ignoratur.

§. 66.

Subjuncta vero, in queis memorata ad tetanum dispositio potissimum reperitur, sunt fere

I^{mo} *Infantes* ac vel maxime *nuper nati*, idque a die vitæ 3^{tio} ad 9^{num} 12^{num} 14^{tum} 40^{num}, postea non perinde. In insula Cayenna BAIONO a) incolæ magno natu testati sunt trismum recens natis ad 9^{num} vitæ diem adeo esse communem, ut in quibusdam insulæ tractibus

---

a) l. c. p. 408.

Etibus vix 3^{cia} pars illum effugiat. Hoc itaque tempore omnis cura ad trisimum avertendum a parentibus ibidem impenditur, videlicet neonatos in conclavi contra aeris externi accessum probe munito totos 9 dies tenent, nec ante diem 10^{mum} ad ecclesiam efferunt baptismo initiandos: porro umbilici vulnus mox a rescissa chorda emplastro tenaci ab aeris accessu muniunt; denique nonnulli etiam totum corpus mane ac vespere grossa quadam substantia perfricant. Superto autem 9no die omnes hæ cautelæ, quod metus trismi jam sit nullus, negliguntur. Perinde ad 9^{num} tantum diem trismo sunt obnoxii infantes urbis Barchinonensis teste HYACINTHO ANDREA Medico Hispano *a*). At in Helvetia observante I. HOFERO *b*) usque ad 12^{mum} vitæ diem trismi est periculum; WERLHOF *c*) etiam ad 14^{tum} illud extendit, & GRAINGER *d*) ad illud usque tempus in India occidentali infantes trismo corripit observavit. Imo in Hispaniola insula

S. DO-

a) V. CLEGHORN Obs. on the epidem. diseases in Minorca. Introd. p. 73. sq.

b) Act. Helvet. Vol. 1. p. 64.

c) Commerc. Norimb. T. 4. A. 1734. Hebd. 6. §. 3. p. 42.

d) Essay on the more common. epid. West-India Diseases. p. 15.

S. DOMINGO dicta, ubi trismus adeo recens natis est infestus, ut dimidium fere illorum necet, per 40 dies incolæ suos infantes ab aere arcent, ac lapso primum hoc tempore ad baptismum efferunt *a*). Superata autem varia hac variis in locis vitæ periodo tametsi dispositio illa plurimum elanguescat, non tamen in omnibus periculum abest. P. SAL. DIVERSUS *b*) de hoc morbo agens „testor (ait) me vi-
 „ disse plures infantes tetano detentos,
 „ in eisdemque hunc morbum aliquando
 „ ultra 14 diem protractum fuisse anim-
 „ adverti. Unum autem peculiariter qua-
 „ drimestrem conspexi ita tetano corre-
 „ ptum, ut si animam non duxisset, sta-
 „ tuam rectissimam, in nullamque partem
 „ declinantem, judicasses, adeo recta ri-
 „ gideque totus se habebat; nullam enim
 „ partem, nec minimam quidem, mo-
 „ vebat. Hic per 40 dies ita perman-
 „ sit, nec unquam vocem emisit, nec
 „ ubera matris lactavit, lac tamen per
 „ ampullam vitream in ejus os instilla-
 „ tum deglutivit. . . . morboque super-
 „ vixit „. Adultior etiam isto erat
 infans

Hist. 139.

a) V. RAULIN von Er-
 halt. der Kinder 2
 Band. 1. Abschn.
 10. Cap. p. 85.

b) De febre pestilent,
 &c. p. 399.

infans apud SCHEUCHZERUM *a)*, nimirum 38. hebdomadam, cujus caput opisthotoni vi calcaneum attigit. Cum nil deglutire valuisset, obiit. In cadavere omentum nullum, intestina tribus in locis introfuscepta, in encephalo serum bile tinctum repertum. Nec desunt ætatis paulo majoris exempla, licet rariora. Cum hæc ætas adeo tetano esset obnoxia, in causas ejus sensibiles a multis est inquisitum: aerem BAION, aerem victumque HYAC. ANDREAS *b)*, meconii reliquias multi clari viri *c)*, hepar bilemque BRENDEL *d)*, partum laboriosum STORCH *e)*, lac nutricis WERLHOF *f)*, alia alii culparunt, sic ACKERMANN *g)* de trismo, *Hist.* 141.

„ vidimus eum (inquit) in infante ante
 „ sex dies felicissimo partu edito, cui
 „ Medicus, qui curam illius a primis
 „ statim diebus gessit, omne certe me-
 „ conium leniter purgante medicina, re-
 peti-

a) Annal. Wrat. Tent. 29.

A. 1724. Jul. Cl. 4.

Art. 11. p. 97.

b) l. c.

c) CHALMER l. c. p. 103.

WHYTT l. c. C. 1.

§. 11. i.) p. m. 18.

HILLARY Beobach.

über die Veränderung.

der Luft, und die da-

mit verbunden. epidem.

Krankh. auf der Insel

Barbados p. 262. 272.

d) l. c. §. 4. p. 192.

e) v. BÜCHNER. l. c.

A. 1727. Septemb.

Cl. 2. Art. 4. §. 2.

p. 524.

f) Vid. §. 33.

g) l. c. §. 7. p. 25. sq.

„ petitis vicibus exhibita , subduxerat.
 „ Quum 5to suæ ætatis die in trisimum
 „ incideret, nullam prorsus aliam causam
 „ accusare potuimus, quam nimis arctam
 „ tenelli corporis constrictionem, a fasci-
 „ is nimis adstrictæ applicatis ortam.
 „ Tertio a morbo die placida morte ex-
 „ stinctus est „. Sed cur nemo umbilici
 vulnus culpavit? Verum ut ut hæc sint,
 mirari subit AETIUM *a)* scribere potuis-
 se, hoc morbo neque infantes ne-
 que senes corripit? nam ut de infantibus
 jam satis constat, ita & senum tetanico-
 rum exempla non defunt; etenim ægra
 apud DELACROIX *b)* sexagenaria, FO-
 RESTIQUE *c)* emprosthotonica jam vetula
 fuit, BRENDDEL *d)* quoque tres aniculas
 tetano enectas vidit, virum tamen senem
 nullum; at RIEDLINUS *e)* præbyterum
 60 annis majorem tetano lethali confe-
 ctum observavit. Unde patet, senio quo-
 que tetanum non parcere. Errorem forte
 suum AETIUS debuit DEMETRIO, qui
 teste AURELIANO *f)* negavit senes hoc
 morbo affici. Interea quamvis senes quo-
 que tetano obnoxii sint, uti omnis alia
 ætas;

a) L. 6. C. 38.

b) Vid. §. 39. Hist. 29.

c) l. c. Obs. 113.

d) l. c. §. 2.

e) Lin. Medic. Ann. 4.

Jan. 27 p. 73. sqq.

f) l. 6. C. 7.

ætas; tamen haud ita frequenter, ac infantes primis vitæ diebus, imo nec alia quacunque ætate frequentius, si e solo cognitarum nobis observationum numero arguimus. Eapropter ne ARETÆO *a*) quidem, veri alioquin studiosissimo, ubi ævi sui theoriæ non indulget, hac in parte assentiri oportet scribenti: „ quantum ad „ ætates attinet, pueri assidue hoc morbo vexantur, . . . juvenes autem rarius. . . . At senes inter omnes magis „ . . . eo vitio corripiuntur „ : sed cur quæso? „ in causa est frigiditas (reponit), & ariditas senectæ „. Quæ satis ostendunt, ipsum e theoria magis, quam observatione, hæc depromsisse.

2do *Sexus sequior.* „ Mulieres sane „ magis, quam viri, nervorum distentione tentantur „ inquit ARETÆUS; haud ideo quidem, quia, ut ipse ait, frigidaæ sunt, sed quod vi passionis hystericæ, cui tantopere obnoxiaæ sunt, systema nervosum ad omne spasmodum genus habent idoneum: neque enim facile, quæ hystericæ non sunt, hoc morbo tentantur, nisi forte a vulnere; hystericæ vero & facillime & gravissime, ut variaæ earum historiae passim datae ostendunt. Et si

teta-

tetanorum ab animi pathematis *a)* ortorum exempla percurras, videre erit, præter militem extremo mortis terrore percussum, juvenemque hypochondriacum, omnes ceteroquin fuisse feminas. Nec in aliis occasionalibus causis earundem exempla desiderantur.

3^{tio} *Incolæ Zonæ torridæ*, quique his proximi calidiores plagas tenent, de quibus alibi *b)* jam actum est.

CAPUT II.

CAUSSA PROXIMA.

§. 67.

Posteaquam assertum dedimus, præter sensibiles causas aliam etiam intra corporis penetralia, eamque in syntaxi nervorum delitescentem, & a sensuum conscientia seductam, præsto esse debere, quæ a prioribus ad actionem nervorum determinata illam demum sui generis mutationem nervorum producat, quæ musculis tonicum illum spasmus, tetanum dictum, conciliat: in præsentī quæritur, primum
quæ

---

a) Vid. §. 37.

b) Vid. §. 50. a.)

quæ sit illa nervorum actio seu singularis mutatio, cui tonicus musculorum spasmus seu tetanus debetur? tum vero cujus generis sit illa nervorum a sensibilibus causis irritatio, quæ peculiarem illam nervorum mutationem, ad quam tetanus consequitur, post se trahit? denique quibus in nervis omnium primo dicta illa singularis mutatio tetanum accersens occipiat?

§. 68.

Quod ad peculiarem nervos a sensibilibus causis irritandi modum, qui soli tetano producendo par sit, attinet, ne id quidem liquet, (adeo universa ad nervorum affectiones pertinentia in occulto sunt!) unusne idemque semper sit, an multiplex, cui una semper eademque nervorum mutatio, solum tetanum producere valens, postea succedit? Proximum vero est, non varium, sed unum esse, irritationemque illam in nervi cujuscumque tensione sive ab ejus origine versus extremum tractione consistere. Quæ conjecturæ huic favere videntur, hæc fere sunt: primum exempla tetanorum a nervis tendinibusve in vulnere, ulcere, aut

sensibilibus in locis vellicatis *a)*, tensis, tractisve oriundorum; tum quod in artuum extremis digitis levissima quæque vulnera ad tetanum inducendum sufficiant *b)*, ob faciliorem id genus nervorum tractionem, vividiorumque iis in locis tensionem, dum alibi non nisi graviores læsiones morbum efficere valent; porro quod vulnera quæcunque sæpenumero haud prius tetanum induxerint, quam ubi vel prorsus coivere, vel minimum quid ad sanationem defuit *c)*: manifesto indicio, ob consumptam a pure cellulosa telam fibras nervis vicinas haud æquabiliter, ut ante, sibi uniri, sicque inæqualiter (primo saltem tempore) tendi; quo fit, ut si nervus quoque iis firmitus accretus earum motui obsequi debeat, præter naturam ita, semperque magis circa cicatricis genesim sensim invalescentem, tensus idem hic efficiat, quod in vulneribus manu aut instrumento tractus. Estne ergo tetanus naturæ conatus ad tensionem huiusmodi ope musculorum valide contractorum, partesque tensas distrahentium, abolendam? Sed hæc non ultra conjecturam accipi a quoquam velim. Nam haud sum nescius, ut ceteras hypotheses,

ita

---

a) Vid. §. 62.

b) Vid. §. 54.

c) Vid. §. 56.

ita istam quoque suis laborare nodis, quorum præcipuus vel ille est, quod ab encephali perinde vitiis tetani sint observati, qualem ab sanguine ibidem effuso *STÖRCKIO a)*, a spacelo *b)*, abscessu *c)*, &c. in superioribus attulimus: in his vero tensio memorata locum vix habere posse videtur; quandoquidem nulli in dura meninge nervi, ut *I. F. LOBSTEIN d)* contendit, hætenus detegi potuere, neque pia meninx, nisi *C. N. LECATII e)* sententia illi suppetias tulerit, jam dudum ab aliis repudiata, hanc in rem quidquam confert. Sed hæc non tam conjecturæ allatæ opposita, quam obscura sunt potius, ut quæ alibi promptos habent explicatus, hic non nisi dubia subsistant.

§. 69.

Qualis autem e concursu proegumenæ causæ cum paulo ante memorata causæ occasionalis irritatione systemati nervoso

P 2

ap-

a) Vid. §. 32. *c.)* H. 19.

b) Vid. *LESKE* l. c. ad §. 52.

c) Vid. *COITER.* cit. ad §. 52.

d) Dissert. Anat. de nervis duræ matris. 4. Argentor. 1772.

e) v. Comment. de reb. in Sc. nat. & Med. gest. Vol. 3. p. 427.

applicata mutatio in nervis accidat, quæ soli tetano excitando par sit, & PROXIMA CAUSSA dici queat, nemo, quod sciam, adhuc frugi aliquid in medium attulit seu olim seu nuper. Nam quod BILFINGER *a)* assertum prorsus esse existimat, mutationem illam nervorum in uberiore citatioreque fluidi nervei in musculos ingurgitatione consistere, non dum inde intelligitur, quâ fiat, ut summus insuperabilisque musculorum in tetanis rigor longissimo sæpe tempore a morte quoque perseveret? velut in ægris tum HÆNNI *b)* tum M. de CILANO *c)* est observatum. Tantone tempore, diu jam licet extincta circulatione, citatus fluidi nervei torrens locum habere potest? Varia hic dici quidem, fingique posse, haud ignoro; sed quæ singula eadem, qua ipse uberior citatiorque spirituum in musculos influxus, egent demonstratione. Vel enim rigor a morte durans a novo semper spirituum influxu pendet, vel a primo ultimove eorum torrente ibidem perennante: si prius, secretio spirituum etiam in cadavere fiat, necesse est, quod nemo dixerit:

---

a) l. c. Sect. 5. §. 5.

b) vid. § 43. Hist. 49. &
§. 98, Hist. 152.

c) Vid. §. 54. M. 1.
Hist. 89.

xerit : sin posterius, quî id ostenditur?
 & cur non nisi certum ad tempus rigor
 ille insuperabilis perstat? Negat omnino
 WHYTT *a)* tetanum auctæ motus muscu-
 laris vi tribuendum esse, sed a singulari
 ejusdem exercitio, cujus penitioem mo-
 dum se ignorare fatetur *b)*, proficisci.
 Ipse quoque SWIETENIUS *c)* magistri sui
 BOERHAAVII sententiam de proxima
 convulsionis causa, quam BILFINGER se-
 cutus est, commentariis suis illustrare præ-
 termisit, totamque ut ambiguam in me-
 dio reliquit: ut proinde satis pateat, quid
 opinioni huic sit tribuendum.

§. 70.

Quemadmodum vero singularis illa
 tetanum inducens nervorum mutatio igno-
 ratur: perinde, in quibus omnium primo
 contingat nervis, haud pronum est sta-
 tuere. Rudimenta quidem universalis ac
 lenti tetani plerumque in cervice primum
 aut maxilla se produnt: unde etiam Veterum
 aliis cervix aliis maxilla, tanquam SEDES
 principiumque tetani, ubi memorata ner-
 vorum sui generis mutatio originem initi-

P 3

umve

a) l. c. Cap. 2. p. m. 69.

c) Comment. in H. BOERH.

b) Ibid. Cap. 6. n. 4.

aphor. ad §. 230. 231.

p. m. 177.

umve capeffit , habebatur. ARETAEUS
 „ tetani musculorum (ait) , qui in ma-
 „ xillis funt , & tendonum distentiones
 „ funt , dolorem quidem magnum infe-
 „ rentes , celerrime vero necantes , haud
 „ facile quoque fanabiles. At noxæ ab
 „ hoc malo cum omni corpore commu-
 „ nicantur ; omnia enim cum principio-
 „ rum vitiis consentiunt „. Hic itaque
 Auctor originem tetani in maxillis statue-
 rat. Contra ea CELSUS *a)* in cervice ;
 ubi enim capitis morbos absolvit „ a ca-
 „ pite (ait) transitus ad cervicem est ,
 „ quæ gravibus admodum morbis obno-
 „ xia est : neque tamen alius importuni-
 „ or acutiorque morbus est , quam is , qui
 „ quodam rigore nervorum modo caput
 „ scapulis , modo mentum pectori adne-
 „ ctit , modo rectam & immobilem cer-
 „ vicem intendit „ &c. Verum enim
 vero quam parum prima illa nervorum
 mutatio in tetano seu ad cervicis seu ma-
 xillæ nervos referenda sit , vel inde con-
 sequitur , quod non semper prima aut cer-
 vix aut maxilla obrigescat ; VALSAL-
 VAE *b)* enim juveni primum obriguit
 brachium , ERHARDI *c)* puero oculi ; imo
 in

a) l. c. L. 4. C. 3.*c)* Vid. §. 3. B. n. 1. H. 3.*b)* Vid. §. 16. Hist. 16.

in muliere Galla *a*) soli artus superiores inferioresque ipso in morbi statu rigeabant, nullo in maxilla vel cervice præsentē spasmō.

C A P U T I I I.

DIAGNOSIS TETANI.

§. 71.

Diagnos tetani ad tria vel maxime respicit, ad agnitionem videlicet morbi, dum occipit, tum ubi omnem suum habitum adeptus est, ac denique ad discrimen inter hunc & quasdam alias eidem plus minus affines affectiones. Per initia, dum lente ac velut ex insidiis obrepit, haud facile cognoscitur, nisi ubi aut vulnus prægressum, aut epidemiæ genius, suspicionem illius præbet, aut, sicubi endemius est, symptomatum similitudo, quæ ingruere solet, metum ejusdem incutit, aut plures jam illius insultus superati, si per circuitus vexat, eundem affuturum portendunt, aut denique ipso jam rigore membrum aliquod prehensum, ut cervix, maxilla, &c. conspicitur. At

P 4

ubi

---

a) Vid. §. 140. Histor. 197.

ubi se plene formavit, haud difficulter & per se ipsum noscitur, & ab aliis ægritudinibus se distingui patitur, cum quibus aliquid habet commune, uti sunt rheumatismus, congelatio a frigore, catalepsis, &c.

§. 72.

TRISMI *spurii* primum a vero maxillæ tetano sunt sollicite dignoscendi. Sunt autem tria illorum genera, tam ab se ipsis, quam a vero trismo tonico, prorsus diversa, nimirum

I. *Rheumaticus*, dum circa articulationum maxillæ partes materia rheumatica collecta præ dolore ibidem excitato debitam oris diductionem impedit. Omnis tum rigor musculorum maxillam moventium, durities, tumorque abest: dolor nonnisi, dum os amplius diducitur, sentiri solet, ac circa unum plerumque tantum maxillæ articulum. In vehementiore malo oris diductio præ dolore vix ulla fieri potest. Sæpius hunc affectum fui expertus, quem biduo triduoque, ope empl. diaphor. alb. MYNS. semper profligavi.

2. Ulce-

2. *Ulcerosus*, non is quidem, qui abscessus ulcerave oris aut faucium etiamnum præsentia *a)* comitatur; sed ubi ulcerosa gena in perfanatione cum gingivis concrefcens diductionem oris impedit; quod sæpe post ptyalissimum mercurialem neglectim tractatum *b)* accidit. Exploratione, & absentia tumoris duri in musculis maxillæ, cognoscitur malum, & sectione curatur.

3. *Anchyloticus*, etsi oppido rarus, visus tamen, & concrecioni maxillarum debetur. Anglo COOKE *c)* in insula *Hist.* 143. Madera religiosi viri cranium humanum exhibuere, cujus ambæ maxillæ uno in latere perfecte inter se cohærebant. Vita ægri aliquo tempore conservabatur cibis, qui per foramen extractione nonnullorum dentium molarium factum in os immittebantur. Isthoc trifmi genus perinde, uti præcedens, a vero maxillæ tetano dignoscitur tum exploratione, tum duri tumoris in musculis maxillæ absentia.

P 5

RHEU-

a) Vid. §. 58. sq.

b) Vid. §. 142. H. 209.

c) Vid. Commentar. de reb. in scient. nat. & medicin. gestis Vol. 20. P. 3. n. 10. p. 465.

§. 73.

RHEUMATISMUS *cervicis* cum ejusdem tetano in immobilitate capitis cervicisque convenit; nisi quod motum in tetano invita ac violenta musculorum colli contractio, nullo animæ imperio superanda, impediat, in rheumatismo vero atrox ad motum dolor obortus efficiat, ut hunc vitaturi, illum quoque, etsi possumus, sponte non exerceamus. *Universalis* autem rheumatismus a tetano recto universali cum in plurimis aliis discrepet, tum præprimis in eo, quod nunquam, uti in tetano dicto, oris diductio sit impedita; nisi forte rheumaticus quoque trisinus præsto esset, qui tamen a vero, ut vidimus, facile dignosci potest.

§. 74.

CONGELATIO vero humani corporis a vehementi frigore ad tetanum quam proxime accedit, ut inter utrumque diversitas non aliunde fere, quam a sola prægressa causa, quantum ad habitum externum, erui possit; nam & in rigore & omni figura convenit, ut jam notavit GALENUS *a)* „ ii (inquiring) , quos in „ itine-

---

a) Libro Medicar. definition.

„ itinere usque ad mortem frigus oppres-
 „ sit, talibus rigoribus corripuntur, quales
 „ Græci emprosthotonos, opisthotonos, ac
 „ tetanos appellant, quoniam modo in ante-
 „ riorem, modo in posteriorem, modo in
 „ nullam flectitur partem, sed erectum
 „ atque immobile corpus intenditur „.
 Interea tamen pulsus ac respiratio in teta-
 no præsens est, non item in congelatis.

§. 75.

CATALEPSIS porro a tetano facilius
 dignoscitur, modo recta prius utriusque
 morbi notio habeatur. Hæc eo pertinent,
 quod nonnulli defectu illius tetanum ma-
 le pro catalepsi habuerint, ut KLAUNI-
 GIO *a)* accidit, alii etiam catalepsin per-
 peram definierint, præsertim BILFINGE-
 RUS *b)*, cui catalepsis est convulsio toni-
 ca sine rigore. Riget profecto quivis
 musculus (ni de voce quis litigare amet)
 in contractione ad voluntatis arbitrium fa-
 cta, plus etiam, ubi violente convelli-
 tur. Qui ergo accidit convulsio sine ri-
 gore? Vereor, ut quisquam assequatur.
 His præmonitis ad discrimen catalepsim
 inter ac tetanum redeamus. Sunt in te-
 tano

a) Nesc. Charit. l. c.
 vid. §. 51. Hist. 73.

b) l. c. Sect. 2. §. 7. & 9.

tano 1mo) figuræ corporis haud amplius quatuor, infinitæ autem esse in catalepsi possunt; quippe qua homo correptus „ repente, immotus, nec sentiens, illum corporis statum retinet, quem „ primo momento accedentis morbi habebat „ a): innumerabiles autem positus membrorum tum esse posse, nemo ambigit, quorum etiam numerum augerifinit 2do) flexilitas membrorum in catalepsi summa, cui mille alii ex aliis artuum positus conciliari possunt b), dum in tetano tanta sæpe est partium immobilitas, ut frangi facilius, quam flecti, sese patiantur c).

§. 76.

CATOCHUS ne etiam a Tetano est diversus? Ita nuper voluit SAUVAGES, etenim ipsi d) „ tetanus est morbus acutus totius trunci & corporis rigiditate „ insignis cum respiratione laboriosa & „ sensuum integritate „: contra ea e) „ „ ca-

a) BOERH. Aphor. de cogn. & cur. morb. §. 1036.

b) SAUVAG. l. c. Cl. 6. Ord. 5. Art. 24. p. m. 414.

c) Vid. §. 22.

d) l. c. Art. 7. p. m. 29.

e) Ibid. Art. 8. p. m. 34.

„ catochus GALENI in eo discrepat a te-
„ tano, cujus rigiditatem imitatur, quod
„ vel 1mo chronicus sit catochus & diu-
„ turnus, tetanus vero acutus est; vel
„ 2do in catocho nulla pectoris vehe-
„ mens agitatio & respirandi difficultas
„ observetur, quæ magna in tetano „.
Sed quemadmodum Cl. ille Vir amore
systematici sui ordinis sæpe alias, ita hic
etiam, lapsus est. Quid enim ad morbi
varietatem brevis aut longa duratio facit?
ista sane non tam diversam morbi longi
brevisque naturam, quam variam potius
morbi eadem indole præditi intensitatem,
si cetera conveniant, arguit. Sed nec
cetera conveniunt? In catocho nec pe-
ctus agitur, nec spiratio læsa est, uti
in tetano, sensus vero jam integri jam
aboliti sunt, qui in tetano semper inte-
gri: quæ ipsa proinde variæ in utroque
morbo intensitatis causa, aut signum sal-
tem, esse possunt? Videamus! Non in
omni ictero alvus est argillacea, non in
omni peripnevmonia vel dolor vel deliria
adsunt, imo nec in omni tetano convul-
siones clonicæ observantur: & tamen hæc
varietas non facit diversos morbos; cur
ergo pectoris agitatio (quæ fit a convul-
sione clonica), spirationisque difficul-
tas, præsentem tetanum, absentes cato-
chum

chum ab isto diversum facient? Porro in ægro BURELI *a)* spiratio per initia fuit libera, circa mortem laboriosa, nulla alia re mutata: numquid catocho primum, postea tetano æger laboravit? In WHYTTII *b)* autem puella respiratio per paroxysmos quasi laboriosa fiebat, & admotis naribus oleo succini levabatur. Alternusne hic tetano catochus? Mutabatne oleum succini tetanum in catochum? Ludicra hæc esse, pace Cl. Viri dixero, ut nil de HAENII *c)* ægro a delirio deterioris respirante adjiciam. Denique chronicus est catochus, acutus tetanus? sit ita; quid autem semestri COLLINI *d)* opisthotono, trimestri emprosthotono BAIONI *e)* faciet? an & hi catochi? Nemo dixerit. Verum enim vero cur SAUVAGES & non multo potius GALENUS, qui (ut ille ait) „primus est, qui eam „speciem memoret, aut observaverit „arguitur? Optime ad hoc cum PUIOL *f)* responderi potest; nempe Imo) spasmus universalem tonicum non alium, quam tetanum, ab HIPPOCRATE fuisse agni-

---

a) Vid. §. 51. Hist. 75.

e) Vid. §. 50. c.) Hist. 66.

b) Vid. §. 5. A. n. 1. H. 9.

f) V. ROUX l. c. T. 28.

c) Vid. §. 98. Hist. 152.

p. 36. sq.

d) Vid. §. 115. Hist. 162.

agnitum, ac nuspiam ab ipso discrimen Catochum inter ac tetanum fuisse factum. 2do) Nec ante GALENUM, nec post ipsum a quoquam Auctore fuisse morbo dicto aliud quam tetani nomen inditum, ac ne ab iisdem quidem, quos SAUVAGES pro catocho excitat. 3^{tio}) Descriptionem GALENI *a*), quam sub nomine catochi concinnavit, adeo esse parum determinatam, ut dici nequeat, acutusne ille morbus sit, an chronicus? & a commentatoribus jam ad catalepsin, jam ad coma vigil fuisse relatum. Quid ni ergo SAUVAGESII sit error, qui GALENI esse vel nequit, vel ignoratur?

§. 77.

Præter allatas ægritudines tetanis aliquatenus affines, sunt & aliæ, quas nonnulli operose a tetanis discerni docuere, cujuscumodi sunt convulsio clonica, paralyxis, rigor febrilis, &c. sed cum hæc inter ac tetanum discrimen vel primo obtutu continuo deprehendatur, non est visum his magnopere immorari.

II.

---

a) Comment. 2. in HIPPOCR. Proorrh. L. 1.

LIBER V.

DE PROGNOSI VARIA IN TETANO.

CAPUT I.

PERICULI FONTES IN TETANO.

§. 78.

Periculosissimus morbus est tetanus ;
quandoquidem ad periculi magnitudinem cum sola ejus indoles , ut symptomata perniciosissima a) testantur , sufficiat , tum alia quoque conspirant , videlicet caussarum occasionalium quarundam energia major , corporis tetano prehensi ad superandum eundem nativa imbecillitas , ac denique per plura evoluta secula ignoratus remediorum adversus eundem efficaciorum usus. Quæ singula , qua ratione periculum accersant , in præsentī expendemus.

§. 79.

---

a) Vid. Caput 2. Libr. 2. Part. 1. §. 18. sqq.

§. 79.

Imo INDOLES tetani cum sit convulsio tonica, eaque vel continens, vel remittens, vel intermittens *a)*, patet, periculum abesse quidem nunquam, sed majus in continente esse, quam remittente, & majus in hacce rursus, quam intermittente; qua in postrema minus, quam in aliis, esse discriminis ipse HIPPOCRATES *b)* observavit. Ubique autem periculum esse, vel inde colligitur, quod experientia docuit, tetanos plerosque acutorum morborum more *c)* cito decurrere & periculose, paucosque admodum esse chronicos *d)*, atque hos ipsos, sibi relictos, potissimum desinere in mortem.

§. 80.

2do CORPUS vero Tetano obnoxium quod attinet, si ARETAEEO *e)* fides habenda sit, „ mulieres sane magis, quam „ viri, nervorum distentione tentantur; „ frigidae enim sunt: verum ipsae frequentius liberantur, quoniam humidae sunt. „ Quantum ad ætates attinet: pueri assi-

Trnka de Tetano.

Q

„ due

a) Vid. §. 4.

b) Ibidem B.

c) Vid. §. 5. A.

d) Ibidem B.

e) l. c.

„ due hoc morbo vexantur , sed non
 „ admodum pereunt , quod illis usita-
 „ tum & familiare id vitium sit. Juvenes
 „ autem rarius, quam pueri , id patiuntur,
 „ sed crebrius intereunt. Viri minime. At
 „ senes inter omnes magis & eo vitio cor-
 „ ripiuntur, & eo necantur : in causa est fri-
 „ giditas & ariditas senectæ, & mortis na-
 „ tura. Ceterum si frigiditas cum humido
 „ jungatur , minus noxiæ sunt con-
 „ vulsiones , minusque ab ipsis discrimen
 „ impendet „. Hæc ille. Quis autem
 crederet , a tam claro tamque veraci alio-
 quin Auctore tot falsa potuisse proferri
 dogmata , quot pene sententiæ sunt? Ali-
 bi *a)* jam ostendi , tetanum senibus , si
 observationes consulantur , haud tam fre-
 quentem esse , ac ARETAEUS quidem vo-
 luit : hic vero & illud per observata osten-
 dendi locus est , tetanum ætati primæ esse
 præ aliis omnibus , quemadmodum fre-
 quentissimum , ita & , contra quam ARE-
 TAEUS asserit , plerumque lethalem , ac
 tanto id quidem magis , quo ab nativita-
 te absunt minus. Et de neonatis tanta
 ARETAEO testium nubes imminet , ut ne
 effugio quidem sit locus : numerosos in
 Helvetia e trismo perire HOFERUS *b)*
 vidit ,

---

a) Vid. §. 66. n. 1.

b) Ibidem.

vidit, nullo partus, virium, &c. discrimine; in Hispaniola insula dimidiis pene infantum recens natorum numerus hoc eodem affectu jugulatur; HYAC. ANDREAS *a)* in 20 annorum praxi vix 6 infantes ex eodem evasisse vidit; imo quosquos FRIDERICUS *b)* trismo correptos novit, vix ullus eorum diei 4to supervixit. Neque etiam ex omni numero id ætatis infantum trismo affectorum plures, quam unicum, & BRENDEN *c)* & CHALMER *d)*, licet disitis in locis medicinam fecerint, servatum meminere. Quid quod STORCH *e)* nullum prorsus recens natorum, qui morbum hunc superasset, sibi innotuisse affirmet? In Cayenna insula sane adeo nullum eorum evadere testatur BAION *f)*, ut incolæ trismum neonatorum pro absolute lethali habentes omnia quæque remedia therapeutica respuant, quæ etiam reapse irrita prorsus nunquam non esse BAION *g)* est expertus. Neque etiam multo plures paulo adultioris ætatis infantes, ac pueri puellæque teneriores, emergere, præter

Q 2

CAR.

a) l. c.*b)* *Commerc. Norimb.*

T. 4. A. 1734. Hebd. 6.

S. 3. p. 42.

c) Vid. S. 96. Hist. 151.*d)* Vid. S. 107. Hist. 154.*e)* v. BÜCHNER. l. c. A.

1727. Septembr. Cl. 2.

Art. 4. S. 3. p. 254.

f) l. c. p. 408.*g)* Ibidem.

CARDANI *a)* puellum 17. mensium, P. SAL. DIVERSI *b)* quadrimestrem, WEPFERI *c)* puellam novennem, paucosque alios. Ex his patet, quantum a vero aberrarit, veracissimus alioquin, ARETAEUS in prognosi tetani circa infantes, tametsi de ceteris ætatibus nihil alieni protulisset. Sed neque in feminis forte felicius instituit prædictionem: nam siquæ sunt hystericae, atque ob eam rem in graviorem labuntur tetanum, perinde plerumque intereunt, ut ægrarum ECCLESII *d)*, HAEENII *e)*, DETHARDINGII *f)*, WHYTII *g)*, &c. eventus liquido est documento: seductus forte ARETAEUS fuerit verbis HIPPOCRATIS *h)* dicentis: „mi-
 „nore sunt periculo, quorum naturæ &
 „ætati & habitui & anni tempestati mor-
 „bus magis cognatus fuerit, quam qui-
 „bus in horum aliquo minime cognatus fuerit. „.

§. 81.

3^{tio} CAUSSA *occasionalis* multum periculi magnitudinem pro sua indole augere solet, atque ut alias procatacæticas caus-

a) Vid. §. 51. Hist. 72.*e)* Vid. §. 43. Hist. 49.*b)* Vid. §. 66. n. 1. H. 139.*f)* Vid. §. 37. Hist. 23.*c)* Vid. §. 5. B. n. 4.
Hist. 13.*g)* Vid. §. 5. A. n. 1.
Hist. 9.*d)* Vid. §. 47. Hist. 56.*h)* Sect. 2, aph. 34.

causas præteream, solam, quæ summum morbo periculum addit, scilicet vulnera, adduxisse sufficiet. „Vulneri convulsio su-
 „perveniens lethale „inquit HIPPOCRA-
 TES *a)* ; non semper id quidem, at
 plerumque: sic enim & alii Veteres hoc
 effatum COI acceperere, & quidem AURE-
 LIANUS *b)* „liberari . . . (inquit) ex
 „his omnibus (tetanis) difficile ægro-
 „tantes, si in vulneribus spasmus emer-
 „ferit „. Perinde ARETAEUS, de va-
 riis tetanorum generibus prius locutus,
 postea „causæ autem istorum (ait)
 „infinite sunt: nam ob vulnera fieri so-
 „lent, membrana aut musculis aut ner-
 „vis punctis, ex quo plerumque mori-
 „untur; a vulnere enim convulsio leth-
 „alis est. Convellitur autem & ex abortu
 „mulier; verum & hæc raro admodum
 „evadit „. Et alibi *c)*: „si ex vulne-
 „re convulsio facta sit, perniciosum
 „profecto id est, ægreque de salute
 „sperari potest; nihilominus tamen o-
 „pem ferre decet: quandoquidem non-
 „nulli & adhibitis remediis mortem evi-
 „tarunt „ quemadmodum ægri BILGUE-
 RI *d)*, BISSETI *e)*, CARTERI *f)*, CLE-

Q 3

PHA-

a) Sect. 3. Aphor. 2.*b)* l. c.*c)* De morbor. acutor.
curat. L. 1, C. 6.*d)* Vid. §. 54. n. 3.

Hist. 116.

e) Ibid. n. 2. Hist. 99.*f)* Vid. §. 123. H. 176.

PHANII *a*), DELAROCHII *b*), FARRII *c*),
 GOCKELII *d*), HOECHSTETTERI *e*), HU-
 CKII *f*), MONROI *g*), PARAEI *h*), SIL-
 VESTRI *i*), WHITII *k*), ZANETTII *l*),
 SCHMUCKERI *m*), STORCHII *n*), &c.
 Verum quam rara id genus exempla sint,
 vel inde colligitur, quod e 13. ægris,
 quos a vulnere trisimum passos vidit HUCK *o*),
 haud plures duobus evaserunt, & e 40
 aliis, quorum MONRO *p*) meminit, 39.
 perierunt; vix ullum evasisse vidit THE-
 DEN *q*), antequam opii largus usus ad-
 versus hunc morbum in Germania inno-
 tuisset; imo omnes, quos PACHEQUUS *r*)
 vidit, fati cesserunt.

§. 82.

a) Vid. §. 124. Hist. 170.

b) Vid. §. 136. Hist. 193.

c) Vid. §. 124. Hist. 173.

d) Vid. §. 54. n. 2. H. 98.

e) Vid. §. 112. H. 160.

f) Vid. §. 124. Hist. 172.

g) Vid. §. 136. Hist. 192.

h) Vid. §. 149. Hist. 210.

i) Vid. §. 164. Hist. 222.

k) Ibid. Hist. 223.

l) Vid. §. 117. Hist. 165.
 sq.

m) Vid. §. 164. H. 220.

n) Vid. §. 54. n. 3. H. 102.

o) Med. Bemerk. und Un-
 tersuch. einer Gesellsch.
 von Aerzt. in London.
 3. Band n. 31. p. 276.

p) Neue Medic. Versuch.
 und Bemerk. von Edinb.
 3. Band. n. 30. p. 520.

q) Neue Bemerk. und Er-
 fahrung. zur Bereiche-
 rung der Wundarzn.
 1. Th. 24. Abschn.
 p. 159. sq.

r) Vid. §. 54. n. 2. H. 94.

§. 82.

4to REMEDIA denique adversus tetanum efficacissima nostra primum ætas bina reperit, nimirum opium valida dosi; quod circa A. 1749. SILVESTER *a*) primus tentavit, feliciterque postea secuti sunt alii *b*): tum mercurium, cujus usum in tetano A. 1766. D. MONRO *c*) publici juris fecit. His binis remediis numerosi mortales jam ab interitu e tetano sunt vindicati, quæ si lapsa ante nos tempora cognovissent, plurimis eorum saluti erant futura, quos morbi vis sine his oppressit: atque utinam vel hodiedum, postquam detecta sunt, non a plurimis in perniciem infelicium ægrorum ignorarentur.

Q 4

CA-

---

a) Medic. Bemerk. von
Aerzten in London
1. Band, n. 1.

b) Vid. §. 124.
c) l. c. ad (p) §. præc.

CAPUT II.

LETHALIS TETANI INDICIA.

§. 83.

Quæ hic symptomata, ut lethalia, in medium adferentur, non eatenus accipienda sunt, quasi, ubi apparuere, inevitabile prorsus exitium ægris portentant, seu absolutam (ut ajunt) lethalitatem; siquidem hodie, ubi opii mercurii-que & aliorum efficacium remediorum adversus tetanum usus innotuit, illa non multum formidentur: sed tantummodo, si morbus naturaque ægri suo relinquantur fato, aut non satis valentia adhibeantur præsidia, quid tum ab id genus morbi phænomenis apparentibus plerumque evenisse multas per ætates observatum sit, expediam. Nunquam non in tetanis damnabantur symptomata sequentia:

§. 84.

Imo DELIRIUM *clamosum*, præsertim post prægressam aphoniam. Damnavit hoc symptoma COUS velut lethale (ut paulo post verba ejus dabo), nec
abs

abs re , confirmant enim hanc tristem prognosin ægri DETHARDINGII *a*), HÆNII *b*), LUPINI *c*), KUNDMANNIQUE *d*). In WINSLOWII *e*) tamen ægro perniciem procul dubio opium larga dosi exhibitum avertit.

§. 85.

2do INGESTA *per nares redeuntia*. Tetanus , teste HIPPOCRATE *f*) „ cum „ lethalis fuerit , potus & edulia , quæ „ prius (æger) devoravit , per nares „ interdum exeunt „. Eadem alibi *g*) quoque repetiit : „ cum (æger) morti „ est proximus , potionem , sorbitionem , „ & pituitam per nares rejicit „. Expertus est hoc omen COI æger , cui jaculum circa cervicem vulnus inflixit *h*) , neque fecius ægræ HÆNII *i*) & SCHMUCKERI *k*).

§. 86.

3^{tio} RESOLUTIO tetani in acme , citra crisin aut metastasin , aut aliam manifestam

Q 5

-
<i>a</i>) Vid. §. 37. Hist. 23.	<i>f</i>) De dieb. judicator.
<i>b</i>) Vid. §. 98. Hist. 152.	<i>g</i>) De morbis L. 3.
<i>c</i>) Vid. §. 52. Hist. 83.	<i>h</i>) Vid. §. 54. n. 1. H. 87.
<i>d</i>) Vid. §. 54. n. 1. H. 91.	<i>i</i>) Vid. §. 43. Hist. 49.
<i>e</i>) Ibid. n. 3, Hist. 108.	<i>k</i>) Vid. §. 50. b.) Hist. 65.

festam ac sufficientem rationem, præsertim in paralyfin definens, HIPPOCRATES *a)* „ in nervorum distentionibus „ (inquit), & iis, quæ in posteriorum partem fiunt, dissolutæ maxillæ mortem afferunt. Quin etiam lethale est in posteriorum partium distentione sudare & corpus dissolvi, ac in eodem malo per nares revomere ; aut ubi per initia vox defecta fuit, clamare aut nugari: postridie enim affuturam mortem significat „. Non hic maxillæ luxationem, ut voluisse DURETUM alibi *b)* dictum, sed spasmi solutionem intellexisse COUM, ex ulterioribus ejus verbis, quæ „ sudare & corpus dissolvi „ damnat, abunde liquet; quis enim & hic „ corpus luxari „ verterit? si vero hic non, cur ibi magis? sed & observata clinica veritatem rei evincunt. Singularis plane hanc in rem casus in HAENIO *c)* habetur, alibi referendus. Præterea FORESTI *d)* & HAENII *e)* ægræ sub mortem, trismo decedente, os aperiri potuit. CHALMER *f)* quoque prope mortem pleraque rursus partes relaxari observ-

---

a) Coac. Prænot. N. 361.

b) Vid. §. 19.

c) Vid. §. 140. Hist. 200.

d) l. c. Obs. 112. Schol.

e) Vid. §. 43. Hist. 49.

f) l. c. p. 93.

fervaverat. Interea symptoma hoc ut ut formidabile semper sit, non tamen semper lethale, velut BAION *a)* in æ- *Hist. 144.* thiope fuit expertus, qui 12mo pleuritidis sputis judicatæ die post vespertinam unius horæ super vallo mari obverso deambulationem somno se dedit, quem nocte procedente motus convulsivi oborti ademerunt. Postera die inquieto ægro data potio oleosa cum gtt. aliquot anodynis vix jam deglutiri potuit, ac paulo post totus obriguit. Lapso bihorio remittente insigniter artuum utrorumque spasmo rigor maxillæ, colli, ac spinæ restitit, cum laboriosa deglutitione. Cum autem appetitus a priore morbo adhuc non redierit, ac levis vomendi adesset conatus, cum lingua semper obfessa, data in binis aquæ Cassiæ haustibus $\square$ stibiati gr. iij. quorum uno mox, at summa cum difficultate, sumto trismus adeo increvit, ut os prorsus clausit. Musculis omnibus fomenta oleosa admota, dorsum unguento Alth. & Popul. perfriktum, oleosa portio, quanta deglutiri poterat, data; sed ejus, uti & vini, pauxillum tantum deglutiit, ceteros vero potus ori inditos, nec gutta demissa, continuo rejecit. Status hic duravit quatrimum, sine ullo somno, æger

---

a) l. c. p. 500. Obs. 3.

æger aphonos cum pulsu parum lentiore, ac sudore totius fere corporis viscido, perpetim ac vehementer agitabatur, ad conspectum ac lamenta carissimorum sibi insensibilis visus. Quinto die omnibus corporis partibus rigor supervenit, admodumque crevit. Alvus ex toto clausa adeo, ut ne enemata quidem complura injecta reddiderit. Exacto biduo tetanus toto quidem corpore decessit, pulsu amplo, libero, celerique reddito; at æger comatosus insensibilisque jacens præter vinum omnia ore rejecit: enemata nihilominus optime operabantur. Cum res toto tri-duo ita durasset, sudorumque vis ac debilitas crescerent, 4to die data Kermetis gr. jv. ex infusi cochl. ij. unde $\frac{1}{2}$ hora post quinquies aut sexies spissam ac vitellinam bilem nullo labore vomuit, ac paulo post loqui cœpit, sudore adeo incremente, ut 12 horar. spatio indusium decies mutandum fuerit, a quo sic levatus est, ut eodem vespere loqui, surgere, & ambulare ad omnium stuporem quiverit. Inde semper in melius proficiens, ac sæpius purgatus, post mensem convaluit. At *paralysis* semperne lethalis est? Ne hæc quidem, licet rara fortuna, ut

Hist. 145. in puella variolosa HAENII a), cui ubi
4to fe-

a) Rat. Med. Part. 2. C. 6.

4to febris die variolæ confertim ubique erupissent,, 5to die linguæ ac maxillæ,, spasmus tetanusque adfuit per 2½ horas, eoque soluto earundem 4 horar. spatio paralyfis: postea sine ullo superstite vitio hæc symptomata cessarunt,,. Obiit quidem ægra, at 13to die e variolis malignis. Perinde pharmacopæo apud DUFAY a) hemiplegia neutiquam fuit lethalis, qui ad 66 annos habens, pituitosus, diuturnis chronicis malis exhaustus, hora 3^{tia} a prandio concidit, sensibus privatus, omnibusque membris ferreæ perticæ instar rigidis; muscoli faciei, oculorum, ac palpebrarum perinde obriguere, pulsus parvus lentusque vix percipiebatur, cum respiratione interrupta ac stertorosa. Postea occipere vehementissimæ convulsiones; horribilis in iis labiorum contorsio, oculorumque, color cadaverosus, inflata facies, adeo horrendum præbuere spectaculum, ut multi ejus ab aspectu se abstinuerint: os tamen spuma caruit, nec lingua dentibus concisa; at deglutitio ne liquidorum quidem erat possibilis. Urinæ stupenda vis reddita; respiratio vero, pulsusque, ut ante. Post ¼ horæ convulsioni huic successit universi corporis atonia, sed toto latere

cor-

---

a) ROUX l. c. T. 31. p. 337.

corporis dextro notabilior: caput, si levatum, illico vi solius gravitatis relabebatur; dexter oris angulus, ut hemiplegicis, ab antagonisticis musculis distortus; respiratio toto atoniæ hemiplegicæ tempore liberrima; pulsus finita convulsione primum, ut ante, debilis, minuto post tamen plenus, celer, durusque; æger vero adeo erat ad quascunque corporis vexationes insensibilis, ut non nisi levissima sensus indicia daret. Oculi ei semiclausi, sopor profundissimus, clamore, agitatione, imo pungendo vix interrumpendus. Ubi circ. $\frac{1}{2}$ horam hemiplegia hæc durasset, convulsiones pristinae eodem ordine rediere. Post has atonia denuo: atque hæc & illæ adeo sæpe alternarunt, ut circ. 5. horar. tempore sexies cum iisdem semper phænomenis adfuerint; donec tandem convulsiones prorsus disparuissent, persistente atonia, quam ipsam etiam natura & ars superarunt. Namque usu enematum stimulantium, errhinorum, vesicantiumque omnibus pedetentim membris vires rediere: æger ante II^{am} noctis horam & voce & sensibus recuperatis non nisi de gravativo capitis dolore ac debilitate questus est. Supererat quidem adhuc hilare admodum delirium, sed sensim etiam evanuit, ægerque ad pristinam suam

suam, quam ætas ac inveterata mala admiserant, valetudinem rediit. Contra ea RIVERIUS *h*) meminit sexagenariæ a 15 *Hist.* 147. annis dyspnœam passæ, quæ ineunte Januario iter in austro ac pluvia faciens incidit in maxillæ tetanum, cum augmento dyspnœæ, ac tumore genæ dextræ. Erysypelas ulcerosum, quo a multis annis per intervalla in tibia læva corripì solebat, & quod ante trismi invasionem perinde tum habuerat, nunc repente 8va die morbi siccatum apparuit, qua Medicus est accitus. Pulsus erat inæqualis, ac 3^{tio} 4^{to}ve ictu intermittens. Tumore genæ paucis post diebus resolutio trismus mansit. Diei 15te mane palpebra dextra paralytica oculum textit, a meridie levis apoplexia secuta, quæ bihorio post in hemiplegiam lateris lævi desiit, ac triduo post ægra obiit, facta pridie respiratione stertorosa. HUCK *b*) pariter testatur uni *Hist.* 148. tetanicorum ante mortem paralyfin accidisse, quos ipse ex hoc morbo perire vidit. Neutiquam autem hujus loci est paralyfis cum tetano maxillæ in virgine a SPRY *c*) observata.

§. 87.

---

a) Cent. 2. Obs. 77.

c) Vid. §. 155. *Hist.* 215.

b) l. c. p. 277.

§. 87.

4to SUDOR *viscidus* ac *frigidus*, plurimus, nisi in calidum roridumque mutetur, certum fere portendit exitium. Sic HAENII *a)* figulo sub mortem sudor evasit viscidus; qui tamen, nisi frigidus simul sit, non semper est absolute lethalis: quippe quem BAIONI *b)* æthiops expertus nihilominus mortem effugit: at quo frigidior est sudor, eo exitium propius imminet, velut in BAIONI æthiope femina *c)*, tum Germana *d)*, ac milite *e)* manifesto accidit. Quodsi vero viscidus hic & frigidus sudor in roridum calidumque mutetur, salutare præbet omen, quemadmodum in FARRII *f)* nau-ta evenerat.

§. 88.

5to CONVULSIONES *clonicæ* vehementiores, sub quibus plerumque tetanici moriuntur, ut & STORCH *g)* & CHALMER *h)* & HUCK *i)* observarunt, & in
SCA-

a) Vid. §. 98. Hist. 152.
b) Vid. §. 86. Hist. 144.
c) Vid. §. 59. Hist. 121.
d) Vid. §. 47. Hist. 55.
e) Vid. §. 62. Hist. 131.
f) Vid. §. 124. Hist. 173.

g) Dritt. Medicin. Jahrgang 1723. Maj. Art. 3. n. 8. p. 290.
h) l. c. p. 93.
i) l. c.

SCAMANDRO *a)*, ægrisque Annalium Wratisl. *b)*, BINNINGERI *c)*, KUNDMANNI *d)*, SALTZMANNI *e)*, WAHRENDORFFII *f)*, & STÖRCKII *g)* accidit. Haud tamen semper id obtinet; ægra enim ECCLESII *h)* placide, ægra vero HAENII *i)* jam post convulsiones, exspirarunt. Porro non semper convulsiones clonicæ funesti sunt ominis, dum nimirum aut leviores sunt, aut in unam tantum partem sæviunt, velut in casibus BIERLINGII *k)*, BILFINGERI *l)*, SWIETENII *m)*, WATSONI *n)*, aut graves quidem ac totius sunt corporis, sed tempestive seu opio, seu mercurio, seu alii efficaci remedio cedunt, uti in ægris MONROI *o)*, DELAROCHII *p)*, CARTERIQUE *q)* evenerat: alioquin vero potissimum ad mortem ducunt, quod ægri ALBRECHTI *r)*, HAENII *s)*, MAT. de

Trnka de Tetano.

R

CILA-

a) Vid. §. 54. n. 2. H. 95.

b) Ibid. n. 1. Hist. 90.

c) Ibid. n. 3. Hist. 104.

d) Ibid. n. 1. Histor. 91.

e) Vid. §. 60. Hist. 123.

f) Vid. §. 55. Hist. 118.

g) Vid. §. 51. H. 81.

h) Vid. §. 47. Hist. 56.

i) Vid. §. 43. Hist. 49.

k) Vid. §. 3. B. n. 2.

Histor. 4.

l) Vid. §. 4. B. Hist. 7.

m) Vid. §. 50. d.) H. 69.

n) Vid. §. 115. Hist. 214.

o) Vid. §. 136. Hist. 192.

p) Ibid. Histor. 193.

q) Vid. §. 125. Hist. 176.

r) Vid. §. 54. n. 3. H. 103.

s) Vid. §. 43. Hist. 49.

CILANO *a)*, WEPFERI *b)*, & SCAMANDER *c)* exitu suo confirmarunt.

CAPUT III.

CRISES ET METASTASES TETANUM SOLVENTES.

§. 89.

Solvitur tetanus vel solis vitæ viribus per crisin aut metastasin, vel artis auxilio, quæ alias vitæ vires in crisi aut metastasi adjuvando, alias etiam citra ullam seu crisin seu metastasin tetanum varie tollit. De arte postea: nunc solius naturæ salutare conatus dispiciemus.

§. 90.

CRISES in tetanis locum habere negat CHALMER *d)*, sed a solis remediis morbi solutionem expectat. Verum quidem est, si, quæ de variis acutorum tetanorum periodis exempla attulimus *e)*, cura-

---

a) Vid. §. 54. n. 1. H. 89.

d) l. c. p. 94.

b) Vid. §. 39. Hist. 30.

e) Vid. §. 5.

c) Vid. §. 54 n. 2.

Hist. 95.

curatius expendantur, nullos certos hoc in morbo *dies criticos* repertum iri; nullum non diem pene ibi videre est, quo morbus vel non confecisset ægrum, vel non cessisset. Atque id ipsum morbis nervorum est universim commune. Interea non inficiandum est etiam, crises duplicis esse generis, alias, quæ materiam morbi, febris ope subactam, mutatam, seu, ut ajunt, coctam eliminant; atque hæ sunt, quæ statis diebus (quidquid aliis secus videatur) contingunt: alias vero, quæ vel materiam morbi seu crudam seu coctam, vel alium quemcunque humorem bonum e corpore exturbando morbos, citra ullam sæpe febrem, solvunt; atque hæ quocunque morbi die accidunt. Sic nymphomania nimis mensibus, intermittentes lochiorum fluxu, vertigo ptyalismo, cephalæa narium hæmorrhagia, vomitu, alvo, excretionem aquæ, puris, vermium per nares, quocunque tempore solvi sunt observatæ: idem in epilepsia & paralyfi est visum. Unde in tetano quoque utrumque locum habere potest: si enim febris illi supervenerit salutaris, crises certis diebus post coctionem evenire possunt, ita ut critici hi dies non tetani sed febris sint soboles: sin minus, evacuatio ejus, quod morbum vel produxit,

vel solvere potest, quocunque die conducet. Salutares id genus evacuationes in tetanis sunt

§. 91.

1mo HAEMORRHAGIAE. Virgini ECCLESII *a)* a suppressis ob mœrorem catameniis tetanum intermittentem passæ cum vice quadam post injectum catharticum enema sanguinis *Hij.* alvo intra biduum redditæ fuissent, ulteriorque fluxus enematis adstringentibus impediretur, illico recidivam est passa longe vehementiorem, quæ tandem pessima quæque ac mortem demum post se traxit. Contra vero hæmorrhoidum fluxus quam salutaris subinde fuerit, primum in GOCKELII *b)* ægro trisimum passæ, tum in COLLINI *c)* opisthotonico eventus docuit.

§. 92.

2do ABSCESSUS *faucium*, si tetanum maxillæ induxit, *ruptus* effuso pure plerumque eundem solvit, ut FORESTUS *d)*, ac HAENIUS *e)* testatum reliquere.

§. 93.

---

a) Vid. §. 47. Hist. 56.

d) Vid. §. 153. Hist. 217.

b) Vid. §. 54. n. 2. H. 98.

e) Vid. §. 159. Hist. 219.

c) Vid. §. 115. Hist. 162.

§. 93.

3to ALVUS *fluxa*, cum febre præfertim, tum ut signum spasmi remittentis, tum ut morbi causam evacuans, est salutaris; etenim COO *a)* teste „convulsiones derepente ortas febris solvit, ac alvi fluxus „: quod quanto cum fructu non raro ars imitetur, videbimus postea *b)*.

§. 94.

4to URINA vero in tetano critica illa plerumque est, quæ copiose redditur cum contento mucoso *c)*, semen genitale vel pituitam vitream dictam referente, de qua HIPPOCRATES *d)* „febres cum posteriorum partium distensione urinæ genitalis semen referentes solvunt „. Item *e)* „confert autem (in spasmo) & „urinæ vitreæ copiosus pertransitus, & „alvi fluxio, & somnus „. Licet alibi *f)* quamcunque urinam, quæ coctionem præsefert, si febris simul adsit, salutaria

R 3

luta-

---

a) Coac N. 358.

d) l. c. N. 362.

b) Vid. §. 106. sqq.

e) Ibid. N. 358.

c) Vid. HÄBN Rat. Med.

f) De rat. viâ. in morb.

P. 10. C. 4. §. 6. n. 16.

acut.

lutarem esse pronunciet, nimirum dum,
 „ nisi febris & somnus accesserit, &
 „ quæ consequuntur urinæ concoctæ,
 „ sudoresque judicatorii prodierint, mor-
 bum remediis oppugnari jubet. Pertinet
 Hist. 142. ne ad harum aliquam urina Patricii apud
 BENEDICTUM a) opisthotono ad 40
 diem usque graviter detenti, qui „ per
 „ urinam humore lacteo reddito levatus
 „ est, cui castoreum præcipuo fuit reme-
 „ dio „ ? fuitne genituræ aut pituitæ
 vitreæ similis? Sed mirum est demum,
 urinam arenulosam, quæ in aliis acutis
 morbis adeo lætam dat prognosin, sæpe
 in desperato etiam morbo, in HAENII b)
 figulo, etsi diu & copiose redderetur,
 spem fefellisse: num ob defectum quo-
 rundam criteriorum, quæ in eadem Cl.
 KLINKOSCH c) requirit?

§. 95.

5to SUDOR denique, at vix unquam
 citra febrem, calidus, non viscidus,
 non interruptus, morbum solvit, atque
 hæc frequentissima est crisis in tetano,
 qua

a) Anat. L. 5. C. 16.

b) Vid. §. 93. Hist. 152.

c) V. W. TICHY Diff. in-
 aug. de arenulis in le-
 tio 3. Pragæ 1774.

qua iudicati sunt ægri CORNACIS *a)*,
 PUTOLI *b)*, SAUVAGESII *c)*, S. H. d'
 AMBON *d)*, ZANETTII *e)*, &c. & chronicos
 emprosthotonos eadem plerumque iudica-
 ri vidit BAION *f)*. Quod si breviorē,
 quam par est, tempore, nec usque dum
 prorsus spasmus decedat, duret, notat irritum
 naturæ conatum, quemadmodum apud BA-
 ION *g)*: æthiops femina enixa est fœtum *Hist.* 150.
 mortuum unum, alterum vivum; hunc
 Cl. Auctor data opera indies sæpius ex-
 ploravit, indiciorum trismi ergo. Nocte
 7um diem præcedente tota ploravit,
 ubera respuit. Mane, etsi os secundum
 naturam patulum, totumque corpus esset
 flexibile, tamen ob trismi imminentis me-
 tum balnea aquæ tepidæ per 2.3.ve horas
 imperata, exemptusque æger postea toto
 corpore perfrictus oleo. Cumque deglu-
 titio non omnis intercepta esset, oleum
 amygd. cum syr. Diacod. omni trihorio
 quantum sumere infans posset, datum:
 injecta enemata emollientia. Nihilo ta-
 men secius die 10ma maxillæ coivere vix
 non in integrum, & truncum opisthoto-
 nos flexit: deglutitio facta difficillima.

R 4

Con-

a) Vid. §. 44. *Hist.* 52. *e)* Vid. §. 177. *Hist.* 166.

b) Vid. §. 130. *Hist.* 180. *f)* l. c. p. 506.

c) Vid. §. 49. A. b.) *H.* 62. *g)* l. c. p. 416.

d) Vid. §. 140. *Hist.* 197.

Continuata balnea & embrocationes oleosæ. Morbus ad 5um usque diem continenter crevit, tumque universum corpus convulsivi motus corripuere, post quos largissimus erumpens sudor spasmus toto corpore insigniter minuit: æger os facillime aperuit, ac sat commode deglutivit, quin tamen surgere valeret. Remediis prioribus additum lene diaphoreticum; sed incassum: mansit ita infans ad 8^{vam} diem, qua post novas convulsiones cum trismus tum opisthotonus reversus cum deglutitione prorsus intercepta ægrum ineunte die 9na jugulavit. Hinc recte COUS a) „ signa judicatoria (inquit), quæ nihil decernunt, partim mortem, partim difficilem morbi solutionem significant „.

§. 96.

METASTASES porro, ut ut raræ, observatæ nihilominus, eæque perinde aut beneficio febris, aut sine hac etiam. BRENDELIUS b) de tetanis recens natorum plerumque lethalibus differens „ ex pluribus (inquit) unum pusionem assertrix natura servavit, cum accessisset „ vehe-

a) Epidem. L. 2. Sect. 1. b) I. c. §. 5.
FOES. T. 2. fol. 999.

„ vehementior febris, subortis deinde
 „ per omne corpus ulcusculis scabiei in-
 „ star, & favis per faciem & caput „
 Superius *a)* autem tumore femorum cum
 copiosa urina subsequente, citra febrim,
 ut videtur, morbum judicatum retulimus
 e STORCHIO.

CAPUT IV.

FEBRIS TETANO SUPERVENIENS LE-
 THALIS NE, AN SALUTARIS?

§. 97.

Quoniam teste HIPPOCRATE *b)* „ con-
 „ vulsioni febrem advenire præ-
 „ stat, quam convulsionem febri „: nul-
 lum est dubium tetanum febri ut sym-
 ptoma supervenientem nunquam non
 esse formidabilem, & nisi vel exan-
 thema erumpens eum solvat, ut in RE-
 GENHERTZII *c)* juvene, ac VOGE-
 LII *d)* ægris, vel illo orto febris desinat,
 velut in ægro Varfaviensi *e)*, BILGUE-
 RIQUE *f)* contigit, & perinde in CAR-

R 5

DA-

---

a) Vid. §. 46. Hist. 54.

b) Sect. 2. Aphor. 26.

c) Vid. §. 51, Hist. 79.

d) Ibid. H. 76. 77. 78.

e) Vid. §. 130. Hist. 182.

f) Vid. §. 54. n. 3. H. 116.

DANI *a)* infante, ac viro KLAUNIGII *b)* accidisse videtur, plerumque lethalem, quod in exemplis variis videre est. Verum ubi tetano febris supervenit, quid ominis adfert? Reponit COUS *c)*: „ si distentio „ aut convulsio detineat, febrem super- „ venire bonum „. Imo alibi *d)* differtius etiam: „ si cui convulsione aut „ distensione nervorum detento febris „ successerit, morbum solvit „. Quod & alio loco *e)* repetit: „ convulsiones „ (inquiens) & nervorum distensiones „ succedens febris solvit „. Perindene autem est, cujuscujusmodi febris hæc fuerit? Haud quaquam, acutam esse vult HIPPOCRATES *f)* „ convulsionem (inquit ille) solvit febris succedens acuta, quæ prius non aderat, aut, si prius adfuit, ingravescens „.

§. 98.

At AURELIANUS *g)* juratus HIPPOCRATIS carptor febrim tetano supervenientem haud secius damnat, ac tetanum
media

a) Vid. §. 51. Histor. 72.

b) Ibid. Histor. 73.

c) De morbis L. 1. Foes.
T. 1. fol. 449.

d) Sect. 4. Aphor. 17.

e) Coac. N. 354.

f) Ibid. N. 358.

g) l. c. Cap. 6.

media in febre ortum. Nam „ si sine fe-
 „ bribus spasmus irruerit (inquit) ,
 „ facilius liberantur : febrem vero secun-
 „ dum HIPPOCRATEM in spasmum ve-
 „ nientem salutarem accipimus , spasmum
 „ autem in febrem perniciosum : quam-
 „ quam ejus excludant sententiam , di-
 „ centes , quia secundum ipsum febres
 „ corpora gravant , multo magis geni-
 „ nant incommodum , cum vehementi-
 „ bus doloribus. Laxat enim , inquiunt,
 „ tumorem naturalis ac mediocris fervor,
 „ febrium vero acer & contra naturam
 „ immodicus vexat. Quapropter ex mi-
 „ nutione eorum, quæ passionis sunt, spem
 „ futuræ sanitatis melius accipimus „.
 Interea ratiunculas hujus Afri non mo-
 raremur , nisi experientia quoque illi suf-
 fragaretur : numquid vinitor BINNINGE-
 RI *a)* , ubi 6ta die tetano lento , qua
 ipsa totus obriguit , febris continua super-
 venit , nihilominus die 7mo febris occu-
 buit ? Quid puerperæ opisthotonicæ FORE-
 STI *b)* febris 4to spasmi die vehemens
 oborta ad salutem profuit ? eadem die pau-
 cis post horis exspiravit. Periit quoque ,
 nihil opitulante febre , LUPINI *c)* ado-
 le-

a) Vid. §. 54. n. 3.
 Hist. 104.

b) l. c. Obs. 112.

c) Vid. §. 52. Hist. 83.

lescens tetano recto laborans: periit eodem malo correpta WAGNERI *a)* puella 9no morbi die, licet 4to supervenisset febris: periit 9no pariter die emprosthotonicus HAENII *b)*, quem aliquot ante diebus acuta febris invasit. Idem exitus erat 8vo trisimi die in ejusdem Cl. Viri femina *c)*, quam 4to die morbi febris prehendit. Addamus luculentissimum HAENII *d)* casum: „ Simon M. annos 30 „ natus, figulino labore victum quondam „ quæritans, colica Pictonum abeunte ac „ redeunte adeo misere conflictabatur, „ ut operi huic demum valediceret, & „ a triennio fornacum cæmentarium cœperit agere. Die 28va April. hujus „ anni frequentem ac molestem experiebatur oscitationem, vagumque sinistri „ maxillæ articuli dolorem. Die sequenti sacram peregrinationem cum uxore „ suscepturus in templo quodam Tetano „ correptus est. Venaque illico secta, „ ingressu difficiliore domum reversus est. „ Die 2da Maji, adeoque die 6 morbi, „ in nosocomio me inter pauperes convenit, cum maxillæ tetano, ejusdem- „ que

---

a) Vid. §. 61. Hist. 125.

b) Vid. §. 62. Hist. 133.

c) Vid. §. 43. Hist. 49.

d) Rat. Med. P. 10. C. 3.

§. 1.

„ que levioꝛe dolore, doꝛsi pꝛæteꝛea in-
„ choante rigiditate, ac deglutitione in-
„ commoda; pulſu interim magno, æ-
„ quali, parum febrili, alvo deficiente.
„ Suafi, clyſma illico injicerent, ſe-
„ carent in pede venam, cataplaſma ca-
„ lentis ſimi equini maxillæ, genis, tem-
„ poribusque obvolverent, & uteretur
„ emulſo camphorato paregorico. Die 3^{tia}
„ Maji, morbi 7ma, melius ſibi eſſe aje-
„ bat, nos vero id haud ita deprehende-
„ bamus. Suafi ipſi, in noſocomio ma-
„ neret; cum is ejus morbus non eſſet,
„ qui itum reditumque in noſocomium
„ admitteret. Manſit. Animus fuiſſet au-
„ ctioritate & exemplo doctiſſimi Viri
„ WATSON in Epist. ad Soc. Reg. Angl.
„ electrinas experiri virtutes; verum
„ morbi mutata facies aliud agendum juſ-
„ ſit, quinque electricitatis iſtibus tan-
„ tum adplicitis. Febris enim maxi-
„ ma finiente die 7ma ſe Tetano adjun-
„ xit, & poſt doꝛsi enormes dolores
„ Opisthotonos. Exinde uſque ad com-
„ pletos 20 morbi dies hominem hunc
„ ceu CIRCEs incantamenti in rigidam
„ ſtatuaſ mutatum vidimus, dolentem,
„ inquietum, ſequæ vel continuo agitan-
„ tem, vel ab aliis moveri, centies lecto
„ eximi, in eumque remitti flagitan-
„ tem.

tem. Frequentissime percipiebat primo in infimo ventre, deinde in ventre superiore, tandem in dorso, ceu unico de puncto, dolorem oriri, qui actutum corporis cum inferiorem tum superiorem partem in ligneam duritiem dolentissimo cum subsultu tenderet. Deglutitio toto illo tempore raro impossibilis, plerumque plus minus difficilis. Per omnem fere morbum pulsus plenus, vibrans fortiter, durus plerumque ac celer, post 12 libras sanguinis semper inflammatissimi in 8. V. S. detractas vix unquam moderatior. Alvus ipsi sæpe globulosa, ovillorum stercoreum instar, sæpius tamen pulmento similis. Venter quoque asseris instar durus, rigidus, & introtractus. Perque totam ægritudinem fere sudor, paucior, profusiorque, perpetuus, sub mortem viscidus. Urinæ nunquam respondentes aut inflammatoriiis morbis, aut spasmodicis; erant enim semper coloris aut flavi aut fusci, cum bono passim enæoremate, & plerumque cum arenulis sive in fundo, sive in pellicula supernatante, sive ad vitri latera, sive aliquando ubique. Arenula hæc haud quidem ab initio conspicua fuit, verum ubi 3. 4. 6. 10. & sub-

„ sub finem vitæ, ubi 20 & ultra horas
„ conquieverant urinæ, copiosior ac citi-
„ or die morbi 14ta, postmodum præ-
„ ter arenulam spiculas multas splendi-
„ dasque lotium gessit, cum levi hypo-
„ stasi, pridieque mortis urina, qua æ-
„ ger aut sola aut fecibus mista sese, le-
„ ctumque conspurcaverat, jam denuo
„ in vitrum iniecta arenas trihorio post
„ ostendere cœpit. In morbo toto so-
„ mnus paucus, isque a paregorico tan-
„ tum, sæpius tamen ne cum illo quidem.
„ Respiratio non valde mala, post 15.
„ diem autem admodum anhelosa, quan-
„ do simul subdelirium incepit, deinde
„ delirium, primum inconstans, deinde
„ perpetuum, furibundumque aliquando.
„ Sæpius etiam contigit, ut in delira-
„ mento anhelosius respirans, mox
„ blandius respiraret, si ipsi aut loque-
„ remur, aut aliquid ingerere tentare-
„ mus, ita ut phantasia terrifico occupari
„ objecto videretur, quod non sic, si
„ parum resipisceret. Convulsiones clo-
„ nicas seu alternantes passus nunquam
„ est, neque sub mortem, sed validum
„ universumque tendinum subsultum.
„ Horis 26. ante mortem oculi fixi, pu-
„ pillæ dilatatæ, & ne ad admotam
„ quidem candelam vel minimum se con-
„ tra-

„ trahentes. Calor a die 7mo, quo in
„ nosocomium venit, ad mortem usque
„ 101. 102. 103. grad. Remedia exter-
„ na internaue fere ea omnia fuere, quæ
„ mox in recensenda omnium seculorum
„ in hoc morbo medicina enarrabuntur.
„ Venam ipsi secuimus octies, sum-
„ ma semper urgente necessitate, & ul-
„ timo quidem 12mo morbi die, sangui-
„ ne semper inflammatissimo, semel ite-
„ rumque tanto jactus subsultu, ut non
„ venam, sed arteriam pertusam esse
„ quis suspicatus fuisset, qui ad arteriam
„ immediate venæ subiectam, impetuose-
„ que pulsantem non attendisset. Ulti-
„ mo morbi octiduo licet celer adhuc
„ esset, magnusque pulsus, cruorem ul-
„ tra emittere non ausus, reliquis artis
„ auxiliis usus sum. Aquæ frigida affun-
„ dendæ casus non exstabat, quoniam
„ nec valde carnosus erat, nec media
„ ætas, sed frigore varietateque Martio
„ similis Majus; quin nec casus erat, in
„ quo ipse, si adfuisset, HIPPOCRATES
„ frigidam affudisset. . . . Præterea au-
„ xiliis ad febrim generandam, prolici-
„ endumque sudorem, in febre perpetua,
„ perpetuoque sudore, opus non fuit. Ce-
„ terum Castoreum, Moschus, Campho-
„ ra, Opium, Oleum copiosum ore as-
„ sum-

„ sumtum , & in anum injectum. Fi-
 „ mus equinus , cataplasmata ex rebus
 „ emollientissimis , adjecta copia multa
 „ fl. Chamom. parata. Aqua calida forma
 „ balnei crurum integrorum , forma fo-
 „ mentorum ventri , dorso , collo , ma-
 „ xillis admota perpetuo. Potus subacidi,
 „ blandaque emulsa , vesicantia & epispa-
 „ stica. Peruviani Corticis vires in ner-
 „ vos explorandi tentamen , adhibita
 „ sunt. Obiit morbi completis 20.
 „ diebus. Totus fuit a morte rigidus ,
 „ etiam brachiis ; quæ tamen sola fere
 „ semper servaverant flexilitatem , non
 „ rigiditate cadaveris , sed inflexilitate
 „ omnino insuperabili. . . . Cumque
 „ 6ta a morte hora eadem rigiditas in-
 „ superabilis persisteret , cadaver in loco
 „ admodum frigido horas 48. servavimus.
 „ Tunc demum cadaver aperui. Rigor
 „ jam multo minor , nec eo multorum
 „ cadaverum superior , dorsum si excipi-
 „ as ; maxilla autem diduci sine plurima
 „ vi vectis non potuit „. Anatome ,
 „ quia fusior , in Auctore videri potest.

§. 99.

Funesti omnino fuere paulo ante nar-
 rati casus , & cor doctrinæ adversi. Ve-

rum enim vero sunt alii lætiores fortiti
 eventum, qui & lethalium illorum rationem
 in se contineant, & HIPPOCRATIS tue-
 antur experientiam, quales SWIETENII *a)*
 ac PUIOLI *b)* fuere, & sequens WE-
Hist. 153. BERI *c)*: „egenus 19. ann. phlegma-
 „ticus, sanæ faciei, plethoricus, & ro-
 „bustus futor . . . occupatus . . . in
 „Aprili cum horto confodiendo humido
 „altera hebdomade nonnunquam tensio-
 „nem rigiditatemque in pedum musculis
 „vesperi sentiebat, noctuque somno tam
 „profundo opprimebatur, ut parentes
 „omni mane de illo excitare deberent.
 „Aliquot diebus post . . . e quiete ma-
 „tutinali tempore suscitato digiti sine
 „dolore adeo incurvati erant, ut
 „ne maxima quidem vi extendi possent;
 „sed intra semi horam sua sponte sese
 „disjungentes mobilitatem rursus, &
 „sensibilitatem acquirerent, illeque de
 „labore adducto non detineretur. Præ-
 „terlapsis posthac aliquot diebus rigidi-
 „tatem tantam in dorso percipiebat, ut
 „se se in terram effossam, & dein
 „in lectum, quo doloribus pedum dor-
 „si-

a) Vid. §. 50. d.) *Hist.* 69.

b) Vid. §. 130. *H.* 180.

c) *Obser. Medic.* Fascic. 2.

n. 10. §. 10. p. 41.

sqq.

„ sique tensivis sæpius cruciabatur, pro-
 „ sternere cogeretur. Nocte inquiete
 „ peracta, altero mane vehementif-
 „ simis doloribus tensivis totum corpus
 „ occupantibus, prægressis, subito per
 „ horæ $\frac{1}{4}$ maxilla inferior ad superiorem
 „ firmissime adducitur, totumque corpus
 „ riget adeo, ut ligni instar sine motu
 „ sensationeque cum digitis incurvatis
 „ in lecto jaceret. Paroxysmo finito di-
 „ giti curvi manent, & insensiles, reli-
 „ quum autem corpus satis flexile est, æ-
 „ grotusque de vertigine, capitisque do-
 „ loribus conqueritur. Parentes his vi-
 „ sis attoniti statim ad Chirurgum con-
 „ fugiunt, qui venam in brachio pertun-
 „ dit, ☐que emeticum commendat.
 „ Dolor ad 3^{tiæ} diei vesperam per inter-
 „ valla auctus, & circa noctem, inque
 „ ista obrigescentiæ paroxysmus bis red-
 „ it. Quarto mane vocatus deglutitionem
 „ sanam, pulsum æqualem, plenum, ve-
 „ nas turgidas, faciem inflatam, rubram,
 „ linguam lentore obductam, tumidam,
 „ ideoque paululum immobilem, oculos
 „ tristes, respirationem sine anxietate li-
 „ beram, digitos etiam tunc contractos,
 „ reliquum corpus autem flexile, urinam-
 „ que sanorum similem inveni. Ve-
 „ rum enim vero quum in causarum hu-

„ jus affectus indagatione adhuc versarer,
„ cervicis totiusque corporis dolores ten-
„ sivi repente augebantur, ægrotus se se
„ in lecto circumvolvens, paulo post in
„ paroxysmum 19. minutor. incidebat,
„ & ligni instar in lecto porrectus jace-
„ bat. Totum corpus fuit rigidissimum,
„ immobile, & frigidum, digiti incur-
„ vati, facies pallida, oculi contenti, re-
„ spiratio parva, pulsus tam debilis, ut raro
„ tantum percipere possem, sensus plenarie
„ oppressi, excitatioque tum per volatilia,
„ tum per vellicationes non perficienda,
„ maxillæque a se invicem diduci nequive-
„ runt. Artus postea rursus mobiles, digitos
„ autem in pristino statu conspexi. Æ-
„ grotus sub ipso paroxysmo factorum
„ immemor erat, corpus naturalem acqui-
„ rebat calorem, Theæ potum sine im-
„ pedimento deglutiebat, doloresque ten-
„ sivi aliquantum remittebant. Pulsus
„ reperi plenum, æqualem, linguam
„ albam, tumidam, respirationem sanam.
„ Omnibus a me pensitatis, HOF-
„ MANNI mineralem liquorem cum CC.
„ Succin. rectificato præscripsi, Theæ-
„ que infusum, atque avenæ cremorem
„ largiter suadens, truncum laneis pan-
„ nis camphora obductis fricavi, brachi-
„ isque & furis vesicatoria applicui.

„ Po-

„ Pomeridianis inde horis fornicationis
„ sensu in totius corporis musculis, prurituque percepto, sæpius dormituri-
„ bat. Circa noctem vesicæ ex canthari-
„ dum emplastro sero limpido maxime re-
„ pletæ erant, & nocte fitis augebatur.
„ Quinto mane dolores multum remise-
„ rant, ægrotus de totius corporis dif-
„ fractione, & borborygmis conquereba-
„ tur, & pulsu naturali majori celeriorique
„ urinaque rubicunda observata, febrem
„ acutam levem suspicabar. Clyfma ideo
„ ex saponis aqua, quod flatus sedesque
„ duas removebat, & V. S. in brachio,
„ per quam sanguis purpureus effluebat,
„ commendavi, atque oxymel simplex
„ cum ceraforum aqua & camphorato
„ aceto (quod ex camphora cum sac-
„ charo trita, & in aceto vini destilla-
„ to digestionem paratur), hydromelque
„ cum avenæ cremore pro potu ordina-
„ vi. Circa vesperam digiti mobiliore
„ redditi tandem se se extendebant, tu-
„ midi autem & plane insensiles erant.
„ Dolores tensivi quotidie magis minue-
„ bantur, in urina nubecula, 7mo die
„ fundum petens, apparebat, sudatio le-
„ vis, somnus quietior, febris decre-
„ scens erat, decimoque secundo die ple-
„ narie evanescebat. Nunc aceti cam-

„ phorati loco spiritum antiscorbuticum
 „ DRAWIZZII mixturæ addidi, ulcera-
 „ tionibusque desiccatis balnea per 8 di-
 „ es ex saponis aqua calida, tandemque
 „ ex aqua frigida, & corticem Peruvia-
 „ num, aliquot septimanas utilia duxi.
 „ Quo facto sanitas in pristinum statum
 „ mutata est „. Cum adeo utriusque
 fati exempla suppetant, haud abs re erit
 investigandum, quasnam dotes febrem,
 ut solvendo tetano par sit, habere oporteat?
 Necesse omnino est, ut memora-
 ta febris 1mo) superveniat tetano, aut
 saltem cum illo occipiat, nec ille huic
 succedat: ita enim febris salutare vitæ
 molimen est ad spasmum stimulum materia-
 lem loco movendum, mutandum, eli-
 minandum, motusque nervorum sui ge-
 neris febrilibus motibus turbandos. Se-
 cus tetanus a febre ortus hujus deleteriam
 intensitatem tanquam illius effectus indi-
 cat. Porro 2do) Acuta sit oportet. Cum
 enim ipse quoque tetanus acutus sit mor-
 bus, non aliam utique, quam acutam
 febrem, quæ celeri crisi facta prius illum
 solvere, quam ipse vitam adimere, queat,
 ad solutionem ejus idoneam esse posse
 satis liquet. Verum tamen acuta hæc
 febris simul 3^{tio}) Moderata esto; ne alio-
 quin vis vitæ duplici succumbat hosti,
 quod

quod tetanus per se minatur, efficitque. Eapropter AVICENNA ephemeram esse debere voluit. Tum vero 4to) Crisim celerem ac perfectam, aut metastasin faciat; imo plures simul crises exigere videtur COUS *a*). Denique probabile est admodum, ad salutarem febris eventum plurimum facere, ut ne 5to) Tetanus a causa externa, v. g. vulnere, &c. sit profectus. Atque his intellectis, si ad funesta illa prius allata exempla advertamus animum, in plerisque illorum aliquas enumeratarum hic dotium defuisse reperiemus. Quæ cum ita sint, non potest nunc non liquere, quantum in discrimen adducantur ægri, queis ad solvendum tetanum Clinici medicamentis stimulantibus immoderatus exhibitis febrim conciliare intendunt: enimvero si vehemens illa fuerit, non salutem, sed interitum accerfet. Quis autem, recte percontante HAENIO *b*) „ febrim producturus, adeo „ arbiter rerum, versatusque in arte est, „ ut non plus febris generet, quam „ voluerit „?

S 4

CA-

a) De rat. viſt. in morb. acut.

b) Rat. Med. P. 10. C. 4. §. 6. n. 14.

CAPUT V.

RELIQUIAE TETANI.

§. 100.

Dum spasmus tetanicus viribus vitæ seu per se, seu remediorum efficacia ad-
jutis, superatus corpus ægroti dimittit,
plerumque accidit, ut sensibiles quosdam
effectus post suum discessum relinquat:
horum nonnulli a nondum satis pacatis
nervis proficiscuntur; alii vero a vi-
tio solidis partibus spasmæ aut diuturni-
tate aut magnitudine labefactatis inducto:
isti diuturniores plerumque sunt, illi mi-
nus diuturni. Ad nervos nondum satis
pacatos pertinent *sitis, tremor, rigor,*
&c. BILFINGERI *a)* juvenis, quotiescun-
que periodici tetani insultus terminabatur,
vehementem semper sitim cum siccitate
oris persensit. Pleurothotonicæ vero BOEN-
NECKENII *b)* puellæ finiente quolibet
paroxysmo cum crus tum brachium late-
ris affecti vehementer tremuit. Porro
in juvene DELAROCHII *c)*, ubi jam a teta-

a) Vid. §. 4. B. Hist. 7.*c)* Vid. §. 136. Hist. 193.*b)* Vid. §. 116. Hist. 164.

tetano eluctatus est, rigor aliquis etiamnum superfuit, sola mercuriali frictione iterata abolendus; & CLEPHANII *a)* murarius, etsi opii virtute a trismo liberatus, inter labores tamen a frigore sibi cavendum esse observavit: etenim si secus fecisset, levem maxillæ rigorem continuo experiebatur. Plerisque autem per aliquod a morbo tempus *debilitas* virium superest, veluti DELAROCHII *b)*, BILFINGERI *c)*, & MONROI *d)* ægris: CARTERI *e)* homo, ubi oleo cum nervinis usurpato a tetano convaluit, imbecillitatem partium prius affectarum etiam tum sustinuit. Nauta FARRII *f)* decedente spasmo adeo erat debilis, vix ut stare suis viribus, ne dum ambulare, quiret; ac tametsi opisthotoni reversiones desierint, ob varia tamen alia incommoda haud prius, quam medio Septembre, ita se se confirmatum sensit, ut ad labores aptus esset: quod idem MORGENSTERNII *g)* in puero accidit. Perinde in viro KLAUNIGII *h)* post quaslibet accessiones tanta aderat cum pulsu debili virium jactura, ut vix fari potue-

S 5

potue-

a) Vid. §. 124. Hist. 170.*e)* Vid. §. 125. Hist. 176.*b)* Vid. §. 136. H. 193.*f)* Vid. §. 124. Hist. 173.

§. 128. Hist. 179.

g) Vid. §. 117. Hist. 167.*c)* Vid. §. 4. B. Hist. 7.*h)* Vid. §. 51. Hist. 73.*d)* Vid. §. 136. Hist. 192.

potuerit. Ad solidorum autem labem e
tetani violentia caussatam *tumores* frigidi
sunt referendi, qualis FARRII *a)* nautæ
supra cristam ossis ilei a morbo restitit ad
plurima remedia contumax, donec fotu
& emplastro e cicuta & gummi ammonia-
co discussus est. Ita & MORGENSTER-
NII *b)* puero circa juncturas artuum, præ-
sertim inferiorum, obtusus quidam dolor
cum levi tumore superfuit, quem tonica
& nervina postea discusserunt.

COM-

---

a) Vid. §. 124. Hist. 173.   *b)* l. c. ad (g)

COMMENTARII

DE TETANO

P A R S II.

DE IIS, QUÆ AD CURATIONEM TETANI PERTINENT.

PROLEGOMENA.

SUMMA CURANDI TETANI CAPITA.

§. 101.

Medicinam facturi morbis Clinici id operam dant, ut indicans, indicationem, & indicata intelligant; est autem, inquit HAEN *a)* „*Indicans* „ omnibus idem, scilicet Tetanus. Eadem cunctis *Indicatio*; auferendus enim morbus est. *Indicata* vero multis eadem sunt, multis iterum diversa & opposita „. Quapropter cum sit

I. IN-

---

a) Rat. Med. P. 10. C. 4. §. 6.

I. INDICANS ipse tetanus rite cognitus *a)*, erit

II. INDICATIO

A. Tetani ablatio. Cum autem ille in nervis sit, oportet, ut horum

I. Sensus minuatur; quod fit, si iisdem

a.) Stupor inducitur, simulque

b.) Irritans res tollitur:

2. Motus inordinatus aboleatur, per

a.) Laxantia fibras,

b.) Spasmodum alibi excitatum,

c.) Pacantia nervorum turbas,

d.) Motum spasmis contrarium inducentia.

3. Effectus spasmum aucturi præpediantur, præsentēs tollantur, v. g. ischuria, tussis, alvus obstructa, dolor, &c.

B. Vitæ conservatio.

C. Recidivæ præcautio: quod fit, dum

I. Symptomata præsentia plane tolluntur,

2. Causæ morbi cognitæ vitantur,

3. Nervosum systema roboratur.

III. INDICATA vero cum talia sint, quorum jam unum pluribus indicationibus, jam plura uni explendæ, inserviant, singula pro dignitate in consequentibus capitibus seorsim expendenda venient; non omnia

---

a) Part. 1. Libr. 4. C. 3. §. 71. sqq.

omnia illa quidem , quæ theoriæ ductu ad id idonea esse videntur , sed quæ docente rerum usu proficua fuere observata. Enimvero cum promptius multa dici , quam usu successisse , experiamur toties , non est , cur plura , quam quæ profuere , in medium adferamus.

LIBER I.

DE ALIMENTIS AC REMEDIIS INTERNIS IN TETANO.

CAPUT I.

ALIMENTA.

§. 102.

Imo *Tempora nutriendi*. Primum morbi triduum , si vires admittant , sine cibo transigi suadet AURELIANUS *a)*; postea vero non nisi alternis diebus usque ad morbi declinationem cibo uti , ita ut reliquis diebus sola aqua calida , vel mulsum calidum remissionis tempore offeratur.

In-

---

a) l. c. Cap. 8.

In declinatione vero morbi quotidie cibum concedit. ARETAEUS *a)* contra negat ægrum inedia esse macerandum. Sed nihil hic certi statui potest: morbi vis, tenor, caussa, duratio, vires ægri, & appetentia hic omnia definient.

§. 103.

2do *Qualitas nutrimenti.* Istud ob spasmodicam tetani indolem emolliens & laxans, ob deglutitionem difficilem, orisque diductionem ac masticandi facultatem pene nullam fluidum, ac denique ob alvum adstrictam eidem facilitandæ idoneum, esse oportet, maxime dum in vigore est morbus: namque in declinatione valentior concedi cibus potest. In statu ARETAEUS *b)* commendat nullam spissam meraciorem, & ptisanæ cremorem cum melle, ista namque (ait) & ton-
 „ sillis comprimendo minimum dolorem
 „ inferunt, & gulæ deglutiendo lenia
 „ sunt, & facilia, & ad moliendam al-
 „ vum mollissima, & ad vires instauran-
 „ das valentissima. Similia AURELIANUS *c)* quoque danda censuit, cibum videlicet forbilem ac tenuem, ex alica
 vel

a) De morb. acut. curat.
 L. I. C. 6.

b) Ibidem.
c) l. c.

„ vel amylo, aut pane ex mulso, vel
„ pane infuccato ex eodem mulso: oportet enim . . . cibum ebibi potius (inquit), quam masticari „. In morbi autem declinatione „ quotidianis diebus „ humaniore cibo nutrimus, præcavescentes „ etiam nunc dura quæque, ac difficilis „ transvorationis dare mandenda, sed „ magis pulres offerentes, vel olera, vel „ cerebra, vel pisces teneros, & omne, „ quod facile accipi ac digeri potest „. Quæ eadem, sed brevius, monuit CELSUS a) „ diu (inquiens) vitandus cibus, quisquis mandendus est. Sorbitionibus utendum, itemque ovis forbilibus, aut a pullis mollibus jus ali- „ quod assumendum. Id si bene processerit, jamque ex toto recte se habere „ cervices videbuntur, incipiendum erit „ a pulicula, vel intrita bene madida. „ Celerius tamen etiam panis mandendus, quam vinum gustandum; siquidem hujus usus præcipue periculosus, „ ideoque in longius tempus differendus „ est „.

§. 104.

---

a) l. c. L. 4. C. 3.

§. 104.

3^{tio} *Vicæ nutriendi* porro imprimis hoc in morbo diligenter sunt vestigandæ, atque tum vel maxime, dum neque os constrictis arctissime maxillis admittit quidquam, neque, si recipiat etiam, fauces spasmo arctatæ transitum concedunt. Ubi solus trismus os aperiri vetat, deglutiendi facultate non prorsus adhuc sublata, tunc experiendum est, utrum vel digitis vel speculo oris lenis adhibita vis vim trismi aliquatenus superare queat; si cedat, per oris rictum æger fluidis nutrirî poterit: sin minus, videndum, num uspiam absens dens hiatus reliquerit; atque tunc per istum ope cannulæ alimenta commodè infundere in os licebit, id quod sapienter suis in ægris WEPFERUS *a)*, SWIETEN *b)*, STÖRCK *c)*, SCHMUCKER *d)*, ROSEN *e)*, aliique ante hos usurparunt, ut ex H. FABRICII ab AQUAPEND. *f)* verbis colligere est, dicentis: „ fuere, qui cibum liquidum porrexere „ veluti per infundibulum, posita fistulæ „ extre-

a) Vid. §. 5. B.n. 4. H. 13.

e) Vid § 45. Hist. 53.

b) Vid. §. 50. d.) Hist. 69.

f) De Chirurg. Operationib. fol. 32.

c) Vid. §. 149. Hist. 211.

d) Vid. §. 50. B. Hist. 65.

§. 163. Hist. 220.

„ extremitate intra os per locum, ubi
 „ aliquis dens deficit „. Quod si ne
 id quidem obtinet, tunc si aut maxilla
 inferior ultra superiorem procurrat, velut
 in SILVESTRI *a)* femina, vel hæc ultra
 illam, aut dentes rari inter latera rimu-
 las habeant, liquor inter buccas dentes-
 que immittendus erit, ibique continen-
 dus, donec paulatim inde oris cavum
 subiverit. Hæc methodus in ægris MA-
 CAULEY *b)*, CARTERI *c)*, WINSLO-
 WI *d)*, ac WHITII *e)* successerat. Ast
 ubi hæc quoque viæ defuerint, HIP-
 POCRATISne consilium sequendum? an
 evulso dente aliquo via alimentis aperien-
 da? Hocce ab nonnullis factitatum docet
 H. FABR. ab AQUAPENDENTE *f)* „ alii
 „ (inquiens) unum atque alterum den-
 „ tem dedita opera excussere „: verum
 præterquam quod id sine magna cum ægri
 vexatione tum rei difficultate suscipi ne-
 queat, simul crudelitatis plus, quam uti-
 litatis, habet, ut multis ostendere pos-
 sem: idcirco nulli ea in re auctor fue-
 rim. Quod ad HIPPOCRATEM, suavit

Trnka de Tetano. T ille

a) Vid. §. 164. H. 222. *d)* Vid. §. 54. n. 3. H. 108.

b) Vid. §. 124. Hist. 171. *e)* Vid. §. 164. Hist. 223.

c) Vid. §. 125. Hist. 176. *f)* l. c.

ille *a)* potum, si æger ore haurire nequeat, per nares infundi. Verum „ experimentum tentavit in se & compluribus aliis HAENIUS *b)*, sine successu. Patitur homo (inquit ille) utcunque, si os apertum est, & lingua obsequiosa; at vero quicumque nostrum simulato maxillæ tetano (sine quo experimentum nihil est) hanc per nares injectionem sive debilius sive fortius factam sustinuit, fere suffocabatur „. Multo ante HAENIUM quidem LITTRE *c)*, experimentis in se ipso, aliis, brutis, cadaveribusque cum hominum tum brutorum captis, reperit deglutitionem hac eadem COR methodo fieri posse, verum tamen liquidum infusum per nares non omne in pharyngem pervenire semper, sed haud raro accidere, ut pars illius facillime glottidem cum ingenti tussi subeat, parsque alia per os ac nares regurgitet. Sed quid non laboris ægro causabunt tussis ingens difficulter alioquin spiranti, & liquidum in os clausum regurgitans? Interea cum tanti intersit, posse per superiores vias seu alimentata

a) De intern. affectionib.

b) Rat. Med. P. 6. C. 4. §. 9.

c) Act. Sc. Acad. Paris.

A. 1713.

ta seu remedia ægris infundi, dedit operam LIBOUTON *a)*, ut quod in tentaminibus LITTRII & HAENII infusa per nares liquida suo in glottidem illapsu caussarunt incommodum, sicque methodum hanc reddiderunt inutilem, ipse invento tubo illud præpediret, per quem liquida naribus infusa, quin vel gutta in glottidem venire queat, pharyngi traderentur. Aptavit tubum figura sua flexuositati fossæ narium respondentem: descriptionem ejus Academiæ Reg. Chirurg. A. 1768. examinandam misit, ac vicia ejus exposita postea emendavit. Præluxisse autem hac in re LIBOUTONO videtur H. FABRICIUS ab AQUAP. *b)*, qui enumeratis variis methodis ægros, de quibus agimus, nutriendi, subjicit: „ vel tandem succurritur modo a me nuperrime
 „ excogitato, & est, ut per fistulam argenteam paulo recurvatam per nares in palatum liquidum cibum immittamus,
 „ & probus (uti opinor) est modus,
 „ præcipue si cannula agnino intestinulo obvolvatur; nisi forte eam secum affectat difficultatem, ne cibo e naribus cadente epiglottis in laryngem recur-
 T 2 „ vetur,

a) ROUX l. c. T. 34.
 p. 359. fqq.

b) l. c.

„ vetur, quam ob rem suffocationis pe-
 „ riculum immineret : quem modum
 „ (ut libere & ex animo dicam) non
 „ fui expertus. Nam si suffocationis pe-
 „ riculum aliquod imminere exploratum
 „ fuerit, hic modus abigendus erit; sin-
 „ secus, recipiendus, quod in sano ho-
 „ mine experiri licebit „. Cannulæ figu-
 ram in Tab. Auctoris 5ta videre est. Neque
 prætereundus est modus alter, quem idem
 hic Auctor memorat : „ forte etiam
 „ (ait) ægro succurri potest, liquido ci-
 „ bo per cannulam recurvam intra gingi-
 „ vas extremas positam immisso „. Sed
 vereor, ut per musculos tetano ibidem tu-
 midos rigidosque liceat. Quod si deni-
 que nulla hætenus allata methodus ægrum
 nutriendi locum inveniat, reliquum est,
 ut, quod H. FABR. ab AQUAPENDEN-
 TE a) quoque suadet, æger enemati-
 bus b) analepticiis, balneisque nutriatur.
 Et quoniam non alimenta solum, sed
 remedia etiam, ægro sunt propinanda,
 de his perinde, quæ de illis hic dicta
 sunt, accipienda erunt.

CA.

a) Ibidem.

b) Vid. §. 133. n. 3.

CAPUT II.

EMETICA ET CATHARTICA.

§. 105.

EMETICA utrum unquam in tetano locum habeant, merito dubitari potest. Damnat ea diserte AURELIANUS *a)*, „ PRAXAGORAS (inquiring) . . . vapor-
 „ rationibus utitur, & clystere, & vomitu. Quanta autem vexatio sit vomitus,
 „ arbitror superfluum dicere. Est enim
 „ etiam impossibilis usus ejus in his, qui
 „ neque ad transvorandum potum os
 „ aperire possunt „. Et fane si ingenti cum molestia vel sola nonnunquam sputa rejiciuntur, ut COUS *b)* notat, & ægrarum apud TIMAEUM *c)* MACAULEY *d)* ac SCHMUCKERUM *e)* historiæ confirmant, quid non molestiæ & anxietatis causabit saburræ torrens, e stomacho violente subverso in os subito compulsus ac dentium angustias promte penetrare non valens? Quid porro exhibitum emeticum

T 3

utili-

a) l. c. C. 8.*d)* Vid. §. 124. Hist. 171.*b)* Vid. §. 53. Hist. 84.*e)* Vid. §. 50. *b.)* Hist. 65.*c)* Vid. §. 50. *d.)* H. 66.

utilitatis levaminisve attulit in ægris seu HAENII *a)*, seu BARTHOLINI *b)*, seu aliorum? Unde in trismo neonatorum illa dum R. A. VOGEL *c)* utilia esse contendit, rationibus magis, quam exemplis, ad id adductus esse videtur. Non tamen emeticorum usus a tetani cura prorsus est excludendus, dum nimirum occasionalis morbi causa aut ventriculum aut duodenum infedit, & solo suo mechanico stimulo Tetanum induxit, quod vermibus præsertim est solenne; atque tum quantæ sit efficaciae subversio ventriculi, binæ verminosæ, quas DUFAU *d)* & BOENNECKEN *e)* viderunt, documento sunt.

§. 106.

CATHARTICA autem in debellando tetano longe majoris, quam emetica, sunt usus, tum quod plura sint, quæ exhibitionem illorum exposcant, tum etiam, quod ad tollendas materiales morbi causas natura sua videantur magis esse idonea. Indicant vero catharticorum in tetano usum sequentia:

§. 107.

a) Vid. §. 40. Hist. 33.

d) Vid. §. 41. Hist. 34.

b) Vid. §. 38. Hist. 25.

e) Vid. §. 41. Hist. 35.

c) Opusc. Medic. select.

N. 6. §. 7. p. 182.

§. 107.

Imo *Saburra* quæcunque in primis viis, sive causa morbi sit, sive accidens, v. g. a.) *Vermes* ventriculi aut intestinorum a), b.) *Crudititas* ex ingestis, aut venena b), c.) *Colluvies* humorum pravorum viscera naturalia obsidens, ex metastasi c), aut quacunque alia ratione ibi collecta. His in casibus cathartica sæpe numero fuisse salutaria docet historia Medica. L. CHALMER d) infantem neonatum, Hist. 154. spasmo maxillæ detentum, data potuncula e Rheo cum aliquot Moschi granis, ac pauxillo Ol. ☐ per deliq. nec non balneo calido, crebrisque enematis e decocto fl. Chamom. cum paucis sap. Castiliano, a morbo liberavit. STORCH e) refert Sartori 3. infantes jam paucis a nati- Hist. 155. vitate post diebus e tetano maxillæ periisse. Ubi uxor quartum peperit, mox pro meconio expellendo præscripsit Cl. Vir: R, ☿ Polychr. n. 3ß. Spec. Diajal. gr. v. M. pro 5. dof. Absumtis his ☿, dedit Spec. Diajal. MYNS. gr. vj. atque
T 4 sic

a) Vid. §. 41.

b) Vid. §§. 38. 39.

c) Vid. §. 40.

d) l. c. pag. 103.

e) Ersten Medicinischen Jahrgangs 1. Theil. Jul. 1721. Art. 30 n. 5. p. 169.

sic infanti vita est conservata. Alibi *a)* quoque vidimus tetanos a vermibus oriundos desisse, ut primum vermes cathartici fuere expulsi. In Annal b. Wratistaw. *Hist.* 156. *b)* juvenis vorax, quotiescunque loco frigidiusculo morabatur, identidem interdum obriguit cum sensuum abolitione: ut primum vero fornacis calore est recreatus, spasmus disparuit; reversus tamen ocyus in loco frigidulo. Usu diapnoicorum quidem evocato sudore malum cessit: verum ubi laborem ad machinam limbulariam resumfit, ventriculo ad eandem (ut in id genus labore usuvenit) continenter appresso, mox iterum revocatum est. Tandem exhibito cathartico evacuata copiosa saburra morbus non amplius rediit.

§. 108.

2do *Stasis acrimoniæ* circa nervos alicubi collectæ, unde actione purgantis revulsa, atque ad intestina derivata & expulsa morbum non raro solvit. SAU-
Hist. 157. VAGES *c)* „ vidit Aquis-Mortuis Majo
„ 1759. militem recens huc advenam,
„ qui

a) Vid. §. 41.*c)* l. c. Art. 3. n. 15.*b)* Tent. 22. A. 1722.

p. m. 20.

O&ob. Cl. 2. Art. 1.

§. 4. p. 380.

„ qui cum rori vespertino inassuetus se
 „ exposuisset, maxillæ inferioris muscu-
 „ los dolere, subtumere, rigescere sen-
 „ sit, cum ejus partis ad posteriora re-
 „ tractione, & immobilitate, ac clausu-
 „ ra, quæ per 5 vel 6 dies persevera-
 „ vit. Invitis tribus largis phlebotomi-
 „ is, fomentis anodynis, emollientibus,
 „ quibus sensim impugnatus morbus:
 „ cathartico cessavit „. Huc etiam for-
 „ te DODONAEI *a)* casus pertinet: „ me-
 „ mini (inquit ille) olim me cuidam *Hist. 158;*
 „ adesse, cui cum maximo dolore cervix
 „ rigida in nullam partem inflecti pote-
 „ rat. Huic primum fomentum adhibui-
 „ mus, deinde aurea dicta catapotia de-
 „ dimus, quæ summo cum labore devo-
 „ ravit. Subsequente autem ex his larga
 „ purgatione a dolore & nervorum ri-
 „ gore cito liberatus fuit „. Hujus per-
 „ inde loci esse videtur tetanus mulieris apud *Hist. 159:*
 FORESTUM *b)*, post 12 alvi dejectiones
 a binis catharticis secutas intra quatridu-
 um solutus.

---

a) Annot. in BENIVENTII *b)* l. c. Observ. 111.
 Cap. 103. de Abdit.

§. 109.

3to *Alvus obstructa*, tetano familiarissimum symptoma a). Observavit FARR b) morbum, quotiescunque alvus substitit, fieri deteriore, quam deinde seu enemate, seu leni cathartico motam evidens consecutum est levamen. Interea hocce in casu enemata cathartici sunt præferenda, nisi non satis alvum moveant, ut factum in casu FARRII; metus enim est, ne crebris cathartici radicetur morbus potius, quam solvatur. Atque huc respexisse HIPPOCRATES c) videtur, dicens „ alvum ne nimium, nisi glande, „ solvito, si ex longo tempore non de- „ jecerit „: ea enim est spasmodorum natura, ut quos lenes per principia factæ evacuationes non solvunt, crebriores dein exasperent, velut in SCAMANDRO accidisse notavit COUS d).

§. 110.

4to *Solutio morbi*, ut recidiva prævertatur, vel ut reliquæ morbi celerius dissipentur. Quod ad recidivam attinet „ cum

a) Vid. §. 32. b.)

b) Vid. §. 124. Hist. 173.

c) De rat. vict. in morb. acut.

d) Vid. §. 54. n. 2. H. 95.

„ cum intestina, inquit CHALMER *a*), indu-
 „ bie plurimum suis in functionibus inter-
 „ turbentur adeo, ut nulla alvi solutio
 „ expectari queat: idcirco aliquot post
 „ diebus, quam spasmus evanuit, con-
 „ suevi plerumque ex industria novo
 „ morbo a stimulo vel bilis, vel alius
 „ humoris intra intestina diu inclusi, &
 „ acris facti, rursus orituro occurrere.
 „ Hoc scopo datur solutio Mannæ, ☐
 „ regeneratus, cum pauxillo croci &
 „ aquæ theriacalis, omni hora parvis do-
 „ sibus, donec solvatur alvus; tum vero
 „ medicina seponi potest, plerumque
 „ enim prima dosis unam binasve deje-
 „ ctiones efficit. Cautâ hac medendi
 „ methodo nec vires ægri dejiciuntur,
 „ nec novus spasmus leni adeo diaphore-
 „ ticarum simul virium cathartico susci-
 „ tatur „. Reliquias vera morbi cathar-
 „ tico celerius aboleri docent observatis ab
 „ se casibus S. H. D' AMBON *b*), FARR *c*),
 „ HAZON *d*), MACAULEY *e*), aliique.

§. III.

a) I. c. pag. 101.

d) Vid. §. 148. Hist. 209.

b) Vid. §. 140. Hist. 197.

e) Vid. §. 124. Hist. 171.

c) Vid. §. 124. Hist. 173.

§. III.

Cautelæ tamen a cathartorum in tetano usu non omnes sunt removendæ, quarum præcipua esto, quocunque obveniente casu non alia, quam eccoprotica, esse exhibenda, ne acriorum drastorum stimulo spasmus tetanicus non tam infrigatur, quam confirmetur, augeaturve etiam, id quod jam HIPPOCRATES a) cavit, dum catharticis mitioribus illo adhuc ævo ignoratis, „ piper & veratrum „ nigrum ex jure gallinaceo pingui & „ calido „ dari jussit, ut sic nimiam utriusque remedii acrimoniam juris pinguedine obtunderet.

CAPUT III.

DIAPHORETICA ET DIURETICA.

§. II2.

Diaphoretica adversus Tetanum tum præsertim valent, cum aut 1mo) Metastasis cutanea, imprimis vero perspirabilis materiæ sudorisve, morbo præbuit occasionem, aut eundem 2do) Cachexia frigi-

---

a) De morbis L. 3.

frigida ac lenta produxit ; aut si 3^{tio})
Crisis morbi hac via, oborta moderata
febre, a natura intenditur. Clarum autem
est, hæc tria probe prius esse dispicienda,
priusquam ad usum diaphoreticorum trans-
eatur ; ne, si nulla harum conditionum
adsit, sudores symptomatici levantium in
locum eliciantur *a*). Sed etiam non ea-
dem ubique diaphoretica esse adhibenda
nemo non videt : in tertio præsertim ca-
su lenissimis utendum est, quæ non tam
specifico suo stimulo, quo acriora prædita
sunt, humores ad cutis spiracula urgent,
quam aquæ calidæ potius mole sub lecti
tepore eadem referant, partesque spasma
rigentes imbre sudoris calidi molliunt ac
relaxant. ARETAEUS *b*) quidem sudores
caveri, C. AURELIANUS *c*) vero abortos
continuo abstergi, jubent : sed hi de sym-
ptomaticis loquuntur, id quod posterior
disertis verbis innuit „ sudorem (inqui-
„ ens) ob pressuram ac turborem veni-
„ entem pannis calidis excipimus ; frige-
„ scit enim permanens, & consensu par-
„ tium passionem geminat „. Similem
perinde sudorem in opisthotono damnavit
COUS *d*) dicens : „ lethale est in poste-
„ rio-

---

a) Vid. §. 32. e.)

b) l. c.

c) l. c.

d) Coac. Prænot. N. 361.

riorum partium distentione sudare ,
 &c. At quam salutaria sint in metastasi
 cutanea, ad generatum inde tetanum pro-
 fligandum, diaphoretica, sequens HOECH-
 STETTERI a) observatio docebit.

Hist. 160. „ Puella 17 annor. inter sordes & squal-
 „ lores educata, in ipsa paupertate nata,
 „ quotidianis laboribus fatigata, cui la-
 „ cera vestis, & servitus apud tenuioris
 „ fortunæ homunculos, ubi frigere &
 „ esurire licuit plus quam fatis, venit in
 „ Febr. A. 1625. (qui squallidior Ja-
 „ nuario erat, cum ventis borealibus
 „ multis) in nosocomium. Huic totum
 „ corpus æqualiter tensum erat, rigebat
 „ spina, pedes extendebantur rigidi,
 „ difficilis brachiorum motus erat, quasi
 „ tota immobilis jacebat, cum dolore
 „ (qui in capite præcessit) membrorum,
 „ os nequivit diducere, muscoli maxillæ
 „ retrotendebantur, risus Sardonicus, de-
 „ glutitio difficilis, facies rubra, corpus
 „ non madidum, mens & loquela inte-
 „ gra. Tetanum indicavi. Hæc in no-
 „ socomium portata lectum non durum
 „ habuit, sed pro sua conditione mol-
 „ lem, domicilium seu hypocaustum igne
 „ calefactum. Cibus erat liquidus, suc-
 „ cus

---

a) *Observ. Medicar. Dec. 5. Cas. 5. p. 595. sqq.*

„ cus carnis elixatione elicitus, qui faci-
„ lis deglutiendo est, & ad vires instau-
„ randas valentissimus. Nucham, spi-
„ nam dorsi, & coxas oleis inunximus
„ liliorum alborum, lumbricorum, & de
„ piperibus mistis, ut ARETAEI præ-
„ ceptis insisterem, vitare conans omne
„ foetidum. Potionem calefacientem, di-
„ stentiones nervorum laxantem, ex de-
„ cocto ligni Gvajaci exhibui hoc modo:

„ R. Ligni Gvajaci tornati ℥j.

Corticis ejusdem ℥ij.

Visci Querni ℥vj.

Aqu. fontanæ ℥viii. coq. ad
casum medietatis; Colatu-
ra detur.

„ Sumsit mane ℥vj. sudavit optime. Eo-
„ dem decocto in potu ordinario usa
„ est quotidie ad mensem. ARETAEUS
„ quidem prohibet sudorem ab æstu do-
„ micilii conciliatum, cum morbus hic ad
„ syncopen declinet, & facile fiat reso-
„ lutio. At ex constipatione pororum
„ cutis, qua excrementa plurima in ca-
„ cochymico corpore retenta fuerunt, cum
„ hoc malum originem sumserit, resera-
„ tio pororum, & discussio humorum erat
„ necessaria, maxime cum talis potio ca-
„ lefaciat, corporis partes emolliat,
„ quæ ex sudore madidæ omnem noxam

„ evita-

„ evitarunt. Accessi ad hoc magnum
 „ medicamentum non cunctanter, cum
 „ alvum mollem fecissem monitore ARE-
 „ TAEIO. Elegi decoctum, ut calefa-
 „ cerem, & ut evacuarem, cum longe
 „ excellens frigus hujus vitii causa fue-
 „ rit, & hyems, quæ ferax horum vi-
 „ tiorum est, ansam dederit. . . . Pro-
 „ spicere tamen placuit & cerebro arci
 „ sensuum, & nervorum patrono, his
 „ aquis :

„ R. Aquæ still. Squammariaæ

— — Pœoniaæ

— — Tiliaæ

— — Lil. Convall. aa ʒj.

— — Epilept. LANGII ʒjss.

— — Hirundin. Picar. aa ʒj.

Theriac. ANDROM. veteris ʒjss.

Tabul. manus Christi perl. ʒvj. M.

„ Sumsit hanc aquam, a qua ob theria-
 „ cam mador. Cum jam deglutiret ali-
 „ quo modo melius, sic eam purgavi :

„ R. Brodii laxat. Cybebarum ʒjss.

Extr. Cnycopharmaci ʒjv.

Aqv. Card. Bened. q. s. f. Potio.

„ Sudore per octiduum sic promoto artus
 „ & membra flexibilia facta sunt, post
 „ mensem omnia consueta opera facie-
 „ bat. Caput roboratum erat tabulis :

„ R. Spe-

„ R. Specier. Diambrae 3j.

‡ Marchion. 3ij.

Sacch. alb. dissol. c.

Aq. still. Ceras. nigr. q. s. f. f.

Rotulæ.

„ Sana facta valedixit nobis „. Plura de diaphoreseos utilitate in balneorum a) usu videri possunt.

§. 113.

DIURETICA vero utrum adversus tetanum valeant aliquid, merito ambigas; HIPPOCRATES b) quidem ægris „ nisi „ febris & somnus accesserit, & . . . „ urinæ concoctæ, sudoresque judicatorii „ prodierint, . . . Modi radicem ex vino odorato tritam, & Daucum mane „ jejuno ante perfusionem „ propinari jussit: DIOCLES quoque apud AURELIANUM c) diuretica in tetano suasit: „ sed „ . . . mictoria (ait posterior) vesicam moventia omnes provocant nervos, qui „ tunc summo atque attento sensu habitantur „. Neque a quoquam novi tetanum diureticis fuisse percuratum.

Trnka de Tetano.

V

CA-

a) Vid. §. 139.

b) De rat. vict. in morb. acut.

c) l. c.

CAPUT IV.

CORTEX PERUVIANUS.

§. 114.

Cortex Peruvianus adversus Tetanum variis in casibus cum fructu usurpatur. Indicant illum

Imo *Vulnera, ulcera, contusiones.* &c. partium tendinosarum, nervosarumque facile tetanum post se trahentia, præcipue ibi gentium, ubi symptomaticus id genus Tetanus æque ac protopathicus est frequens, v. g. in Indiis, idque prophylaxeos causa. CH. BISSET *a)*, qui in Indiis Occident. maxillæ tetanum vulneribus capitis, amputationibus, fracturis, luxationibusque, maxime accedente jam gangræna, plerumque die 4to supervenientem sæpe vidit, & intra 4 dies lethalem, nihil ad eundem prævertendum expertus est efficacius decocto Cort. Peruv. copiose sumto, vulnerisque spleniis continuo affuso, pro fomentatione. Imo jam in præsentem a dictis causis malo remedi-

---

a) l. c.

medium hoc in clysinace usurpatum profuisse, inferius a) dicetur.

2do *Periodicus tetanus* e febrium intermittentium larvatarum profapia. Cujus rei illustre exemplum memoriæ prodidit Ill. noster L. B. de STÖRCK b) :

„ puer 9 annor. (ait) quotidie circa *Hist. 181.*
 „ 2^{dam} pomeridianam pessimis totius corporis convulsionibus excruciatum est, &
 „ hisce cessantibus tetanus universalis supervenit, qui autem post 8 circ. minuta sensim desit, & ægro rediit mens,
 „ & sequebatur largus sudor . . . Tentavi diversissima remedia in his convulsionibus decantata, & alias optimo
 „ cum effectu exhibita; verum in omnibus frustra fui, & æger intra 6 dies omnibus fere viribus orbatus est. Quare
 „ re tempore intercalari 3vj. extracti Corticis Peruviani in mistura præbui.
 „ Altero die nullæ convulsionem observatæ sunt; verum æger ea hora, qua paroxysmus debuisset reverti, fuit
 „ multo debilior, anxius, & faciei color sæpius mutabatur: post lenem autem
 „ sudorem æger dormivit, & melius habuit. Dedi dein adhuc per octiduum
 „ V 2 „ quoti-

a) Vid. S. 133. n. 3.
 Hist. 187.

b) Ann. Med. 2. p. 166.

„ quotidie ʒß extracti cort. Peruv. &
 „ quotidie ægri vires auctæ sunt, &
 „ nullum amplius convulsionis vestigium
 „ visum est. Post 6 menses vidi hunc
 „ puerum adhuc integre sanum, robu-
 „ stum, & ab omni convulsione immu-
 „ nem „.

3^{io} *Finis morbi*, ad robur solidis,
 ac præprimis nervis, spasmi vehementia
 labefactatis restaurandum.

CAPUT V.

ARNICAE FLORES.

§. 115.

Arnicae florum infuso H. I. COLLIN
 binis in ægris opisthotonum profligavit. Quorum prior a) „ murarius 35.
 „ circ. annos natus, 9na Junii A. 1770.
 „ ad nos (inquit) deferatur, a semi anno
 „ opisthotono affectus, & toto hoc tem-
 „ pore lecto affixus, immobilis, sat li-
 „ bero functionum naturalium usu gau-
 „ dens. Ante 3. annos eodem morbo
 „ per plures menses occupatus balneis
 Baden-

---

a) Observ. circa morb. acut. & chron. Part. 3.
 Cas. 1.

„ Badensibus, quæ hoc anno ipsi nullum
 „ levamen attulerunt, curatus fuerat. To-
 „ ta vita sua ante hunc morbum vix un-
 „ quam æger sæpe tempore pluvioso &
 „ frigido calci parandæ, & aliis in libe-
 „ ro aere perficiundis incubuit. Pulsus
 „ erat tremulus, formicans, & 28 pul-
 „ sationes intra horæ minutum cum mo-
 „ dica arteriæ tensione absolvit: respira-
 „ tio ob retractum caput, collum, &c.
 „ & incurvatam dorsi spinam, per inter-
 „ valla laboriosa, naturali tamen vix fre-
 „ quentior aut celerior: sitis multa. Da-
 „ tur ipsi Camphoræ ʒss per diem:

„ R. Gumm. Arab. ʒj. Solve in
 „ ∇ Fl. Tiliæ ʒiij. dein terendo
 „ admisce

Camphoræ ʒss

Syr. Capill. Vener. ʒj. M. S.
 „ quater de die ʒj.

„ Detur superpotando vasculum Emul-
 „ si vel Decocti. Hoc Medicamentum
 „ optime fert, & 12ma Junii arteria in-
 „ tra minutum tantum 72 vel 73 pul-
 „ sat, mollis est pulsus, liber, colla-
 „ psus, neque tremulus, neque formi-
 „ cans amplius. Calor ad sensum valde
 „ minutus: sitis disparuit. Subinde per
 „ horam 1. 2. ve, præcipue noctu, æ-
 „ qualiter sudat, & colli spinæque dorsi

„ dolores inde minui ipsi videntur. So-
 „ mnus hac nocte optimus, quo gavisus
 „ fuerit a semi anno. Camphoræ ʒj. quo-
 „ tidie absumit usque ad 22 Junii: ca-
 „ lor fuit toto hoc tempore minor; cu-
 „ tis mollis, perspirans; sudor nullus.
 „ & pulsus 8. 10. 12. pulsationibus mi-
 „ nus creber, liberior, magis dilatatus
 „ fuit, quam ante camphoræ usum. Cum
 „ autem, licet spinæ dorsi dolores remi-
 „ sissent, Opisthotonus maneret immu-
 „ tatus, aliam curandi viam inivi a). 22da
 „ Junii datur ipsi infusum

„ R. Flor. Arnicæ ʒij. infund. cum
 „ ∇^a ferv. q. s. per $\frac{1}{2}$ h. vase clau-
 „ so. Colat. ℥j. adde
 „ Syr. fl. Chamom. ʒj. M.

„ S. 4. vel 5. dosibus diei unius spatio absu-
 „ matur. 24ta in Epigastrio & utroque Hy-
 „ pochondrio & circa umbilicum dolores
 „ per 2. 3ve horæ minuta durantes, urentes,
 „ pungentes, subin cita lancinatione ab
 „ uno hypochondrio ad aliud decurren-
 „ tes, accedentes subinde Epigastrii &
 „ umbilici introtractione, incipit pati.
 „ Circa meridiem sensum magna vi inje-
 „ cti liquidi citissime a vertebriis colli se-
 „ cundum spinam dorsi ad os sacrum usq;
 „ que cum sat magno totius corporis con-
 „ cussu

a) Obs. circa morb. acut. & chron. P. 4. C. 4. Cas. 3.

„ cussu decurrentis subito percipit, post
 „ quem collum, licet cum aliqua diffi-
 „ cultate, in omnem partem vertit, &
 „ corporis truncum paulisper movet: uri-
 „ na rubra est, & quantitate liquida as-
 „ sumpta multum superat: alvus aquosa
 „ quater, quinquies, in die dejicitur. Da-
 „ tur vespere paregoricum, quod noctem
 „ tranquillam reddit. 25ta eundem ac he-
 „ ri concussum semel passus est; mino-
 „ res sunt dolores; rarius retrahuntur
 „ epigastrium & umbilicus. Vespere da-
 „ tur iterum paregoricum. 26ta truncum
 „ corporis in anteriora, vi aliqua adhibi-
 „ ta, curvat. Eodem modo circa 10^{am}
 „ matutinam concutitur corpus, ac die-
 „ bus præcedentibus; urina copiosa ex-
 „ cernitur: alvi dejectiones cum tenesmo
 „ sexies, septies, in die habet; inci-
 „ piunt externe tumere hæmorrhoides;
 „ respiratio est bona; pulsus liber, mol-
 „ lis, dilatatus, inæqualis, leniter feбри-
 „ lis. 28va Junii dolores colicos patitur:
 „ alvus est torminosa, æque frequens ac
 „ ante, pultacea, muco mixta; hæmor-
 „ rhoides magis tument, dolent; urina
 „ colore sæpe varians pergit frequenter &
 „ copiose excerni; pulsus est sat plenus,
 „ fortis, magis febrilis. Applicantur hæ-
 „ morrhoidibus sanguisugæ, quæ mul-

„ tum sanguinis educunt. Præter infu-
 „ sum (fl. Arnicæ) datur decoctum rad.
 „ Salab cum Diacodio. 29na dolores o-
 „ mnes cessarunt ; pulsus est collapsus,
 „ minus febrilis ; alvus minus frequens.
 „ 30ma baculo adjutus per cubiculum len-
 „ te aliquoties deambulat : corpus majori
 „ cum facilitate & erectum tenet & an-
 „ trorsum curvat. Datur infusum e fl.
 „ Arnicæ ℥iij. paratum, & continuatur
 „ usus decocti Salab. Per triduum sensus
 „ formicarum secundum totam dorsi spi-
 „ nam, ab hac per utrumque hypo-
 „ chondrium secundum costas spurias ver-
 „ fus epigastrium decurrentium per 1.
 „ 2.ve horæ minuta durans, sæpe repe-
 „ tens auctam medicamenti dosin sequi-
 „ tur. Opisthotoni reliquæ penitus au-
 „ feruntur, & æger libere absque baculo
 „ incedit. Verum incipit iterum alvus
 „ liquida, torminosa, frequentior fieri,
 „ tussitat æger, & pectoris dolores sub
 „ tussi conqueritur. Abstinet a flor. Ar-
 „ nicæ, & utitur medicamentis demulcen-
 „ tibus, refrigerantibus, quibus brevi
 „ omnes turbæ sedantur, & æger per-
 „ fecte curatus, sub finem Julii ad labo-
 „ res redit „ Altera a) „ puella
 „ 14 an-

Hist. 163.

a) Ibid, Part. 4. C. 4. Cas. 6.

„ 14 annos nata, procera, sanguinei
„ temperamenti, a pueritia circa collum
„ erumpenti & linteis fumo olibani im-
„ prægnatis, calide applicatis, post 4.
„ aut 5. dies disparenti Erysipelati fre-
„ quenter obnoxia, 5ta April. A. 1772.
„ illo iterum affecta est, & more solito
„ tractatum cito integre disparuit. Puel-
„ la spasmō cynico a) correpta est, quo non
„ obstante domesticos labores, iusculis
„ inter dentes immissis se sustentans, per-
„ egit, donec 15ta Aprilis frigida tem-
„ pestate pavimenta domus lavans spasmō
„ cynico junctus fuerit Opisthotonus.
„ Domi jacenti varia absque effectu usque
„ ad 20^{am} Aprilis, qua ad nos delata
„ est, applicata fuerunt. Dorsi spina
„ valde incurvata; caput retrotractum,
„ immobile; omnia membra extensa in-
„ star ligni rigent. Musculi abdominis
„ & totius trunci rigidissimi. In somno
„ maxillæ parum diducuntur, & inter il-
„ las apex linguæ extruditur, quam evi-
„ gilans difficulter in os reducit, & mor-
„ su jam aliquoties læsit. Vi adhibita
„ maxillæ parum a se diduci possunt, ut
„ rima habeatur ad liquida in os infun-
„ denda, quæ cum difficultate deglutit.

V 5

Alvus

a) Videtur Cl. Vir trismum intelligere, qui a spasmō cynico est diversus ut §. 20. c.) dictum est.

„ Alvus est tarda, urina sæpe effluit, dif-
 „ ficile spirat; pulsus vix febrilis, inæ-
 „ qualis, irregularis, sat plenus, absque
 „ duritie. Vena educitur sanguis bonæ
 „ notæ. Enema emolliens adhuc prima
 „ die bis injicitur, quod nihil fere edu-
 „ cit. Applicantur 5. vesicantia, & præ-
 „ scribitur: R. Flor. Arnicæ ʒss. inf.
 „ ut prius. Colat. ℥j. adde. syr. fl. Cha-
 „ mom. ʒjss. M. S. diei unius spatio ab-
 „ sumat. Quatuor primis diebus, qui-
 „ bus hoc medicamento usa est, nulla in
 „ melius mutatio observata fuit; 5ta vero
 „ die nulla externa vi adhibita maxillas
 „ satis diducere potuit, ut medicamen-
 „ tum & cibos commodius sumeret, &
 „ facile deglutiret. Stertor tamen sat
 „ magnus per aliquot minuta durans as-
 „ sumpta sequitur. 26ta Aprilis caput mi-
 „ nus retractum jam parum ad latera
 „ movet; minus inflexa est dorsi spina,
 „ artus minus rigidi; alvi & urinæ ex-
 „ cretiones naturales; sudor frequens,
 „ sat copiosus, per totum corpus æqua-
 „ lis; pulsus est liberior, sat æqualis; re-
 „ spiratio faciliior, somnus autem huc us-
 „ que parcus, inquietus. 1ma Maji solu-
 „ tus est musculorum dorsi spasmus,
 „ spina dorsi naturalem directionem ha-
 „ bet; caput erectum ad latera facile

„ mo-

„ mover, cum aliqua difficultate antea
 „ curvat. Superest adhuc in masseteri-
 „ bus aliqua rigiditas. Omnes artus in
 „ lecto jacens sat facile movet. Musculi
 „ abdominis sunt adhuc valde tensi. 8va
 „ Maji liberi sunt colli musculi; masse-
 „ teres adhuc aliquid spasmodici habent,
 „ & rigiditas musculorum abdominis im-
 „ mutata permanet. Cessavit stertor as-
 „ sumptorum deglutitionem sequens. Per-
 „ git ægra eadem medicamenti dosi uti,
 „ & toti abdomini cataplasmata emolli-
 „ entia diu noctuque applicantur. Hac
 „ methodo sensim ita ad statum natura-
 „ lem reductum est abdomen, ut 20ma
 „ Maji nulla amplius tensio adfuerit, &
 „ ægra sola se in lecto erigere, sedere,
 „ inceperit. Os perfecte aperire non
 „ dum valebat, neque pedibus insistere;
 „ brachiis autem jam a 10 diebus libere
 „ utitur, & sola comedit. Noctu opti-
 „ me dormit. 5ta Junii pedibus sat fir-
 „ miter insistit, & parum sustentata in-
 „ cipit deambulare. Utitur eadem me-
 „ dicamenti dosi usque ad finem Junii,
 „ quo tempore masseteres naturalem mo-
 „ bilitatem acquisivere, & toti corpori
 „ motus libertas reddita est. Missum fit
 „ medicamentum, & puella per aliquot
 „ se-

„ septimanas adhuc in nosocomio fer-
 „ vatur , ut bona diæta vires firmen-
 „ tur. Dein optime valens & robusta
 „ dimittitur „.

CAPUT VI.

PHOSPHORUS URINAE.

§. 116.

MARCELLUS *a)* asseverat „ sum-
 „ mum esse & probatum remedium teta-
 „ nicis , opisthotonicis , emprosthotonicis,
 „ & arthriticis lotium caprinum cum aqua
 „ mistum , & jejunis potui datum „. Mul-
 tis vero hodie sordida hujusmodi pharma-
 ca non inutilia modo , sed ridicula etiam ,
 & amarissimis quibusque sarcasmis non
 indigna esse visa sunt , ut queis plus im-
 peritia ac superstitio vulgi fidei , quam
 virium natura impertita sit. Sed num
 nobilioris stemmatis , mitiorque censura
 digna sunt , quæ ex iisdem his sordibus
 loripes Vulcanus extricavit ? Salia puto ,
 phosphorum , &c. Quæ quia excrementi
 no-

---

a) V. FOREST. l. c. Schol. ad observ. 113.

nomen amiserere, efficaciora arbitramur! Phosphorum urinæ in Pleurothotono, post plurima alia irrita, BOENNECKEN senior *a)* salutarem observavit. Suscepit ille A. 1758. *Hist. 164.* d. 23ta Febr. curandam puellam undeviginti annos natam, carnosam, plethoricam, facie rosea, & nisi quod spasmodicum insultum indies aliquoties pateretur, cetera sano corporis habitu præditam, cui vires quoque respondebant. Præter variolas, quas infans passa est, morbum novit nullum, & a 12. annis ancillam egit. Menses anno ab hinc primos experta, inde qualibet 3ta hebdomade eosdem habuit, parcos tamen potius quam largos, ac paucis ab hinc diebus pene nullos. Inde a triennio quater V. S. celebravit. Ante annum cum crus tum brachium lateris dextri lassitudo invasit, & gravitas, ut quodammodo stuperent, quarum frequentiore recursum V. S. ad tempus profligabat; cumque aliquot post hebdomadis denuo repeterent, eodem rursus auxilio depellebantur. Hieme anni 1758 lassitudo stuporque artuum iterum reverterunt, haud ita quidem crebro per diem, quamdiu serviebat in ædibus, ubi plus in frigore, quam hypocausto, versaba-

---

a) Fränk. Samml. 6. Band. 31. St. 3. Art. p. 21. sqq.

batur: at posteaquam a 2da Febr. novis se addixit servitiis, ubi ipsi plus in calido hypocausto morandum erat, morbus ejus usque adeo increvit, ut in vehementissimum spasmus, eademque vel die vel nocte quinquies, sexies, sæpiusve repentem, degenerarit, quem 23^{tia} Febr. decies hunc in modum est perpeffa: lævi lateris tum brachium tum crus prehendebat formicatio, totumque corporis latus a capite ad calcem obstupescebat. Tum brachium in sublime levabatur, antibrachio cum extrema manu versus pectus curvato, polliceque intra digitos in pugnum collectos inserto, adeo, ut nemo vel curvato brachio extendendo, vel digitis explicandis par fuerit. Femur ac pes ejusdem lateris lævi eodem tempore vehementer extensus obriguit, ac pes introrsum curvatus est. Musculi faciei eodem in latere retro trahebantur adeo, ut os curvum, & oculus lævus exiguus, fierent. Tanti simul adfuere dolores, ut ægra gerneret, imo sæpe vociferaretur. Si paroxysmi tempore quidquam vel manu tenebat, vel brachio gestabat, principio lassitudinis perceptæ illud dimittere, aut prius jam seponere coge batur. Stare tunc operose quidem, ac nonnisi curvato in latus corpore, poterat, considerare

dere tamen non poterat. Insultus duratio tempus Dominicæ Orationis semel iterumve recitandæ haud excessit, cujus in fine tam crus quam brachium vehementer tremuit: de nulla autem singulari lassitudine querebatur. Pulsus præsentē spasmō parvus erat, celerque, cum magno faciei rubore, postea tardior pleniorque, ac paucis post minutis ordinatus. Mentem spasmus haud læsit, neque loquelam sustulit, nisi quod ob distortum os minus distincta esset. Redituram accessionem ægra bihorio fere ante præsensit. In somno, si quieta jaceret, non invadebat, in artubus tamen molimina ejusdem percipiebantur, continuoque aderat, si vel in latus sese puella converterat. Cetera cum cibi tum potus appetentia vigebat. Curatio morbi in primarum viarum saburra abstergenda, catameniis promovendis, spasmisque sistendis versabatur. Datum 23ta Febr. catharticum; postero tamen die spasmus septies repetiit. Hinc 25ta die præscriptum:

℞. Essent. Castor.

—— Asæ foet.

Liq. C.C. Succin. aa ʒjss.

℞. Θ * vin. ʒss. M. S. mane &
a meridie gtt. 35. ex aqua.

Ante

Ante somnum dabatur ☿ unus e sequen-
tibus: ℞. ☿ epilept. nigr.

☿ milleped.

Borac. Ven.

Sacch. myrrhat. aa ℥ ij.

Croc. Or. gr. viij. M. f. ☿
div. in p. viij. æqu.

At menses inde nihil moti, spasmodicus-
que insultus indies potius frequentior fa-
ctus, ut nonnullis nycthemeris ad 24.
vel 25. vices redierit. Quamobrem æ-
græ in ptochotrophium receptæ a 26ta
Febr. ad 10^{am} Martii bis adhuc dato
cachartico, & vena in pede secta, die
6ta Martii exhibitum electuarium:

℞. ☿ Visci querc. ℥ ss.

Cons. fl. Pæon. ℥ iij.

Syr. fl. Pæon q. s. M. f. Elect. S. ter
de die magnit. Castaneæ.

Morbo non remittente placuit Phospho-
rum experiri. Datum itaque 11ma Martii

℞. Phosphor. gr. iij. involv. in

Conserv. Rosar. ℥ j. M. f. bolus,
ante somnum sumendus.

Postero die ægra retulit, vim remedii,
mox ut sumtum est, omnes celeriter per
artus ivisse; insultum tamen prægressa no-
cte rediisse quinquies, hodie vero decies
quinquies. Iterato sub noctem remedio
insultus rarior, imo si se valide non mo-

veret

veret ægra, nullus: dolores etiam insigniter imminuti. Die 13ta ante somnum sumtis Phosphori gr. jv. ægra penitus convaleuit; nihilominus repetitum 15ta die eadem dosi remedium. Absumtis ita Phosphori gr. xviii. postea ut & nervi robur recuperarent, & reliquæ materiæ morbosæ, siqua superesset, eliminarentur penitus, die 16ta Martii exhibitus bolus e Camph. gr. v. ☉ depur. 3ß. Conf. Rosar. gr. xv. ante noctem sumendus: unde placide dormiit, ac postero die mire levatam vegetamque se sensit. Bolus ad vesperam iteratus. Et cum porro pulsus neque inordinatorum motuum, neque sanguinis rarefacti indicia daret, 18va Martii & sequentis quatruidi vespere data Camph. gr. v. cum Sacch. Rosar. gr. xv. Postea menses debito tempore affatimque citra ullum incommodum eruperunt, sicque medicationi fine imposito ægra constanti postea sanitate fruebatur.

CAPUT VII.

MOSCHUS.

§. 117.

Moschi quanta sit in tetano curando efficacia, pluribus constat historiis. ZA-

Hist. 165. NETTI *a)* meminit pistoris 40. annor. qui nudis pedibus ambulans fragmento ligni laricei apicem pollicis induit cum insigni totius pedis dolore. Incisione facta eductum ligni fragmentum, digestum octiduo vulnus, & ad cicatricem fere perductum. Die 10ma deglutitio ardua, horror febrilis cum vigilia, nervorum subfultus, dorsi rigor, ut inflecti non posset. Præmissis consuetis, exhibita Moschi gr. viij. cum ꝯ Marchi. 3ß. in Aq. fl. Pæon. & Papav. errat. bis de die morbum intra mensem sustulere. Perinde *b)* virgo 20 annor. a dolio in dorsum impulsio humi strata, ac circa 11^{am} dorsi vertebam leviter læsa est: loco graviter dolenti emplastrum anodynum resolvens impositum. Noctes molestæ. Postridie dolor faucium cum anorexia

a) Nov. Act. Nat. Cur.
Tom. 5. Obs. 40.
p. 148.

b) Ibidem pag. 147.

xia accessit : orta febris, difficilis maxillarum apertio, 5^{to}que die accedentibus validissimis per intervalla totius corporis concussionibus cum insolita cervicis rigiditate manifestus increbuit tetanus. Injunctum enema emolliens, vena bis tusa, datum catharticum, & postea MR^a analeptico - antispasmodica. Ab his cum morbus sæpe remitteret, rursusque per vices exacerbaretur, ac pulsus valens plenusque esset, V. S. in pede facta, datum mollissimum decoctum copiose bibendum, tum omni trihorio cochlear sequentis remedii:

Rx. Sacch. Canariensis ℥jss.

Moschi ℥ss. ter. in mort. dein adde

Diacodii solidi ℥ij.

Aq. fl. Til.

— Chamæm. vulg. aa. ℥v. M.

Ex hujus usu ægra intra octiduum ita profecit in melius, ut oborto sudore levante spasmus sensim remitterent, os melius duceretur, deglutitio fieret expeditior, & febris quoque minueretur. Denique continuato ultra mensem remedio, plus minus usurpato, præter enemata, ubi opus erat, interposita cathartica, aliaque pro re nata remedia, cum debito vitæ regimine, omnia sensim symptomata conquieverunt, reversoque somno & appeten-

Hist. 167. tia ægra pristinam recuperavit valetudinem. Apud F. S. MORGENSTERN *a)* puer 12. annor. e sanis parentibus natus, sanus ipse quoque, primum cephalalgia ac spasmis circa genua per dies aliquot tentatus, dein quotidiana febre ad 5^{am} pomeridianam repente correptus, nec somno tamen, nec appetitu, ubi illa dimisit, caruit, nec alvo. Sed postea hora stata loco febris convulsio venit cum sensuum abolitione, anxioque & suspiriosa respiratione, ad mediam usque noctem affligens: postea puer sui compos somnum cepit. Postero die insultus bihorio anticipavit, sed jam remittens, jam repens, ad mediam usque noctem, tandem rursus desuit. Die 3^{tio} tres insultus aderant, unus hora 11ma meridiei horam durans, alter hora 2da a meridie, tertius 11ma noctis gravissimus cum oculorum gyris, capitique retrotractione, per trihorium mortem minabatur. Finito illo somnus obrepfit, e quo puer expergestus, præter improvisos quosdam pavores, commode habuit. Causa febris præter largum prægressum cibum nulla innouit. Cur autem in convulsiones abivisset, nihil

---

a) Ibidem Tom. 3. Obs. 74.

nihil nisi animi affectus, nempe studium, quod averfabatur, metu poenæ cum fastidio diuturno cultum, occurrebant. Idcirco data salia digestiva cum nervinis antispasmodicis intermissionis temporibus. Alvus clysinatibus, eccoproticisque mota. Sed morbus ad 14. diem usque idem. Ad-dita amara, roborantia, incidentia, vesicantiaque utrique pedi admota: verum & hæc incassum; nam a die 25ta indies fere novum spasmodorum genus apparuit: linguam per aliquot dies immobilem spasmus tenuit usque adeo, ut neque sub insultu, neque postea æger articulate loqui posset, idem mox oculos clausit, mox labia oris, mox os in utrumque traxit latus, mox aliquamdiu illud apertum tenuit, mox mandibulam convulsit: interdum linguam ex ore propulit. Tandem & emprosthotonus & opisthotonus accessit. Alio tempore brachia diu extenta servavit, alio pedes porrecti obriguere; interdum vero e lecto subito surrectus pyramidis instar immotus stetit. Cum adversus hæc mala plurima incassum data essent, tandem bis terve per diem sub remissione pulveres antispasmodici cum Moschi gr. iij. pro dosi quotidie exhibiti morbum sensim in integrum profligarunt, puerque post octo hebdomades a convul-

sionibus liberatus est. Sed impotentia ambulandi cum vitæ debilitate superfuit, nec non circa juncturas artuum, præsertim inferiorum, obtusus quidam dolor cum levi tumore: quæ balneis ex herbis nervinis ac tonicis, similique juncturarum litu, etiam sublata sunt. ACKER-

Hist. 168. MANN *a)* quoque infantem 6 hebdomadam, datis omni trihorio moschi gr. x. cum saccharo remixtis ex aqua cinnamomi sine vino, a gravissimis nervorum distentionibus liberavit. Utrum vero HUCKII *b)* in ægro utilitatis aliquid moschus attulerit, siquidem cum summis opii præbiis sit exhibitus, affirmari nequit. Certe non ubique in tetano perinde felicem esse moschi usum cum FARR *c)* tum CLEPHANE *d)* observarunt.

CA.

---

a) l. c. Sect. 2. §. 18. p. 47.

c) Ibid. *Hist.* 173.

b) Vid. §. 124. H. 172.

d) Ibid. *Histor.* 170.

CAPUT VIII.

CASTOREUM.

§. 118.

Castoreum ab omni pene ævo adversus tetanum laudem tulit. ARETAEUS *a)* illud ad pondus obolorum iij. cum mulla bibi assiduo jussit, quod si deglutiri nequiret, in anum cum oleo infundi voluit: imo ulceri inspergi, naresque illo perungi svasit. Multum quoque ei detulit MARCELLUS *b)*: plurimum BENE-DICTI *c)* ægro profuit. H. SCHULZE *d)*
 „ novit exemplum viri procerae staturæ, *Hist.* 169.
 „ & tanquam quadrati, robusti, & ce-
 „ tera non certe in umbra molliter edu-
 „ cati. Hic cum aperto curru . . . in-
 „ jurias inclementissimi aeris, ventorum
 „ frigidorum, pluviarumque pertulisset,
 „ dira corripiebatur colica cum abdomi-
 „ nis partium tam vehementi contractio-
 „ ne, ut umbilicus omnino ad lumbos
 „ intus retractus esset. Totum proinde

X 4

„ cor-

a) l. c.*b)* l. c.*c)* l. c.*d)* Diss. de c. n. mo-
ment. alterat. §. 36.

„ corpus in anteriorem partem rigide
 „ incurvatum erat , ut nullo pacto se-
 „ met non dicam erigere , sed vel tan-
 „ tillum movere posset , robustisque plu-
 „ ribus viris opus esset , qui admotis sca-
 „ lis de curru ipsum tollerent , inque
 „ proximam tabernam deponerent. Ibi
 „ quum momento quievisset , donec cya-
 „ thum potus Caffee appararent , & sibi
 „ sæpius idem passo familiarem medici-
 „ nam essentiam Castorei afferrent , duas
 „ forte drachmas hujus essentiae simul
 „ ebibebat , atque pauculis momentis in-
 „ terjectis jam aliquantum semet erigere ,
 „ mox surgere , libere obambulare , atque
 „ in hospitium suum pedibus abire va-
 „ lebat „.

CAPUT IX.

OPIUM.

§. 119.

Opium in curatione tetani a plerisque
 nuper specifici loco est habitum , ne-
 que id immerito quidem , tametsi paulo
 post efficaciorum illo Mercurium visuri si-
 mus.

mus. WHYTT *a)* „ opium (inquit)
 „ cum in opisthotono , tum in trismo
 „ tonico est princeps medicina „. Perin-
 de L. CHALMER *b)* , repudiatis omnibus
 vacuantibus ac irritantibus a therapia teta-
 ni remediis , ejus curationem a solis bal-
 neis calidis opioque expectandam esse cen-
 suit. Cum ergo tanta hic opii sit ener-
 gia , simul autem ea sit illius indoles , ut
 Medicus nunquam fatis superque in eo-
 dem exhibendo cautus ac circumspectus
 esse possit , operæ pretium erit , curatius
 hic de dosi , usu , effectu , cautelisque ,
 pro eo ac par est , agere.

§. 120.

Imo *Præmittenda* quandoque opii
 usui sunt varia pro re nata præsidia , quæ
 vel materiale tetani causam seu tollunt ,
 seu minuunt , vel spasmus ipsum oris
 ac faucium , qui impedit , quo minus
 opium debita dosi exhiberi queat , red-
 dunt mitiorem. Atque ad posterius hoc-
 ce obtinendum CHALMER *c)* balnea cali-
 da maxime idonea est expertus , quorum
 a calore spasmus faucium ac maxillæ e-

X 5

gre-

a) l. c. Cap. 8. §. 1. *a)*
 p. m. 334.

b) l. c. pag. 95, sq.
c) Ibidem.

gregie remittere vidit: quod in ipso adhuc balneo existente ægro subinde accidit; alias vero haud prius, quam ubi æger e balneo exemptus, lectoque calido compositus sudare occipit; alias etiam nonnisi post iteratum balnei usum: atque in casu hoc postremo, cum in mora sit periculum, circumspiciendæ sunt aliæ quoque viæ, per quas interea opium ægro præberi queat, quas superius *a)* jam innui, præsertim via enematum *b)*. Ceterum

§. 121.

2do *Forma*, qua commodissime opium exhibetur, quæcunque sit, parum refert, modo deglutitionis ratio habeatur; si enim isthæc utcunque adhuc sit expedita, opium crudum in substantia, formaque seu pilularum, seu boli, seu alia qualibet, præbere licet, & præstabilius est: contra vero, ubi adeo os clausum est, ut nullatenus admittat quidquam, vel deglutitio tam est ardua, ut vel fluida ægerrime transeant, prudentia dictat, liquidam opii formam esse oportere.

§. 122.

---

a) Vid. §. 104.

b) Vid. §. 133. n. 3.

§. 122.

3^{tio} *Dosis* vero maxima digna est attentione, tam ratione singulorum præbitorum, quam etiam intervallorum, e quibus illorum usus iteratur; quæ tametsi exacte determinari nequeat, sed ceteris paribus varie ad morbi vehementiam sit dirigenda: id universim tamen est a CHALMERO a) observatum, ad spasmum hunc tollendum longe majore opii dosi, quam ullo alio in morbo, opus esse, adeo ut ejusdem quantitas porrigenda nonnisi ab effectu, quem exercit, sit æstimanda, quod & alii Clinici testati sunt. Summa itaque opii dosi, quam securitas admittit, utendum est, inchoando quidem a minoribus præbiis, at ita, ut celeriter ad eorundem augmenta procedatur; id quod binis fieri modis potest, vel minora illa præbia e crebrioribus intervallis exhibendo, vel ipsum præbitorum pondus augendo; hoc efficacior, ac celerior, illud vero securior reddit curationem; imo nonnunquam & pondus augere, & e brevioribus intervallis doses exhibere, si utrumque prius seorsim fuit inefficax, est necesse. Namque
par-

---

a) l. c. p. 96.

parcius ac timida manu exhibitum hoc remedium ne lenire quidem morbum est observatum. Quin imo si magna prius dosis opii exhibita vel minuebatur postea, vel plane aliquo tempore ejus iteratio negligebatur, morbus ocysus increvit, revocato autem, vel aucto opii usu rursus mitigabatur. Id vero hic præprimis est mirabile, quod opium, tanta licet dosi, ac inassuetis, datum, nec somnum, nisi brevissimum, induxerit, nec ullatenus tentarit caput, nec evacuationes, siquæ adfuere, aut imminuerit, aut suppresserit, sed multo potius rigidas laxaverit partes, nimiam sensibilitatem pacarit, salutaremque promoverit diaphoresin. „ Ipse „ ego, inquit CHALMER *a)*, quando- „ que pro dosi $\mathcal{R}^x$ opii gtt. 200. ex- „ hibui, quin ægro vel 3 horar. quietem „ attulerint: aliis intra nycthemerum plus „ quam $\mathcal{Z}j$. ejusdem dabitur, citra ullum „ inde oriundum stuporem. Unde spasmi „ hujus vis evidenter æstimari potest, „ uti & e celeri post tantas opii doses „ illius reditu „ &c. De intervallorum autem, e quibus doses opii iterandæ sunt, mensura ita porro CHALMER *b)*: ægro e balneo egresso opium „ magna illico do- „ si

a) Ibidem.*b)* l. c. pag. 97.

„ si est exhibendum , eademque omni
„ $\frac{1}{2}$ hora , aut e talibus intervallis , intra
„ quæ primi præbii effectus determinari
„ potest , iteranda , ac tamdiu quidem , us-
„ que dum spasmus sub osse sterni desie-
„ rit , simulque postmodo ceteræ quoque
„ convulsiones remiserint. Cum autem
„ evanescente opii energia ambo indu-
„ bie repetant , oportet istud convenienti
„ tempore , ad illa prævertenda , iterare.
„ Æger perinde de necessitate opii satis
„ admonetur , quod exerentem se pede-
„ tentim insultum , cruciatuumque pro-
„ gressum , quæ virtute opii minuuntur ,
„ præsentiat. Cum istud sæpius observa-
„ sem , dedi operam , ut de eo æger
„ identidem interrogaretur , opiumque ,
„ si ita facto opus esset , præberetur ,
„ repetereturque , usque dum cerneretur
„ spasmus præpeditus , convulsiones subla-
„ tæ , cutis totius corporis æquabiliter
„ humens , pulsusque mollis plenus & or-
„ dinatus. Pro varia dictorum adjunctorum
„ ratione potest quantitas opii minui , & e
„ majoribus exhiberi intervallis ; nihilo ta-
„ men minus usus ejus diebus aliquot est
„ necessarius „. Quanta vero præter-
„ propter dosis opii pro singulis præbiis sit
„ præscribenda , ex adducendis postea hi-
„ storiis clarius elucebit.

§. 123.

4to *Contraindicantia* opium in tetano nulla sunt, nisi ubi quacunque dosi datum iteratumque nil mutat morbum, imo obesse etiam observatur, quemadmodum in CARTERI a), DELAROCHII b), ac nonnullis aliis ægris, evenit. Posset tamen dubium suboriri, utrum non opii usum contraindicerent 1mo Febris, aut inflammatio? 2do Alvus obstructa? 3^{tio} Clyma? 4to Pericula e maiore dosi in milienis mortalibus observata?

a.) *Febris*, nisi manifeste inflammatoria sit, opii usui non officit, veluti CLEPHANE c) est expertus. Ob inflammationis præsentis metum opii in tetano usum perinde repudiavit BISSET d); credidit enim gastritidem ejus morbi aut causam esse, aut comitem.

b.) *Clyma* quoque, etsi illi metuat BILFINGERUS e), cur morari opium debeat, nondum video. „ Sed quis mihi „ (inquit ille) erit vadimonio, superato morbo principali non insignem debilitatem systemati nervorum omni in- „ hæ-

a) Vid. §. 125. Hist. 176.

d) l. c.

b) Vid. §. 136. Hist. 193.

e) l. c. Sect. 7. §. 12.

c) Vid. §. 124. H. 170.

p. 113.

„ hæsuram esse ex largo opii usu? . . .
 „ In nostris regionibus mitiora, tutiora,
 „ si incassum adhibita sunt, tunc demum
 „ in casibus desperatis ad opium progre-
 „ diendum esse, me quidem iudice, ex
 „ allatis colligitur. Opium enim anceps
 „ semper est remedium „. Sed num-
 minus anceps tetanus? & quis ægro erit
 vadimonio, dilato opii usu, illum in cra-
 stinum supervicturum? Paciscine cum
 tetano datur? Numquid ægra WHYTII *a)*
 intra 18. horas, intra 10 $\frac{1}{2}$ hor. vir BU-
 RELI *b)*, post 10 horas BAIONI *c)* Ger-
 mana occubuit?

c.) Ætas tenera. Huic etsi CHAL-
 MER *d)* opium exhiberi vetet, tamen
 illud summe salutari cum effectu præbuit
 HILLARY *e)* dosi sequente: ℞. ∇[℞] sem.
 fœnic. ʒjv. Mosch. Or. gr. j. R[℞] Theb.
 gtt. jv. Syr. e Mecon. ʒij. M. D. pro 2.
 dosibus. Imo majore dosi secure fuisse da-
 tum vidit, sc. R[℞] Theb. gtt. jv. v.
 omni 3ta 4ta hora.

d.) Alvus obstructa, familiarissi-
 mum Tetano symptoma, magis opii
 usui adversari videtur; etenim ab opio
 natu-

a) Vid. §. 6. A. n. 1.
 Hist. 9.

b) Vid. §. 51. Hist. 75.

c) Vid. §. 47. Hist. 55.

d) l. c. pag. 103.

e) l. c. pag. 237. sq.

naturalis etiam alvus supprimitur: ubi ergo, veluti hic, suppressa jam est, inexpugnabilem eam opium efficiet, quod ipse etiam HILLARY *a)* timuit. Sed hæc non alio indigent responso, quam quod TRALLES *b)* ad eadem in ileo, ubi perinde alvus est pertinacissime clausa, & nihilominus morbus largiorem opii usum exigit, reposuit, videlicet: opium alvum in sanitate supprimit, dum fibras intestinorum inertes reddit ac resolvit, ut impares sint ob debilitatem feci justo tempore expellendæ; at ubi eadem violentius contractæ fecem non dimittunt, velut in ileo ac tetano, quid efficacius opio ad eas resolvendas, atque viam naturalem feci spasmō præclusam, referendam? Tantum enim opii dandum est, quo strictura spastica superetur, non vero ultra nativum tonum fibræ resolvantur.

e.) Pericula denique ex opii liberaliore dosi visa quod attinet, vera hæc sunt, imo DELACROIX *c)* ab ipso opio enemati addito lethalem tetanum observavit. Sed numquid repugnat tetanum & ab opio nasci, & aliunde natum opio
colli

---

a) l. c. pag. 279. sq.

b) De usu opii sal. & nox.

S. 2. C. 3. §. 14. p. 256.

c) Vid. §. 39. Hist. 29.

colli posse? Idem utique de aliis etiam remediis valet: purgantia sæpenumero hydropem accivere, aliunde ortum sustulerunt. Diversa rerum adjuncta diversos in corpore ab iisdem remediis effectus causare possunt. Experientia vero tam multiplex opii in tetano utilitatem satis vindicat, id quod in medium nunc adferendæ historiæ luculente evincent.

§. 124.

Primus justum ac legitimum opii in tetano usum detexit SILVESTER *a)*, qui mulieri e vulnere digiti trisnum cum opisthotoni insultibus patienti primum ℞ Thebaicæ gtt. 20. dein gtt. 40. tum Extr. Opii gr. iij. omni 6ta hora, tandem gr. viij. per diem tanto cum successu exhibuit, ut spem superaret. Hunc postea I. CLEPHANE *b)* est secutus: murario mediæ ætatis *Hist. 1703* sano ac robusto A. 1754. die 12ma April. clavi majoris cuspis inter gradiendum metatarsum inter bina extima ejus ossicula tam alte subivit, ut totum pene pedem trajecerit. Postero die nosocomio illatus est. Ibi ob

Trnka de Tetano.

Y

do-

a) Vid. §. 164. H. 222.

b) Medic. Bemerk. und Untersuch. einer Ge-

sellsch. von Aerzte. in London. 1. Band. N. 7. p. 46. sqq.

dolentissimum pedis tumorem V. S. facta, e vulnere parumper dilatato tibialis pars, quam clavus illuc secum abripuit, eximta: hinc levamen. Vulneris bona conditio, nihilque usque ad 26 Apr. notatu dignum, nisi quod 18va tussis accesserit, quam frigus caussasse credebatur. Diei 26ta mane valida tussis sicca, dolor punctorius medium thoracem ad vertebrae usque pervadens, ac rigor maxillae, aderat. Ob celerem, plenum, durumque pulsum detractae sanguinis ℥xij. Alvi adstrictae causa data MR^a referans. Vespere vesicans inter scapulas locatum: ob tussim MR^a ex Ol. Amygdal. cum ℥CC. & sub noctem Opii gr. ij. exhibita. Inquietata nox, somnus parcus, ac mane insequenti maxilla rigidior os magis praecusit. Cetera tamen symptomata fuere leviora, quam praecedente die. Cum autem referans MR^a parum profuisset, injectum enema, ac post motam inde alvum dabatur quavis 3^{tia} vel 4ta hora e communi julepo sumendus Moschi ℥ß. Die 28va mane symptomata vix erant leviora: moscho, quod calorem augere visus, jura tenuiora adjecta sunt. Nox insomnis. Die 29na mane tussis increscens, dolor thoracis, dorsi, tormina. Os jam etiam adeo clausum, ut vix alimentorum aliquid

quid assumi posset. Accessit dolor difficultasque mejendi, quæ primum calculo, qui olim afflixit, tribuebantur. Unde cum moscho sumto per biduum morbus tamen manifeste creverit, pulsusque plenus ac celer esset, misso moscho detractus est sanguis ad ℥jx. & enema infusum alvum bis terve movit. Vespere data Opii gr. ij. omni trihorio deinde repetenda. Prima noctis pars inquieta; at versus diluculum diei 30^{mæ} Apr. æger dormire occipit, ac ad 11. horam usque Opii gr. x. absumsit. Os jam tantum aperiiebatur, ut pauxillum juris tenuis, etsi laboriose, deglutire posset. Tussis etiam, doloresque remisisse videbantur. Interdium jura carnium q. s. vesperi opium, ut pridie, datum. Somnus inde 2. vel 3. horis: mane vero diei 1^{mæ} Maji opii gr. vj. tantum absumpta. Oris pristinus status, tussis ac dysuria perinde, dolores mitiores. At calor aderat, cum pulsu celeri, vibranteque, ac multa scarlatina. Dies inquieta ac tædiosa. Morbo ita comparato vespertinus opii usus suspendendus visus, & diæta priore servata adversus dysuriam datum Decoct. hord. cum gumm. Arabico. Alvus clausa enemate cathartico sollicitata. Post totam inquietam noctem sequens dies 2da Maji evidenter deterior:

maxilla multo, quam pridie, constrictior rigidiorque, dolores vehementes, magis tamen nunc in abdomine, exque isto ventriculum primo, tum thoracem ac dorsum petentes; pulsus multo celerior, scarlatina etiamnum. In his rerum angustiis ad opium, quod usurpatum 30ma Apr. symptomata imminuit, omissum revocavit, reversi fumus, datumque omni hora gr. j. Adversus perseverantes abdominis dolores injectum sub vesperam clyisma cum ℥ rad. Valerian. silv. ℥ ss. Diæta prior. Noctu bihorii somnus. Die 3ta Maji per omnia melius habere cœpit æger: os amplius apertum, tussis minor, dolores omnes præter abdominales, mitiores, exanthema dilutius. Dysuria tamen, celerque pulsus, mansere. Datum quovis bihorio opii puri gr. j. Noctu somnus 2 vel 3. horar. Die 4ta Maji plus levaminis: oris apertura jam tanta, quæ fluida facile admisit, exanthema dispallescebat, dysuria remisit; pulsus tamen, doloresque abdominis, ut prius. Idcirco omni 6ta hora opii gr. j. datum, repetitumque vesperi enema cum rad. Valerianæ. Die 5ta Maji meliora omnia; præcessit ab opii gr. iij. somnus 2 vel 3 hor. Præcipuæ tantum querelæ de doloribus abdominis cum alvo adstricta; quamobrem

rem vespere clyfma cum $\mathcal{R}^a$ Theb. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$.
immissum. Exanthema evanuit. Sub no-
ctem Opii gr. ij. cum Asæ fœt. gr. v.
porrecta. Die 6ta Maji dolores pristini
cum tussi reversi, noctu parum dormitavit;
sed maxillæ status melior, jam enim co-
chleari fumebat fumenda: ideo data $\mathcal{MR}^a$
e sperm. ceti, $\ominus$ vol. C. C. & Elix. pa-
regor. tempore dolorum ac tussis urgentis
interdum ad cochl. ij. usurpanda, simul
illico exhibita Opii gr. ij. repetenda ante
noctem & mane ad 5. vel 6. horam.
Nox inde pacatior, & mane diei 7^{mæ}
Maji maxillæ liberior, quam pridie, mo-
tus. Cetera quoque leviora, præter ven-
tris dolores, & alvum toto morbi tem-
pore clausam, nisi dum remediis moveba-
tur. Vesperis igitur injecto clysmate re-
ferante cum rad. Valer. sub noctem data
opii gr. ij. mane iteranda. Die 8va Maji
omnia lætiora. Hodie primum pulsus in
melius mutatus. Cumque assumptio & ci-
bi & remediorum jam etiam foret facilior,
spasmus tamen maxillæ lente cedebat. Id-
circo antispasmodica in usum ducta. Da-
batur $\mathfrak{z}$ rad. Valerian. silv. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$ cum Ju-
lepo camphorato ter de die, & sub no-
ctem opii gr. ij. Noctu modica quies:
postero tamen mane 9^{næ} Maji dolores mul-
to mitiores, urinæ fluxus liber, quietior

pulsus; at maxillæ motus adhuc impeditus, sub eoque perceptus in articulatione dolor. Quare bina parva vesicantia retro aures admota, ante somnum gr. ij. opii. Nox consecuta prima erat, quæ quietem attulit, somnumque 5. horarum. Postera die 10ma Maji prima vice alvus naturalis. Nunc & pulsus melior, & maxilla plus faciliusque diducta. Ergo diætæ ratio habita jam major. At in usu anti-spasmodicorum biduum adhuc, triduumve infusum. Data MR^a aperiens pro re nata, omnique vespere Opii gr. ij. Die 13ta Maji æger pastillis aliquot resectus, ac prima vice panis buccellam masticavit. Die 14ta & insequentibus continenter, quamvis lente, in melius proficiebat. Anxie demum petens familiæ suæ reddi, die 22da Maji, etsi cum maxilla nondum perfecte mobili, est dimissus, usus tamen usque ad 7^{mam} Junii omni vespere opii gr. j. aut ij. Inde omnibus sepositis remediis sanus postea, etiam An. 1756. die 29na Jan. est conspectus, nisi quod inter labores a frigore sibi cavendum esse observavit, quo tempore secus levem maxillæ rigorem experiebatur. Vulnus interea & semper bene processit, & facillime paucis etiam ante diebus, quam cetera symptomata disparuerint, coaluit. Sanguis e vena

vena eductus semper fluidus potius, quam spissus, ut generatim in maxillæ tetanis a me visis, & forte omnibus spasmodicis affectionibus, est repertus. Nec illud prætereundum, ægro præter maxillæ tetanum levem etiam cervicis ac dorsi distentionem cum spasmo cynico molestam fuisse. Porro in summo morbi gradu, ac sub maxima Opii dosi nunquam aut dolorem aut ullam aliam capitis ægritudinem fuisse questum, neque illi sensus aut defecisse unquam, aut labasse. Quanta vero opii dosis fuerit assumpta, vel inde liquet, quod a meridie 2^{dæ} Maji ad 4^{tæ} ejusdem meridiem (i.e. ex intervallo 48 horar.) Opii gr. 28. & a 29^{næ} April. vespere ad usque 4^{tæ} Maji meridiem gr. 44. atque intra 22. dies universum gr. 90. sint absumpta. Eundem postea successum ab opio larga dosi dato G. MACAULEY ^{a)} est expertus: virgo 28. annorum, pallida, macra, nunquam firma valetudine gavisa, variolisque circ. ante semestre feliciter defuncta, sæpius etiam, at leviter, calculo renali vexata, catamenia justa & novissima ante morbum mox narrandum hebdomade larga etiam, ac difficultatem quamdam deglutiendi, cum tensione ad

Y 4

radi-

^{a)} Ibidem 2. Band. N. 8. p. 116. sqq.

radicem linguæ, citra ullum incommodum, experta est, cui sensim incrementi accessit dolor sub cartilagine ensiformi & cardiæ, ac tussis. Die 23ta Junii Pharmacopœus consultus, nihil in faucibus morborum conspicatus, cum tamen incommodum incrementum increveret, in diem 24^{am} primum V. S. tum vesperi catharticum suavit. Sanguis crusta caruit, alvus ter leniter mota: ad tussim data Emulsio oleosa, collo fomentum emolliens applicatum. Die 26ta catharticum paulo efficacius datum alvum violente civit. Retro aures vesicantia admota. At nullum ab his levamen. Mandibula spasmis, sensim incrementa capiente, correpta, dolorque sub cartilagine ensiformi ad diem usque 28^{vam} perinde crevit. Hac die ægra (qua primum eam vidi) atrocem dolorem tensionis sub medio osse sterni, in scrobiculo cordis, & radice linguæ questæ est. Maxillæ adeo constrictæ, ut ægerrime planum cochlearis manubrium intra se admitterint; masseteres duri, rigidique; pulsus lentus, debilis; lingua, quantum introspicere licuit, inculpata. Tussis mucum aliquid e thorace facile eliciebat, sed ejus rejectionem dentes arcte commissi laboriosam fecere. Vires projectæ, spiritus gemebundus, facies mœsta. Cibi solidioris

ris os nil admisit, sed liquida suctione dentes transibant, paulatimque sat commode deglutiebantur. Urina & parca, & difficulter missa. Tametsi vero ægra mento pectus, ut in Empirothotono usuvenire CELSUS notat, non attigit, caput nihilominus antrorsum inclinatum perpetuo habuit, musculique caput, cervicem, ac dorsum flectentes erant rigidi admodum. Idcirco datus mox haustus cum ℞ Thebaicæ gtt. 10. repetitusque post horam, dein omni bihorio. Loco dolenti emplastrum ex Opii & gumm. Galb. æquis partibus impositum. Nox inde tolerabilis cum somno circ. 4. horarum, cutisque madore. At lotium parcum cum sedimento nitente, & ad violaceum vergente colorem. Mane diei 29^{næ} post sumtos jam 7. haustus opiatos, dolor thoracis mitior, dentes pauxillum cessere. Ideo haustus opiatus non nisi omni 4ta hora datus; at vespere continuo deteriora omnia: vires exsolutæ, pectus oppressum, pulsus debilis, dentes arctius commissi. Alvus a die 27ma clausa enemate molli mota. Haustus opii prior omni 3^{tia} hora imperatus. Nox ab his commoda, & diei 30^{mæ} mane melius habuit: respiratio liberior, pulsus vegetior, maxilla paulo plus, quam vespere prægresso, cedens. Opii

ergo usus, cum caput non tentaret, continuatus. Nihilominus res ægræ vesperi pejor: maxillæ plus cohæsere, urina parcissima, & haustu priore licet continuato pulsus hora II^{ma} noctis valde fortis non-nihilque irregularis, urina tota nocte nulla. Die I^{ma} Julii mane symptomata vehementer aucta: vires dejectæ, maxillæ & colli tensio, oppressum pectus. Datum enema e terebinthina, & potiuncula cum camphoræ gr. x. & pauxillo R^x Valerianæ ad horam I^{omam}. Hora I^{ma} levamen: sed maxillæ tensio perstitit, & musculi oris collique evidenti spasmo tenebantur. Opii ergo dosis aucta, scilicet R^x Theb. gtt. 20 in Julepo camphorato omni 3ta hora ad tres vices, dein omni 4ta hora data. Nox inquieta; mane tamen diei 2^{dæ} Jul. ægra pacatior. Tensio maxillæ, oris, colli prior, & simul in aliis quoque corporis partibus rigor perceptus: urina pauca cum inulto sedimento, circa vesicam tamen plenitudo non percepta, ut proinde pateret, urinam ne secerni quidem. Bibit ægra multum decocti hordei cum ☉: potiuncula prior omni 3ta hora data, & enema e terebinthina iteratum. Julii 3ta idem status. Abdomen molle. Svasi balnea calida, a quorum usu per 20 minuta levamen

men, sed simul menses inde moti hebdomade anticiparunt, urinaque largior prodit cum levamine. Inquieta tamen erat ægra. Renovatum emplastrum ex opio & Galbano. Noctu somnus, & urina uberior cum multo etiamnum sedimento. Julii 5ta idem fere status; nisi quod pulsus bonus. Ob alvum a I^{ma} Julii clausam injectum referans enema: & quia opium spatio hebdomadæ ultra gutt. 500 sumtum exiguum tantum levamen tulit, sepositum est, substitutaque antihysterica potiuncula (quod simul hysterica multa symptomata adesse visa) cum pauca R^a Valer. & Castor. ex qua mox, ac dein singulis 6 horis, sumendum erat. Totum simul collum aliquot abhinc jam diebus fricabatur Bals. anodyno cum aliquo semper levamine. Ægra toto hoc tempore præcociter loquuta, nec nisi aliquot voces, usque dum inspirasset, ac tum rursus pergebat, simul quæstæ, dolores ab loquela sibi causari. Mens tamen semper integra, liberumque caput. Julii 6ta nox præcedens mala; maxillæ plus quam alias unquam constrictæ, muscoli colli rigidiores, spiratio deterior, inquietas aucta, & 26 horarum ischuria opium male sepositum arguebant. Id circo R^a Theb. gutt. 30. omni bihorio per tres vices, dein

dein omni 4ta hora, imperata. Quo factum, ut sexies sumtum remedium & somnum reficientem caussarit, & dimiserit plus urinæ ægra, & die 7ma Julii maxillæ fere ad $\frac{1}{2}$ pollicem diduci potuerint: omnes muscoli colli laxiores fuere, liberiorque spiratio. Eapropter opiatum remedium omni 6ta hora iteratum, etiam die 8va 9na Jul. quibus diebus tantillo pejus habuit, uti & Julii 10ma, qua die simul toto corpore miliaria prodire; pejusque ægra, ob remedium opiatum non nisi ter assumtum hodie, consequenti die 11ma Jul. habere cœpit: summe enim debilis facta, & maxillas arctissimas rursus habuit. Ad singulas itaque doses additæ adhuc ℞ Theb. gtt. x. ac Mithridatii ℥ j, quæ omni 4ta hora dabantur. Unde 12ma Jul. rursus omnia lætiora: os longe plus jam, quam unquam alias, aperiri potuit, ex quo ægræ medicinam feci. Julii 13ta prior status, priorque medicina; sed rursus balneum, a quo jam levamen semel experta est, suasi. Julii 14ta ut pridie, & copiosa urina fluxit; quæstæ tamen ægra de spasmō seu tensione sub sterno, ac maxime de flatuum incarceratione, a queis emissis ceterum semper valde levaretur. Potiuncula prior, & simul quotidie balneum imperatum. Julii 15ta querelæ de collo:

collo : potiuncula bis tantum sumta. Nocte prægressa ter alvus prodiit (prima dejectione admodum difficili), quod prima vice toto morbi tempore absque remediis accidit. Urina quoque copiosior. Alvum promoturus dedi potionem catharticam, & opiatum præcedens pro re nata continuandum ; die 16ta Jul. catharticum 3. vel 4. dejectiones magno cum levamine causavit. Maxillæ & colli immobilitate adhuc aliqua persistente usa est aliquot diebus continuis balneo calido, ac opiatum semel bisve per diem sumsit. Cœpit inde cibis solidioribus vesci, noctuque placide dormire. Valida illa circa thoracem tensio mitior facta ; urina optime fluxit, alvusque plerumque bis quotidie spontanea fuit. Julii 23ta liberi aeris ergo rus concessit. Suasi per aliquod adhuc tempus opiati omni vespere, & cathartici bis vel ter usum, alternisque diebus, quamdiu symptomata aliqua superessent, balneum calidum. Exanthema diei 10^{mæ} nunquam penitus, præsertim e collo ac pectore, evanuit, ita ut, quo tempore ægrus petiit, quædam adhuc illius maculæ in pectore viserentur. Notandum vero est, inter principia morbi jam leve prorupisse exanthema, quod pro parte iterum decessit, donec die 10ma confertim prodiret.

diisset. Ruri postea ægra indies in melius profecit, brevique sine ulteriore auxilio perfecte convaluit. Horum vestigiis pari cum felicitate institit R. HUCK a) :

Hist. 172. militi 23 annos nato, gracili, ac sano A. 1762. Jan. 15ta globo tormenti brachium vulneratur. Chirurgus dexterimus explorato vulnere amputatione opus esse censuit, quam, ob caput ossis humeri comminutum, in ipsa ejus cum scapula junctura instituere oportuit. Sub operatione integumentis communibus, quoad ejus fieri posset, parcebatur: vulnus inde bene procedebat; sed ob largum puris in tanta superficie proventum datus cortex Peruvianus. Nihilo tamen fecius Febr. 8va vires multum defecere, simulque carnis papillæ, hactenus rubræ, nunc pallidæ pellucebant, humorque tenuis ac fœtens profluebat. Quare e nosocomio navali in continentem est 9na Febr. transmissus. Febr. 10ma colli & maxillæ rigor supervenit. Fiunt foci, ac deinde partes affectæ oleo camphorato perfricantur. Postero die morbus crevit: maxillæ constrictæ; collum cum tota dorsi spina rigidum; pulsus parumper a sano diversus. Partes rigidæ fotæ, deinde oleo camphorato

---

a) Ibidem 3. Band. n. 31. p. 276. sqq.

rato cum R^a Theb. perfrictæ, quod toto morbi tempore quotidie bis peragebatur. Vulnus deligabatur cataplasmate e mica panis cum lacte: alvus, ubi oportuit, enemate aperta servabatur. Alimenta fuisse alica avenæ, panatella, jura carniū cum paucō vino. Tum remedium

℞. Moschi gr. x.

Ther. Androm. ℥j.

Extr. Thebaic. gr. j.

Syr. simpl. q. s. M. f. Bolus 3^{tia}
 quaque hora sumendus.

Die 3^{tio} rigor major, deglutitio ardua. Idcirco medicamentum fluidum est exhibitum:

℞. Julep. e mosch. ℥viij.

R^a Thebaic. ℥ss. M. S. cochleatim.

Absumsit quantitatem hanc quotidie ad usque diem 6^{tam}, qua spasmi insigniter remiserunt. Ob nauseam remedii datum est omni 4ta hora Opii gr. jss. Die 7ma morbi maxillæ plus constrictæ: ideo omni die sexies dabantur Opii gr. ij. Die 8va spasmi adeo aucti erant, ut opii pilulæ deglutiri nequirent: exhibitæ ergo Julepi e Moscho ℥viij. cum R^a Theb. ℥j. intra nycthemerum absumendæ. Die 9no in pejus res ruebat, dolor spasticus sub cartilagine ensiformi, huic morbo certus comes

mes, quia crebro vehemens redibat, momentoque ab sterno in dorsum trajiciebat, Opisthotonum cum spasmō cynico, ceterisque suis symptomatibus invexit. Convulsiones, tempestasque fervida, ac verosimiliter etiam remedia simul efficere, ut æger constanter sudaret. Datum

℞. Moschi ℥ss, teratur cum
Sacch. q. s. adde
Opium ℥j.

Julepi commun. pint. j. M. S.
sæpius cochl. ij.

ut intra 24. h. absumat. Hujus in usu perrexit ad 13um usque, ac tum, quia in melius profecit, ejus quantitas $\frac{1}{4}$ parte est imminuta. Vulnus quoque ad meliorem statum redactum vulgari iterum methodo linteo sicco deligabatur. Mane diei 15^{ti}, cum semper melius haberet, MR^a ultimum data, nec nisi cum $\frac{1}{2}$ Moschi dosi. Cum autem eam noctu custos ægro dare neglexisset, die 16to maxillæ utcunque rursus constrictæ fuere; sed iterato ordinate remedio die 17mo multum est levatus, ac die 19no ab omnibus spasmodicis symptomatibus libero datum est Opium solum parcioribus dosibus, & e majoribus intervallis usque ad 8^{vam} Martii, qua ejus usum penitus seposuit, ac 24ta Martii vulnere confanato æger perfecte

fecte convaluit. Hos porro Observato-
res imitatus est W. FARR a) : nauta 26 *Hist. 171.*
annorum, sani habitus, macer, dies ali-
quot tussi cum dolore pectoris detentus,
Junii 1ma A. 1764 sensum in ore, præ-
sertim ad radicem linguæ, insolitum, nec
verbis explicandum, cum levi dorsi dolore,
eadem tamen die incrementum, percepit.
Vesperis præscriptum catharticum vehe-
menter, & cum torminibus, alvum ci-
vit. Symptomata ad diem 4 persistere,
quo tussis dolorque pectoris evasit deterior,
queis accessit dolor lateris dextri, V. S.
tamen, ac vesicante ibidem posito subla-
tus. Junii 6ta nosocomio illatus est cum
rigore maxillæ & ore adeo clauso, ut api-
cem digiti parvi ægre admiserit: inferi-
orum quoque artuum magnus aderat rigor.
Causa morbi sollicitè quæsita nil re-
pertum est, præter levissimum vulnus
scalpello primæ digiti indicis phalangi
infectum, ac jam tum pene coalitum,
quod principio etiam tam leve fuit, ut
symptomatis enarratis inducendis par esse
neutiquam videretur. Interea me adhuc
ad lectum adstante æger valido spasmo
correptus est. Faciem spasmus cynicus
distorfit, frons nasusque rugas college-
Trnka de Tetano. **Z** runt,

---

a) Ibidem 4. Band, n. 7. p. 76. sqq.

runt, & malis postrosum tractis dentes penitus in conspectum venere. Maxillæ nunc arcte coiverunt; caput postrosum retractum est: cervix, spina dorsi, artusque inferiores penitus obriguere inflexiles; abdomen a musculis suis violente contractis erat coarctatum. In hoc statu æger per 5 minuta fuit: postea symptomata sensim minuebantur, secutus sudor, inferiorum artuum rigor utcunque remisit, & os aperiri, ut prius, potuit. Hi spasmi, ut accepi, quovis binorum prægressorum dierum nycthemero 10^{es} aut 12^{es} repetere, narravitque æger, eorum se adventum semper e prævio dolore ab regione iliaca collum petente præsensisse. Locus a me exploratus nihil vel visui vel tactui singulare exhibuit, neque meminit æger, sibi adversi quid ibidem unquam accidisse. Pulsus in spasmo celerior, alias utcunque ordinatus. Notatu dignum est, a spasmo cynico intra breve hoc tempus ægri faciei notas senii, etiam extra insultum, tam alte fuisse impressas, ut dum ipse mihi semel atque iterum de ætate percontanti sancte affirmaret, se 26 annis haud esse majorem, crederem vi morbi mentem quoque fuisse contactam, quippe qui cum mihi, tum adstantibus ut minimum sexagenarius sit visus. Tussis nunc perquam mole-

molesta aderat, sputis educebatur non sine magno conatu copiosa materia lurida, foetensque, & olidus ejus halitus tolerari non potuit. Cum autem, ex quo memoratum superius catharticum sumsit, non dejecisset, datum lene purgans, quo multa dura fexeducta. Abdomini fatus emollientes impositi, & omni 4ta hora exhibita potiuncula e Sperm. Ceti, Θ C.C. cum R^a Theb. gtt. x. Pro potu communi datum decoctum pectorale, cum jure, panatella, & alica avenacea, si deglutire valeret. Junii 7ma balneo calido immisus, remedia priora data; sed nihil ex hesterno mutatus est; nox quidem priorem paulo quietior consecuta. At Junii 8va spasmi multo vehementiores: abdomen constrictum duritie asserem æmulabatur; maxillæ arctius etiam coivere, artusque inferiores tempore spasmi instar perticæ ferreæ inflexiles obriguere; sudores visceri ac frigidi crebro oborti. Opii ergo dosi auctiore pugnandum fuit. Omni hora datum in pilulis Opii gr. j. cum confect. cardiac. gr. v. Adjuncta Emulsio e Sperm. Ceti, oxim. Scillit. & Elix. pæregor. parata, cujus cochl. ij. interdum, tulli urgente validius, propinanda fuere. Balneum calidum repetitum Junii 9na ad meridiem inde ab hora 3ta pomeridiana

hesterna Opii gr. xjv. absumta omnia meliora reddidere: os amplius apertum, genuaque parumper flecti potuere, licet primus semper conatus spasmus cynicum excitavit: sudores hesterni frigidi desiere, quorum in locum toto corpore calor successit. Verum abdominis tensio ac durities etiamnum ingens, & a biduo elapso alvus clausa. Iniectum enema emolliens, omniumque priorum usus ulterior imperatus. Junii 10ma enema datum 12ma hora noctis primum abscedens magnam saburrae fuscae vim secum eduxit. A balneo relictum se æger sensit, ut minori jam aliorum auxilio ad egrediendum ex illo opus, quam alias, haberet, nec postea vehementem spasmus insultum amplius perpeteretur. Musculi tamen mastoidei insigniter rigidi, maxillæ hesternus status, nempe dehiscens digiti parvi apicem in os admittebat; pulsus plenior, utcunque regularis; sudores plurimi, nec viscidi, nec frigidi; abdomen eodem gradu tensum; tussis molesta cum sputis copiosæ materiæ purulentæ. Ab hesterno meridie opii gr. xij. absumta; remedium & balnei calidi usus ulterior, ut ante, injunctus. Vespere hora 9na urina substitit, ac maxillæ arctiores factæ; utrumque tamen brevi transiit. Noctu somnus bonus.

Ju-

Junii 11ma pulsus ordinatus, fortisque; abdominis tensio minor; æger in lecto erectus sedit, genua citra dolorem movit, ac multa cum appetentia jura panatellamque sumsit. Sed tussis molesta pergit, sputa tamen copiosæ materiæ purulentæ, luridæ, olidissimæ facilius prodeunt. Ob alvum a diei 9^{næ} vespere suppressam data potiuncula cathartica: cetera, ut alias, continuata, & ab hesterno meridie opii gr. xij. sumta. Junii 12ma ægri res multo deterior: caput valide retractum, musculi colli abdominisque rigidissimi, pulsus tamen regularis, appetitus bonus. Pectus & abdomen miliaria cœperunt obsidere. Quia cathartica potio nil effecit, datum simile clyfma cum optato effectû. Balnei, remediorumque usus prior, nisi quod pilulæ opiatæ omni hora ad 3^{am} pomeridianam usque, dein vero omni bihorio exhibitæ; & ab hesterno absumta opii gr. xij. Junii 13^{tia} somnus variis vicibus noctu obrepens opii non nisi gr. xij. sumi sivit. Inde pulsus plenior, celerior; os amplius patefcit, rigor musculorum colli levior, neque caput adeo retractum. Interea ad omnem subitum motum spasmi revertuntur, & abdomen adhuc multum intentum est. Contra mitior tussis, sputa liberiora, plura in

pectore miliaria prodire. Cum multo ante bis in maxillæ tetano moschi cum opiatīs periculum fecissem, nullo inde observato effectu, nisi quod pulsus multo plenior evaserit, cunque experiri voluissem, utrum alia antispasmodica addita curam acceleratura essent, quantumque emendatio hactenus observata opio tribuenda esset, idcirco hujus in locum præscripsi pro omni 3ta hora bolum:

℞ Camphoræ gr. v. tere cum
Mucilag. G. Arab. q. s. adde
Asæ foetid. gr. iij.
Confect. Cardiac. q. f. M. f.
Bolus.

Verumtamen simul & balneo, ut ante, & noctu Opii gr. iij. uti jussi. At Junii 14ta æger multo deterior, pusillanimisque, licet 4. bolis & opii gr. iij. sumtis. Sub 4ta horam matutinam tormina, validasque abdominis tensiones querebatur, miliaria ferme evanuerunt. Ob alvum a 12ma Jun. clausam injectum enema, & balnei loco focius lenientes per diem sæpius abdomini applicati, rursusque omni hora Opii gr. j. & sub noctem gr. iij. exhibita, ita ut ab hodierno meridie ad usque Junii 15ta gr. xx. absumserit multo cum levamine; nam miliaria dense rursus toto corpore prodierunt. Tensio abdominis etiamnum magna;

gna; fetus tamen lenimen creant. Quantum per spasmos licet, æger genibus curvatis jacet, ac ubi primum crura extendere tentat, continuo vehemens inferiores artus invadit spasmus. Cetera tussis fere eadem, eademque sputa copiosa, haud ita jam tamen lurida, remedia perinde priora, ut heri, absumsitque ab hodierno meridie ad Jun. 16. opii gr. xxvj. Bono est animo, & per omnia melius, quam unquam alias inde a primo insultu morbi, habet; os plus hiat. Hodierno mane æger citra aliorum adminiculum in batillum se locavit, copiosamque naturalem alvum posuit. Appetitus viget; pulsus discretus & fortis. Datum omni bishorio opii gr. j. & ante somnum gr. iij. Singulis binis consequentibus diebus absumpta opii gr. xv. Tensio abdominis multum imminuta, maximus musculorum rigor superest in nucha. Tentantem caput antrorsum flectereprehendit plerumque spasmus. Sputa adhuc copiosa purulenta cum striis sanguineis. Præter priora remedia datus Julepus e camphora cum aceto paratus, ad cochl. jv. interdum sumendus. Per Junii dies 19. 20. 21. singulos opii gr. xjv. exhibita. Cum autem, quoties alvus subsisteret, æger semper fiebat deterior, enematis illam apertam

teneri jussi. A multis diebus pulsus regularis, appetitus vicens; at vires tam debiles, ut vix solus stare posset. Magnum adhuc in toto colli ambitu dolorem, & in humeris, querebatur, ad quos unguentum sequens infricandum, concinnatum: ℞. Camphoræ ℥j.

Ol. Olivar. ℥ij. f. solutio.

Remedia cetera, ut ante, usurpata. Junii 22da 23ta quotidie opii gr. xiv. Hæri a meridie primum ambulare æger paululum cœpit. Rigor adhuc notabilis musculorum colli & abdominis. Ob alvum, licet quotidie enematribus prolectam, nihilominus difficilem datum catharticum, a quo 4 vel 5 dejectiones magno cum levamine. Junii 24ta 25ta hesternæ opii doses. Promptius graditur æger; sed magnum sub spuriis lateris dextri costis dolorem queritur. Post consæta remedia pro postero mane catharticum nupernum datum, quod Junii 26ta alvo 5^{es} vel 6^{es} mota dolorem lateris sustulit, ægerque omni ratione melius habuit. Hodie, & Junii 27ma opii dosis prior; incessus melior, abdominis tensio, rigorque musculorum colli notabiliter remisit; tussis lenior, licet cum multis adhuc sputis purulentis. Huc usque semper dolorem, de quo jam principio in dextra iliaca regione que-

querebatur, habuit: idcirco locus oleo camphorato perfricabatur. Cumque in eodem latere supra cristam ossis ilei tumor appa-
ruerit, post frictionem oleosam partis,
impositum sequens emplastrum:

℞. Empl. de Cymino ℥ij.

Camph. in f. q. Ol. Oliv.

solut. ℥ss. M. f. Empl.

Junii 28va 29na 30ma absumta opii
gr. xxxvj. Emendatio est constans. Ea-
propter Opii quantitas imminuebatur us-
que ad gr. j. ter de die, & ante somnum
ad gr. iij dandum. Emulsum cum oxim. Scil-
lit. &c. ut prius usurpatum est. Diebus
1ma 2da 3^{tia} 4ta 5ta 6ta Julii singulis opii
gr. vj. exhibita. Sputa & pauciora, &
melius colorata. Multo melius ambulat
æger, & corporis habitus ab alimentis
proficit. Cum ex hoc tempore nulla seu
tetani maxillæ seu opisthotoni recidiva
contigerit, sufficiet notasse, ubi ab sepo-
sito opii usu æger minus recte habuisset,
futurum proficuum me censuisse, si ægrum
ejus in usu ad 21^{am} usque relinque-
rem; ac tum postremis 2 vel 3 diebus
sub noctem tantum gr. iij. dari jussi. No-
tatu dignum est, ægrum, tametsi spatio
trium hebdomadum plus quam drachm. 5.
opii absumserit, ab eo tamen ne mini-
mum quidem stuporem, neque aliud capi-

tis incommodum toto morbi tempore fuisse expertum, neque sputa substituisse, ut multo potius omnia contra evenerint. Verum tamen licet Opisthotonus reversus non sit, æger ob alia incommoda haud prius, quam medio Septembri, ita convaluit, ut ad labores aptus esset. Satis sit, generatim meminisse, tussim ac sputa fuisse Gum. *^{co}, Scilla, & Opio leviora reddita. Ob magnam ventriculi & intestinorum debilitatem cum flatibus, abdominisque tumore, conjunctam datas fuisse pilul. gummos. Ph. L. addito iisdem Sapone, Rheo, ☐ Olato, & extrinsecus Theriac. ANDROM. applicatam. Curam tandem Cortex Peruv. cum Valeriana absolvit. Contumacissimum symptoma fuit tumor supra cristam ossis ilei, qui tandem, post varia externa remedia, fomentis primum e saturato Cicutæ decocto sedulo applicatis, deinde imposito Empl. e Cicut. cum Ammoniaco Pharm. Edinburg. est discussus. Neque WINSLOWUM ^{a)} nuper fefellit eventus. Atque ex his exemplis abunde, opinor, apparet, quantum sæpe opii dosim in tetano exhibere & tuto liceat, & oporteat? quibus ex intervallis eadem sit repetenda? quam religiose

---

^{a)} Vid. §. 54. n. 3. Histor. 103.

ligiose cavendum sit, ne vel una vice intermittatur, minuaturve? &c. Sed omnes hos casus longe superat alius ARCHIB. GLOSTERI *a)*, plane stupendus! nimirum æthiops 40 annor. post summum diurnum fervorem toleratum nocturnæ se auræ imprudenter exponens tetano universali correptus est. Data altero morbi die omni trihorio opii gr. v. cum Contrayerva, Nitro, & Camphora. Augebatur deinde insigniter dosis, addito simul moscho ac cinnabari, adeo ut demum omni trihorio darentur opii gr. xx. Primis 6 diebus nulla emendatio secuta; postmodo vero symptomata sensim remittere, ægerque 13ta die nullis ultra remediis opus habuit. Præter dicta nervina balnea quoque fuere usurpata, enemata, fomenta, linimenta, frictionesque. E solo autem opio primis morbi 17 diebus æger 500 grana absumsit. Quantæ admirationi casus iste Veteribus fuisset, qui cum tetanum frigidis morbis, tum opium venenis quarto in gradu frigidis accensuere. Interea ipsa illa tantæ opii doses necessitas in causa est, quod illud quandoque cadat in irritum; etenim sunt ægri,

---

a) Medic. Commentar. von einer Gesellsch. der Aerzte zu Edinb. 1. Th. 1. St. 1. Abschn. n. 9.

gri, qui opium dosi mediocri ferunt, largiore autem non ferunt, quin inde aut vomitu, aut aliis incommodis laborent, ut puellæ apud DELAROCHE *a)* accidit.

CAPUT X.

OLEUM.

§. 125.

Oleum pressum blandum quemadmodum extrinsecus, ita interius quoque salutarem hoc in morbo præstat effectum, MORGAGNIUS *b)* de convulsione tonica agens „ VALLISNERIUS, (inquit) narrabat, cum vir Patricius convulsivis „ affectionibus jam annum laboraret, nec „ cetera juvissent, successisse sibi curationem nihil aliud imperanti, nisi ut loco cœnæ ℥ij sumere assuesceret olei ex „ dulcibus amygdalis recens expressi „ Juvat nonnunquam oleo nervina spasmos mitigantia conjungere, id quod felici cum successu præstitit CARTER *c)* sequenti

---

a) Vid. §. 128. Hist. 179.

b) l. c. Epist. 10. n. 21.

c) Arzneykund. Abhandl.

von dem Collegio der Aerzte in London.

2. Band. n. 4. p. 29.

ti in casu: vir 21. annor. sanus & qua- *Hist. 176.*
drato corpore, ante 6 hebdomades cœ-
stro scriniario ad internum dextri pedis
malleolum vulnus passus, circumactō o-
ctiduo ita rursus inde se collegit, ut jam
a 14 diebus scipionis auxilio domo pro-
diret, quo tempore vulnus pene jam coi-
vit. Lapso hoc tempore primum novus
se morbus ostendit, qui ægrum rursus per
tres hebdomades, prius quam mea opera
uteretur, lecto affixum tenuit. Maji 17ma
ad illum accitus, os adeo arcte clausum
reperi, ut nonnisi fluidissimo nutrimento,
quod perpetuo trans dentes sugendum
erat, concederetur transitus. Maxilla, to-
taque spina dorsi, ac femora prorsus fue-
re immobilia, neque secius, quam in ca-
davere, rigida, caput retractum, ad-
erantque crebræ ac vehementes convul-
siones. At brachii utriusque motus pa-
rum modo fuit impeditus: ceterum visus,
auditus, ac memoria toto morbo illæsa,
sentiendi vis interdiu exquisita, noctu ve-
ro interdum stupor aliquis obrepfit. Pulsus
ordinatus, & si a sano recessit, tardus po-
tius, quam celer, pleniorque parumper
naturali. Appetitus vigeat. Ante meum
adventum magnæ jam extracti Thebaici
soluti glebæ fuere exhibitæ, adeo ut no-
vissimis 5. diebus hujus remedii haud mi-
nus

nus gr. xxviij. cum Moschi gr. L. nycthemeri spatium æger absumserit, nullo alio effectu, nisi quod inde somnos turbatos, e quibus sæpe magna cum perturbatione, vehementique cephalalgia, sensuum pene usum eripiente, expurgisceretur. Tantam jam opii copiam incassum exhibitam cum cognovissem, auctiori ejus dosi dandæ magis diffusus, ad alia converti animum, apud me reputans, morbum esse spasmi genus, in quo opii efficacia ab aliis adeo salutaris observata, haud alia in re, quam summa inducta solidis laxitate ac resolutione, consistere videretur. Id ipsum ergo alia via obtenturus vesicans inter scapulas poni, maxillæque ac toti spinæ dorsi oleum lateritium infricari jussi; catharticum e R^a sacra Jalappæ cum Syr. de Rhamno cath. exhibui, quæ potiuncula postea ter adhuc, omni 3to vel 4to die ab ultima dosi, est iterata. Intermediis vero diebus Oei succini gtt. xxx. Asæ foetid. ℥j. olei Amygd. ℥jv. in singula nycthemera imperavi. Solis his remediis convulsiones brevi quievire, & æger indies convalescebat, donec finiente 2da hebdomade domo prodire posset, ac nondum exactis plane tribus hebdomadis omnino convaleuit, excepta quadam exigua partium prius affectarum imbecillitate. Morbus pri-

primum maxillam reliquit, tum spinam dorsi, demum femora. Dolor ac molestia quædam affectis in partibus, qualem æger nunquam ante persensit, oborta secuturam emendationem portendebat.

CAPUT XI.

VINUM, AQUA FRIGIDA.

§. 126.

VINUM in tetano apyreto cum vita debili HIPPOCRATES exhiberi jubet, haud dubie ad febrim salutarem excitandam; uti ejus ex verbis colligere est, *a*); „ nisi febris (inquit ille), & „ somnus accesserit, & quæ consequuntur urinæ concoctæ, sudoresque judicatorii prodierint, vinum Creticum vinosum bibendum, & farinam coctam edendam, exhibeto „. Ita & alibi *b*) tetanicis „ vinum album quam suavissimum, & copiosissimum potui dato „ ait. HILLARY *c*) perinde vini usum observavit esse salutarem, & DIOCLES etiam
vinum

---

a) De rat. vict. in morb. acut.

b) De intern. affectionib.

c) l. c. pag. 279.

vinum dulce his ægris exhibendum su-
 sit, teste C. AURELIANO *a)* ; iste ta-
 men & COO & DIOCLI contradicens
 „ est vinum (inquit) repugnans, prius-
 „ quam passio declinaverit ; & quamquam
 „ omne, magis tamen dulce, quod &
 „ opportune datum inflat, denique etiam
 „ jam sanos indigestos atque inutiles & im-
 „ plicitos facit. Est etiam profecto pec-
 „ cantius prohibito cibo vinum dare „ :
 cujus sententiam CELSUS *b)* quoque am-
 plexus est. Hæc autem AURELIANUS
 de statu morbi dicta vult ; nam in decli-
 natione ad cibum firmiorem vinum quo-
 que addi suadet „ qualitate atque natura
 „ & quantitate congruum „.

§. 127.

AQUA *gelida glaciesve* in hystericarum tetanis quandoque omnibus aliis remediis palmam præripiunt, cujus generis observationem suppeditat TAILLIE-
Hist. 177. RE *c)* : puerpera trium hebdomadum a levissima animi commotione male habere solita, infante ante 12. dies morte amisso languere cœpit, tum tristissimo perculsa nuncio totam noctem plorans ad 5^{am} ma-

a) l. c.*b)* l. c.*c)* ROUX l. c. T. 31.
p. 41. sqq.

matutinam post anxietates suffocationem minantes incidit in omnium sensuum abolitionem cum immobilitate. Pulsus erat parvus ac inæqualis, gula inflata, facies rubra, maxillæ vehementi trismo constri- ctæ, palpebræque tam firmiter clausæ, ut citra læsionem aperiri nequirent. Facta in pede Væ Se venit in mentem experi- ri, quid glaciei virtus hic posset; sed sum- mo licet molimine haud plus, quam exi- guam ejus moleculam, ori indere licuit, qua tamen ibi vix liquata aliquos jam lin- guæ motus observare erat, simulque ma- xillæ resistantia imminuta est; qua proin- de magis deducta majus glaciei frustum ori immissum insigniter profuit, & ad ter- tium denique inditum frustum ægra oculos aperuit ac loqui cœpit, præteritorum in- scia, & gravativum solummodo in regio- ne ventriculi dolorem molestissimum que- sta, quem admota illuc lintea aqua fri- gida imbuta promte dissiparunt. Super- fuit adhuc tristitia, animus dejectus, ac leve subinde delirium; sed imperato co- pioso aquæ recentis fontanæ potu, ac bis per diem balneis fere frigidis, nec non muscolari motu, brevi convaluit.

CAPUT XII.

MERCURIUS.

§. 128.

Mercurius quantum in tetano profligando possit, nuper primum ætati nostræ detegendi obtigit felicitas. Tanta est hujus remedii ad tetanum debellandum vis, tantaque celeritas, ut opio ipsi longe sit anteponendum, præsertim cum periculum quoque minus sit a mercurio quam opio, & quacunque dosi facilius præ opio ab ægris toleretur. Quod cum ita sit, nescio quid nonnullis haud ita dudum ridiculi visum sit, mercurium a nostro I. PLENCK *a)* inter antispasmodica referri; quis enim unquam vehementior tetano spasmus est observatus? Cum autem varia sint mercurii Medicum in usum genera, nullum eorum hic accommodatius esse videtur ipso *Mercurio gummoso* PLENCKIANO, ut qui omni acri stimulo sit destitutus. Dum hæc scriberem, ecce opportune redditæ mihi sunt litteræ ab expertissimo Medico Vindobonensi L. AUENBRUGGER, viro mihi in paucis caro, cujus

a) Aphor. decogn. & cur. morb. chirurg. Pharmacol. p. 14.

cujus observationes Clinicas ob incredibilem ac singularem minutissima quæque morbi phænomena expiscandi, adnotandi, atque ad se mutuo componendi industriam maximi semper feci. Perscripsit mihi casum tetani mercurio gummoso superati in hæc verba: „vir 50. annor. sanguineo-cho- *Hist. 178.*

„lericus, macilentus, procera statura,
 „nonnihil torosus, animo irritabilis, at-
 „que in vehementem iram proclivis,
 „biennio ab hinc ex impotenti ira cum
 „resolutione membrorum lateris sinistri
 „paralyticus concidit; atque sub applica-
 „tione remediorum tam internorum,
 „quam externorum, usum membrorum
 „paralyticorum pedetentim recepit. In-
 „terea miser speciem morositatis phan-
 „tasticæ cum imbecillitate memoriæ in-
 „de reportavit, quæ ad phasim plenius
 „lunii magis sensibilis evasit, & per de-
 „cursum biennii sensum ita invaluit, ut
 „vir a tribus ultimis mensibus hebes ani-
 „mo, debilis & tremulus toto corpore,
 „constanter in lecto decubuerit, ac sub
 „imminente lunæ phasi deliraverit: inte-
 „rim appetitum valde magnum habuit,
 „& excrementa legitime egressit, sed
 „persæpe non admonitus inscienter ad
 „lectum. Vocabar ad hunc virum 13ta
 „April. 1776, eumque vero rigore ner-

„ vorum seu tetano, quem necessarii ejus
 „ per duos jam dies durare ajebant, pre-
 „ hensum inveni. En Ectypon! Æger
 „ totus rigidus & distentus dorso incu-
 „ buit, acclamatus & variis vexationibus
 „ laceratus perexigua intelligentiæ &
 „ sensationis signa dedit; oculos, uti in
 „ infantibus neonatis solet, in idem ob-
 „ jectum defixos habuit; in labiis mox
 „ orantis, mox ridentis motus expref-
 „ sit, loqui volens indistincte balbutie-
 „ bat; maxillas leviori spasmō arctatas,
 „ non tamen penitus constrictas habuit;
 „ oblata ad deglutendum liquida sub
 „ quadam crepitante resistantia per pha-
 „ ryngis angustias demisit; vultus totus,
 „ alias impallescent, pulchre coloratus
 „ apparuit; pulsus erat frequens, parum-
 „ per inæqualis, contractus, & valde
 „ tensus; respiratio vero tarda, fortis,
 „ & suspiriis quandoque intercepta, duce-
 „ batur; de appetitu nihil aliud constitit,
 „ nisi quod æger oblata liquida non re-
 „ spuerit: abdomen non tumuit, neque
 „ pressum doluit, neque flatibus disten-
 „ tum fuit; urina inscio ægro excerne-
 „ batur; alvus vero a biduo clausa erat.
 „ Universus corporis truncus rigidus, &
 „ ligni instar arefactus temperate caluit,
 „ singulare erat, quod brachium sinistrum

„ mi-

„ minus rigidum dextro inventum sit, &
 „ manus sinistra ad pudenda applicata
 „ continenter illa palpaverit, & perfri-
 „ cuerit, dum interea manus dextra in
 „ longum protensa, mobileſque digiti
 „ obrigeſcentes ſpaſticos motus expreſſe-
 „ runt. Pedes per intervalla cum tanta
 „ violentia in rectum extendebantur, ut
 „ extremum lectiſtitium attingentes to-
 „ tum lectum fecerint crepitare. Me-
 „ mor tunc, dum Viennæ eras, collo-
 „ quii noſtri circa pulcherrimum & uti-
 „ liſſimum Tractatum tuum, quem de
 „ Tetano ejuſque medela proxime eden-
 „ dum promiſeras, gratulabar mihi op-
 „ portunitatem eſſe oblatam, ſpecificam
 „ Mercurii vivi a te commendati virtutem
 „ periclitandi, hinc extemplo præſcripſi

R. ♀ vivi c. mucilag. Gumm. A-
 rab. q. ſ. ſubacti ℥ij.

Syrup. flor. pap. rhead. ℥j.

Aqv. ſtill. flor. pap. rhead. ℥jv. M.

Dentur ægro omni bihor.
 cochl. ij.

„ cum infuſi florum Paralyſeos ℥iiij. Mi-
 „ rum viſu! poſt abſumtam hanc mix-
 „ turam rigidus æger molleſcit, & non
 „ tantum artus, ſed etiam totum trun-
 „ cum, movere cœpit; verum hebes &
 „ tremulus, quantumvis leviora ſalivatio-

„ nis initia per aliquot dies perpessus sit,
 „ a prioribus miseriis suis nihil emen-
 „ datus lectulo suo adhuc defixus hæ-
 „ ret „. Hæc ille. Interea non multo
 post incidi in observationem DELARO-
 CHII a) de puella 14. annor. usu Mer-
 curii cum externo (de quo plura inferius
 §. 136. dicentur) tum interno a tetano
 vindicata. Huic eversus currus manum
 finistram convulneravit: primum metacar-
 pi os indici respondens erat fractum,
 pars ejus evulsa; tendines extensores in-
 dicis ac medii digiti contriti ac laceri, iste
 semilacer, ille prorsus divisus; aponev-
 rosus palmaris pertusa. In dextro quoque
 cubito validum vulnus contusum aderat,
 osse ad pollicis diametrum nudato. Inse-
 quenti die occipientem cervicis tensionem
 rescissus tendo semilacer sustulit quidem,
 nihilo tamen minus die 15to supervenit
 tetanus, quem neque nondum natum
 avertere, neque præsentem tollere valuit
 largus opii usus, ac moschus tanta dosi
 datus, quanta nemo illum adhuc exhi-
 buit, sc. ad gr. 150. spatio 12 horar.
 Balnea anxietates & convulsiones causa-
 runt: auctior opii dosi alia incommoda
 produxit; amputatio brachii a Patre puel-
 læ

---

a) ROUX l. c. T. 45. p. 49. sqq.

læ vetabatur. Unica itaque spes in usu Mercurii erat, neque fefellit: initio frictiones mane ac vespere factæ; sed ob tubercula, pruritus, doloresque ab iis in tenera puellæ cute inductos, dimittendæ erant, ac ☿ dulcis interne dandus, cujus usum quotiescunque vel ptyalismus vel solus gingivarum tumor excepit, toties tetani symptomata manifeste minuebantur: contra vero seposito eodem rigor semper summus reverit. Singulare fuit, nocte 23^{tiam} diem præcedente rogasse ægram, ut sibi dexter pes fortiter comprimatur, eo quod multum se inde levare sentiret. Post trimestre convaluit. Reliquit post se tetanus cum numerosos furunculos (quibus frictiones forte originem dedere) tum rheumaticum dolorem scapulæ dextræ ac sinistri femoris, qui isthoc prius, quam illam, reliquit; in femore enim cum debilitate ac atrophîa ejusdem diutius restitit. Tanta etiam a tetano superfuit musculorum dorsi debilitas, ut ægra diu nequiverit corpus erectum, nisi summo cum labore, sustinere. Sub finem hujus observationis adjicit Cl. Auctor, se ab TISSOTO certiorrem postea fuisse redditum, de binis Tetanicis usu Calomelis restitutis. Ex his itaque satis liquet (liquebitque etiam post-

ea amplius) quanta sit Mercurii ad superandum Tetanum acutum energia. Non tamen adeo novus est illius in Tetano usus, ut putatur; siquidem cinnabarim cum fructu in hoc morbo exhibitam fuisse ex Actis Moguntinis *a)* & SCHLICHTINGIO *b)* I. G. WALLERIUS *c)* apud Ill. BALDINGERUM *d)* adnotavit; sed tum, ut sæpe fit, nemo rem animadversione dignam adhuc censuit.

a) T. 2. p. 423.

b) Traumatol. novantiq.

c) Diss. de Cinnab. in
C. H. effectu §. 7.

d) Syllog. select. Opusc.
argum. med. pract.

Vol. 1. n. 13. p. 355.

LIBER II.

DE REMEDIIS EXTERNIS IN
TETANO.

CAPUT II.

SANGUINIS MISSIO.

§. 129.

Sanguinis missio in tetano sæpenumero
est perquam necessaria, ac teste
HAEN a) „ ab ipso HIPPOCRATE in no-
„ stra usque tempora fere omnes venam
„ secant, idque iterato, quoties cum vis
„ morbi id peteret, tum vitæ concede-
„ rent vires „ Quæ eadem fere AU-
RELIANUS b) olim præcepit: „ si ve-
„ hementes fuerint dolores (inquiens),
„ erit adhibenda phlebotomia, dimissio-
„ nis tempore, atque ante tertium diem,
„ si passio coegerit: si minus, in ipsa dia-
„ trito aut post ipsam, viribus permitten-
A a 5 „ tibus „

a) Rat. Med. P. 10. C. 4. b) l. c.
§. 6. n. 1.

„ tibus „. Indicant autem sanguinis missionem præsertim

§. 130.

Imo *Morbus* ipse. Etenim sanguis tempestive detractus haud raro gravissimos quosque spasmos vel minuere vel solvere prorsus est visus, præsertim si ei solennis quædam sanguinis evacuatio suppressa occasionem præbuit, v. g. catamenia, vel alia quæcunque causa ejus stases induxit. Unde etiam HIPPOCRATES *a)*

„ nervorum (inquit) distentio circa
„ lumbos, & ex atrabiliariis humoribus
„ per venas spirituum interceptiones si
„ adfuerint, Væ se solvuntur „: id quod observata confirmant. Meminit PUIOL *b)*

Hist. 130. puellæ 16 annor. meticulosissimæ, nondum menstruatae, semper tamen sanæ, cui rigidam hyemem expertæ sub initium Aprilis maxilla inferior obrigescere coepit, malumque sub finem usque mensis crevit, ac tum domesticis districtæ negotiis subito reliqua etiam corripuit membra; nam post inclinationem corporis restituere se se volentem spasmus preh-

a) De rat. viâ. in morb. acut.

b) ROUX. l. c. T. 26. p. 225. sqq.

hendens terræ allisit. Lecto illatæ per 15 dies mulierculæ, primum opem ferebant, at incassum: tum PUIOL accitus rigidam reperit, corpore porrecto, ita ut membra omnia unum continuum solidum, lapideæ statuæ instar, esse viderentur. Brachia pectori erant appressa, abdomen planum, inflexile, maxillæ ad sesquilineam diductæ, musculorum autem rigor tantus, ut artus frangi se mage, quam flecti, paterentur; at linguæ, digitis, oculisque rubris quidem, siccis, ac lucis impatentibus, tetanus pepercit: mens sana, spiratio libera, pulsus plenus durusque, calor & urinæ secundum naturam, alvus per plures dies clausa, somnus, ex quo decubuit, ob dolentes convulsivos motus, e tensione musculorum crurum ortos, nullus; quos dolores tamen plantæ pedum vi compressæ semper minuebant. Cutis perpetuo sudore rorido, ultra hebdomadem jam præsentente, madebat. Primo decubitus tempore tumor in dextro colli latere indolens apparuit; at cito disparens velut auræ frigidæ sensum post se reliquit, qui spinam dorsi emensus in totum inde corpus se diffudit. Postmodo tensio spastica insigniter crevit. Bis secta vena, enema, remedia refrigerantia, aperientia, diaphoretica, nervina cum anodynis tantillum leva-

levaminis attulere, quin tamen vel somnum vel spasmi remissionem procurarint. Postero die ob anxietatem ad cardiacam ☐
 emeticus e multa aqua datus alvum tantummodo movit: Væ Sº ceteraque remedia aliquo cum levamine iterata fuere. At
 3. 4ve dies absente PUIOL neglectis iisdem morbus stupende crevit, major quam unquam ante aderat rigor, convulsiones crurum vehementiores, deglutitio liquidorum non nisi guttatim ac suffocans, nates adeo sibi mutuo cohædere, ut nec cannulam clysteris in anum admitterent, nec fecem ex eodem dimitterent; pulsus minus plenus, at celerior; respiratio gemebunda ob crurum dolores, ad quos alius quoque per spinæ dorsi longitudinem accessit. Redux Medicus mox Væ Sem imperat, & ob levamen inde perceptum per plures consequentes dies eandem semel iterumque repetit: queis effectum, ut & enemata infundi possent, & liquidi quidpiam deglutiri. Abdomini fomenta emollientia admota, spina dorsi oleo Chamomillæ leniter perfricta, data potio cardiaca ac diaphoretica efficax. Ad hæc febris multum increscens salutarem sudorem movit. Demum alternis diebus data eccoprotica. Sub finem mensis deglutitio omnino restituta, maxilla mobilior facta, crurum
 ten-

tenfio remifit, fomnus revertit, &c. ac
finiente Junio perfecta rediit valetudo.
Vix ægra oris aperiundi recuperavit facul-
tatem, & cibum continuo petiit, afseve-
rans, toto morbi tempore appetitum non
fuiſſe imminutum. Sed manifeſtius longe
auxilium a ſanguinis miſſione experta eſt
FORESTI a) puella ad 18. annos nata, *Hift. 131.*
quam e frigore & inordinata diæta (ſc.
fungorum, uvarum, immaturorumque fru-
ctuum eſu) tantus maxillæ tetanus pre-
hendit, ut os occluſum ne acum quidem
admitteret, dentesque miſere ſtriderent.
Riſus aderat Sardoniſus, caputque interdum
violentiffime retro trahebatur, convelle-
bantur oculi, manus, pedesque, ac pa-
roxysmi, qui crebro repetebat, tempore
ægra erat aphona. Status hic 6 dies du-
ravit, malo jam remittente, jam incre-
ſcente, convulſiones tamen raro ægram
dimiſere. Fruſtra fuerunt nervina antihy-
ſterica interna externaque. Die 6to remiſ-
ſionis tempore ſecta vena ſaphæna „ mi-
„ raculi inſtar omnia dicta ſymptomata
„ ſtatim poſt ſanguinis miſſionem ceſſa-
„ runt „. Ita etiam b) vir ebriofus pri- *Hift. 132.*
die diu multumque inhorruit, frigore-
que

a) l. c. Obſ. 116.

b) Obſerv. Clin. ad duſt.

Med. in Noſoc. Varſav.

Fascic. 1. p. 34.

que concussus, vehementer postea inca-
luit. Finitam febrem eadem adhuc die
emprosthotonos excepit. Postero die noso-
comio illatus, depositusque humi sedit,
oculis clausis, manibusque in pugillum
collectis, ac firmiter ori appressis. Sex
viri illas ab ore abstrahere, vestesque ex-
uere non valebant. Frigidam capiti affu-
sam, & plantam pedis flamma candelæ
tentatam sine situs mutatione sustinuit.
Post fortem totius corporis frictionem
sanguis e brachio ad ℥xxx . detrahitur,
& en! sub ipso fluxu homo sui compos
fieri, loqui, incedere, quidve secum a-
ctum foret, percontari cœpit, continuo-
que convaluit. Perinde BIERLINGII a)
militem tetanicum sola Væ S^o restituit.

§. 131.

2do *Febris inflammatoria*, impri-
mis præsentis visceris cujuscumque *inflam-*
matione. Vidimus enim binos HAENII b)
casus, in quibus tetano acutissima febris
inflammatoria comes fuit, sanguisque sum-
me phlogisticus. Interea tametsi ad præ-
sen-

---

a) Vid. §. 3. B. II. 2.
Histor. 4.

b) Vid. §. 43. Histor. 49.
§. 98. Histor. 152.

sentem hujusmodi febrem minuendam sanguinis missio multum possit, parum tamen in illa subinde adversus tetanum est præsidii, ut iidem hi bini casus docuere. At vero ubi a topica partis cujusdam inflammatione forte tetanus proficiscitur, hacce immunita aut sublata spes est ipsum quoque tetanum superatum iri. Credidit BISSET *a*) gastritidem ab se in tetano observatam, quo juvenis quidam tenebatur. Magnus *Hist.* 113, illi dolor sub cartilagine ensiformi in cardia erat, ac epigastrio sinistrorsum presso vehementer augebatur: pulsus subdurus erat, etsi haud ita celer; facies rubra, respiratio non omnino libera; æger supinus, capite declivi, cervice ac spina dorsi extensis, jacuit: ubi erigere se se, ac lectum deferere (hoc enim adhuc, licet operose, poterat) conabatur, subito vehementi dolore ventriculi oborto scapulæ valido impetu retro rapiebantur. Blandissimum liquidum deglutitum cardialgiam auxit, opisthotonumque causavit; nullum tamen æger aut vomitum, aut vomendi conatum habuit. Intra quatrimum detracto ad 50 uncias sanguine convaluit. Sanguis phlogistica crusta caruit, spissum tamen coagulum, ac superne læte rubens præ-

---

a) l. c.

Hist. 134. præbuit ; raro enim nautis occidentalis
 Indiæ sanguis est phlogisticus. Porro
 puer æthiops novennis e tetano cum mo-
 do dictis ventriculi symptomatis, obiit.
 Cadaveris ventriculus sphacelatus est re-
 pertus. Hic quoque æger nunquam suo
 in morbo vomuit. Binis his casibus post-
 ea Cl. Auctor rationes adjicit, cur, præ-
 sente licet gastritide, vomitus in tetano
 absit. Sed etsi in binis istis casibus ga-
 stritis adfuerit, neutiquam ex iisdem con-
 ficitur, ubique illam, ubi dolor sub car-
 tilagine ensiformi percipitur, præsto esse.

§. 132.

Modi autem sanguinem in tetano
 detrahendi quatuor præsertim ceteris præ-
 ferri merentur, nimirum:

a.) *Phlebotomia*, de qua hætenus
 exempla allata sunt. In hac vero caute-
 la ARETAEI a) minime est negligenda:
 „ sive ob refrigerationem (ait ille)
 „ absque manifesta causa rigor invaserit,
 „ sive ex vulnere, sive ex abortu mulieri
 „ incesserit, venam in cubito rescindito,
 „ curans in deligando brachio laxiorem
 „ compressionem fieri, sectionemque le-
 „ niter & facile expediri; siquidem ista
 „ ner-

---

a) l. c.

„ nervorum convulsiones cient. Semel
 „ etiam cruor citra defectum animæ, fri-
 „ gusque extremorum mediocriter effun-
 „ datur „.

b.) *Cucurbitæ* scarificatæ. De his
 rursus ARETAEUS a) : „ post epiplasmata
 „ vero utilis fuerit cucurbitula occipitio ab
 „ utroque spinæ latere adhibita; sed par-
 „ ce admodum flamma accendatur: nam
 „ quæ ab labris cucurbitulæ fit circum-
 „ pressio, doloris convulsionisque author
 „ esse solet. Igitur diutius trahere præ-
 „ stat, ac molliter magis, quam pluri-
 „ mum brevi tempore; sic enim tibi in
 „ convexum locus sine dolore attolletur,
 „ qui concidendus est. Scopus autem
 „ modi sanguinis extrahendi tibi vires
 „ ægrotantis proponantur „. Eadem fe-
 re AURELIANUS b) monet: „ utimur
 „ præterea (inquiens) cucurbitis, &
 „ magis cum passio sumserit statum; sed
 „ in accessione levibus, in dimissione ve-
 „ ro etiam scarificatione adjecta. Erunt
 „ autem infingendæ occipitio & collo.
 „ Sed aliquando ante impositas cucurbi-
 „ tas expressas spongas ex aqua calida,
 „ oleo, aut decoctione fænugræci, aut
 „ lini seminis, aut hibisci apponemus „.

Trnka de Tetano.

B b

Vi-

a) Ibidem.

b) l. c.

Vidimus itaque hoc remedii genus inusum quidem vocatum fuisse, at ea semper cum circumspectione, ut ne tensionem dolo-remque justo majorem excitaret, sicque, dum lenimen morbi quæritur, augmen- tum ejusdem accederet *a*). Unde & HAE- NIUS *b*) „ cucurbitæ (ait) tam siccæ, „ quam scarificatæ a multis Medicis even- „ tu sæpe fortunato adhibitæ sunt. At „ vero cum id, quod avellendorum hu- „ morum gratia fit, nonnunquam tenfos „ nimium nervos irritare queat, eventum „ aliquando sinistrum sortitæ sunt „.

c.) *Hirudines* ano admotas, na- tura fluxum hæmorrhoidum moliente, æ- gro COLLINI *c*) profuisse observatum est. At singulare est magis eas hypochondriis in tetano cum fructu applicari. CON-

Hist. 185. NELL *d*) meminit viri 27 annorum, qui ulcere cruris afflictus, & ob vitæ genus semper pedibus insistere coactus, subito tactus est Tetano, cum motu convulsivo maxillæ, deglutitione difficili, nephriti- cis doloribus, alvi urinæque suppressione. Cum omnia remedia ad solvendum teta- num parum efficerent, tandem sangui- fugis ad hypochondria admotis, balneis con-

a) Vid. §. 23. *d*.)

b) Rat. Med. l. c. na s.

c) Vid. §. 115. *Hist.* 162.

d) ROUX l. c. T. 20. p. 335.

continuis, & eccoproticis æger intra 27 dies convaluit.

d) *Arteriotomie* arteriæ temporalis, ubi tetanus ab oppresso encephalo ortum ducit, omnibus aliis longe anteit; quam in rem sequentem casum S. G. VOGEL a) notavit: juvenis equo excussus capite vehementer humi alliso sensibus orbatus, post aliquot dies sibi redditus, grave caput per 10 & amplius dies expertus, levi postea de causa nugati delirio prehensus, adhibitis remediis post 6 hebdomadas utcunque, at non prorsus, resipuit. Lapsis vero 4 hebdomadis factus melancholicus, per 15. dies tristis futura metuit, tum cæco 15 hebdomadam cum aphonia obnoxius, tandem validissimo opisthotono per vices convellebatur. Post omnia toto hoc tempore incassum tentata, inter quæ & Væ Ses, demum educto ex arteria temporali incisa ad 3xviij. sanguine, æger jam dudum immobilis, aphonus, ac insensibilis, sub medio fluxu oculis apertis loqui cœpit, ac in dies jam in melius proficiebat, cum nescio quo tristi fato percepto in pristina omnia relabatur. Rursum & Væ Se ad animi deliquium, & ceteris

B b 2   omni-

---

a) Vid. CHR. IAC. VOGEL Disp. inaug. Med. de febr. interm. metastasib. 4. Goetting. 1775. In Append. pag. 2. seqq.

omnibus frustra tentatis, demum eadem arteriotome instituta eundem, ut prius, eventum habuit, ægrumque pristinae reddidit valetudini, quam acceleravit largus hæmorrhoidum per aliquot dies fluxus usum acidularum Schwalbacensium consecutus.

C A P U T II.

ENEMATA.

§. 133.

Enematum usum indicant

I.) *Alvus clausa*, in omni tetano symptoma commune *a)*, quo in casu talia enemata in usum ducenda sunt, quæ fecem diu retentam emolliunt, funduntque, spasmos illius expulsionem impedi-
entes minuunt, motumque excitant peristalticum, i. e. emollientia, antispasmodica, ac leniter cathartica. Atque hæc felicius nonnunquam ipsis cathartici ore assumtis, certiusque alvum movisse sunt observata *b)*. Exactissime in has indicationes clyfma ARETAEUS *c)* concinnavit:

---

a) Vid. §. 32. *b)*

c) l. c.

b) Vid. §. 124. H. 173.

navit: „ sin autem flatum (ait ille) ,
 „ stercusque educendi tempus adsit, pur-
 „ gatorii, quod Hieram, id est sacram,
 „ vocant, drachmas duas cum mul-
 „ sa & oleo in sedem ejicito: nam præ-
 „ terquam quod illa evocat, intestinum
 „ etiam & inferiorem ventrem calefacit,
 „ ac fovet; varium namque & calidum
 „ medicamentum Hiera est „. Iisdem
 „ usibus inserviet clystina CHALMERI ^{a)}
 e decocto fl. Chamom. Malvæ, &c. cum
 „ multo oleo.

2.) *Meteorismus ventris*. Quemadmo-
 dum enim fex, ita & aer vi spasmi in-
 tra intestina sæpe incarceratur, morbum-
 que exasperat; qua de re MACAULEY ^{b)}
 ægra præprimis est quæstæ, flatus se emit-
 tere haud posse, queis alias elapsis semper
 levaretur. Eadem hic enemata, quæ
 n. 1. dicta, locum habent; spasmo enim
 lenito, ac stimulo peristaltico addito, &
 fex & aer educuntur.

3.) *Deglutitio impedita*. In isthoc
 tetanis adeo frequenti casu omnem pro-
 fecto curationis paginam enemata absol-
 vere debent, ita ut, quidquid seu me-
 dicamentorum seu alimentorum ore exhi-
 bere sumendum oportuisset, in præsentia

B b 3 ope

^{a)} l. c. pag. 100.

^{b)} Vid. §. 124. Hist. 172.

ope clysterum corpori ægro infundatur, id est, enemata esse necessum est non medicamentosa modo, sed nutriencia etiam. Hinc laxantia, nervina, opiata, & quidquid indicatur, in clysmata pro re nata conferre oportet: præsertim vero cortex Peruv. ac Opium feliciter hac via corpori immittuntur. Apud PLENCK *a)* homini globus tormenti pedem lævum comminuit adeo, ut postero die ultra genu fuerit ferro demendus. Sequenti post amputationem die femur mutilum convulsione sæpius tentabatur, sed cortice exhibito quievit. Sub vesperam diei 4te in lumbis tensio, ac postero mane cervix & maxilla aliquatenus rigeant: idcirco ægro a quatrinduo jam remediis nullis uso datum omni trihorio Opii gr. j. Sed nec ab hoc, nec ab emulsione camphorata, quæ difficulter deglutiebatur, spasmus remisit: in superficie vulneris copiosum quotidie pus pravum viscebatur: quam ob rem quotidie ter in clysinante cortex Peruv. adhibitus; unde maxilla mobilior facta. Addebatur inde ad 11um usque spasma diem enematis e cort. Peruv. Opii gr. j. ac demum cortex ore sumendus datus ad 20 usque ab amputatione diem, atque sic tetanus est in-

---

a) l. c. pag. 164.

in integrum superatus. Nihilominus tamen æger post bimestre, vulnere nondum sanato, in nosocomio, ubi id temporis dysenteria epimedica grassabatur, e diarrhæa colliquativa interiit. Hac in observatione liquido patet, spasmum maxillæ ab usu corticis, priusquam opium adjiceretur, remisisse, quod prius ab opio, eadem licet, qua in enematibus, dosi exhibito, non est obtentum, ut proinde frustra sit, qui dubitet, opione an cortici salutaris ille effectus sit adscribendus. Idem hic Auctor vidit alias etiam *a)* in trismo a læso pollicis pedis articulo, tum & in spasmo amputationem consecuto, clyfma e cort. Peruv. absque ullo addito opio, fuisse salutare. Nemo tamen eo hæc accipienda putet, quasi opii minor esset in enematis, quam ore hausti, energia; imo majorem etiam interdum esse observavit COTTUNNIUS *b)*, & HAENIUS *c)* perinde est, expertus pluries in „ spasmo deglutationem integro die placidè „ ne impediante enematis unciis 5. 6. „ lactis, Laudani gr. 3. 4. parati mirandos effectus „. Sed num unquam

B b 4

cly-

a) Ibid. 1. Th. 6. Bemerk.
P. 195. sq.

b) Commentar. de Ischia-

de nervosa §. 42. 44.

c) l. c. P. 6. C. 4. §. 9.

clyſma e fumo tabaci hic locum habet a) ?

CAPUT III.

FRICTIONES, LITUS.

§. 134.

Frictiones litusque tertium sunt inter externa aduersus tetanum præſidium, incredibilis, ut mox videbimus, efficaciam. Petuntur vero duplici e claſſe, emollientium videlicet, ac nervinorum, ita ut priora vel ſola per ſe, vel cum poſterioribus remixta in uſum vocentur: quem in finem ab omni ævo adhibebantur

§. 135.

Imo OLEA *blanda*, *pinguedines* animales, &c. idque aut per ſe, aut aditis nervinis. HIPPOCRATES b) iuſſit rigidas partes copioſo oleo calido crebro ungi: alias c) nervina addi voluit „ fo-
„ menta (aſens) admoveſcere oportet, &
„ pingui inunctum eminus ad ignem ca-
„ lefa-

a) Vid. Miſc. Nat. Cur.
Cent. 7. Obſ. 27.

b) De morbis L. 3.
c) De intern. affectionib.

„ lefacere, & tepesfactoria inuncto cor-
 „ pore adhibere. Et absinthium, & lauri
 „ folia, aut hyosciami semen tritum, &
 „ thus, deinde vino albo macerata in ol-
 „ lam novam infundito, deinde olei,
 „ quantum vini, affundito; quibus cale-
 „ factis, multum calidis corpus & caput
 „ ungito „ &c. Ita BENIVENIUS *a)* æ-
 gri sui rasum prius caput oleo hircino &
 caprino madefieri iussit. Perinde FORE-
 STUS *b)* rigidum tetanicæ collum oleis
 irino & chamæmelino perungi, ac lana
 succida iisdem imbuta oleis contegi præ-
 cepit. Egregio cum fructu hæc nonnun-
 quam peraguntur, THONERUS *c)* merca- *Hist. 188.*
 torem opisthotono laborantem unico per-
 sanavit unguento: R. Ung. Aregon. Mar-
 ti. Agrip. aa ʒij. Ol. Chamom. Anet. Lil.
 alb. aa ʒj. Lumbr. terr. Vulp. aa ʒjss. Ping.
 Taxi, Hum. Vulp. aa ʒss. M. calide ung.
 Ita Pistor 64. annor. tetano prehensus, *Hist. 189.*
 diu noctuque ob collum utramque in par-
 tem cum dolore tensum, erectus ac leni-
 ter acclinatus sedere coactus, intra 4 dies
 opera R'ULANDI *d)* convaluit, postquam
 post usum cathartici e Syr. Senn. ʒiij.

B b 5

Ster-

a) De Abditis. Cap. 103.*b)* l. c. Obs. 111.*c)* Obs. Med. L. 2. Cap.

de Convuls. Obs. 3.

p. 96.

d) Curat. Empyric. Cent. 3.

cur. 85.

Sternutatoria mane adhibita, tum vulgare balneum sudatorium, dein vesperi a balneo frictiones colli calidis primum lintheis, tum oleo seminum lini, fuissent institutæ. Simili fere opera feminam quoque quinquagenariam a tetano liberavit *a*).

Hist. 190. Perinde a 25 mensium tetanico lumborum spasmō, ad omnia rebelli, solo litu balsami vitæ Augustani sæpius quotidie lumbis adhibito matronam quamdam fuisse liberatam narrat CHR. de HELWICH *b*). In id genus porro usus diversissima olea a variis fuere commendata, quorum farrago apud FORESTUM *c*), ac HAENIUM *d*) videri potest. His similibusque Veteres caput ac rigidos musculos delibuerunt. SANCTORIUS *e*) quidem imperite illos agere pronunciavit, qui in tetano maxillæ hanc & non multo potius occipitium, ubi mali sedem esse crederet, oleis imbuerent; sed & maxillæ topica feliciter tum fuisse plus semel a Parente suo applicata testatur I. L. HANNEMANNUS *f*).

§ 136.

a) Ibid. Cent. 8. cur. 38.

b) Act. Nat. Cur. Vol. 2.

Obs. 58. p. 131.

c) l. c. Obs. 112.

d) l. c. P. 10. C. 4. §. 6. n. 4.

e) Meth. vitand. error.

L. 2. C. 14.

f) Misc. Nat. Cur. Dec. 2.

Ann. 5. Obs. 49. Schol.

§. 136.

2do MERCURIALE *unguentum*. Quis unquam Mercurii in nervos spasmis afflictos energiam vel suspicatus fuisset, nisi casus, qui optima quæque detegere consuevit, miseris mortalibus rem adeo salutarem aperuisset? Huic autem invento occasionem (nisi me animus fallit) præbuisse videtur Chirurghi Galli OZ. AIMAR observatio RIVERIO *a*) olim communicata: viro militari, de BULLON dicto, *Hist.* 191. tormenti bellici ictus brachium dextrum abstulit, relicta tantum parte humero contigua, 4. digitos transversos longa. Percurato vulnere successit convulsio caput in dextrum retrahens latus cum crebra mandibulæ agitatione, lintea, quæ constanter inter dentes gestanda erant, identidem dentibus conterente. Medici Chirurgique consulti ad unum omnes censuere, malum eminentiæ alicui in extremo ossis vulnere abrupti residuæ, nervos irritanti, deberi: proindeque extremum ossis denovo esse rescindendum & exæquandum. Facta operatio. Convulsio mansit. Consultus tandem AIMAR, ubi ex ægro cognovit, ipsum ante vulnus gravi per aliquod

---

a) Observ. communicata 10.

quod tempus gonorrhæa, etsi rite profususque curata, laborasse, continuo malicausam in superstitem labem syphyliticam (quæ profecto aderat nulla) rejiciens, frictiones mercuriales tam felici, quam ignavo, errore instituit: unde ptyalifinus ortus die 3^{tio} convulsionem sustulit. Hic forte casus (quamvis, ut fere Anglorum est mos, nulla ejus fiat mentio) cum inter syphiliticos morbos prudenter referri neutiquam posset, Anglum quemdam Medicum, seu qui in Iamaica insula medicinam fecit, seu alius fuerit, ad ulteriora tentamina impulit facienda. Ille certe, qui diu Iamaicam incoluit, DONALDO MONRO *a)* narraverat, multos sibi Tetanos ibidem obvenisse curandos, quos Væ Se, vacuantibus, fomentis, balneis, unctionibus, multoque opio tranctans, usque adeo frustra fuerit, ut ne unum quidem ægrum servare posset, ac morbum proinde absolute lethalem esse ad ultimum censeret, quidquid alii de curatis ab se quandoque Tetanis gloriarentur. Postquam vero ex insperato de felici unguenti mercurialis similibus in casibus effectu certior fuisset redditus, periculum se reme-

---

a) Neue Versuch. u. Bemerk. der Aerzt. von Edinb.
3. Band. n. 30.

medii proximo in ægro fecisse, vidisseque eodem tempore, quo & in os agere cepit, spasmus omnium muscutorum solutum, sanatumque ægrum. Tetanos 12 ita curavit: pauci alii, nec nisi illi, quos prius vis morbi confecit, quam Mercurius in os agere potuerit, sunt mortui. Methodus illi erat hæc: ægros calido illatos hypocausto tot stragulis, quot ferendis pares erant, involvit, ac sine ulla prævia præparatione toties tantumque unguenti ex axungia & Mercurii partibus æquis confecti intrivit, quantum secure licuit, idque pro ratione morbi plus minusve provecti. Quandoque ad conciliandum somnum, seu ante seu post ortum ptyalissimum, magnam opii dosin exhibuit. In Angliam redux eadem hac methodo tetanicum pari cum successu curavit. Ac licet omnium ab se curatorum Tetanorum nullum a vulnere fuisse ortum fateatur; tamen & in hoc quoque casu ejusdem se efficaciam Mercurius exhibuit postea, ubi ab aliis experimenta hanc in rem fuere capta. Quippe A. MONRO *a)* haud ita multo post sequentem casum typis divulgavit: vir 22. annor. 1ma Januar. 1769 *Hist. 192.* crus fregit cum vulnere partium fracturam ambi-

---

a) Ibidem n. 31.

ambientium. Chirurgi dexterrimi opera intra sex hebdomadas cum vulnus coivit, tum fractura coaluit, ita ut æger grallarum subsidio ambulandi fecerit periculum. Februarii 27ma tremor totum corpus invasit cum crebris oscitationibus, pulsuque celeri ac pleno, sed interrupto. Martii 1ma maxillæ obriguere, paucisque post horis tam arcte ad se mutuo appressæ sunt, ut primores earum dentes nec ad $\frac{1}{8}$ pollicis ab se dimoveri possent, labiis simul firmiter ad dentes appressis. Dolorem una vehementem faucium, dorsi, ac ad imum pectoris æger querebatur, sudabatque multum absque levamine. Martii 2da caput magna vi retrovulsum est, omnesque toto corpore muscoli obriguere. Femora & brachia eadem ratione, at minore in gradu, affecta erant. Præter communem musculorum rigorem frequentibus quoque eorundem ac dolentissimis convulsionibus tentabatur. Atque hæc symptomata usque ad 11^{am} Martii increvere potius, quam remisere. Æger tamen toto illo tempore nec sensu caruit, nec appetitu omni. Sanguis bis detractus, aliquot cathartica data, vesicantia admota, enemata pro re nata infusa, pediluvia usurpata, demum fots anodynii plantis pedum applicati. Interna remedia fuere Moschi gr. x.

gr. x. Opii gr. ij. iij. bis terve principio per diem, aliquot vero post diebus omni 4ta hora exhibita. Martii 11ma a me & D. CULLEN petitum consilium. Causa horum symptomatum incerta visa; nam etsi credibile erat, illa aut potissimum aut omnino ex punctura, tensione, vel irritatione cujusdam nervi a festuca, vel callo, vel acri collecta circum fracturam materia provenire, præsertim cum æger neglecta quiete præmature artuum inferiorum usum fecerit, inque fracturæ loco parva inflexio cerneretur, illoque ex latere spasmus esset vehementissimus: tamen æger nec de peculiari ea in parte dolore querebatur, nec etiam seu tunc seu postea aut rubor, aut tumor, aut materiæ collectio se ostendit. Suspicio quoque erat, ægrum, quod mense ante fracturam duxerit, præmaturo veneris usu hos sibi spasmos accivisse. Respondimus: in iisdem remediis, ut ante, post denuo detractum sanguinem, esse pergendum, auctoresque fuimus, ut & moschi & opii, hujus præsertim, doses sensim in tantum augeantur, quantum cum securitate fieri posset. Commendata porro calida totius corporis balnea, hiru-
dinum femori fracto applicatio, ac sedulus fomentationum usus. Quod si ab his symptomata non remitterent, suadebatur
locus

locus fracturæ aperiendus, ut sanguis inde revulsus, ac secuta postea suppuratio, affectorum nervorum sensilitatem obtunderet. Apertura recusata cum cetera per 9. dies æger frustra fuisset expertus: absente D. CULLEN, suasi frictiones Mercuriales ea methodo, quæ a germano meo descripta ^{a)} est, cum ulteriore simul opii usu. Quapropter prima mox nocte ℥ ii axungia subacti ℥ ij intritæ sunt, tantundem die postero, nec minus nocte altera, ac mane diei 3^{tiæ}, & sic porro, usque dum ℥ ii ℥ xx. intritæ essent. Unctio potissimum, ubi causa esse credebatur, in pedibus instituta. Toto hoc tempore nullus est ptyalismus observatus, os parumper exulceratum, ægerque paulo plus, quam sanus, sputavit. Actio tamen per urinas & sudores aderat: nihilque per lotium secessit. Præter jam dictam ℥ ii quantitatem, ad binas adhuc vices ℥ ii ℥ ss est infrieta, biduoque post rursus tantundem absumtum. Altero a cæpta unctione die observatum est notabile omnium symptomatum decrementum, omnes spastici motus, convulsiones, dolorumque cruciatus gradatim desiere, ac die 6to vel 7mo a cæpto ℥ ii usu æger totius corporis rigore pene ex integro liberatus, cœpit sensim maxillas semper magis diducere, omnesque
artus

---

a) Ibidem n. 30.

artus, licet a prægressis vehementibus continuoque infestantibus convulsionibus summe debiles, movere. Appetitu quoque sensim recuperato lectum citius deseruit, quam propter prægressum & si usum consultum videbatur. Sumtis tandem ad & ium exigendum variis ptisanis cathartici pristina postea, constantique valetudine est gavisus. MONROUM deinceps eadem cum felicitate DELAROCHE *a)* secutus est: namque juvenis 22 annor. cum ob vehementem cephalalgiam Væ Sem celebrasset, e vestigio primum trismo, tum universali tetano sensim est correptus, cui accedere convulsivi 2. 3ve horarum insultus. Corpus artusque nonnisi multo conatu flecti potuere; ex ore continenter spumosa saliva scaturiebat, sub sudore fere perpetuo: os haud amplius diduci potuit, quam ad tubulum cantharuli admittendum satis erat. Deglutitio fuit summe operosa, & vultus magnæ anxietatis internæ indicia præseferibat. Vacuationes omnis generis factæ nil profuere, nec balnea bis in dies usurpata, nec opium quovis bihorio ad gr. j. datum, nisi quod levem stuporem cum somnolentia induxerit. Quapropter præmissa ob ruborem vultus, pulsusque celerem, Væ Se ad frictiones mercuriales

Hist. 193.

Trinka de Tetano.

C c

icum

---

a) ROUX l. c. T. 40. p. 212. 199.

itum, cum quotidiano simul balnei usu, quo Mercurii efficacia adjuvaretur. Infricta quotidie unguenti ex æquis Mercurii & axungiae partibus confecti 3j. optimo cum successu: lapso enim biduo æger melius habere cœpit, maxilla abduci, ægerque pedetentim ambulare, potuit, & post 14 dies ab omni spasmo liber erat; superstita nihilominus ingenti debilitate, ad quam cum reliquiis morbi delendam datus cortex Peruvianus. Verum cum æger etiamnum rigoris aliquid in membris, spasmosque sentiret, in locum corticis aliquot adhuc frictiones sunt institutæ, post quas omnia prorsus symptomata, citra ullum unquam toto frictionum tempore subsecutum ptyalismum, evanuerunt, ægerque constanti postea valetudine gavisus est. In longe graviore postea casu a) Tetani pari cum eventu iterum frictiones Mercuriales ab eodem Cl. Viro sunt in usum vocatæ. Neque secius postea rem expertus est gentilis ejusdem

Hist. 194. Cl. DUBOUEIX b): accersebatur ad duodeviginti annorum adolescentem, qui vehementi interdum renum dolore vexatus, ut se difficulter antrorsum curvare posset, tandem in tetanum incidit. Membra omnia

a) Ibidem T. 45. p. 45. sqq.
vid. §. 128. *Hist.* 179.

b) Ibidem T. 42. p. 215. sqq.

omnia cum trunco tensa usque adeo obri-
guere, ut rumpi facilius, quam flecti,
possent. Spiratio erat sublimis ac labo-
riosa, sudorque aderat, cum tetano ma-
xillæ, capiteque parum sinistrorsum verso.
Verbo, omnes muscoli antagonistæ adeo
fuere contracti, ut vel minimus motus
ægro esset impossibilis, excepto sinistro
brachio, cui mobilitas aliqua superfuit;
loqui etiam, etsi non sine magna difficul-
tate, potuit. Pediluvia calida bis quoti-
die imperata, eccoprotica interdum ex-
hibita, principio acuata ☐^{ro} stibiato, po-
tulentia relaxantia, serum lactis, linimen-
ta oleosa ad abdomen lumbosque, & quæ-
cunque relaxationi procurandæ idonea es-
se videbantur. Verum cum lapsis aliquot
diebus morbus nihil fuisset mutatus, præ-
missa Væ Se, frictiones Mercuriales ad 15
aut 16 factæ, quotidie una cum unguen-
ti, ex æquis Mercurii & axungię parti-
bus conflati, 3j. simulque bis de die
balnea calida administrata. Aliquot post
diebus insigne inde levamen observatum
est, æger post singula balnea adeo sudo-
re madebat, ut plura in lecto indusia hu-
mectarit, membris flexilitas nativa sensim
rediit, ac tandem circumacto circ. mense
æger pristinam sanitatem recuperavit. No-
tatu dignum est, a non interruptis fere

frictionibus ne levissimum quidem ptyalismi indicium apparuisse : quod forte ecoproticis, emollientibusque enematis identidem injectis, ac præsertim largissimæ, nullo morbi tempore desideratæ, transpirationi tribuendum est. Huc denique & illa MANGETI observatio est referenda, quam alio jam loco *a)* dedimus, eundem cum modo enarratis eventum sortita. Notandum est autem, haud esse ptyalismum ad felicem curationis exitum necessarium; quippe quem ægri MONROI, DELAROCHII, DUBOUEIXII, nullatenus perpassi nihilominus convaluere.

§. 137.

Sed dicet quis, methodum hanc mendendi Tetano esse prorsus infidam; siquidem casus existent maxillæ tetanorum a mercuriali salivatione natorum, qualis ille fuit, quem alibi jam ex ADOLPHO *b)* dedimus; duos alios observationes Clinicæ Nosocomii Varsaviensis *c)* suppeditant; quartum HAZON *d)* vidit; quintus,isque maxime memorabilis, a BINNINGE-
RO

---

a) Vid. §. 19. Hist. 17.

b) Vid. §. 5. B. n. 1.
Hist. 10.

c) Obs. Clinic. ad ductum
Med. in Nosoc. Varsav.
Fascic. 2. p. 53. sqq.

d) Vid. §. 148. Hist. 209.

RO a) est observatus, videlicet M. PON- *Hist. 195.*
NIER calculo renum, podagra, & atra-
bile cum melancholia diu misere confli-
ctatus, invito Medico, Chirurgi sanita-
tem, sua si opera uti volet, brevi post
tempore audacter pollicentis arbitrio se
commisit. Iste frictiones Mercuriales in-
stituit. Sequitur diarrhæa biliosa primum,
tum levis ptyalismus, cum genarum pa-
latique tumore, dolore, strangulationis
metu. Invalescentibus his postea febris
accedit; dein dyspnœa, & loquendi impo-
tentia, palati ulceratio, rauco; demum
tantus maxillæ spasmus, ut os non nisi
cuneo admoto diduci parum quiret, mox
iterum coitutum. Interea saliva larga,
viscida, cadaver olens, perpetua scaturi-
vit; dentes nudati vacillabant, nigerrimi,
quandoque decidui. His alia ab renum
calculi accessere symptomata, præsertim
urinæ difficultas, subdeliria, sopor, con-
vulsiones, ac tandem finis omnium mors.
Quæ cum ita sint, quis vadem se dabit,
a frictione mercuriali Tetanum curatum
potius quam auctum iri præsentem,
quandoquidem illum non præsentem etiam
sola per se induxisse visa est? Verum cui-

Cc 3

cui

---

a) Obs. & Cur. Med. Cent. 3. Obs. 98. 99. & Cent. 5.
Obs. 76.

cui hæc in mentem venerint, meminisse illum velim, ADOLPHI casum evidenter salivationi prægressæ imputari neutiquam posse; est enim suspicatus tantum Cl. Vir, morbum e mercurialibus remediis non rite administratis evenisse; ac tametsi etiam inde accidisset, videbimus, eum non alia ratione, quam ceteris illis in casibus objectis, fuisse verosimiliter inductum. Nam in HAZONI ægra ab ulceribus oris, e neglectim tractato ptyalismo abortis, maxillæ spasmus ortus est, queis persanatis iste quoque desit, ut proinde directe Mercurio imputari nequeat. Varfaviensium autem ægrorum unus non vero, sed spurio, tetano erat affectus, in quo impossibilis oris apertura ob malam internam cum inferiore dimidia parte gingivæ ad $\frac{1}{2}$ pollicem e male sanato ibidem post ptyalismum ulcere concretam secuta est; rescissa enim concretionem os continuo apertum est, quod evenire, si tetanus fuisset verus, non poterat. Alterius autem ægri quoniam os ne exploratum quidem fuit, veri est simile, impeditam oris diductionem aut spurium perinde ab ejusmodi concretionem fuisse tetanum, aut, si verus is fuit, a tetano HAZONI ægræ non diversum. Quid porro vetat, quo minus tetanum maxillæ, quo BIN-

NIN-

NINGERI æger correptus est, non ab simillimis internis oris, genarum, palati, &c. ulceribus repetere liceat, a qualibus in HAZONI matrona ortum duxit? Hæc enim & adfuisse auctor narrat, & tanto etiam peioris fuisse indolis necesse est, quod in corpore atra bile, calculo, podagraque infami fuerint generata. Hæ igitur difficultates remotæ jam sunt: sed quæ sub usu Mercurii, si is specificus est, in syphilitico HAENII *a)* juvene tetanus non est præpeditus? Ad tollendum tetanum, quemadmodum opii, ita Mercurii quoque dosis ingens requiritur, quippe quam ipsa spasmi magnitudo exigit, & experientia allata idem docet. Quid mirum igitur, tetanum ab exigua dosi, quæ & sublim. corros. datur, non fuisse præpeditum?

Cc 4

CA-

---

a) Vid. S. 59. Histor. 120.

CAPUT IV.

BALNEA.

§. 138.

Balnea in curatione hujus morbi duplici scopo usurpari solent, videlicet tum ut partibus convulsione rigentibus laxitas inducatur, tum ut sudores eliciantur. Priorem in finem non alia, quam calida, usui esse posse, haud difficulter apparet; sed ad eliciendos sudores cum non calida modo, verum frigida quoque sint quam aptissima, etiam hæc sæpenumero egregie profuisse videbimus: quæ, ut ordinate fiant, partitim nunc persequemur.

§. 139.

A. CALIDA *balnea* vel aquosa esse possunt, vel oleosa. Etenim

Imo *Aquosa* laxant, resorpta acre diluunt, diaphoresin promonent, sicque spasmos minuunt. Mirum sane est, Veteres de hoc adversus tetanum præsidii genere tam efficaci paucis admodum verbis egisse. HIPPOCRATES a) solorum pedilu-

---

a) De rat. vict. in morb. acut.

diluviorum mentionem injicit; ARETAEUS vero balneorum ne verbo quidem meminit: AURELIANUS a) autem primum in declinatione morbi eorum imperat usum: „ cum ex parte (inquiring) passionem mitigatam senserimus, embasim olei, vel aquæ & olei adhibemus „. Quæ verba non de remissione, sed declinatione, accipienda esse vel inde patet, quod eodem simul tempore, quò balnea suadet, valentiores cibos ægris concedat, qui aliqualem requirunt masticationem. Contra vero in statu morbi balnea commendat CELSUS b), jubens ægrum „ nonnunquam . . . in calidum „ oleum totum descendere, vel in aquam „ calidam, in qua fœnumgræcum decoctum „ sit, & adjecta olei pars tertia „. Et reapse tanta est balneorum calidorum hoc in morbo virtus, ut haud immerito CHALMERUS c) ab illis atque opio unite morbi curationem expectarit. Observavit enim, raro ante balnei usum deglutiri quidquam ab ægris posse; emendari vero mox a balneo deglutitionem, atque ita remediis, ac præsertim opio exhibendo, per præmissa balnea viam expediri.

Cc 5

Ad-

a) l. c.

b) l. c.

c) l. c. pag. 95. sqq.

Administrationem vero eorundem optime simul idem hic Auctor edocet, jubet nimirum primo omnium sanguinem detrahi, tum gradum caloris aquæ explorari, debitumque conciliari, ita ut calida tempestate, ac celeriter micante ægri pulsu cum præternaturali cutis calore, calor aquæ haud excedat 96 vel 98. gradus FAHREN. thermometri. Quod si vero tempore frigido pulsus ægri tardus, cutisque calor fuerit minor, calorem aquæ ad gradum 100 vel 102 augeri tuto posse ait. His præmissis æger secundum totam corporis longitudinem in folio jaceat, totus sub aquis facie tenus, cum subjecto capiti in vicem pulvinaris convoluto lecti linteo: calor aquæ in folio per affusionem calidioris iteratam conservetur: interea, quamdiu in folio est æger, partes affectæ leniter erunt perfricandæ, præcipue collum, pectus, & universa spina dorsi deorsum, quousque attingi potest; neque prius e balneo est eximendus, quam pulsus mollis ac plenus evaserit. Ubi vero jam eximendus est, non abstersus, illico linteo sicco obvolutus in lectum reponatur, ubi multus plerumque sudor oboritur, qui tamen, si nimius videretur, imprimis pulsu existente admodum celeri & contracto, cum vehementi cutis calore, tunc insti-

instituta pannis calidis frictione est sistendus. Usus hujusmodi balnei indies ad 5 aut 6 vices iterari potest.

§. 140.

Horum jam balneorum utilitas ut evidentius cognoscatur, exemplis opus est. Apud CELLIER *a)* infans 10 dierum a *Hist. 196.* nycthemero non nisi pauxillum lactis, ori ægre immissum, deglutiens, & a bi-duo jam sugere non valens, simul intra hoc tempus adeo toto corpore obriguit, ut nulla prorsus sui parte esset mobilis, sed completo tetano recto tam vehementi affectus erat, ut unum continuum solidum esse videretur, cujus pars quælibet frangi facilius, quam flecti, potuit: facies erat velut moribundi pallida, ac laboriosissima spiratio. Cum autem ætas ægri, parentum inopia, deglutitio difficilissima remedia consueta excluderent, solis balneis e tepido decocto emolliente mane ac vesperi ægrum collo tenus immitti Cl. Vir imperavit, primum per horam, tum in dies diutius sensim ibidem detinendum, donec ad bihorium perventum est: jussa est simul mater tantum lactis, quantum

---

a) REUX l. c. T. 28. p. 24. sqq.

tum posset, deglutiendum dare. Hacque methodo infans intra 3 hebdomadas penitus convaluit. DE SAINT - HERAN

Hist. 197. Dr AMBON *a*) mulieris quadragenariæ curam habuit, quæ in frigida tridui pluvia sarmenta vinciens, lævi femoris contraxit dolorem, qui lapsis 14 diebus in femur dextrum, inde in dorsi vertebrae transiit, & ex his ad lumbares defluxit. Interdum affecta in parte tumor indolens, vel cum levi tantum dolore, vel quandoque cum punctorio, etiam aderat; subinde vero dolor absque tumore. Ægræ animus ab remediis abhorrens, tum res familiaris angusta, ejusque assidua procuratio ipsam a quærendis malo suo auxiliis abstraxere. Interea dum vis morbi musculos dorsi lumborumve invasit, haud ullum præsentius levamen illi reperit, quam in omnimoda spinæ dorsi ad parietem appensione: quo in situ singulare se folatium percepisse retulit, quale in nullo alio, imo ne tum quidem, dum se jaccens exporrexisset, experta est. Accitus tandem A. 1755. die 10 April. prima vice ad ægram, ipsam in horrendo reperit statu: omnes artuum tum superiorum, tum inferiorum muscoli convulsione teneban-

---

a) Ibidem T. 12. p. 241. apud VANDERM.

bantur, manus in pugnum contractæ, carpi versus antibrachia reflexi, & hæc ipsa cum brachiis ad angulos flexa, ista vero corpori firmiter appressa erant. Ossa tarfi versus plantas trahebantur, pedes vi muscutorum gemellorum ac solearium extendebantur, quorum in tendinibus ægra vehementem dolorem est quæsta. Crura & femora fuere inflexa. Musculi abdominis, colli, capitis placide quieverere. Regio abdominalis sedes centrumque doloris, quo omnes partes sese contrahendo tendebant, esse videbatur. Caput non nisi levissimus, nec observandus dolor insedit. Dum digito musculi bicipitis tendinem, musculumque Deltoidem, in queis nullus tumor visebatur, premeret, ægra magnum clamorem, velut ad vehementissimum dolorem, sustulit. Artus spasmus detenti adeo obriguereut nulla ope vel flecti vel extendi se se paterentur. Cutis calor paulo naturali major, pulsus plenus durusque ac febris aderat. Cum nulla saburræ in primis viis adessent signa, & antecedentia docerent morbum a perspiratione suppressa esse enatum, sanguinis ℥xvj. detractæ sunt, bihorioque post injectum enema emolliens, & datus potus diaphoreticus, simulque sub noctem paregoricum, & stragulis ad eliciendum sudorem ab suis pene est obruta.

Sed

Sed ab omnibus his cutis ne humescebat quidem. Postero die sanguis spissus, aquosa parte destitutus apparuit; dolores multum remisere. Imperata severa dieta, ususque decocti aperientis & diaphoretici, & potio paregorica. Die 3to fomenta emollientia applicata. Die 4to V^a S^o repetita. Die 5to 6to 7mo balneo uti iussa est, in hoc per horam morata dolorum expers erat; sed cernebatur sudor per faciem decurrens. Primum balneum nil morbum mutavit; at e secundo egressa lectum jam citra aliorum adminiculum repetiit: ac post tertium convaluit penitus. Ob nauseam aliaque putredinis in primis viis indicia lene catharticum datum curam absolvit. Post balneum per horam semper sudavit adeo, ut & indusium & lecti linthea commaduerint, sudorque tam erat olidus, ut una vicinarum indusium ægræ porrigens male inde habuerit, maritusque in lecto noctu ei accubare nequiverit. Fœtor hic pedetentim evanuit, videbaturque ægra perfecte convaluisse. At die 26ta April. omnia symptomata sunt reversa, postquam pridie inhorruit. Adhibita prior medela, præterea vesicantia applicata, morbum rursus, verum ferius aliquanto, profligarunt. Abhinc vero mulier per omnia bene habuit.

Nota-

Notatu autem dignissimus est casus Opi-
sthotoni hysterici cum nymphomania com-
plicati, atque balnei calidi infessu sublato,
quem hunc in modum narrat I. RHO-
DIUS ^{a)}: „ omnibus Bononiæ frustra *Hist. 193.*
„ tentatis, A. 1627. a. d. v. Maji PRE-
„ VOTII curæ commissa virgo sacra Ill.
„ VICTORIA FELIX MALUEZZI, quæ
„ ab anno ætatis 5to post lentam feбри-
„ culam cum obstructione mesenterii,
„ evanescente colore roseo faciei pallo-
„ rem continue retinuit. Anno 10mo re-
„ cepta in cœnobium a lævi pugno hæ-
„ morrhagiam narium contraxit, quæ
„ annis 4. omnibus auxiliis adversa circa
„ quartum & decimum suborto mensium
„ fluxu recessit. Sex & decem annos
„ nata, quum sacro Cœtui nomen esset
„ professa, intervallo brevi gravissimis
„ animi perturbationibus agitata ob Patris
„ ac fratris mortem, horrendumque Ve-
„ stalis fatum eodem semet die in pute-
„ um præcipitantis, quo in monasterium
„ admissa, menses ei parce processerunt,
„ suppressa narium hæmorrhagia, qua sæ-
„ pius antehac tentata, jamque annum
„ agens alterum & vicesimum sub horam
„ undecimam crurum lassitudine correpta
„ cum

---

a) Observ. Medic. Cent. 1. Obs. 37. p. 26.

„ cum levi anxietate, post $\frac{1}{2}$ horam in-
 „ ter lätos sermones repente corpus uni-
 „ versum obriguit, sine sensu, contra-
 „ ctis validissime digitis manuum ac pe-
 „ dum, illæsa respiratione; vultus pars
 „ nulla movebatur, oculis clausis, omni-
 „ no sensus expers jacebat, idque unius
 „ horæ spatium, nihil mutato faciei colo-
 „ re: quo tempore novies brevibus in-
 „ tervallis correpta suffocatione cum con-
 „ vulsione ad posteriora. Accessio velox
 „ ac brevis, cum gemitu obscuro, & fa-
 „ ciei rubore, quæ initio ad livorem ten-
 „ debat, sine sensu, in qua circa umbili-
 „ cum persentiebantur murmura cum quali-
 „ cunque ventris tumore. Tribus con-
 „ vulsionis accessionibus subito se se mu-
 „ tuo excipientibus, tanquam e somno
 „ profundo experrectæ universa facies ita
 „ in pristinum statum rediit, ut audiret,
 „ videret, loqueretur; mox dorsum ac
 „ medulla spinalis (curvabatur), mani-
 „ bus pedibusque rigidis ac sensu defe-
 „ ctis. Excitata retulit se in capite stupo-
 „ rem quemdam percipere, sibi que velu-
 „ ti stringi tempora. Optime ratiocina-
 „ batur, tametsi memoriam aliquantum
 „ imminutam opinaretur. Tandem 4. circ.
 „ horar. spatium accessio sic resolvebatur,
 „ ut post horam brachium sinistrum, de-
 „ inde

inde post alteram crus sinistram, postea ab hora crus dextrum, ac demum ejusdem lateris brachium ad munus rediret. Hisque affectibus jam biennium quotidie vexabatur per excandescentiam vehementem ortis, cum cæcitate, quæ A. 1625. dies 12, sequenti ad vigesimum perdurans sponte desit. Sub vicesimam tertiam vespertinam alternis diebus uteri passionibus maximo cum furore, sine omni febre, exercebatur, intermixtis crebris suffocationibus, spina posteriora versus retracta, trium horarum & dimidiæ spatio: quamvis initio quotidie, jamque a quinquennio diutius torqueretur, cum delirio nunc fero, nunc meticuloso, intumescente ventre a stomacho ad umbilicum. Sub finem accessionis invadebat sicca tussis cum furore concitatissima ad mediam quandoque horam. Omnium tandem immemor belle habuit. Die interjecta, quæ mitior, hora pariter supra vicesimam tertiam catalepsis cum suffocatione, ac quibusdam ad posteriora convulsionibus rediit levi accessione, quæ intra horæ $\frac{1}{4}$ solvebatur. Paroxyfmi prænuncia crurum lassitudo, ac veluti trebratio verticis cum sensu frigoris ad verticem. Sub horam noctis sextam

„ jam 4 annis quotidie duabus ferme ho-
 „ ris convulsione ad posteriora detineba-
 „ tur, cum debilitate facultatis cogno-
 „ scentis, nullo frigore, ut se se in late-
 „ ra verteret, intercurrente nonnunquam
 „ præfocationis specie, præcipue dum
 „ sanguis missus, quæ deligato vulnuscu-
 „ lo cessabat. Menstrui fluxus tempore
 „ exacerbata sunt omnia; ubi ea morosi-
 „ or & proclivior in iram. Maji ex-
 „ tremum præfocatione uteri quandoque
 „ in 50 horas producta ingravescebat.
 „ Hypochondrii sinistri tensio levis con-
 „ tra umbilicum satis manifesta: venter
 „ ad decimum diem adstrictus medica-
 „ mentis levioribus neutiquam respondit,
 „ ut sæpius una vice extracti colocyn-
 „ thidis ℥ ij, vel Diagrydii gr. xv. præ-
 „ berentur. Interdum rejecit per supe-
 „ riora. Excrementa omnia pituitosa, lo-
 „ tium tenue & aquosum copia redditum.
 „ Caput extra accessionem nullis afflige-
 „ batur malis, nec de gravitate querela.
 „ Dolor tamen quandoque circa tempo-
 „ ra & qualiscunque memoriæ imbecillitas
 „ obrepfit. Maximorum virorum inge-
 „ nia variis modis exercuit tot affectuum
 „ congeries, quam omnibus in rem præ-
 „ sentem rite administratis, atque in pri-
 „ mis vesicantibus interiori utrinque fe-
 „ „ mori

„ mori affixis, assumtisque cum succo
 „ cichorei conspissato per vices speciebus
 „ hieræ simplicis, PREVOTIUS tandem
 „ prodigavit Aponensis aquæ infessu, a
 „ quo naturalibus effluens HOLLERIO *a)*
 „ non ignotus humor, albumen ovi si-
 „ mulans, naturæ peritis mali fomitem
 „ palam fecit. Secunda valetudine ad
 „ suos rediit, qua, dum isthæc eduntur,
 „ in Cœnobio D. MARIAE Novæ Dei
 „ providentia etiamnum firma perfrui-
 „ tur „. Atque hi sunt casus, in quibus
 balnea aquosa omnem curationis paginam
 absolverunt: quibus COLLINI *b)* quoque
 casus accensendus est opisthotoni balneo
 Badensi prima vice sublatis: sunt vero &
 alii, ubi lentam aliorum remediorum a-
 ctionem promoverunt egregie, curamque
 accelerarunt, velut in FARRII *c)*, WHI-
 TII *d)*, MACAULEYque *e)* ægris, nec
 nec non puella, cujus casum narrat

D d 2

PI-

a) De Morb. Intern.

l. i. c. 58. in Scholio.

Humor hic a Veteribus
pro semine corrupto
habebatur, cujus excre-
tio Nymphomania in-
sultus plerumque sol-
vit. Utinam religiosus
admodum Auctor Italus
non relictisset, circa

quid præsertim ægra fu-
ribunda deliravit, cum
tam paucæ morbi hu-
jus observationes ex-
stent.

b) Vid. §. 115. Hist. 162.

c) Vid. §. 124 Hist. 173.

d) Vid. §. 164. Hist. 223.

e) Vid. §. 124. Hist. 171.

Hist. 199. PICQUÉ *a)*: hæc ad 12 annos nata, nudis pedibus cruribusque aliquot dierum frigus humidum perpeſſa, menſe Decembri poſt prægreſſam animi dejectionem, & inſignem omnium motuum corporis difficultatem, tetano univerſali correpta eſt adeo, ut principio artus nullatenus flecti poſſent, poſtea vero eſſi id fieri, non tamen ſine labore, poſſet, ut primum viſ flectens ablata eſt, pedetentim ad priſtinum ſuum ſtatum redibant. Linguae labiisque ſpaſmus pepercit, ſpiratio ac deglutitio facilis erat; oculi fixi; pulſus magnus, plenus, tenſus; dolor ad occiput ac totam ſpinam non mediocris, ſomnus rarus, brevis, levisque admodum; urinæ rubræ; calor cum interius tum extus non parvus, cum ſiccitate & alteratione haud minore: ſudor nullus, nec intermiſſio uſque ad plenam convaleſcentiam. Facta larga V. S. data ptifana ex oryza, canaria, cum nitro & ſyr. limon. injecta crebra enemata demulcentia, cataplaſmata emollientia admota: unde pulſus emendatus, ac membra magis flexilia facta, & poſt frictiones lenes, oleoſaque unctiões inſtitutas, nec non balneorum tepidorum ac emulſionum nitroſarum uſum malum inſigniter minuebatur.

---

a) ROUX l. c. T. 42. p. 114. ſqq.

batur. Interea absente Medico, facta aeris constitutione asperiore, intermissoque balneorum usu morbus adeo resumit vires, ut videretur periculosior evasisse. At revocato tum remediorum, tum balneorum usu malum rursus pedetentim minuebatur, & ægra post 50um diem convaluit. Quemadmodum vero magnum in enarratis casibus balnea aquosa calida fuere adversus tetanum præsidium, ita e contrario alias infida sunt, ac tantum abest, ut prosint, ut sæpe etiam lædant. Sic puellæ apud DELAROCHE *a*) anxietates & convulsiones causarunt: dolores intolerabiles a solis pediluviis, quoties in usum vocata sunt, in tetano BURELI *b*) productos vidimus. Balnea HOFERI *c*) feminae trismus in universalem tetanum verterunt. Perinde HILLARY *d*) universim inutilia esse in America observavit; imo vidit nonnullos momento, quo e balneo exempti sunt, periisse. Similem casum HAENIUS *e*) retulit: „rem (ait ille) ab ipso Medico teneo, *Hist.* 200.
 „ qui præsens præsentem vidit hominem,
 „ qui tetano universo affectus, dum e
 „ balneo aquæ calidæ educeretur, bal-

D d 3

„ neum

a) Vid. §. 128. H. 179.*d*) l. c. p. 277.*b*) Vid. §. 51. Hist. 75.*e*) Rat. Med. P. 10. C. 4.*c*) Vid. §. 49. Hist. 57.

§. 5. sub finem.

„ neum omnem pepulisse morbum excl a-
 „ maret, sic quidem, ut integram cura-
 „ tionem adstantibus demonstraturus, per
 „ cubile incedere progredique inciperet;
 „ qui tamen vix momento elapso humi
 „ procumberet, ac moreretur „.

§. 141.

2do *Oleosæ* vero aquosis fere sunt ef-
 ficaciora. GUILLANDINUS teste HEUR-
 Hist. 201. NIO a) virum tetano affectum, totum in
 olei cadum immergendo, a morbo libe-
 ravit. Huic similem casum MORGAGNI b)
 Hist. 202. refert: „ memini de ALBERTINO me
 „ audire, fuisse nefarium chymicum, qui
 „ plus laboris atque artis, quam alii ad
 „ remedia, insumeret ipse ad venenum
 „ parandum præsentissimum, & quod, si
 „ perficere potuisset, sperabat halitu ne-
 „ caturum. Cum ergo multa & varia
 „ . . . in vitreum vas coniecisset, lon-
 „ goque tempore, ac magno multiplici-
 „ que artificio de malis jam multo pejora
 „ reddidisset, meritum sceleris fructum
 „ cepit. Cum enim vas, inter transfe-
 „ rendum prolapsus, perfregisset, im-
 „ pen-

---

a) Comm. in HIPPOCR. Sect. 2. Aphor. 26.   b) l. c. Epist. 10. n. 21.

„ pensarum , temporis , laborum perditio-
 „ rum dolore propemodum infans , quid-
 „ quid potuit effusi liquoris spongia con-
 „ tinuo excipere , inque aliud vas expri-
 „ mere ausus est. Ecce autem convulsio-
 „ nibus prehenditur , ut raptim in cubile
 „ delatus , mox earum vi in humum de-
 „ jectus sit , ubi cito interea accersitus
 „ ALBERTINUS interveniens hominem
 „ invenit serpentis instar se contorquen-
 „ tem , atque oculis exstantibus , exerta-
 „ que lingua horrendum in modum mu-
 „ gientem. Cum in gravissimo casu plu-
 „ ribus auxiliis usus esset , nihil æque
 „ profuit , ac demittere totum hominem
 „ in tepidum oleum ; sic enim convulsio-
 „ nes quieverunt „. Atque huc perinde
 spectat embroche olei , qua P. BAYRUS *a)* *Hist. 202.*
 Pedemonti Principem ab opisthotono li-
 beravit.

§. 142.

B. FRIGIDA porro , ut quæ calidis
 contrarios prorsus habeant effectus , rigo-
 remque e laxitate etiam , ac spasmus in-
 ducere possint , Tetano mederi , mirum
 forte videbitur. Sed id ab experientia
 adeo verum est , ut non tam de successu ,

D d 4

quam

---

a) Practic. L. 2. C. 20.

quam de assignanda potius ejus causa, nos circumspicere oporteat. Sane si, quod præclare HUXHAMUS *a)* animadvertit, consideremus ope balnei frigidi speciem febris intermittens, quæ teste COO *b)* tam sæpe convulsionibus medetur, ac sudores, qui non raro Tetanum critice solvunt *c)*, elicit, induci, non possunt quibusdam in casibus non prodesse. GUINDANT *d)* refert virginem 28 annor. e mœrore fuisse totius corporis spasmus prehensam, imprimis ventriculi, ut vix aliquid deglutire posset, quin omnia illico evomeret. Ob musculos colli summe tensos caput flectere non valuit: dyspnœa & tormina simul aderant. Multis frustra tentatis, tandem frigida balnea bis de die per 2 ad 5 horas, item enemata aquæ tepidæ, ac fomenta emollientia, adhibita. Balnea, etsi initio nec vomitum, nec dolores præpedivere, & alvum urinamque minuerunt, tamen die 4to adeo laxarunt nervos, ut urina & feces involuntarie prodierint, salivaque copiosa sit mota. Die 5to omnibus symptomatis superatis ægra prorsus convaluit. Balnea hæc etsi novum.

a) Opp. Tom. 2. Cap. 2.*c)* Vid. §. 95.*b)* Epidem. L. 6. Sect. 6. text. 9.*d)* ROUX l. c. T. 27. p. 450.

novum remedii genus videri possent, jam
dudum tamen HIPPOCRATI perfusiones
aquæ frigidae fuerunt usurpatæ; etenim
a) „ quandoque (ait ille) in nervorum
„ distentione, absque ulcere, in juvene
„ quadrati corporis, æstate media, frigi-
„ dæ copiosa perfusio caloris revocatio-
„ nem efficit, calor autem hæc sanat „.
Qua in sententia succincte casus omnes,
in queis balnea frigida locum habent,
est complexus. Et alibi b) de curatione
opisthotoni agens „ post affusam frigi-
„ dam plurimam (inquit) vestimenta te-
„ nua, pura, & calida superinjicito,
„ tuncque ignem ne adhibeto „. AURE-
LIANUS c) quidem, juratus COI car-
ptor, id magnopere damnavit, cum eo
& PAULUS d), & alii; sed experientia
HIPPOCRATEM jam dudum absolvit: nam
& AVICENNA e) plures hac methodo sa-
natos refert, & binis id exemplis confir-
mat VALESCUS de TARANTA f): „ isto
„ modo (ait) curavi juvenem 20 an-
„ norum, de quo desperabatur in Mor-
„ lanis, quamvis non multum erat car-

Hist. 201.

Dd 5

„ no-

a) Sect. 5. Aphor. 21.

b) De Morbis L. 3.

c) l. c.

d) Libr. 3. Cap. 20.

e) L. 3. Fen. 2. Tract. 1.

Cap. 7.

f) De morb. cerebr. L. 1.

Cap. 21.

„ nosus. Habui fere 24 urceos plenos
 „ aquæ, & 4 viri ipsum ægrum erectum
 „ tenuerunt. Ego autem omnes urceos
 „ evacuavi supra colla & omnia inferio-
 „ ra membra ejus, & statim posui eum
 „ ante ignem, & post horam unam & di-
 „ midiam unxi ipsum a collo usque ad po-
 „ stremum spondilem, ac tibias & bra-
 „ chia, cum dialthæa & Martiato &
 „ Agrippæ, cum oleo Castorei, & dedi
 „ sibi brodium pullæ, & fere nihil am-
 „ plius feci, & in eadem nocte curatus
 „ fuit cum Dei auxilio. Alium curavi in
 „ Burdigalis, qui erat Anglicus (sed
 „ iste fuit corpulentus) per modum su-
 „ perius dictum „. Hisce affinis est
 TH. COCHRANI a) casus; tametsi ambi-
 gam, huc ne, an ad opium, vel utrumque
 Hist. 206. potius locum pertineat; nimirum puer In-
 dus duodennis a vacca ictus horas aliquot
 in pluvio aere jacuit. Postero mane ri-
 gorem colli, dolorem pectoris ac stoma-
 chi, laboriosam deglutitionem, spasmos
 omnium musculorum scapularium, & o-
 mnia trifmi symptomata est expertus.
 In corpore explorato nil nisi tumor levif-
 que

---

a) Medic. Commentar. von einer Gesellsch. der Aerzte
 zu Edinburgh 3. Th. 2. St. 2. Abschn. n. 2.
 pag. 195. sqq.

que convulneratio in scapularum superficie visebatur. Ob alvum clausam ac multa tormina exhibitum Ol. Castorei alvum aliquoties movit. Vesperi facta Væ Se datæ omni trihorio L. L. gtt. 60. Altero die symptomatis auctis puer nudus in vanum locatus aquæ frigidæ urna perfusus est, indeque exemptus grosso panno ruditer perfrictus, tum scapulæ ac thorax oleo terebinthinæ delibuta: demum panis calidis involuto datæ cum ad meridiem tum vesperi L. L. gtt. 100. Die 3to morbus haud amplius crevit, ac licet maxillæ adhuc rigerent, tamen os usque adeo æger aperire quivit, ut nutrimenti aliquid sumere posset. Idcirco post iteratum balneum frigidum ab æthiope in equum sublatus $\frac{1}{4}$ horæ citato cursu ferebatur, unde cum largo sudore reverso denuo L. L. gtt. 100, datæ, totidem a meridie, totidem sub noctem. Die 4to cum eodem in gradu morbus perstaret per 5 dies adhuc balnea frigida, sed crebriora, usurpata, auctaque opii dosis: atque hac methodo, usui eccoproticorum & enematum juncta, sub levissima simul diætâ, æger post aliquot dies plane convaluit. Deinceps pari cum fructu sæpius balnea frigida in Tetano universali se adhibuisse testatur COCHRAN.

CAPUT V.

FOMENTA, CATAPLASMATA;
LECTUS.

§. 143.

Fomenta & cataplasmata easdem, quas frictions & balnea, habent indicationes: hinc ex iisdem parantur remediorum classibus, i. e. ex emollientibus, aut solis, aut cum nervinis remixtis, atque ad partes spasmo affectas, vel loca nervis vasisque resorbentibus instructa, applicantur. Cum autem Veteres observassent omni re, quæ loci affecti in tetano aut tensionem, aut pressionem, doloremve intenderet, morbum exasperari: idcirco in conficiendis etiam fomentis adversus tetanum id imprimis dederunt operam, ut hæc quam mollissima essent, minimique ponderis. Unde triplicis fere generis fomenta apud illos fuere usitata, nimirum

§. 144.

Imo *LANA succida*, liquore emolliente, ac vel maxime oleo, imbuta partibus rigidis applicabatur, cum & mollis-
sima

simi sit corporis , & ponderis fere vix
 ullius. HIPPOCRATES quidem lana fuisse
 usus non legitur; at ARETAEUS *a)* „ o-
 „ mne (inquit) corpus lanis involvito ,
 „ oleo gleucino aut crocino madentibus ,
 „ in quibus aut rosmarinus, aut conyza ,
 „ aut artemisia incocta sit „. Tum AU-
 RELIANUS *b)* „ lanis mollibus (ait),
 „ ac mundis , oleo dulci & calido infu-
 „ sis , colla circumtegemus , & buccarum
 „ musculos , quos Siagonitas vocant , &
 „ majores nervos cervicis , tenontas ap-
 „ pellant , tum clunes , atque omne ,
 „ quod doluerit „. Alterum fomento-
 rum genus erant

§. 145.

2do PELLE *animalium* , emollien-
 tibus imbutæ. De his jam COUS *c)* egit,
 jussitque Medicum isthoc in morbo ægro-
 ti „ lumbos . . . a collo ad coxas molli
 „ pelle , pinguedine & cera illita , ita
 „ ut anteriora etiam cotineat , circumda-
 „ re „ id quod AURELIANUS *d)* etiam
 probavit „ aliqui non sine ratione com-
 „ moti (dicens) etiam teneris & exer-
 „ citis

a) l. c.*b)* l. c.*c)* De rat. viâ. in morb.
 acut.*d)* l. c.

„ citis pellibus agnorum vel hædorum ,
 „ oleo calido tinctis atque madefactis ,
 „ loca patentia vaporaverunt „. Denique
 „ usurpabantur

§. 146.

3^{tio} UTRICULI aut *vesicæ* capaces
 liquore emolliente calido semiplenæ , de
 quibus HIPPOCRATES *a)* „ ex interval-
 „ lis (ait) etiam fomentis per utricu-
 „ los utitor „. Et alibi *b)* : „ tepesa-
 „ ctoria humida & pingua in vesicis &
 „ utriculis undique , præsertimque ad do-
 „ lentes partes admoveto „. Tum ARE-
 TÆUS *c)* : „ levibus calefactoriis foven-
 „ di sunt tendones, & vesica per sac-
 „ culos milium torrefactum includentes,
 „ aut bubulas vesicas olei calidi semiple-
 „ nas : quo locis , quæ foveantur , secun-
 „ dum latitudinem applicari valeant „.
 AURELIANUS *d)* has vesicas ipsi lanæ
 succidæ superponi suasit ad calorem in lo-
 co diutius conservandum. Hoc eodem
 fomenti genere CHALMER *e)* etiam est usus,
 vesicamque aqua calida repletam scrobicu-

lo

a) l. c.*b)* De Morbis L. 3.*c)* l. c.*d)* l. c.*e)* l. c. pag. 100.

lo cordis , ubi nimirum acutus ille dolor opisthotonum post se trahens *a)* aderat , perpetuo applicuit.

§. 147.

Interea tamen vulgaribus etiam cum fomentis tum cataplasmatibus usos fuisse Veteres videre est , quod præter allatos jam Auctores e CELSO *b)* quoque colligitur , qui utile esse ait in tetano „ ce-
 „ rato liquido primum cervicem perun-
 „ gere , deinde admoveere vesicas bubu-
 „ las vel utriculos oleo calido repletos ,
 „ vel ex farina calidum cataplasma , vel
 „ piper cum ficu contusum. Utilissimum
 „ tamen (esse) humido sale fovere „.
 Tanta vero cum cura hæc topica , præ-
 fertim emollientia , ad ægras partes a Ve-
 teribus adhibebantur , ut eodem tempore ,
 quo iisdem extrinsecus cervix & maxillæ
 fovebantur , AURELIANUS *c)* ægros ius-
 ferit ore aut aquam calidam , aut calidum
 oleum continere , quo certius partes ri-
 gidæ emollirentur.

§. 148.

---

a) Vid. §. 9. d.)

b) l. c.

c) l. c.

§. 148.

Quanta vero sit horum omnium in tetano efficacia, historia Medica docet, ut queis solis interdum tetanus topicus sit expugnatus; etenim COLLIN *a)* pertinacem musculorum abdominalium in opisthotono tensionem fomentis emollientibus *Hist. 207.* sustulit. RULANDUS *b)* virginem tetano cum collo oblique contracto laborantem intra biduum curavit epithemate calido, omni trihorio renovato, ope triplicati lintei collo admoto, ex ol. chamom. & rosar. aa $\mathfrak{z}$ jv. Butyri recent. $\mathfrak{z}$ v. Per-
Hist. 208. inde *c)* dum „ uxor Præfecti cujusdam „ 50. annor. cruciabatur tetano, quo caput cum cervice non poterat flectere, „ sed recta intentum manebat, ac fortiter dolebat dies noctesque: hujus cervicem singulis horis inungi curavit oleo „ sem. Lini; post inunctionem lintea triplicata in vinum decoctionis chamom. „ intincta & expressa applicari jussit. Ex quibus dolor mox remisit, patiens dormire cœpit, collum flectere potuit, & „ intra diem convaluit „. Narrat *Hist. 209.* ZON *d)* matronæ juveni, contracta a marito

a) Vid. §. 115. *Histor. 163.**b)* l. c. Cent. 4. cur. 84.*c)* Ibid. Cent. 3. cur. 88.*d)* Roux l. c. T. 14.

sito lue Venerea, post solitam præparationem aliquoties infriktus mercurius largum ac circiter mensis unius ptyalissimum excitavit. Veri est simile, curam oris mundandi fuisse tum neglectam; quippe quod jam a 14 diebus tam arcte fuerit clausum, ut non nisi alimenta liquida admitteret, neque ad majus intervallum etiam vel summa ope diduci potuerit, quam quod binis thaleris Gallicis majoribus immittendis sufficeret. Qui medicinam ægræ faciebat, malum hoc nullius pensi habuit, utpote suapte desitutum. Cetera syphilitici morbi symptomata universim evanuerunt. At ægra graviter ferebat, sibi nec loqui, nec manducare, esse integrum, nec auxilii quidquam hac in re fuisse latum. Consultus Cl. A. continuo os ipsum per residuam illam aperturam inspiciens, reperit linguam admodum crassam, suoque in margine ulceribus obsitam, totamque una cum cavo oris muco spisso obductam. Venit in mentem, musculos maxillam elevantes suis in partibus internis inflammatos esse, atque a profunde sitis ulceribus contactos, nec opinio fefellit; hinc enim tetanus maxillæ originem traxit. Musculi extrinsecus explorati præduri, at indolentes, fuerunt, ligamentisque similes. Omnem ita-

que curam convertit ad eosdem emolliendos laxandosque, quod obtinuit decoctis emollientibus e malva, althæa, beta, cum æquali lactis copia, queis partes affectas foveri sæpius interdium, ac irrigari iussit. Musculis impositum empl. nigrum sine lithargyrio spisse affricatum, desuperque cataplasma e mica panis & lacte. Hinc muscoli molliti cedebant adeo, ut sensim aperiri os posset. Hujus, linguæ, ac masseterum interni parietes ulcera in conspectum tunc dabant, depuranda collutoriis abstergentibus e syrupo moror. c. ω Oli confectis, ac litu e ω Oli cum melle rosaceo ope radicis althææ uno extremo exfibratæ, teneroque linteolo obductæ, in eundem intinctæ, identidem admoto. Quoniam vero ægrota, quamvis jam dudum nihil manducasset, pondus ventriculi sentiebat, rebatur ventriculum simili muco, qui partes oris insedit, esse onustum, dum ptyalismi tempore in os affluens, hinc in stomachum glutiendo pellebatur. Quapropter quatuor emetici doses datæ, quæ magnam mucii copiam excussere: unde ingens levamen. Postero die idem bono cum successu est iteratum. Demum datis aliquoties catharticis e manna, Θ e SEIGNETTI, & syr. domest. ægra in integrum convaluit.

§. 149.

FIMUS *equinus* hic prætereundus non est, cui magnam adversus tetanum inesse vim observata Medica docuerunt, si calidus partibus affectis applicetur. Inventum A. PARAEO *a)* debetur, qui militem e vulnere carpi, globo sclopi inflato, in sphacelum ad cubiti usque articulum serpentem abeunte, cum vehementissima thoracis inflammatione, amputatoque propterea ad cubiti articulum brachio, in maxillæ tetanum cum distorsione faciei, artuumque contractione lapsus, e granario (ubi jacuit) frigori ventisque mediæ tum ac rigidæ hyemis pervio in stabulum transferri, ibique linimento convenienti prius perfriktum, dein linteo obvolutum, in fimum calentem collo tenus defodi jussit. Ubi exacto triduo obortus lenis alvi fluxus ac largus sudor tetanum hominis sensum solvit. Ter HAENIUS *b)* fimum equinum forma cataplasmatidis musculis maxillæ in trismo cum successu applicuit; quartum *c)* tamen nil profuit. Neque inutilem eum STÖRCK *d)* expertus est.

E e 2

a) Opp. L. 11. C. 25.*c)* Vid. §. 98. Hist. 152.*b)* Rat. Med. P. 10. C. 4. §. 7. n. 4. 5.*d)* Anno Medico 1. p. 9. sqq.

est. „ Inter primos (ait) nosocomii ægros
Hist. 211. „ mihi occurrit juvenis 15 ann. qui toto cor-
 „ pore rigidus & inflexilis fuit: adstan-
 „ tes narrabant, quod ante aliquot dies
 „ per omnes artus dolorem lancinantem
 „ sit conquestus, quodque post paucas
 „ horas citra causam vel sibi vel aliis co-
 „ gnitam totus rigidus evaserit, & quod
 „ tunc dolores cessarint. Corpus ægri
 „ examinando, inveni brachia & manus
 „ secundum trunci longitudinem extensas,
 „ rigidissimas, & trunco firmissime ap-
 „ pressas; crura & pedes eodem modo
 „ se habebant; venter fuit tenuis & con-
 „ tractus, & lapidis instar durus, atta-
 „ ctu non dolens; spina dorsi rigidis-
 „ sima, collum immobile; maxilla infe-
 „ rior superiori pertinaciter applicata;
 „ muscoli masseteres & temporales, qua-
 „ si vi fortissima agentes, erant tumidi
 „ & duri. Inter dentes incisivos ef-
 „ fractos exiguum spatium relinquebatur,
 „ per quod pauca jusculi aut medicamen-
 „ ti copia ingeri potuit. Lingua tamen
 „ mansit volubilis, oculi vivi, mens non
 „ oppressa, respiratio satis bona. Pulsus
 „ fuit æqualis, naturali non celerior,
 „ liber. Conjicere igitur licuit, vasa ma-
 „ jora sanguinea esse libera, & forsan
 „ in lymphaticis esse humorum stagna-
 „ tio-

„ tionem, in nervis spasmus. Quapro-
 „ pter spasmus solvendus, & stagnans
 „ in motum ducendum indicabatur. Bal-
 „ neum emolliens, discutiens, & ejus-
 „ modi fomenta toti corpori continuo
 „ applicata, optime & citissime profuif-
 „ sent, verum nosocomii circumstantiæ
 „ simile tentamen non admiserunt. De
 „ maxilla mobili reddenda cogitabatur
 „ primo, atque hunc in finem catapla-
 „ sma ex stercore equino in cerevisia
 „ cocto calidum diligenter applicatum
 „ est. Per aperturam inter dentes in-
 „ cisorios, præter tenuia alimenta, mi-
 „ stura cochleatim ingerebatur

„ R. ω Θ * Zj .

† Rutæ q. s. ut f. perf. satur.

▽ Rutæ Ziij .

Syr. Gran. Kerm. Zj . M. S. Su-
matur

„ omni bihor. cochl. j. Bis de die spina
 „ dorsi inuncta & perfrieta est linimento
 „ ex Ol. Verbasci Zijss . ω Θ * Zj . &
 „ alterno die humeris & toti spinæ dorsi
 „ cucurbitæ siccae appositæ sunt. Quarto
 „ die æger jam movit sat libere maxillam,
 „ solidiora momordit, deglutivit; reliqua
 „ vero in priori statu perstiterere. Quin-
 „ to die ingratum cataplasmatidis odorem
 „ amplius ferre non potuit, atque ab ejus

„ vaporibus tussim siccam defatigantem
 „ conquestus est: unde id, maxilla jam sa-
 „ tis mobili, amovi, atque totum collum,
 „ musculos masseteres, temporales, &
 „ maxillæ articulationem priori linimento
 „ bis de die perfricari jussi. Omni die
 „ facta est maxilla liberior, æger singulo
 „ bihorio $\mathfrak{Z}\mathfrak{ss}$ ex MR^a assumsit, & præ-
 „ ter juscula, ac alia tenuia alimenta fe-
 „ rum lactis copiose hausit. Intestina
 „ quotidie enemate ex solo oleo lini
 „ emolliebantur, unde dura fecum scy-
 „ bala educta sunt. 8vo die æger jam mo-
 „ vit manus & brachia, intra paucos dies
 „ movit & pedes. Intermisi tunc cucurbi-
 „ tas; etenim dolores magnos excitarunt:
 „ sed reliqua medicamenta continuari cura-
 „ vi. 25to die auxilio famuli jam cœpit am-
 „ bulare. 30mo die jam solus ambulavit.
 „ Posthac solo fero lactis & diæta bene
 „ nutriente intra paucos dies pinguedi-
 „ nem & vires integras recuperavit „

§. 150.

Mirum phænomenon refert LIND ^{a)},
 Hist. 212. nempe accidisse, ut quotiescunque opistho-
 tonici pedibus applicabatur epithema ex opio
 &

---

^{a)} l. c. pag. 243.

& camphora, toties spasmus illico desierit; ut primum autem illud removebatur, hic pristina cum vehementia continuo repetierit. Epithemati ne, an potius arctæ forsitan fasciæ epithema firman-
ti, insolitus hic effectus est tribuendus? Certe crurum e spasmis tetanicis dolores mire levare sensit PUIOLI *a)* ægra, quoties plantæ pedum fortiter comprimebantur. DELAROCHII *b)* puella rogavit etiam, ut sibi dexter pes fortiter comprimeretur; eo quod multum inde levaretur.

§. 151.

LECTUS denique cum haud fecus, quam ipsa fomenta & cataplasmata, artus spasmo correptos fovere debeat, necesse est hunc ipsum etiam illorum habere doctes: eapropter ARETAEUS *c)* lectum imperat „mollem, tractabilem, levem, sive, calidumque . . . nervos enim in-
„flexiles, duros, rigentesque morbus
„efficit, inquit. Perinde AURELIANUS *d)* iussit „ægrotantes jacere . . . mollibus
„atque calidis stramentis; prima enim
„(ait) celeritatis morborum mitigatio
„est straminum mollities „

E e 4

CA-

a) Vid. §. 130. Hist. 180.*c)* l. c.*b)* Vid. §. 128. Hist. 179.*d)* l. c.

CAPUT VI.

ERRHINA, VESICANTIA, ELECTRICITAS.

§. 152.

QUIES *corporis animique* in tetani curatione quantum sit necessaria, facile ex noxis a variis seu corporis seu animi motibus observatis colligitur. Vidimus passim *a)* in decursu hujus commentarii vel sola motuum peragendorum molimina suffecisse ad spasmum præsentem intendendum, sopitumque jam denuo revocandum. Ab animi pathematis vero si protopathice oriri solet, quid ni ab iisdem & intendatur præsens, & absens revocetur? Unde ad curationem tetani hujusmodi remedia commendari mirum videri potest, quæ aut universum corpus concutunt valide, aut perpetuo illud stimulo alicubi molestant. Horum e censu sunt

§. 153.

---

a) Vid. §. 23. d.)

§. 153.

1mo ERRHINA. „ Sternutamenta ve-
 „ hementia & multa „ excitari tetanicis
 jubet HIPPOCRATES *a*). Cum autem
 vir hic nihil unquam incassum dixerit, ne-
 cessum est, bonum ex illis successum ali-
 quando in tetano viderit. Reperio & ab
 RULANDO *b*) data. Quærit vero HAEN *c*),
 quæ sit eorum indicatio? autumatque ex-
 citari ab iis spasmus novum, qui prio-
 rem illum tetanicum aboleat, id quod
 aliis etiam in casibus sæpe usuvenit.
 Interea vero omnia errhina hic damnat
 AURELIANUS *d*).

§. 154.

2do VESICANTIA vel *rubefaciencia*;
 quæ etsi cum omnibus aliis acris irritan-
 tibusque CHALMER *e*) rejiciat, tamen
 varium in tetano usum habere possunt, dum
 nempe 1mo) spasma novo tetanicum spa-
 smum turbant, & abolent, 2do) acre
 nervis alicubi incubans, ac tetanum
 causans, præsertim metastaticum, elici-
 unt,

---

a) De morbis L. 3.

d) l. c.

b) Vid. §. 135. Hist. 189.

e) l. c. pag. 91.

c) Rat. Med. P. 6. C. 4. §. 9.

unt, &c. Atque hoc forte scopo Veteres acria nonnulla cuti applicuere, ut euphorbium, nitrum, pyrethrum *a)*, salelem humidum, &c. GUINDANT *b)* virgini 20 annor. tetano universali cum dyspnœa, pulsu duro, motuque maxillæ inferioris convulsivo, periodica dentium constrictione, deglutitione ardua, renum dolore, ac summa inquietudine laboranti, post frustra plurima tentata remedia, tandem vesicantia ad furas applicuit, quæ pertinacissimum morbum prorsus sustulerunt. Eandem in KLAUNIGII *c)* tetanico exeruere efficaciam. Interea tamen sæpius spem medentis eludunt, ut accidit in ægris SCHMUCKERI *d)*, WHYTII *e)*, HAENII *f)*, MANGETIQUE *g)*.

§. 155.

3^{tio} ELECTRICITAS quoque, quemadmodum in aliis nervorum morbis, ita in curatione tetani, efficax est reperta. Primus eam hic tentavit. W. WATSON *b)*
in

a) ARRET. & CELSUS II. cc.*b)* ROUX. I. c. T. 25.
p. 509.*c)* Vid. §. 51. Hist. 73.*d)* Vid. §. 50. b.) Hist. 65.*e)* Vid. §. 5. A. n. 1.
Histor. 9.*f)* Vid. §. 43. Hist. 49.*g)* Vid. §. 62. Hist. 128.*h)* Philos. Transact. Vol. 53.
n. 6, p. 10.

in puella septenni. Cœpit hæc maxillæ *Hist.* 214.
spasmo affici, difficilique deglutatione,
citra ullum tamen dolorem: malum sen-
sim in universalem tetanum adolevit, mo-
tu in solo brachio lævo superstite. Acces-
sere etiam per intervalla motus convulsi-
vi. Multis diu & incassum tentatis, de-
mum electrica vi quotidie applicata ægra
ita sensim restitui cœpit, ut post octime-
strem ejus usum pristinam recuperaverit
valetudinem. Postea eodem cum successu
electricitatem in tetano adhibuit E. SPRY *a*).
Virgo 18. annor. a terrore convulsivos *Hist.* 215.
primum motus, tum sensim maxillæ spa-
smum, ac lateris dextri paralysem sub co-
xa est experta. Omnibus necquidquam
adhibitis, paralytico cruri tandem vis ele-
ctrica est admota, unde intra 6 dies cru-
ris usum recuperavit. Postea ictibus ele-
ctricis in os, linguam, tempora, men-
tumque inflictis, iisque sensim auctis,
puella spatio binarum hebdomadum pla-
ne convaluit.

CA-

---

a) Ibid. Vol. 57. Part. 1. n. 10. p. 38.

CAPUT VII.

EMPHYSEMA.

§. 156.

EMPHYSEMA *artificiale* etiam e classe præsidiorum externorum adversus Tetanum non censui omittendum, ignotum prius Europæis ad profligandos morbos auxilii genus. Unica vero tantum hanc in rem adhuc suppetit observatio nautici Chirurgi FAKKENBERG *a)* in ora Angolæ maritima instituta: nimirum A. 1763. *Hist.* 216. die 16ta April. æthiops puer, plus minus annos decem natus, dolore lateris, anxietate, ac tussi leniore primum, postea ingravescente, correptus, aut veram, aut spuriam, certe pleuritidem pati videbatur. Vena bis tusa, data biduo vel triduo idonea remedia: minuebatur ita cum tussis, tum dolor thoracis; at æger in totum nunc corpus diffundi dolorem quebatur, cui malo remediis aptis est obviam itum. Nihilominus lapso triduo corpus universum obriguit: adhibita auxilia
intus

a) v. Samml. außerl. Abhandl. zum Gebr. pract. Aerzte
2. Band. 1. St. p. 23. sq.

intus forisque, ut vesicantia, frictiones, unguenta, balnea; sed necquidquam: rigor etenim adeo increverat, ut remediis internis assumendis nulla prorsus superesset facultas, ægerque rigide gelato cadaveri fieret simillimus, nisi quod pauxillum aquæ frigidæ adhuc trans dentes constrictos sugere posset. Vox ei erat non intelligenda, labia crusta fusca obducta, saliva ex ore manans foetorem cadaverosum exhibuit. Hoc in statu æger Aprilis 29na videbatur jam depositus, ridiculaque Navarcho res apparebat, dum posceret Cl.A. ut sibi copia fieret in ægro Emphysematis artificialis, quemadmodum æthiopibus in usu est, periculum faciendi: ea nihilominus impetrata, curavit continuo a nautico fabro tubulum æneum fabrefieri, sine uno cylindricum, altero in conum cavum desinentem. Tum ægro, qui interea quinque diebus sola aqua frigida se sustentaverat, commodum in situm composito, in interno cruris latere exiguam incisionem fecit, quæ nempe cylindricæ tubuli parti admittendæ sufficeret, tubulumque per illam sub cutem intra cellulosum textum ad duos pollices transversos immisit, perque conicam illius partem aerem inflavit, constrictis arcte antea undique ad tubuli latera vulneris facti labiis, ne se illac aer
foras

foras subduceret: qui, ut immissus erat, cutem in tubera levavit, inque iis & tangi, & ultro citroque premi se passus est: unde non pes modo, verum universum ægri corpus intumuit. His visis tubulo educto linteum carptum tantillo Balf. Peruv. imbutum vulneri imposuit, emplastro textit, ac fascia satis arcte, ut vulnus clausum teneret, firmavit. Æger hora post operationem reviviscere visus, poposcit fructuum genus, quod ibi locorum prodignitur, exque illo inter dentes detento succum sugebat. Postero die jam os aliquantum diduxit, nec nisi de raucedine querebatur, contra quam per aliquot dies decoctum pectorale exhibitum. Rediit sensim appetitus; rigor, tumorque arte inductus, minuebantur, ægerque cum summa omnium admiratione prorsus convaleuit. Serior forte dies documento erit, quid ex hac methodo in morborum curatione boni sit expectandum. Nunc unum etiam in curando Tetano disquirendum superest auxilium, videlicet

CAPUT VIII.

CUNEUS.

§. 157.

CUNEUS aut *speculum oris* utrum inter externa adversus maxillæ tetanum præsidia sint referenda, res perquam est controversa. Superius *a)* ostensum est, usque adeo sæpe dentes maxillæ utriusque ad se mutuo vi spasmii coire, ut ne acicula quidem iis interferi queat, nullo animæ imperio ab se diducendis. Unde, cum hic morbi status omnem cum nutrimenti tum remediorum assumptionem, a qua & vita & curatio pendent, prohibeat, adnixi sunt nonnulli Medentes viam alimentis remediisque vi aperire. Idcirco speculis oris vel cuneis, quorum formas PARAEUS *b)*, HILDANUSQUE *c)* dederunt, & usum e propria experientia tutum commendarunt, intra dentes adactis mandibulam inferiorem ab superiore abducebant tanto intervallo, quod liquidis
ut

a) Vid. §. 19.*b)* l. c. & L. 8. C. 11.*c)* l. c. & Cista militari
Class. 19.

ut minimum alimentis remediisque admittendis sufficeret.

§. 158.

Alii contra violentam hanc oris reclusionem summopere reformidarunt, damnaruntque; eo quod cum omnis musculorum rigidorum tensio dolorque, ut alibi *a)* dictum, spasmus præsentem intendat, revocetque absentem, tum præsertim violenta hujusmodi vexatio id ante alia efficere queat; imo sæpe non sine periculo rumpendorum tendinum aut maxillæ frangendæ *b)* tentetur. Esse etiam tum alimentis tum remediis viam reliquam, ut quæ, modo liquida sint, & inter dentes utcunque clausos se se natura sua penetrare, & ope enematum quoque infundi *c)* possint. Hasque indubie fuisse causas, cur hujus auxilii neque HIPPOCRATES, neque ARETAEUS, neque alii prudentiores Veteres meminissent, imo illud AURELIANUS *d)* disertis verbis damnarit: „oportet (inquiens) etiam „cibum ebibi potius, quam masticari, ob „den-

---

a) Vid. §. 23. d.)

b) Ibid.

c) Vid. §. 133. n. 3.

d) l.c.

„ dentium conclusionem , quam leviter
 „ digitis aperire tentabimus , prohibentes
 „ ligneos , ut plerique adhibent , cuneos :
 „ etenim quassationem partium atque in-
 „ dignationem faciunt , toto tempore ci-
 „ bi sumendi permanentes „. Neque
 „ magis FORESTO *a)* res arrisit : „ me-
 „ mini (narrat ille) me vidisse in quo- *Hist. 217.*
 „ dam adolescente . . . qui cum intus tu-
 „ morem latitantem haberet cynanchicum ,
 „ qui totam maxillam ita concluferat , ut
 „ os nullo modo aperire posset , chirur-
 „ gus imperitus instrumento quodam inter
 „ dentes posito , instar ergatæ , nitebatur
 „ quadam violentia os aperire . At bonis
 „ avibus cum ipse accederem , cum illud
 „ tentaret , æger diducto ore in convul-
 „ sione lapsus est , & nisi inhibuissem ,
 „ a rotatione vix abstinuisset . Verebar ,
 „ ne subito convulsus periisset : verum
 „ hic adhibitis iis , quæ emollirent , &
 „ modice calefacerent , cum 5 aut 6 die-
 „ bus per os nihil sumsisset , tumor cy-
 „ nanchicus , qui intus latebat , perruptus
 „ est , & ex ore pure fluente magna no-
 „ stra industria curatus fuit . . . . Novi *Hist. 218.*
 „ & alium tonsorem juvenem , cum æ-
 „ grotum præ manibus haberem , cui in

Trnka de Tetano.

F f

„ febre

---

a) l. c. Schol. ad Observ. 112.

„ febre acutissima dentes stridebant, &
 „ convulsionem patiebatur, ut os aperire
 „ non posset, qui me inscio simili instru-
 „ mento tentabat os aperire; at paulo
 „ post cum ingressus essem ad ægrum,
 „ tonsorem admonui, ne quid tale am-
 „ plius tentaret, alioqui ægrum, qui
 „ nunc videbatur moriturus, in mayo-
 „ rem convulsionem deduceret; qui ta-
 „ men, cum pro deplorato haberetur,
 „ etiam a me miraculi instar curatus est „.

§. 159.

Hæc ut ut sint, certe aut nutriendi
 aut remedia ingerendi scopo ut id genus
 instrumenta in usum vocentur, nemini au-
 ctor esse vellem, ob rationes paulo ante
 (§§. præced.) datas. At vero si maxil-
 læ tetanum abscessus faucium *a*) induxit,
 ad huncce perrumpendum, modo machi-
 na haud maturius, quam par est (quem-
 admodum in primo FORESTI ægro factum
 esse videtur) applicetur, nihil præsentius
 efficaciusque est, quam oris ope hujusmo-
 di cunei diductio: sæpe enim sub ipsa
 operatione machinæ abscessus a partibus
 vicinis compressus crepat; quo facto
 plerumque spasmus maxillæ continuo solvi-
 tur,

---

a) Vid. §. 58.

tur, ut rem HAENIUS *a)* in se ipso est expertus : „ annos 20. natus „ (in- *Hist. 219.*
 „ quit) anginam passus sum, quæ ne-
 „ glecta in suppurationem abivit cum per-
 „ fecto maxillæ Tetano. Cum summas
 „ angustias ad 14 diem sufferrem, alius
 „ Medicus advocabatur, qui illico lar-
 „ gam V.S. instituit; deinde eo juben-
 „ te Chirurgus trochlea leni inducta ma-
 „ xillam magno cum labore sensim didu-
 „ xit, donec tandem strepitum in fauci-
 „ bus perciperem, rumpereturque absces-
 „ sus: unde copia ingens puris putridissi-
 „ mi ore profiliit, & nonnihil quoque
 „ in gulam illapsum est. Purgante iterato
 „ dato intra paucos dies convalui „. Ne-
 que inutilis est etiam cunei usus in trismo
 non admodum pertinaci; sunt enim rigores
 tetanici, qui sola vi externa, absque ullo
 alio remedio, sunt superabiles, velut lu-
 culento est exemplo hanc in rem casus
 BOLTENII *b)*.

Ff 2

CA-

---

a) Rat. Med. P. 10. C. 4.   *b)* Vid. §. 42. Hist. 46.
 §. 7. n. 2.

CAPUT IX.

VULNERUM TRACTANDORUM RATIO.

§. 160.

Vulnere tetanum post se toties trahentia quoniam hujus in se rationem sufficientem continent, ad ejus curationem, ut legitime tractentur, res est maximopere necessaria. Quod porro ut pro eo, ac par est, fiat, diligenter est dispiciendum, quid illud potissimum in vulnere sit, quod occasionem præbuit tetano; princeps enim est indicatio illud ipsum auferendi. Esse autem varia possunt, eaque vel in sensus incurrentia, vel nulla etiam sensuum acie detegenda. Sensibilia sunt v. g. nervi, tendinisve, aut aponevroseos inæqualis tensio, seu ob vulnus vicinarum partium illa non æquabiliter distrahentium, seu quod ipsi illi nervi, aut tendines, aut aponevroses, semidiscissa, aut semilacera inæqualiter tendantur. Perinde inter sensibiles tetani in vulnere causas reponendæ sunt nervorum ligaturæ, & vulnorum deligationes. Hæc itaque variis pro re nata modis tollere oportet. Solenniores autem sunt:

§. 161.

§. 161.

1mo BALS. PERUVIANUS aut *Oleum Terebinthinæ* nervis, tendinibus, aponevrosibus semidivisis, aut vehementer irritatis, calide adhibita. Sed quoniam sæpenumero optatum non fortiuntur effectum, non est eorum usui diu immorandum, sed priusquam deteriora sequantur, mature est

§. 162.

2do LIGATURA nervi, si qua illa adest, spasmusque creavit, velut e PLENCKIO a) vidimus, solvenda. Sublata id genus ligatura sæpe observavit THEDEN b) illico desuisse epilepsias, quæ a ligato funiculo spermatico sunt obortæ. Si vero nulla adest ligatura, tunc

§. 163.

3^{tio} DISCISSIO *nervi tendinisve* ex integro faciunda, ut sic inæqualis illa tensio desinat, quod quo maturius suscipitur, eo certius malo medetur. Sic in puella apud DELAROCHE c) tendo extensor di-

F f 3

giti

a) Vid. §. 62.

3 Abschn. n. 3. p. 52.

b) Neue Bemerk. und Erfahrung. zur Bereicher. der Wundarzn. 1. Th.

sqq.

c) Vid. §. 128. Hist. 179.

giti medii semilacer forfice discissus occipientem jam cervicis tensionem continuo sustulit. Hujusmodi casum etiam

Hist. 220. SCHMUCKERO *a)* debemus: miles ad 30 annos natus anno 1760. e gravi capitis vulnere cum trismo decubuit tanto, ut non nisi paucillum fluidi trans hiatum duorum absantium anteriorum dentium sumere posset, integro sub mentis usu. Mediam ossis parietalis dextri partem ensis plane percudit, cujus a tabula interna fragmentum abfiliens cerebrum premebat. Duæ porro fissuræ aderant, una totam ossis bregmatis longitudinem emensa in angulo, qua os lambdoideam futuram subit, terminabatur, altera per os coronale in sinum frontalem excurrit. Idcirco præmissis, quæ e re esse visa, quadruplex postea trepanatio instituta est, qua & sanguis effusus & festuca exenta sunt, & avulsæ a cranio atque a festuca vulneratæ duræ matris patuit dimensio. Facta inde, pro eo ac par erat, deligatione trismus nihilominus æque vehemens perstitit: idcirco præter ea, quæ vulneris ratio poposcit, maxillæ ac masseteri fomenta emollientia admota, V. S. ob fortem plenumque pulsum larga iterata, injecta enem-

---

a) l. c. 1. Th. 31. Beobacht. p. 324. sqq.

mata emollientia; interne lac cum aqua, & omni trihorio L.L. gtt. xv. data. Cumque die 5to tetanus haud remitteret, febre alioquin vacuus, vulnere cetera optime procedente, jura & enemata nutritia ægro sæpius per diem sunt exhibita. Die 6to ob trismus non mutatum data Opii gr. jv. in Aqu. Cinnam. ℥jv. intra nycthemerum absumenda; sed sine levamine. Die 16to sub deligatione observatum est pus sub musculo temporali emergere, & facta loci exploratione os nudatum ibidem est repertum. Hinc musculus illico longitudinaliter discissus (sub quo nova fissura capillaris tabulæ extimæ ad squammosam usque futuram excurrente detecta est) eodem tempore, quo incisio peragebatur trismus solvit, continuoque æger molli pani mandendo par erat. Inde cum celeriter symptomata remisissent, medela ad solum vulnus adhibita æger post 10 hebdomades prorsus convaluit, atque anno 1763 sanus ad suos revertit. Quod si vero ne id quidem spasmus solvat, est ne profutura

§. 164.

4to AMPUTATIO *membrī vulnerati*? Sæpe quidem, haud semper tamen,

amputata parte visus est desuisse tetanus ,
 ut proinde hoc remedium sit omnino
Hist. 221. ambiguum. D. MONRO *a)* narrat militem,
 ablato ad prima trisimi observata indicia
 digito vulnerato , convaluisse. Imo adeo
 sæpe amputatio esse videtur necessaria , ut
 nisi hac peracta ipsum quoque opium
 nil aliud quam palliativum sit remedium ,
 quod tres luculenti casus docebunt. SILVE-
Hist. 222. STER *b)* narrat feminam tres supra vi-
 ginti annos natam , bono valentique cor-
 poris habitu , anno 1749: die 1ma Ja-
 nuar. in itinere per lapsum primam ma-
 nus dextræ digiti annularis phalangem
 lacerasse. Intensissimus (ait) dolor inde ortus
 eodem adhuc vespere illam ad nosocomi-
 um Londinense accedendum compulit ; ibi
 chirurgus HARRISON continuo læsam pha-
 langem abscidit, unde brevi ægra levamen
 percepit, nec nisi deligandi vulneris ergo
 quotidie nosocomium frequentabat. Ve-
 rum cum alterius quoque phalangis pars
 ex lapsu nudata laceraque esset, dolor in
 dies crevit: partes, quæ phalangem ob-
 tegere & coire debuissent , quotidie se se
 retrahebant magis , ut demum tota ma-
 nus valde tumeret, variaque in palma ma-
 nus

a) l. c.*b)* Medic. Bemerk. und
 Untersuch. einer Ge-fellsch. von Aerzten in
 London 1. Band. n. 1.

nus ulcera pullularent. Idcirco vena tusa die 17ma morbi in nosocomium est recepta, ubi ejusdem diei vespera maxilla tetano prehensa, totam noctem anxia transegit. Postero mane nihil alimentorum assumere poterat, nisi quæ minimo cochleari instillabantur, idque ipsum, cum inferior maxilla vix esset mobilis, citra aliquot dentium evulsionem procurari non potuisset, nisi maxilla inferior natura sua ultra superiorem antrorsum magis fuisset prominens. Hoc symptomate oborto petiit HARRISON, ut ægræ curam in me susciperem. Quapropter die 18va jussi vesicans unum dorso, aliud circum collum, ac utramque post aurem alia applicari: interius alexipharmaca cum volatilibus crebro ac magna dosi exhibui, quorum in usu perrexit ad usque diem 20^{nam}, quo temporis intervallo res ægræ continenter in pejus vergebat; nam maxilla penitus immobilis evasit, loquela multum est mutata, dorsum sæpe ac vehementer convellebatur, ita ut ubi interdum ægra se se erigere conabatur, illud tanta vi in pulvinar revelleretur, veluti si ipsa se summa vi in dorsum projecisset, eodemque tempore femora ac brachia violentissime in rectum extendebantur: verbo, quælibet pene pars perpetim convulsione ten-

tabatur, tamque vehemens aderat dolor, omnem ut somnum penitus ademerit. His accessit visus auditusque ac memoriæ imminutio. Quare die 20ma præscripsi R^x thebaicæ gtt. 20. quavis 6ta hora cum julepo sumendas: & quoniam 21ma omnia erant eadem, datæ sunt dictæ R^x gtt. 30. omni 6ta hora. Postero die levamen aliquod percepit; hinc data est ex iisdem intervallis R^a ad gtt. 40. Die 23ta somnus tribus diversis vicibus ad $\frac{1}{2}$ horam obrepit: convulsiones haud ita crebræ, etsi æque vehementes, repetiere. Videns optatissimum ab opio effectum, ordinavi extracti opii gr. iij. ter de die; unde 24ta longe melius habuit: proinde arbitrabar suffectura Opii gr. ij. At dies 25ta docuit, auctiore etiam opii dosi opus esse: ideo exhibita sunt gr. viij. mane duo, duo a meridie, & jv. ante noctem, quam postremam dosin die 27ma ad gr. vj. perduxi. In his ægra ad diem usque 30^{am} pergebat, quo tempore cum spasmos sopitos potius, quam sublato, animadverterem, ac maxilla convulsa etiamnum maneret, chirurgo auctor eram, totum ut digitum demeret. Cum enim pars ossis in secunda phalange plus nudata jam esset, cutisque ac tendines se se retraxissent, nullaque confectionis spes affulgeret, omnia
a me

a me facienda vix alium habitura effectum, quamdiu causa non tolleretur, conjiciebam, quam symptomatum lenimen. Nox quidem digitum ademtum consecuta est laboriosa; at postero die cœpit in melius proficere ægra, & in dies deinde magis. Convulsiones primum brachia ac dorsum, dein femora reliquere. Vulnus celerrime coivit. Sola maxilla rigida difficulter etiamnum movebatur. Sublatis symptomatis opii dosin uno fere grano quotidie immiui, usque ad gr. j. quod aliquo adhuc tempore sub noctem semper sumendum dedi. Tandem principio Martii femina sana, nisi quod levis maxillæ rigor remanserit, qui os tantumdem, ac ante hunc morbum poterat, diducere non sinebat, nosocomium reliquit. Memorabile hocce in casu est, ægram, licet opio non assuetam, tanta illud dosi citra ullam noxam sumere potuisse; quin imo levatum inde fuisse encephalon potius, spiritus vitales excitatos, vocem emendatam, appetitum viresque resectas. Alterum vidit CH. WHITE *a)*: ad juvenem 20 annorum, die 3ta *Hist. 223.* Sept. A. 1759. accitus sum, ait, qui ante quatrimum spasmo maxillæ ac faucium dolore affligi cœpit, idque in dies postea magis. Reperi maxillam tam adstrictam, ut

---

a) Ibid. 2. Band. n. 84.

ut citra fracturæ periculum abduci nequirit. Hinc nonnisi liquidis inter dentes immixtis nutriebatur. Omni pene minuto prehendebatur motibus spasmodicis vehementibus, capite, quoties e sedili assurgere voluit, tanta vi retrovulso, ut sæpe humi sterneretur. Artus inferiores iisdem erant spasmodicis obnoxii symptomatibus. Ad hæc palpebræ valde contractæ, auditus multum obtusus, dysuria, alvus clausa, nisi quam enemata movere, accessit. Collum dorsumque rigeat, os spasmus cynicus invasit: musculi gastrocnemii & abdominales summe intenti, omnesque articuli adeo rigidi, ut sine summa vi moveri nequirent. Quærenti mihi, num manuum pedumve digitos æger læssisset? Abnuvit. Lævam vero manum prehendens reperi in anteriore digiti quarti parte exiguum emplastrum, ob prægressam (ut narratum) mense abhinc a dolii digito illi lapsu contusionem illuc appositum: vulnus id nullius esse momenti dicebatur, quippe quod ægro neque dolorem ullum, neque aliud causasset incommodum, quodque alius jam opera pene sit confanatum. Demto emplastro digitus omni caruit inflammatione; verum trans osculum tam exiguum, quod tenuissimi stili apicem vix admisit, paucus tenuis ac pellucidus humor redde-

reddebatur. Stilo immisso animadverti ossa 2da ac 3^{tia} pha angis in articulo esse nuda, dumque varie digitum moverem, observavi ligamenta esse destructa, usumque articuli ex toto amissum. Nec ægro, nec amicis ulla ratione persuaderi potuit, morbum præsentem huic digiti malo deberi; eo quod tribus ante hebdomadis sanus nullum in illo dolorem, ex quo a dolio contusus est, perceperit. Sanguine detracto amplum dorso vesicans impositum, ac potio emetico-cathartica data absque ullo bono effectu, cum paulo meliori enemata injecta sunt. Exhibitus Moschus, Cortex Peruv. Camphora, & Valeriana magna dosi, at incassum. Solis Opiatis, a parva primum dosi exhibitis, ac pedetentim ita aucta, ut tandem per plures continenter dies omni hora Opii gr. j. æger sumferit, quin solito plus inde dormiret, symptomata leniri videbantur, sed id ad breve solummodo tempus, ac si usum opii intermitti contigerat, æger continuo iterum in pessimum suum pristinum statum revolvebatur. His visis edocti a me ægri amici vitæ ejus in præsentissimo versantis discrimine servandæ haud aliud, quam extremi digiti ablationem, superesse remedium, in id tandem consensere: atque sic phalanx extrema in articu-

ticulo, sex post hebdomadis, quam casus hic accidit, est ablata. At morbus nihil remisit. Suspiciatus exigua quædam fragmenta, nervosum systema irritantia, in extremo mutilæ partis superesse etiamnum, 4 aut 5 post diebus, ubi primum integumenta ac tendines, se se contrahendo, ab osse parum secessere, hujus extremum forcipe abrui. Quo facto spasmi continuo & leviores facti, & minus frequentes. Inde doses Opii sensim imminutæ, donec lapso mense omnes morbi insultus ægrum reliquissent. Ast maxilla adhuc rigida perstitit adeo, ut nonnisi parum diduci posset, musculique abdominis & inferiorum artuum tensi etiamnum, ægrum absque aliorum auxilio ambulare non siverunt. Verum crebro balnei calidi usu symptomata hæc brevi sublata sunt, ægerque postmodo constanter sanus, valens, & ad omnes labores peragendos aptus evasit adeo, ut corporis habitum nec atrox ac diuturnus morbus, nec opium, cujus quinque hebdomadum spatio 317 grana absumsit, præter Laudanum & Syr. Diacodii variis potiunculis admista, infregerit.

Hist. 224. Tertium memorat PLENCK *a)*: viro globus tormenti lb. 24. pollicem pedis lævi contudit. Vulneri primum fomenta vinosa

---

a) l. c. 2. Theil. n. 6. p. 162.

nosa adhibita ; sed cum die 4to vulnere male suppuranti anxietas, tussis, ardua deglutitio, ac levissimus quidam rigor maxillæ supervenisset, datum omni trihorio Opii gr. j. cum Cort. Peruv. 3ß ; articulus deligatur unguento ex Ol. Tereb. Balf. Arcæi, & vitello ovi. Die 5to & 6to spasmus idem, die 7mo autem neglecto pilularum usu trismus increvit, & cervix perinde ac dorsum aliquatenus obriguit. Die 9mo omni trihorio datæ Laudani gtt. xx. ob deglutitionem solidorum impossibilem. Die 10mo ob alvum per 5 dies obstructam injecta bina cathartica enemata. Die 11mo tota spina ac maxilla admodum rigeabant. Cum opium non proficeret, pollex in articulo ademptus est ; & eodem adhuc die spasmus aliquantum remisit. Inde omni trihorio injectum enema e decocti Cort. Peruv. 3vj. & Opii gr. j. Spasmus in dies minuebatur, & 8vo ab operatione die prorsus abfuit : die 35to vulnus ex toto coaluit. Ex his itaque abunde patet, quantum in tetani a vulnere curatione amputationi sit tribuendum. Interea tamen si ad omnia advertamus animum, fatendum est 1mo) amputationes has fuisse nonnisi digitorum, non vero artuum majorum : 2do) facta licet amputatione tamen nonnunquam tetanum, ut ante illam, perstare : 3^{tio}) ipsi

ipsi sæpe amputationi supervenire tetanum *a)*, quemadmodum cuicunque alii vulneri artuum: 4to) eventus felices docuisse, amputatione, etiam ubi maxime necessaria fuisse videbatur, neglecta, datoque Opio q. f. aliisque adhibitis efficacibus remediis, tetanum desuisse; quod idem forte eventurum erat allatis tribus in casibus, si audaciores opii doses fuissent exhibitæ; quantum enim abfuere adhuc datæ illorum doses a dosi opii GLOSTERI *b)*? Imo hodie cognita simul Mercurii in tetano efficacia amputandi necessitatem omnem pene submovit, quod egregie evincit casus puellæ a DELAROCHE *c)* descriptus. Quid quod præter opium ac mercurium alia quoque suppetant præsidia, quæ amputandi necessitatem perinde excludere valeant? nimirum

§. 165.

5to DELIGATIO *circumspecta*, aut *varior*, aut etiam aliquo tempore *intermissa*, si nimirum ab ipsius exercitio tetanus vel inductus est, vel incrementa capit. Pulchre id confirmat PLENCKII *d)*
Hist. 225. casus: militi in calce pedis lævi vulnus
 globo

---

a) Vid. §. 54. n. 2. & §. 133.

n. 3. *Hist.* 137.

b) Vid. §. 124. *Hist.* 174.

c) Vid. §. 128. *H.* 179.

d) l. c. pag. 221.

globo factum aliquo post tempore in gangrænam abiit, quæ integumenta communia in vulneris ambitu consumpsit adeo, ut siti ibidem tendines prorsus nudarentur. Supervenere spasmi faciei ac maxillæ tetanus, qui posterior sub qualibet vulneris deligatione intendebatur. Medicus iussit vulnus molli linteo carpto, infuso Croci imbuto, impleri: fascias octiduo integro solvi vetuit, sed tantum sæpius interdum calido Croci infuso humectandas præcepit, atque interdum L. L. SYDENH. exhibuit: quo factum est, ut aliquot post diebus cessarit tetanus, ægerque convaluerit.

SERIES OPERIS.

PARS I.

Theoria Tetani.

LIB. I. Genera Tetani.

Cap. 1. Tetani figurati.

Cap. 2. Tetani continui & intermittentes.

Cap. 3. Tetani acuti & chronici.

Cap. 4. Tetani subiti, lenti, protopathici, deuteropathici.

LIB. II. Symptomatologia & stadia Tetani.

Cap. 1. Anabaseos symptomata.

Cap. 2. Acmes symptomata.

Cap. 3. Paracmes symptomata.

LIB. III. Procatactica Tetani causæ.

Cap. 1. Pathemata animi.

Cap. 2. Ingesta.

Cap. 3. Colluvies primarum viarum.

Cap. 4. Vermes.

Cap. 5. Convulsiones clonicæ.

Cap. 6. Evacuationes.

Cap. 7. Metastases.

Cap. 8. Febres.

Cap. 9. Contusio, Luxatio.

Cap. 10. Vulnera.

Cap. 11. Cachexiæ.

Cap. 12. Vellicatio nervorum in loco irritabili.

LIB. IV.

**LIB. IV. Proegumena & Proxima Tetani
caussa, & Diagnofis.**

Cap. 1. Proegumena caussa.

Cap. 2. Proxima caussa.

Cap. 3. Diagnofis Tetani.

LIB. V. Prognofis varia in Tetano.

Cap. 1. Periculi fontes.

Cap. 2. Lethalia indicia.

Cap. 3. Crifes, Metastases.

Cap. 4. Febris falubris, perniciofa.

Cap. 5. Reliquiæ Tetani.

P A R S II.

Methodus medendi Tetano.

PROLEGOMEN. Indicationes.

LIB. I. Alimenta & Remedia interna.

Cap. 1. Alimenta-

Cap. 2. Emetica, Cathartica.

Cap. 3. Diaphoretica, Diuretica.

Cap. 4. Cortex Peruvianus.

Cap. 5. Arniciæ flores.

Cap. 6. Phosphorus urinæ.

Cap. 7. Moschus.

Cap. 8. Castoreum.

Cap. 9. Opium.

Cap. 10. Oleum.

Cap. 11. Vinum, Aqua, Glacies.

Cap. 12. Mercurius.

LIB. II.

LIB. II. Remedia externa.

- Cap. 1. Sanguinis missio.
- Cap. 2. Enemata.
- Cap. 3. Frictiones, Litus.
- Cap. 4. Balnea calida, frigida.
- Cap. 5. FOCUS, Lectus.
- Cap. 6. Errhina, Vesicantia, Electricitas.
- Cap. 7. Emphysema arte factum.
- Cap. 8. Cuneus.
- Cap. 9. Vulnerum tractandorum ratio.

